

kov in učinkov ne gre kar tako jasno meriti na tehtnici našega razuma. Kdor ne gradi v smislu časa iz časa samega, kdor ni tvoren iz dejstev, ostane le predikant in poboljševalec. Besede od včeraj ne zadoščajo več za poglede v bodočnost, ker se jim njih vsebina izmika v svetlobo novih, ali bolje, drugačnih vrednotenj. Danes ne gre za nazore, pač pa za pojme, ne za obrede, ampak za vero, ne za formo, pač pa predvsem za resnično, iskreno doživljanje. Zaradi tega sloni vsa teža sodobnosti na ramenih vsakega posameznika — in vsako življenje zase s svojimi boji, zmagami in porazi, s svojim iskanjem in delom je tista prst, kjer kale vrednote bodočega reda.

IN SOLNCE JE OBSTALO

ROMAN — FRANCE BEVK

Predzadnje poglavje.

Decembrska polnoč. Cesta, ki drži od Škofje Loke v Poljansko dolino. Kočija, voznik in konj. Medla luč. Učiteljica Dora Humar se je vračala v domovino. Po isti poti, po kateri je pribežala pred nekaterimi dnevi. Pred kom? Pred bodočnostjo, ki je nalik mračni uganki stala pred njo? Ali jo je gnalo srce, ki je štiri leta čakalo in drhtelo?

Ozrla se je. Poleg nje je sedel profesor Vinko Logar. Podolgovat obraz, črni lasje so mu silili izpod kape na čelo. Ovratnik suknje mu je bil zavihan čez ušesa. Roke je stiskal pod konjsko odejo, ki mu je zagrinjala kolena. Voz ga je rahlo pozibaval, kakor da ga uspava. „To je on?“ se je vprašala Dora. Korporal avstrijske armade, odlikovan z malo srebrno. Ironičen nasmeh.

Gledala je v medlo svetlobo, ki je padala na konja, na drevesa, na katerih je viselo ivje, na polja in travnike, ki so ležali pod slano. Kam so ji zastrmele oči? V temno brezno pred seboj. „Štiri leta“, je trepetala. Kakor da se je bilo solnce ustavilo na nebu in je prenehalo življenje. Nastala je velika praznosta. Klici blaznosti in greha. Slavčje petje je preglušilo pohotno rezgetanje. Na bele čaše vonjajočih cvetov je škropnila kri. Bridko: „Leto tisoč devet sto štirinajsto.“ In bridkejše: „Leto tisoč devet sto osemnajsto.“

Naslonila se je na Vinka. Trepetala je od mraza... Blato, blato. Plitve kotanje vode je pokrivala plast belega ledu. Kolesa so hreščala, kakor da vozijo po steklovini. Po gorah je ležal sneg. Zdaj zdaj je potegnili ledena sapa, veje so zašklepetale. Pod cesto je tekla reka. Zamrz-

nila je od obeh bregov. Pod ledom je zamolklo grgralo. Skozi razpoke oblakov so bile videti zvezde. Gost mrak. Le snežene vrhunce je bilo mogoče razločiti od neba. Cesta je črna tonila med travniki in gmajnami.

Voznik je tiščal roke pod pazduhama, bič mu je klavrno visel po strani. Zdelo se je, da plavajo voz, kos razsvetljene ceste, drevje in grmovje kot na čarovnem plašču skozi črno praznino . . . „Ali te zebe, Dorica?“ In ona se je bala spregovoriti, da bi je ne izdalo šklepetanje zob . . . Odkrival se je breg za bregom. Cesta je šla v neskončnost. Vinko je pogledal na uro. Mislil je, da je že zdavnaj minila polnoč. Minilo je komaj deset minut.

V gori je lajal pes. Samotna hiša. Temne krone dreves so se nagibale nizko na krov. Dora je opazila, da jo Vinko ogleduje. Oster nos. Njene oči nikoli niso bile tako zasenčene. Lica globoko vdrta. Še pod lasmi na čelu so ležale sence. Ustnice tenke, drobno trepetajoče. Trideset let? Manj, manj.

„Kaj me tako gledaš? Štiri leta. Vsako za tri druga.“ Stisnila se je k njemu. „Ali leta kaj pomenijo za naju?“

„Ne, ne. Ali je z menoj drugače? Trideset let, a čutim jih petdeset.“

Rahlo, da bi ga ne užalila: „Toliko ne.“ Brada in nos sta mu uporno štrlela. Na ustnicah sled bridkosti. V očeh ista dobrota kot nekoč, le zagrnjena s trpko skrbjo. Sledovi nervoznosti, trudnosti, obupne odločnosti. Pogled mu je prodiral v daljavo, kakor da ni od tega sveta.

Zadnji krajec meseca. Z medlo svetlobo obsijana pokrajina se je dvignila kot iz črnega brezna. Drevesa, hiše na bregu. Klanec, črna krčma ob potu. Konj je tekkel, od hrbta se mu je kadilo. Dolina se je razširila. Travniki, njive, vrtovi. Rečna struga se je oddaljila. Vas. Curljanje vode v koritu. Jok otroka, materina uspavanka. Znova vse tiho.

Vinko je pogledal na uro. „Ali prideva pred zarjo čez mejo?“ Voznik je udaril z bičem. „Pot je še dolga“, je zamrmral predse . . . Dora je pogledala v nebo. Krajec meseca je vzplaval na jasnino. Vrhunci gora so se zdeli višji, oddaljenejši. Svetloba jo je vznemirila. Zarja? Stresla se je od črne negotovosti. Voz se bo ustavil, stopila bosta na cesto. Pred njima se bo dvigala črna, porasla gora . . . Odvrčala je pekoče misli. Spovračale so se ji vedno znova.

„Ali bova srečno prišla?“

Logar se je zdrznil iz istih misli kot ona. Z bojaznijo pomešano upanje je trepetalo v njem. Obupna odločnost mu je podaljšala brado.

„Neki notranji glas mi pravi, da bo vse dobro.“

Dora se je začudila. „Notranji glas? Nekoč nisi véroval vanj.“

„Vsa leta sem čutil, da se vrnem živ iz vojne. Vrnil sem se.“

Druga vas . . . Dolina se je znova stisnila. Ob cesti je šumela voda. Hlad. Razpotje. Ozka cesta je zavila na desno. Redke hiše. Na drugi strani vode cerkev. Voznik je ustavil konja, se vprašujoče ozrl . . . Vinko je strmel v pobočja obeh dolin, v katerih je ležal gost mrak. Na desno, na levo? Njuna usoda je bila odvisna od trenutka, od steze, ki jo bosta izbrala. Dora je sedela sključena, strmela v neizrazno. Kaj je mislila? Vinko je segel z roko na čelo. Trezen razum ni mogel odločiti. Iz notranjega glasu, nad katerim se je Dora malo prej začudila, se je izvilo:

„Na desno!“

Hiše so izginile. Ozke njive. Soteska. Navpična, strma bregova. Pod ledom potoka je s tenkim glasom curljala voda. Na osojni strani vode so se med drevesi belile lise snega. Mesečina ni segala v dolino, svetila se je na vrhovih.

„In če naju ujamejo?“

Vinko se je zdrznil iz grenkega občutka neznane bojazni, ki ga ni zapustila, odkar so zavili v to dolino. Vprašanje mu je prebudilo žgoče malodušje. Iz zamolklega, temnega strahu, ki ga je dušil vsa leta, je vzkliknil: „Pa zakaj bi naju ujeli?“ In še: „Če bi bil sam, bi se ne dal ujeti.“

V Dori je rahlo zatrepetal. „V napotje sem ti.“

Stiskljaj roke. „Trudiš se, da bi me napačno razumela . . . Pripravljena morava biti na vse . . . tudi na zapor . . . Čemu bi se bala? Vračava se v domovino . . .“

Pred Doro so stopile temne predstave o ječi. Zganila je z rameni. V duši se je nabrala žalost, da ni mogla spregovoriti. Vgriznila se je v ustnice. Skozi solze, ki so ji visele na trepalnicah, je videla le medlo svetlobo svetilke, drugega nič . . . Vinko je nagnil glavo na njeno ramo. In kakor da odgovarja njenim skritim mislim, je trgal iz sebe besedo za besedo:

„Kdo bi čakal? Na dejstvu se nič ne bo izpremenilo . . . Ljudje sanjajo o nemogočem, naivni so kot otroci, pijani dogodkov. Truden sem, a pijan nisem.“ Po molku: „Iz tesnobe se vprašujem: ali ne bo mogoče živeti ob narodu, ki se je dolgo boril za svoje osvobojenje?“ Nov molk. „Na to vprašanje bo odgovorilo življenje.“

Voz se je ustavil . . . Dora in Vinko sta stala ko pijana na cesti. Poslušala sta ropot oddaljujoče se kočije. Vse tiho. Pogledala sta se in se nemo nasmehnila. Krenila sta s ceste na kolovoz. Njive. Pod pobočjem gore mlin. Od velikih, črnih koles so visele sklenke. Pot se je dvignila v klanec. Sneg. Ozka gaz. Nanjo so visele od snega obtežene veje. Skrivnostno ječanje v lesu.

Vedno jasnejša svetloba, kakor da se z vsakim korakom bližata zarji. Bila sta znojna, trudna, nista utegnila počivati. Temna dolina je ostala globoko pod njima. Črni, z gozdovi porasli obronki. Bele goličave . . . Na ostrem ovinku poti je stala hiša. Nikjer človeškega glasu ne laježa psov. Gaz je postala zložnejša. Na obronku vas. Črne, slamnate strehe. Drevje v snegu, sence na mesečini.

Postala sta, se trudno nasmehnila. Njuni duši sta bili polni neznanih predstav bližnjih ur. Še tako trpka misel se je le nejasno dotikala njune zavesti. Omotična pijanost človeka, ki mu je zdrsnilo . . . Kam leti?

Šla sta dalje. Nenadoma sta se zdrznila. Na gazi sence, govorjenje. Tihotapci . . . Pred njimi kmet z gorjačo, ki se je ustavil in dvignil košate obrvi. „Čez mejo bi rada?“ je pohrkal. „Težko bo. Ob tej uri bodo še patrolje na poti.“ In tihotapcem, z nahrbtniki natovorjenim možem in ženam: „Ne potrebujete me več, na varnem ste.“ Dori in Vinku je pomignil: „Z menoj!“

V vasi so peli petelini. Drevje je risalo mračne sence na pot. Snežni breg, ki se je v svoji nedotaknjeni belini raztezal do vrha hriba. Kmet je postal, zamahnil z roko. Dora ni več mislila na preteklost štirih let mračne praznote, gledala je v sivolasega moža, ki je buljil predse. Prisluškoval je. „Za menoj!“ Stopili so z gazi na srež. Pod nogami se je lomilo, škripalo, čevlji so se vdiral do gležnjev. „Tiho!“ Nihče ni govoril. Še srca niso bila. Dora se ni upala dihati. Zaganjal jo je kašelj, a je tiščala roko na usta.

Krajec je zašel za oblake. Belina snega, drevesa, hiše na pobočju . . . Krenili so v drago med dvema bregovoma. Korito v ledu, črna steza do samotne koč. Samotno drevo, ki je razprostiralo košate veje. „Počakajta!“ Kmet je počenil in se po rokah potegnil na breg. „Za menoj!“ Plazili so se ko lisice. Sikajoče: „Prihuljeno! Do onega grmovja.“ Ob grmovju so postali. „Dalje!“ Gol grič, ves v snegu; na desnici koč. Za gričem se je odpiral svet. Doline in griči, vse je bežalo proti jugu.

Deset, dvajset korakov . . . V nemem začudenju je obrnil kmet obraz proti koči. V hipu se je vrgel na tla. Neka nevidna sila je potegnila tudi Doro in Vinka v sneg. Njuni živci so bili napeti do bolečine. „Vrag! Nazaj! Po trebuhu do grmovja!“ Dori je zletela palica iz rok. Votlo zvené je odskakovala po srežu, utihnila v dolini. Ni se ozrla za njo. Zgrabilo jo je za srce, težko je dihala. Že je ležala med obema možkima, roko je stiskala na prsi.

Tihota. Na kmetovem obrazu sta vidno rasla nejevolja in nemir. Iz samotne koč na griču se je prikazalo troje senc. Ni jih še bilo mogoče razločiti. Dora je zgrabila za Vinkovo roko, jo krčevito stiskala.

Sence so se približale po stezi, ki je vodila nekaj korakov od grmovja. Govorjenje. Dora je razločila slednjo besedo, ki so nerazumljive umirale v njenih ušesih. Zdelo se ji je, da vidi samo puške, puške. Pričel jo je dušiti kašelj. Dela je roko na usta, postala je rdeča v obraz. Pognala je sapo, tedaj se je izvil suh, hripav glas iz njenih prsi.

Zamižala je od groze. Slišala je sikajoči: „Pst!“ Kri ji je tako šumela, da bi ne bila mogla slišati ničesar več. Odprla je oči in zastrmela v troje postav, ki so stopale po srežu naravnost proti grmovju. V njihovih rokah so ležale puške.

Prvo poglavje.

V pomladanskem solncu grad, v solncu hiše pod njim. Žarka svetloba je bila razlita čez polja. Bleščala so se Brda, hiše na obronkih. Nad Vipavsko dolino je ležal svetlobni mrč. Polja, vrtovi, loke in gaji so prosevali kot skozi tančico. Trnovski gozd je ležal kakor črna dlan. Nad Krasom je viselo nekaj trepetajočega, plahutalo z nevidnimi perotmi. Tiha, zelena Furlanska ravnina se ni zgenila v popoldanskem snu.

Po cestah se je dvigal prah. Obešal se je na drevesa, na žive plotove. Segal je na polja. Iz daljave je pritrepetal glas zvonov. V platanah je zašumel veter, nagnil vrhove cipres, se zagnal v nasade cvetočih češenj. Skoraj gole veje so vzdihnile kakor v radosti, osule bele lističe. Veter jih je zgrabil in jih odnesel na cesto.

Učiteljica Dora Humar se je vozila na kolesu iz okoliške vasi. Sedela je vzravnan. V eni roki je držala knjigo, druga ji je počivala nad kolenom. Iz bluze ji je gledala cvetica. Vihrajoča, črna pentlja pod vratom je cvetico zdaj zdaj zagrinjala kakor z žalnim trakom. Temnorjave, od svetlobe narahlo priprte oči so bile nekam zavérovane. Ni čutila, da ji je pramen temnih las padel na obraz in ji zakrival zardela lica.

Zavozila je v oblak češnjevega cvetja in se zdrznila. Kolo ji je planilo v stran. Zgrabila ga je z roko, ga uravnala na sredo ceste. Na svetli obleki je obviselo nekaj cvetnih lističev, ni jih otresla. Odprla je oči na široko, kakor da se je pravkar prebudila iz daljnih sanj in se zavedela pomladne lepote in opojnosti. Dvignila je glavo, nosnice so ji zatrepetale. Vonj, vonj. V omami je prehajalo vanjo s tako silo, da ji je zatrepetalo telo. V gaju dreves ob cesti so pele ptice.

Cesta je bila za trenutek prazna, kakor mrtva, solnce se je odbijalo od nje. Od hipa do hipa je oživela. Mimo Dore so prihajali ljudje v nenakomernih presledkih in izginjali v daljavo. Kolesarji. Vozički, ki so šli zarana v mesto in se šele to uro vračali v vasi. Ženske z jerbasi.

Zagoreli obrazi, tiha misel v očeh. Fant na vozu, ki je zadržal konja in strmel za njo. Drugi, tretji . . . Lica so ji zardela, nehote se ji je sladko zgenilo v srcu. V tistih pogledih: tisočera, neznana obzorja njene bodočnosti. Nasip, na nasipu vlak. Deklice so gledale skozi okna, ji mahale z robci. Dvignila je roko in jim zavihтела s knjigo v pozdrav. Odzdravljala bi bila vsakomur, še živalim in drevesom.

Po poti je prišel deček, se ustavil s predrznim obrazom: „Gospodična, daj mi cvetico!“ Segla je v nedrije in mu jo vrgla. Čemu bi mu jo bila odrekla? Skočila je na cesto, utrgala nov cvet, ki je rasel ob njivi. Oster, divji vonj. Med ozarami je stal kmet in si brisal znojno čelo. Oziral se je po cvetočem drevju. V travi je ležal potepuh in škilil v prvo zelenje murv. Kje so se ustavile njegove misli? Dora se je vprašala: „Kakšen smisel ima njegovo življenje? In moje?“ Zasmejala se je.

Mesto. Prve ceste, prve ulice. Kostanji in platane. Slovenska govornica se je pomešala s tujo besedo. Tihe, od solnca obsijane hiše. Pred trgovinami pisana platna. Na pragih zdolgočaseni obrazi, v dremavici sklopljene oči. Lepote in strasti pomladnih gajev so meščanom neljube, nerazumljive. Glas klavirja. Skala dveh oktav, počasi in leno, kakor da spečemu človeku neenakomerno utriplje srce.

Dora se je vozila po solnčni strani ulic. Pogledi. Njena roka je nagonsko zgrabila za krilo in ga potegnila čez kolena. Neprijeten občutek, kakor da prodirajo oči skozi obleko, se pasejo na njenih golih udih. Do povprečnih meščanov je čutila nejasen odpor. Gledala jih je, ni se mogla iznebiti misli, da se je njihova neutešena želja po sirovih užitkih, po denarju, pijači in ženskah, kruto maščevala na njihovih telesih in dušah. Živalska, zavaljena vnanjost, plehek razgovor, zaspana kvanta. Na zunaj plašč hinavske dostojnosti, v pogledih cinična misel.

Pognala je kolo in zavila čez cesto. Pred kavarno je stala skupina ljudi. Vozila je počasneje. Po strani je opazila: iz kavarne je stopil gospod, obstal na pragu. Podolgovat obraz, črni lasje. Ozrla se je. Njegove rjave oči so zrle vanjo. Pogled jo je tako zmedel, da je le nerazločno videla ljudi pred seboj. Ali naj se znova ozre? Kadar se zaradi česa ni mogla premagati, si je v duši očitala slabost. Vozila je počasi. Napol je zaprla oči. Premagalo jo je . . . Črno oblečeni gospod je stopil čez cesto. Stal je na pločniku in gledal za njo.

Tega ni pričakovala. Od tesnega občutka sramu je stisnila glavo med ramena. Narahlo je zamižala. „Kaj si bo mislil?“ Prijetno in neugodno vznemirjenje, da ji je divje utripalo srce. Kri ji je planila v obraz. Čutila je omamo. Zdelo se ji je, da ni okrog nje ne hiš ne ljudi in plava sama s svojim nenavadnim občutkom nekje v praznini. Zavedela

se je šele, ko je zagledala človeka pred kolesom. Prestrašila se je in zavozila v plitev jarek. Kolo je spodrsnilo; padla je.

Vroč val ji je planil v glavo. Le kot skozi zamolklo šumenje je slišala osamljen smeh. Nekdo je priskočil, da bi ji pomagal vstati. Že je bila na nogah. Črno oblečenega gospoda ni bilo več na pločniku. Ali jo je videl? Pred njo se je sklanjal gladko obriti obraz in ji ponujal knjigo, ki ji je bila zletela po tleh. Pozabila bi jo bila. Besed ni razumela. „Hvala lepa.“ Pred bližnjo trgovino je stala gospodična. Svetli, predivnati lasje, široka, hotna usta, zasmehljive oči. Vgriznila se je v ustnice, s prisiljenim nasmehom in nejevoljo je zrla na gospoda, ki je še vedno stal pred Doro.

„Zdravo, Alma!“ Široka usta so se komaj vidno zgenila. Dora je skočila na kolo. Z mešanimi občutki osramočenosti in neke blaženosti je izginila na ulici.

Drevored. Vrtovi, sredi vrtov hiše. Na vseh stenah je večerno solnce... Dora je zagledala od daleč: sredi vrta modrikasta hiša. Na enem izmed oken je slonela gospa. Pred njo je ležala odprta knjiga, na nji je počivala roka. Isti svetli lasje kot pri Almi, a lepši obraz, oči ko sanje. Neizpolnjena hrepenenja? Dori je bil med potjo izginil neugoden občutek sramu. Na njenem obrazu je počivala mirna blaženost. Dvignila je roko, zaklicala: „Zofija!“

Gospa je rahlo zardela. Tako je zardevala vselej, kadar si je domišljala, da kdo bere njeno tajno misel. Večna, neugasna želja po nečem nedosegljivem, ki je gorela na ustnicah in v očeh, se je umaknila nekam v notranjost.

„Tako zgodnja?“ In: „Najljubše mi je v tvoji sobi.“ Ko je Dora stopila skozi vrata: „Na mizi je razglednica zate.“

Dora je vrgla knjigo na posteljo. Vselej je naglo zgrabila pošto, tistega dne se ji ni mudilo. Od daleč je spoznala krepko, pokončno pisavo. Ozrla se je po Zofiji. Ta je gledala v knjigo. Dozdevalo se je, da bere. Ni je hotela motiti.

Na razglednici: Salzburg. Nemške besede, kratki stavki. „Mein Herz! Čim večja razdalja med nama, s tem večjo silo me vleče v vašo bližino. Vi se me redko spominjate. Na zadnji razglednici dve besedi. Premalo, ker sem pričakoval tisoč besed. Ali vas zamamlja pomlad? Saj pri vas je že pomlad v največji krasoti? Ne? Nepozabni so mi dnevi, ki sem jih bil prebil na vašem jugu...“ In podpis: „Egon Kleinberger, inženjer.“ Datum: „Leto tisoč devet sto štirinajsto.“

Dora se je zamislila: v črno oblečeni gospod pred kavarno... Z omalovaževalno kretnjo je vrgla razglednico na posteljo.

Zofija ni več brala. Glavo je imela dvignjeno, nepremično je gledala na drugo stran ceste. Nizka hiša, kakor da je pogreznjena v tla. Pročelje je prepletalo zelenje. Ob vogalu odprto okno. Za njim je sedel dijak in nekaj pisal. Zdaj zdaj je dvignil glavo. Gledal je v steno, kakor da razmišlja. Ni se ozrl . . . Slednjič je vrgel pero po mizi in se dvignil. Bral je polglasno mrmraje in mahal z rokami, kakor da deklamira. Nekaj smešnega je bilo v njegovem zanosu.

Čez nekaj trenutkov se je Zofija ozrla. Zardela je. Ali je Dora brala njeno tajno misel? Nato se je zasmejala . . . Dijak se je ozrl čez cesto. Roka mu je nepremično obvisela ob telesu. Črni, na kratko ostriženi lasje, širok in zagorel, skoraj kmetski obraz. Nasmeh zadrege in vdanega spoštovanja. Priklonil se je.

„Ali pesnikujete, gospod Peršič?“

„Ne, gospa. Spisal sem predavanje. O balkanski vojni.“

„Tako?“ Zofija se je prisiljeno čudila. Vojna na Balkanu je ni zanimala. „Kdaj boste predavali? Nocoj? Samo za vabljenе dijake?“ Nov smeh. „Ali jaz ne smem priti?“

Da, ona sme priti. Tudi njen mož, gospodična Dora tudi. Ali je vabil samo iz vljudnosti? Kje bo predavanje? V knjižnici. Po hodniku mimo čitalnice, nato na levo . . . Dora je opazila: dijakove oči so se upirale v Zofijo, gorele. Ta ga je gledala zaljubljeno, nato se je dvignila.

„Ali pojdeva? Samo zaradi zabave . . .“

Dori je bilo tako čudno, da Zofiji ni mogla pogledati naravnost v obraz. „Kakor hočeš . . . Pojdiva na izprehod!“

Solnce se je potapljalo za Furlansko ravnino. Rdečkasta svetloba na strehah hiš je polagoma tonila v sivino mraka. Na pobočjih Trnovskega gozda so ležale modrikaste sence. Po tekališču so se izprehajali ljudje, se ustavljali pred trgovinami. Brezskrben pogovor in smeh dijakov. Delavci so se vračali z dela. Predmestne gostilne so zašumele. Pod kostanji so hodile sence. Po dve in dve. Počasen korak, tih šepet.

„Poglej!“ Zofija se je ozirala za vsako senco posebej. „Zakaj ne gredo na polje?“

„Ljubezen se ne skriva“, je rekla Dora iz neznane razdraženosti. „Grešno poželjenje beži pred lučjo.“

Odkod so ji prišle te besede, ki so rahlo dišale po pobožnih knjigah? Zofija je zardela. Kaj je Dori? Ni se je upala vprašati. Da, bila je drugačna kot drugekrati. Razmišljena, trpka.

Bili sta različni. Po vnanjosti in po duši. Njuna edina naravna vez: uradnik Ivan Humar, eni mož, a drugi brat. In vendar ju je spajalo še nekaj drugega, nerazumljivega. Zofija je čutila, da bi ne mogla živeti

brez Dore. Ne le zaradi tega, ker ni imela drugih prijateljic — sestra Alma ji je bila tuja — bili so še drugi, globlji, a zagonetni vzroki. Vsaka sprememba na Dori jo je vznemirila . . . Dolgo jo je gledala v obraz. Kaj se godi v njeni duši?

Na nebu so zagorele zvezde. Glasovi zvonov so polagoma utihnili v mrak. Vonj, ki ga je izdihavala priroda, je bil zvečer še omamnejši. Preko polja se je glasila pesem. „Soča voda je šumela . . .“ Odgovarjalo je z drugega konca v preprostem furlanskem napevu: „O se biel lusor di lune o se biel a fá l'amor . . .“ Pesmi se nista prepletali. Rasli sta vsaka zase kot v dveh svetlih stebrih pod nebo.

Ženski sta postali. Pesem je izginila v daljavi. Pasji lajež, svetle luči iz mraka po vseh pobočjih. Misli in čuvstva. Čuvstva močnejša od misli. Dora je gledala v temne obrise dreves. Njene misli so obupno sladke plavale med obema bregovoma.

„Dora, si ti srečna?“ Zofija je vzdihnila. „Meni se zdi, da še nisem živela.“

Dora se je zdramila. Zavedela se je: taki trenutki so vplivali na Zofijo kakor strup. Prebujale so se vse temne sile njene notranjosti. Na vprašanje ji ni odgovorila.

„Vrniva se! V drevoredu počakava Ivana.“

Hodili sta po drevoredu. Dora je Zofiji neprestano govorila, da bi jo iztrgala mislim, ki so plavale v daljavi bolnih, brezplodnih sanj. Svakinja jo je poslušala le napol. Njene oči so iskale med vrstami dreves.

Izmed košatih senc sta se izvila dva človeka. Nista ju še opazila. Oster, visok glas sivolasca z obrazom gledališkega igralca: „Otroka bi morala imeti. To je zdravilo . . .“ Dori je pomrznila kri po žilah. Da bi prevpila razgovor, je zvišala svoj glas. Zofija je ujela: „Ah, to je prekletstvo, dragi moj . . . To je prekletstvo . . .“

Tedaj so si stali skoraj iz obraza v obraz . . . Zofija ni pogledala svojega moža. Njegovemu prijatelju je odzdravila z ironičnim, skoraj zlobnim nasmehom: „Glasni ste, gospod Košir.“ Moža sta stala ko poparjena. Košir se je poizkusil rešiti iz mučne zadrege. „Dà, dà. Dokler so prsi zdrave . . .“ Poslovil se je.

Ivan je krenil z Doro in Zofijo molče proti domu. Žena ga ni zgrabila pod roko kot po navadi. Misli, misli. Slednjič je izpregovorila.

„O čem sta se menila . . . z onim? Kaj je prekletstvo?“

„Saj si lahko slišala.“ Ivan se je ozrl po sestri, kakor da išče pomoči.

Zofija se je vgriznila v ustnice. Nenadna misel; nervozno je stresnila z glavo. Ali se mož zaveda neke krivde? Žalila jo je že sama misel,

da bi Ivan drugim zaupal svoje srčne tajnosti, ki so se tikale tudi nje. Pogoltnila je nejevoljo.

„Nocoj pojdemo k dijaškemu predavanju. Nič posebnega, a jaz bi ga rada slišala . . . Dà?“

„Obljubil sem, da pridem v restavracijo.“ In mu je bilo neznano ljubo, da se mu je žena tako naglo približala. Ni se ji upal odreči. „No, dobro. V restavracijo pojdem po predavanju . . .“

Doro je presunilo tako globoko usmiljenje do brata, da ji je v tenki bolečini prebodlo srce . . . Molče so šli do doma.

D r u g o p o g l a v j e .

Temna, starinska soba. Dvoje oken je gledalo na ozko ulico. Nizek strop. Na stenah stare, oljnate slike v pozlačenih, razpokanih okvirih. Velik lesteneč, na katerem že pol stoletja niso gorele sveče. Velika omara, polomljen naslanjač. Vse v sobi je delalo mešan vtis siromaštva in razkošja.

V kotu velika pisalna miza. Nanjo je padal izpod zelenega senčnika krog bele svetlobe. Profesor Vinko Logar se je sklanjal nad polo papirja . . . Kadarkoli je dvignil glavo, mu je pogled obvisel v pol slepem zrcalu. Kdo ga je obesil na tisto mesto? Bilo mu je, kakor da mu tuje oči gledajo na vrstice, prodirajo v njega misli in čuvstva. To ga je motilo. In vselej je videl za svojim hrbtom še drug obraz . . . Zamižal je. Obraz deklice; temni lasje z visoko frizuro; ob ušesih sta ji visela dva kodra . . . Oči so mu obstale na sliki pod zrcalom. Fotografija gospodične v beli bluzi z veliko naprsno iglo. Široke lične kosti, črni lasje, globoko vderte oči. Kakor dva črna, v sredini goreča ogla so gledale nanj. V dušo? Streslo ga je narahlo, obrnil je pogled od nje.

Pisal ji je pismo. Ali je hotel svojo notranjost zakriti v lažnive besede? „Draga Begonija!“ To ni bilo njeno pravo ime. Nekoč ji je bil prinesel begonije — bilo mu je strašno nerodno — in ona mu je rekla vsa hvaležna: „Imenuj me Begonijo!“ Ena izmed njenih čudovitih domislic in želja. To ime mu je bilo zoprno in afektirano. Včasih ga je nerad zapisal, težko mu je prišlo iz ust. Zadnje čase ni nič mislil ne občutil pri tem. Tistega večera ga je zapisal celo z nekim humorjem in rahlo škodoželjnostjo. Besedam je hotel vdehniti nekoliko ljubkosti in šegavosti. Po prvih črkah je spoznal, da se mu to ne bo posrečilo.

Zaljubljeno pismo: nič lažjega nego to. Ni hotel napisati zaljubljenega pisma. Ne bi ga bil mogel napisati. Še beseda „draga“ mu je težko prišla izpod peresa.

Hotel je biti odkritosrčen. Težko je biti odkrit, ne da bi ranil. Najtežje, če med dvema ni samo vez stare že obledele ljubezni, ampak ju spaja dušiče razmerje moralnega upnika in dolžnika.

„Po vzroku mojega molka me vprašuješ? Molk, ker ti nisem odgovoril na vsako pismo? Ali se zavedaš, da mi pišeš vsak drugi dan, zadnje dni vsak dan? Bolestna nestrpnost in bojazen? Čemu? Slutnje? V slutnje ne verjamem. Moje opravičilo: delo.

Ne, to zate ni opravičilo. To je izgovor. Tebe napolnjuje samo eno: ljubezen. Mene napolnjuje sto stvari. To je brezno nerazumevanja med teboj in menoj. Med moškim in med žensko.

Ne bom ti prikrival: morda so še drugi vzroki mojega molka. Neki nerazumljiv strah pred pisanjem pisem, ki me spremlja vse življenje. In nekaj sramu podobnega: dnevno dopisovanje imam za prirojeno slabost sentimentalnih gospodičen. Beri do konca! Zaradi teh besed ne raztrgaj pisma! In tretje: prav imaš, ko praviš, da morda ne vem, kaj naj ti pišem. Tako zoprno mi je biti banalen. Pomlad, hrepenenje, slavčki, cvetje . . . Sentimentalnost mi je po naravi tuja, dasi ne zametam ne poezije ne čuvstva, če je na mestu.

Da je tuja ženska stopila na mojo, določneje: na tvojo pot? Povedal bi ti, če bi bilo to res. Nato bi ti ne pisal nikoli več. Če bi bil zmožen . . . storiti kaj takega . . .“

Zadnje besede mu je roka težko zapisala. Nekaj plahega, neodkritega je gledalo iz njegovih oči . . . Misel: deklica z visoko frizuro, z dvema kodroma ob ušesih. V roki mu je vztrepetalo. Raztrgati pismo? Pisal je dalje.

„Če bi se to zgodilo, ali bi mi delala ovire? Tudi če bi bila prepričana, da vodi to k moji sreči? To so same besede. Oprosti! In vendar: če bi stala pred menoj, bi ti tega ne mogel reči. Vidim te, kako trepetiš in se ti mračijo oči. Priznam: včasih se te bojim. Ne toliko, da bi ti mogel zamolčati, kar mislim in čutim.

Nazadnje: že nekaj časa čutim neznansko praznoto v sebi. Zdi se mi, da mi je nemogoče, koga ljubiti ali sovražiti. Zate je poglobitno: ljubiti. Ne bojim se priznati: to je morda najgloblji vzrok, da ti poredko pišem, da ne najdem besed. Tega stanja sem se sprva prestrašil, zdaj mi je nekako ugodno ob njem. Zdi se mi, da stojim sam nad seboj, s hladnim razumom sodim svoja čuvstva. Če si nagonsko slutila mojo izpremembo, si imela prav. Ali nisi ti nikoli čutila take krize? Ne boj se resnice, bati bi se morala laži. Toda: ne piši mi o tem! Počakaj, da se razreši samo po sebi! Dà?

To že nekaj časa odlašam, da ti povem. Povedal sem. Zdaj pa o drugem.

Moje članke bereš? Kdo ti je izdal šifro? Z besedo, da te vsaka moja tiskana beseda prijetno vznemiri, si se mi nehote neznano približala. Ne tajim, vsak dan mislim nate, toda ne več s tistim čuvstvom kot prej . . .“

In dalje: pozdravi znancev, zabavljanje na zaspano meščanstvo. Trditev, da se težišče slovenske kulture polagoma pomika na jug. Slavospev deželi, ki iz svoje zavednosti noče več na slepo pomlajevati tuje krvi . . . Vprašanja, ki so bila zastavljena le zaradi tega, da so izpolnila četrto stran.

„Končam. Ne zaradi tega, ker sem popisal polo papirja do konca. Ne, ker moram zdaj zdaj k dijaškemu predavanju. Zato, ker ti nimam ničesar več povedati.

Tega pisma ne bom še enkrat bral. Če bi ga bral, se bojim, da bi ti ga ne odposlal.

Ne pozabi: ne piši mi o tistem, kar sem ti odkril in priznal v tem pismu! Sicer bi ti ne mogel biti več odkrit . . .“

Te besede so se še njemu zdele nejasne. Nelogične. Pozdrav in podpis. Brez poljuba. Profesor je pogledal na uro. Nenadoma se je dvignil. Ni pogledal v zrcalo ne na sliko pod njim. Stojé je napisal naslov.

Trikrat je šel po sobi. Vsakokrat se mu je zdelo, da nekdo stoji za njegovim hrbtom. Trikrat je mislil stopiti k mizi in raztrgati pismo. In ne napisati drugega. Ne ji napisati nobenega več.

Pristopil je in pismo zalepil.

Nehote je videl obraz na sliki: očitajoče, mračne oči. Ugasnil je luč. Skozi dvoje oken je sijala svetloba ulice. Svetla kvadrata na stropu.

V svetlobi se je pregibala senca, kakor da se zaradi nečesa ne more odločiti. Senca je obstala nekaj trenutkov, nato se je naglo približala vratom. Izginila je.

Tretje poglavje.

Visoka soba z belimi stenami, tri okna na dvorišče. Ob stenah omare. Knjige, knjige. Prva slika: brata Ciril in Metod. Druga: Hus na grmadi. Troje luči pod stropom nalik trojki belih, žarečih sadov. Sredi sobe dolga miza. Za njo je sedelo nekaj dijakov, ko so se opirali s komolci. Drugi so stali ob stenah. Na koncu mize je stal Peršič, z rokami se je opiral na mizo in se zibal, kakor da se priklanja. Zdaj zdaj se je ozrl na rokopis, drugič v Husa. To v odmorih. Kadar je govoril, je gledal na dijaka z dolgim vratom in svetlimi lasmi, ki mu je sedel nasproti.

Govor ni bil gladek. Stavki pretrgani, besede skandirane. Ni govoril prvič, vendar se ni mogel premagati neke omotice. Včasih se mu je zdelo, da besede niso njegove, temveč da prihajajo neznano odkod in mu bobnijo skozi ušesa. Umolknil je, utihnil je tudi bobneči glas. Pogledal je v vrata, kakor da nekoga pričakuje. Koga? Zdrznil se je, povzel znova besedo in zvišal glas.

Predavanje je bilo navidez pusto. Imena, številke. Letnice. Oživiljala ga je topla beseda, v katero je položil predavatelj vse svoje govorniške sile... Proti koncu predavanja so vrata narahlo zaškripala in se odprla. Vstopil je Ivan Humar. V zadregi se je ozrl in segel z roko v brado. Za njim je stala Dora s splašenim nasmehom na obrazu. Oči so v radovednosti preletele stene in dijake, obstale na predavatelju.

Peršiču se je zapletla beseda in nenadoma obstala. Zdelo se mu je, da nima več poslušalcev. Obrazi dijakov so se ozrli v prihajajoče. Ali je mislil resno, ko jih je vabil? Pred Ivanom Humarjem ga je obšel nerazumljiv strah. Gledal je v njegovo brado. Hus! Ustnice so se mu skrivile. Mržnja? Prezir? Privoščil mu je natiho, da se je vedel nerodno. V zadregi so Humarjeve oči vpraševale: „Kako sem zašel sem?“ Zagledal je profesorja Logarja. Ta je stal v senci široke omare, z roko si je podpiral brado. Spoznanje, da ni sam med mladimi ljudmi, je uradniku razširilo obraz. Pristopil je k profesorju, mu nenavadno toplo stisnil roko.

Zadnja je vstopila Zofija. Ko jo je Peršič zagledal na vratih, ki jih je tiho zapirala za seboj, se je nehote vprašal: trideset let? Ali je bila videti v tistem hipu tako zelo mladostna? Med obema je ležalo desetletje? Brezno. Ali sta čutila to? Njena usta so se smehljala pol iz zadrege, pol iz toplega zadovoljstva. V potezah čela nemir, negotovost v kretnjah. Uprla je vanj oči in ga gledala vprašujoče. Ta pogled ga je vsega zmedel. Pozabil je, da je bil prekinil predavanje. Dijaki so znova gledali vanj. Profesor se je modro smehljaj predse, uradnik je grebel v redki bradi. Obrazi so se spogledovali.

Peršič je odtrgal pogled od gospe Zofije in ga uprl v Husa na grmadi. Osvestil se je. Pogledal je v rokopis, globoko zardel in dvignil roko. Prva plaha beseda, skoraj tiha, ostale so se mu zdrle kakor plaz. Zofija je gledala vanj, nepremično vanj, ni se hotel osmešiti pred njo. Kretnje so mu postale živejše. Imel je občutek, da plava v zraku.

Zofija se je naslonila na Doro. Poslušala je le njegov glas, smisla skorajda ni razumela. Posamezne besede so ji v odlomkih zvenele na uho... „Kako so se balkanski narodi z lastno močjo osvobodili izpod turškega jarma... Zapadna Evropa je bila gluha... Rusi, do pred kratkim edini svoboden slovanski narod... Kosovo polje je mašče-

vano . . . Vidov dan, praznik vsega slovanstva . . .“ Zofiji je nekaj vročega zaplalo po udih. „Ali je to bral, ko sem ga gledala skozi okno?“ To ni bilo nič smešnega. Nekaj posebnega je velo od njega, sijalo z njegovega obraza, bliskalo iz oči. Mlada moška moč? Občutila je, kakor da prihajajo od njega magnetični valovi in ji trepetajo skozi telo.

Dora je občutila njen nemir. To jo je tako zmedlo, da ni mogla mirno poslušati. Bilo ji je že žal, da je prišla. Ozrla se je v kot. Šele v tistem hipu je razločno videla, kdo je stal poleg brata. „Profesor Vinko Logar!“ je ponovila pri sebi. In se je skoraj prestrašila, kakor da je to izrekla glasno. V črno oblečeni gospod pred kavarno, ona na kolesu . . . Val krvi ji je pognalo v lica. Zdaj ni gledal vanjo. Ni mu bila še predstavljena. Na cesti ni bil njegov obraz nič posebnega, ta večer se ji je zdel v svitu luči kot razodetje. Po svoji lepoti je skoraj odbijal. Ali ga je le ona videla takega? Bila je zadovoljna, da je venomer strmel v predavatelja. Kakor začarana je opazovala njegove poteze. Ali ni sanjala o njem v davnih nočeh, še preden ga je poznala?

„. . . Slovanski narodi so se začeli prebujati in se otrešati stoletnih jarmov. Zapadna Evropa se je preživela, njen dan se nagiblje h koncu . . .“ Peršič ni nehal goret v obraz. V tistem hipu se mu je zdelo, da govori eni sami osebi, ki ga požira z očmi. Vsaka beseda iskra, hotel jo je raznetiti v plamen. „Zarja na Balkanu je hkrati zarja ostalih slovanskih narodov . . .“ Glas mu je postal mogočen, kričeč, dasi se tega skoraj ni zavedal. V mrzlih obrazih, ki so ga begali ves čas predavanja, je zagorelo. Dijaki so postali nemirni. Nekateri so se z radovednim smehom ozrli na profesorja. Ta je ostal okamenel. Prikrit nasmeh in občutek neugodja? Česa se boji? „Tudi v naši državi . . . Milijoni, ki čakajo že stoletja odrešenja z istimi čuvstvi kot Bolgari in Srbi pod Turki . . .“

Dora se je spomnila veselice, kjer so deklamirali „Hajdukovu oporo“. Deklamatorka je imela v rokah handžar, s katerim je mahala na vse strani neba. „Handžar mu manjka“, se je nasmehnila ob misli na predavatelja. Znova se je ozrla na Vinka. Ta je gledal zdaleč na rokopis na mizi in resnil obraz. Humar se je razburjeno oziral. Trikrat je segel v brado, nato se je nagnil do profesorja.

„Ali ni to nevarno?“

Profesor se je ozrl na njegov telovnik, kakor da mu gleda v srce. Skomizgnil je z rameni. Pošepnil je: „Skozi stene ne bo prodrlo . . . Ideje, ki visé v zraku . . .“ In še, česar pa Humar ni razumel.

Ozrl se je po ženi. Široko razprte oči, narahlo odprta usta. Zdelo se mu je, da bere na njenih licih tiho misel: „Kako je prikupen, ko se je tako razvnel!“ In glas, kakor glas trobente: „Slovenci, Hrvatje, Srbi in

Bolgari . . . Po svojem jeziku, zgodovini in kulturi, po skupnosti ozemlja, na katerem živimo, spadamo v eno državno skupnost . . .“ Ivana Humarja je spreletela mrščavica. Z desnico je segel prvo v brado, nato mu je obvisela kakor mrtva ob telesu. Ob tisti uri je navadno sedel v restavraciji. Pred njim je stala žena in visela kakor utež na njegovi krivdi preglasnih in nepremišljenih besed . . . Od kdaj se je Zofija zanimala za balkansko vojno? Videl jo je, kako poseda ob oknu in se ozira preko ceste. „Pravijo, da piše verze.“ Humar je od nekdanj sovražil verze. Tistega dne je še Prešerna in Gregorčiča skrtil za Schillerjeve drame. Slutil je: ženi ni do Peršičevih verzov, ampak do njegovega pogleda. Ne do njegovega predavanja, ampak do grmečega glasu, do tega naivnega plesa na vrvi. In on ga gleda kakor pajaca v cirkusu . . . Ni prezrl, da se je predavatelj zmedel, ko je vstopila Zofija. Občutil je, da je kljub profesorjevi navzočnosti smešen v tej družbi. V duhu je videl debeli obraz ravnatelja, ki se mu bo nagnil preko rame. Žvižgajoč glas v uho: „Gospod Ivan Humar, pozabili ste, da ste uradnik . . .“ Beseda „uradnik“ poudarjena. Ta predstava ga je tako presunila, da je občutil omotico v glavi. Pokimal je Logarju, nato je stopil k ženi.

„Jaz pojdem. Ali boš še dalje poslušala?“

Žena ga je začudeno pogledala. „Ostala bom do konca.“ Nato v njegove nenavadno ostre oči: „Pridem póte v restavracijo.“

Humar je postal nekaj trenutkov. Bil je neodločen. V tej neodločnosti se je zazdel sam sebi še bolj smešen. Okrenil se je naglo, trdo zaprl vrata za seboj.

Še nekaj stavkov, predavanje je bilo končano. Dijaki so zaploskali. Peršič je popil kozarec vode. Skozi motno steklo je strmel v Zofijo, kakor da meri učinek svojih besed. Gospé je postalo nerodno, obrazi vseh dijakov so bili uprti vanjo. Rešila se je k profesorju, ki ga je pozdravila in mu predstavila svakinjo.

„Na videz vas poznam“, je profesor stisnil Dori roko. Ta je zajecjlala nekaj nerazumljivega. Vsa je gorela. Ni mu mogla dolgo gledati v obraz, ozrla se je v Peršiča, ki se je nekoliko plaho približal Logarju.

„Čestitam“, mu je Zofija segla v roko. „Prišli smo sicer h koncu . . . Zelo zanimivo . . .“

Peršič je stal zmeden pred njo. Le nerazločno je slišal profesorjeve besede: „Konec ste prehudo zaostrili. Zaradi mene: jaz nisem slišal ničesar, zato ničesar ne vem. Sežgite rokopis! Ne pozabite tega!“ Dijak je gledal gospo Zofijo, kakor da hoče reči nekaj odločilnega, a mu je beseda zmrznila na jeziku.

Molčali so. „Pridite kdaj k nam . . . na kavo“, je dejala Zofija, ko se je Peršič priklonil. „Tudi mojega moža bo veselilo . . . Ne, Dora?“ Dora se je ugriznila v ustnice, ni pritrnila. Zofija se je obrnila k Logarju: „Z Doro bova stopili nekoliko po mestu. Ali naju spremite, gospod profesor?“

Četrto poglavje.

Stopili so na ulice. Bile so skoraj prazne. Luči so delile ceste v temne in svetle trikotnike. Po pločniku so hodili redki šetalci. Počasni koraki, mirna beseda. Smeh. Iz kinematografa je prihajal zamolkel glas klavirja.

Logar je stopal med Doro in Zofijo. Spočetka so bili tihi. Dora je bila omotična. Usmerjala je misel na okoliško šolo, kjer je ostajala po ves teden in je le ob sredah in sobotah zvečer prihajala v hišo svojega brata. Misli je niso ubogale. Nekaj prej neznanega je uklanjalo njeno voljo . . . Ali je Zofija čutila, kaj je med njima, ki sta si prvič segla v roko? Razgovor. Zofija je vpraševala, Logar je odgovarjal. Dora se je na skrivaj ozrla na njegov obraz. V senci je bil še bolj skrivnostno lep. Od zmedenosti, ki je mejila na omotico, je komaj opazila, da Zofijin glas čudno trepetala. Kaj čudnega, zagonetnega je ta večer v nji? Ali se je bilo med tednom kaj zgodilo med njo in Ivanom in tli pod pepelom požar.

Na klopi ob ljudskem vrtu sta sedela dva moška, ženska med njima. Ko so se jim približali, so se dvignili tudi oni in jim šli naproti. „Alma!“ Zofija je utihnila in ostro pogledala njena spremljevalca. Sestre ni ljubila. Bila je manjša od nje. Široki boki, kipeče oprsje. Pri hoji se je zibala. „Strojepiska!“ Zofijina usta so se nabrala v zaničljiv izraz. Odklonila je stanovanje v njeni hiši, svoja pota hodi, čuden glas gre c nji. Smeh, s katerim je šla proti nji, jo je razburil. Posebej še zaradi tega, ker je zagledala gladek, obrit obraz človeka, ki je stopical na njeni desnici. Obraz atleta, a vendar lep. Drugi obraz droben, na dolgem vratu kakor hruška na peclju. Kak dijak. Kaj hoče ta?

„Gušto Segulin“, se je atlet predstavil Dori. Nato profesorju. Dora je čutila v Logarjevih očeh, da mu je srečanje neljubo. Kaj ima on s temi ljudmi? Kaj je njemu Segulin? Meščan, sin bivšega podčastnika, solastnik trgovine z jestvinami, telovadec in plesalec. Vnanjost barona, plehke-sladkobne besede. Oči, ki so slačile do kosti . . . Logar se je oziral po hišah, nehoté je zažvižgal neznanu melodijo. „Alma Lozej, Zofijina sestra.“ Ah, dà! Segulin se ni zanimal za profesorja, tudi Zofijo je komaj ošinil s pogledom. Prebadal je z očmi Doro in se opiral na paličico s srebrnim ročajem. „Gospodična Dora, midva sva se že poznala . . . Preskrbno se me izogiblujete . . . Sicer sva se pa že danes videla.“ Smeh.

Alma je stisnila ustnice, Dora je zardela. Videla se je, kako leži s kolesom na tleh... nekdo stoji ob nji in ji podaja knjigo... Ozrla se je po Logarju. Gledal je nekam preko kostanjev, kakor da vsega tega ni slišal. Obrnila se je k Zofiji, ki je nestrpno merila sestro in njo. „Pala sem s kolesa. Tudi Alma me je videla.“ Kakor da se opravičuje s tem. Čemu?

Plehka Segulinova beseda, ki se je nanašala na njen padec, ni vzbudila smeha. Le Alma je raztegnila ustnice. Nato Segulin: „Kaj porečete, gospodična, če vas obiščem na vasi?“

Dora se v naslednjem trenutku že ni več spominjala, kaj mu je odgovorila. Segulin je bil eden tistih ljudi, ki so nerazumljivo zoprni, a vendar človeka neka temna sila vleče v njih bližino. Logar se je smehljaj. Čemu se smehlja? Doro je vznemirilo, da je prijela Zofijo za roko.

„Pojdiva po Ivana! Ne ljubi se mi več...“

Rada bi se iznebila te družbe. Zofija se je nevoljno otresla. „Počakaj!“ Obrnila se je k Segulinu: „Ali ste že dobili perzijske preproge, o katerih ste mi pripovedovali? Dà? Vaše stanovanje mora biti pravi raj. Kdaj mi jih boste pokazali?“

„Kadar želite, gospa.“

„Nocoj je... prepozno“, se je Zofija čudno zasmejala in se ozrla po Dori. Kaj je brala v njenih očeh? Tistega večera jo je nekaj odbijalo od nje. „Ali res že hočeš domov?“

„Če želite, gospodična, vas spremim.“ Segulin ni odmaknil pogleda od Dore.

Logar in dijak nista opazila tihega boja, ki se je v tistem trenutku izvršil med ostalimi. „Ne“, je dejala Zofija in po strani premerila Almo. „Gospodično bo spremil gospod profesor, ne? Vi, gospod Segulin, pojedete z menoj... Do postaje, a nato v restavracijo, po moža. Rada bi vas nekaj... vprašala...“

V glasu ji je trepetala trpka negotovost, ki pa ni zabranila, da bi besede ne bile izgovorjene. Segulin je nategnil obraz in posilil nasmeh. Molčé se je priklonil. Dora je sklenila, da nocoj ne bo zapustila svakinje. V hipu se je premislila. Da jo bo spremljal Logar, jo je sladko vznemirilo.

Alma je stisnila ustnice in srdito pogledala svojo sestro. Po sili se je razjasnila in se zasmejala iz žolča. Zgrabila je dijaka pod roko.

„Ostala sva sama. Usoda. Me hočete spremiti do stanovanja?“

Dijak je uprl pogled v čevlje, nato se je zdrznil. Pozdravil je profesorja in odšel z Almo v stransko ulico.

(Dalje prihodnjič.)

zapopadena etična moč umetnosti, v njem je umetniška energija celo podrejena ustvarjalni in osvobojevalni energiji. S tem je vsebovan etos umetnosti v etosu umetnika, kar pomeni veliko osebno moč in pomembnost umetnika in ustvarjalca.

Oba, življenje in umetnost, sta velika ognjenika skrivnosti, neprestana oblikovalca novih razodetij, toda veličina življenja se kristalizira v umetnosti, dobiva v njej svoj novi obraz in pomen. Skozi življenje gre pot v umetnost in skozi umetnost v življenje. Njiju razkol, njiju boj za veljavo je znamenje velike sile, ki tiči v globinah obeh. Naša pot mora iti do spoznavanja vse obsežne veličine življenja in umetnosti; dojeti moramo skozi svoje osebne miselnosti zagonetno lepoto umetniškega sveta in neizmerno prelivanje skrivnosti iz življenja v umetnost in iz umetnosti v življenje.

IN SOLNCE JE OBSTALO

ROMAN — FRANCE BEVK

Peto poglavje.

(Nadaljevanje.)

Dora se je vrnila domov. Bilo je že pozno. Koliko časa je hodila, odkar se je poslovila od Zofije? Morda uro, morda vso noč. Nji so bili nocoj trenutki večnost, a ure trenutki. Notranje vznemirjena je potrkala na vrata. Čakajoč je dvignila glavo in jo naslonila na zid. Medle zvezde. Po hišah in po drevju je bila razlita mesečina. Kdo šepeta? Ali le veter šumi? Morda so se zganile njene ustnice, dahnilo svojo najtajnejšo misel.

Iz veže je bilo slišati korake. Odprla je stara služkinja. Redki, staromodno razčesani lasje, upala lica, ki so ji silila med brezzobe čeljusti. „Dober večer, Urška!“ Dorina beseda je bila plaha, kakor da je storila nekaj slabega in se mora sramovati. Urška jo je premerila z majhnimi, živimi očmi. „Ali so se že vrnili?“

„Ne, nikogar še ni. Prvi ste.“

Dora je stopila v svojo sobo. Njen drugi dom. Slekla je površnik in sedla k pisalni mizi. Zgrabila je razglednico: Salzburg. Kleinberger! Vrgla jo je od sebe. Sklenila je roke, si objela koleno. Znova se je ozrla po pokončni pisavi. Imela je občutek, da jo vznemirja človek, ki ji je pisal. Ta pisava se ji je zdela vsiljiva.

Ni se ji ljubilo iti v posteljo. Čakala je brata in Zofije. Kaj naj dela tačas? Odprla je knjigo. Prebrala je nekaj vrstic, a jo je znova potisnila

od sebe. Vso jo je polnila neka prej neznaná radost do bolečine. In strah. Slutnja? Čutila je, da bi bila lahko vesela, a ji je nekaj kakor z mrzlimi kleščami objemalo dušo. Vzdihnila je. S potmurjenim obrazom, izpod čela, se je ugledala v zrcalu. Dvajset let, lepota, nedotaknjena čistost, stroga proti sebi in proti drugim.

Branila se je misli na pravkar pretekle minute, prihajale so ji vedno znova. Spomnila se je svojega doma. Detinstvo in mladost. Gore s skalami in gozdovi, prepadi in planine. Na gorskem sedlu vasica, na kraju vasi hiša z zamreženimi okni. Njive, travniki, gmajne, gmajne. Bolj ko se ji je zgodnja mladost oddaljevala, ljubše ji je bilo vse, kar je bilo v zvezi z njo. Letala je bosa v mokrem krilcu, pasla živino. Brala je lešnike, robidnice, pekla krompir, krepeljala kozo. Včasih se ji ni zdelo, da je bilo to njeno življenje — ali ga ni brala iz knjige? Skoraj ošaben ponos na brata, ki je študiral v mestu, postal uradnik. Na tihem ga je zelo ljubila. Bolj nego druge. Sramovala se je, da bi mu priznala to v obraz. Še s pogledom mu tega ni razodela. Bila je že odrasla pastirici, ko jo je Ivan objel okrog pasu, ji pogledal v oči: „Dorica, ali pojdeš v mesto v šole?“ Ni mogla odgovoriti. Nikoli ni mislila na to, ker bi se misliti ne bi upala. Neko podzavestno hrepenenje je živelo v nji, bilo je tenko kakor struna. Brat se je dotaknil z besedo, da je občutljivo zabrnelo. Nagnila se mu je na ramo, srečno zajokala.

Od tistega dne sta z bratom več let živela sama. Ivan ji je bil oče, učitelj in prijatelj. Morda bi bilo še dolgo tako, da ni nekega dne pripeljal Zofije in jo predstavil: „Moja nevesta.“ Poročil se je. Življenje se je nekoliko izpremenilo, brat ni bil več samo njen. To Dora ni begalo. Privoščila mu je srečo. Prenekateri večer so vsi trije po ure in ure govorili o novi hiši, delali načrte. Hiša se je dvignila iz tal, vrt je bil zasajen. Dora je končala učiteljšče. Dobila je službo v mestni okolici, a sobico v bratovi hiši. „Dora bo do smrti naša, če hoče.“ In ona je hotela. V službi in v svojih sanjah, ki niso presegale možnosti, je bila srečna. Ni mislila, da bi se moglo kdaj izpremeniti kaj.

Že v prvem trenutku se je zaljubila v Zofijo. Njena vitka lepota, prirojena vljudnost in lahkota, s katero je jemala življenje, jo je v hipu priljubila vsakemu. Dà, imela je svoje pogrške, ki so izvirali iz njene nravi in vzgoje. Dora jih ni opazila. Pozneje jih je začejala odkrivati. S tenko bolečino so se ovili njene duše. Strasti in nagnjenja, ki so nevarno posegala v srečo njenega brata. To jo je nekako oddaljilo od nje... Vendar se v nekem oziru ni mogla otresti njenega vpliva. Posnemala jo je v noši, v obnašanju, govorjenju. Tega se spočetka niti ni zavedala. Nekoč ji je bratova beseda odprla oči... Zdrznila se je. Proti

vnanjemu svetu je bila močna, le proti nji ne. Z muko se je trudila, da bi postala samostojnejša. In četudi je Zofija od dne do dne izgubljala svoj čar, jo je kljub odkritim slabostim še vedno nekaj neznanega vleklo k nji.

Življenje v hiši se je vrtelo okrog Zofije. Tudi na cesti. Klanjali so se ji in ji dvorili. Če jo je srečal znanec in je ni pozdravil dovolj vljudno, se je vznemirila. „Ali sem se postarala?“

Otrok ni imela. Ivan je hrepenel po njih, a se je po letih zakona vdal. Da ga je peklo to, je spoznala Dora po besedah, ki sta jih govorila tisti večer s prijateljem. Ali je bilo kaj drugega na dnu? Zofija se je otrok veselila in se jih je bala. Včasih se je privila k možu in mu rekla: „Zdi se mi, da se ti bo izpolnila želja.“ Ali je še vedno upala ali je lagala, da bi se mu prikupila? V dnu duše se je bala, da bi postal njen obraz od posledic poroda pegast in razoran. Ni bil več dekliški, a bil je še vedno svež in lep. Telo je postalo ovalnejše. Vznemirjena, da se ne bi odebelila, je stradala. „Meni si tudi taka ljuba, ali hraniš vitkost za druge?“ Zofija je stisnila ustnice, ni odgovorila možu. Tiha, pridrževana razdražljivost je zarisala prve temne gubice na njen obraz.

Prišli so dnevi, ko je vedno težko čakala Dore, da se je vrnila iz službe. Dejala ji je, naj se lepo obleče. Dora jo je ubogala. Šli sta na izprehod. Na promenado. Vodila jo je v gledališče, h koncertu, celo na ples. Po obleki, po vsem je prekašala Doro, ki je ljubila preprostost. Seznanila jo je s tem, z onim. Obrazi, imena, sladke besede, ki so kmalu šli iz spomina.

Dora ni takoj spoznala, zakaj vse to. Reklama njene propadajoče lepote? Ali ni opazila, da se moški zanimajo za Doro, se ozirajo za njo? Pozornost, ki so jo posvečali Zofiji, je bila miloščina. Lepega dne je prodrlo v Zofiji spoznanje kakor zbodljaj v srce. Doro je zadel dolg, prodirajoč pogled kakor z bičem. Zavist ali sovraštvo?

Nekaj časa je ni več jemala s seboj. Na cesti, povsod so jo izpraševali po Dori. Približala se ji je znova in jo objela. „Seznanila te bom z nekom . . . Lepa partija zate . . .“ Dori je bilo zoprno. Zofija jo je seznanila s Kleinbergerjem. Ali je ni hotela napraviti nenevarne sebi in družbi, ki jo je obkrožala? Znanje z inženjerjem je sprejela Dora z ironijo, bolj iz neke radovednosti. Vendar si ni mogla tajiti, da ji je ta človek v nekem oziru ugajal in jo privlačeval. S srcem, ali je bila to le njena prebujajoča se kri? Izlikana vnanjost, skoraj filozofska resnost. Pisal ji je pisma. „Vsakih sto let cvete taka cvetica.“ Dora se je nasmehnila. To ni bilo resno. Celu smešno. Primera ji je kljub temu tiho laskala. Nekatera njegova beseda kakor da ne izvira iz odkritosti,

ampak iz navade. „Wunderbar, wunderschön.“ Poljubljanje rok. „Küss die Hand, gnädiges Fräulein.“ Šlo ji je na smeh. Sin ponosnega majorja ni vedel, da je nekoč bosa in v mokrem krilcu pasla krave po pobočjih domače vasi.

„Ha!“ Dora se je ozrla po razglednici. Krepka pisava, v slednji potezi volja, razum. Nič drugega? Dori se je zdelo, da je to zdaj že vseeno . . . Ne bo mu več odgovorila.

Dvignila se je in stopila k oknu. Pogledala je skozi temnice. Ali ne hodi nekdo po cesti? Ni utegnila misliti nanj. Pred njene duševne oči je stopil drug prizor . . . Stala je v srajci pred zrcalom in si urejala lase. Vstopila je Zofija in jo zrla z dolgim pogledom. Kaj je pomenil čudni blesk v njenih očeh? Ali se boji njene mladostne lepote? Veke je napol zaprla, dejala skozi stisnjene zobe:

„Vsak dan si lepša. Groza me je, če pomislim, kaj bo še iz tebe.“

Dora se je globoko v duši nasmehnila tem besedam. Vendar je neprijeten občutek spreletel njene ude. Pogledala je svakinjo s strogim, srepim pogledom, kri ji je zalila lica.

„Ni lepo, da tako govoriš. Tega nočem!“

Zofija jo je objela čez prsi in jo poljubila na vrat.

„Saj ne mislim slabo.“ In obrnila se je pred zrcalom. „Poglej! Ali sem jaz grša?“

Še ob spominu: ostuda . . . Dora je stopila od okna k zrcalu. Ženskost jo je premagala, premerila se je z očmi. In ni nič mislila pri tem. Pogled se je odtrgal od njene podobe in obstal na mizi. Razglednica . . . Ali je ljubila tega človeka? V tistem trenutku se ji je zazdelo, da je znanje z inženjerjem prešlo ko sanja. Brez bolečine. Torej ga ni ljubila. Pred njo je stal drug obraz. Bilo ji je, kakor da se je spričo tega obraza vsa raztopila, se zdrobila v prah, nastalo je nekaj novega iz nje. Gledala je lica, oči, ustnice . . . Res, bila je druga. Izraz njenega obraza: noben pesnik ne spravi v besede, kar je tajnega zapisanega na človeškem obličju.

Zdrznila se je . . . Nekdo je prišel po cesti. Trdi, nekoliko omahujoči koraki. Obstali so pod oknom. Ključ v vratih je zaškripal. „Ivan!“ Dora je napeto poslušnila. Govoril je z Urško. Hlastno, a napol tiho . . . Koraki v veži. Vrata so se zaprla za njim. Znova je bilo vse tiho.

„Zofija!“ je dahnila Dora iz novih misli. V tistem hipu se je ni marala spominjati, vendar se ni mogla ubraniti vprašanju: „Kod hodi?“ Segulin! To besedo je ponovila trikrat, rahlo, da so se ji komaj zganile ustnice. S studom, z očitkom . . . Nocoj ji je bil že drugič predstavljen. Prvič ga ji je predstavila Zofija na plesu. Obraz atleta. Izvrsten ple-

salec. V njegovih rokah je plavala kakor peresce. Vendar je imela občutek, da so njegove roke nagnusno lepke in se oprijemajo njenega telesa. Enolične besede, kot da jih govori avtomat, so ji vzbujale občutek pomilovanja. Kolikerim je pač že govoril prav te besede? Telo, zgolj telo. Tako lahko je bilo tega človeka prezreti, pozabiti ga... Zofija se je z vsem telesom naslanjala nanj. Njene oči so gorele. Da, postal ji je celo zoprni. Na cesti jo je prebadal z očmi, a ona je nalašč gledala v drugo stran. In vendar ji je bilo tako čudno: za vsakim moškim obrazom, ki si ga je poizkusila predstaviti, je stal Segulinov obraz. Bilo je, kakor da živi v njeni prebujajoči se spolnosti in stopa nepoklican v njeno dušo.

Podmolkle zavesti tega se je branila z vsemi silami. Zgrozila se je... Nekdo je potrkal na vrata. V sobo se je zmuznila Urška, povedala suho, v služabniškem tonu: „Gospod se je vrnil. Skuhala sem mu kavo. Prosi, da stopite za trenutek k njemu.“

„Tako.“

In vendar ni takoj šla. Brat je še nikoli ni klical ob tej uri. Ali ni pomislil, da je morda že v postelji? Zbodlo jo je, da je sedla. Roke so ji ležale kakor mrtve na kolenu. Polagoma je premagala občutek, da se mora v tej minuti zgoditi nekaj strašnega. Kaj?

Brat je sedel za mizo. Bil je sklonjen nad skodelico kadeče se kave. Ko je Dora vstopila, se ni ozrl po nji. Gledala mu je v obraz. Zdel se ji je postaran, globoko vznemirjen. Zasmilil se ji je. Tresoča roka je prijela za skodelico. Srebal je kavo, gledal predse.

Čez nekaj trenutkov je dvignil obraz. „Kje je Zofija?“ Eno oko mu je strmelo mimo nje, nekam v steno.

Dori je bilo težko govoriti. Čemu bi lagala? Dolg, mučen molk. Ivan je posrebral kavo in glasno položil skodelico na podstavek. Dora je šele tedaj opazila, da ima razmršeno brado, da mu visi ovratnica postrani. Oči so mu bile motne, kakor da so pokrite z meglico. Brada se mu je tresla. Iztegnil je roko in zgrabil Doro za zapestje. Tiščal jo je kakor s kleščami. Zamolklo, težko se je izvilo iz njega: „Dorica! Zofija me vara!“

Zaprli so oči, ni je nehal stiskati. Vzbujal je globoko usmiljenje. Dori se je stisnilo v grlu, s težavo je pognala iz sebe: „Saj ni res. To se ti... le tako zdi...“

„Ne, ne!“ Izpustil je njeno roko in se dvignil. Nato: „Ko bi le vedel, da ni resnica to!“

Stopil je k oknu in ga odprl. Na cesti je stal dijak Peršič z rokami v žepih in gledal v okno. Ivan je zrl nekaj trenutkov kakor okamenel... Dijak mu je obrnil hrbet in izginil v senci kostanjev.

Šesto poglavje.

Dora se je pozneje z muko spominjala tistega težkega trenutka. Bilo ji je, kakor da je sama na svetu in mora nekaj težkega, usodnega odločiti. Obstala je okamenela, tema se ji je naredila pred očmi. Zadržala je sapo . . . Ivan je z naglo kretnjo zaprl okno. Ozrl se je po nji. Stopil je do mize. Položil je nanjo svoje velike, porasle roke. Miza se je tresla pod njimi. Ali bo zajokal? Ali bo zakričal? Dora se mu ni upala pogledati v obraz. Okrenil se je in odšel v spalnico. Brez besede.

Kaj se bo zgodilo? Dora je poslušnila. Sezuval je čevlje. Zastokala je postelja . . . Poznala ga je: ni se rad in pogosto razburjal. Nabralo se je v njem, prekipelo preko roba, zdrl se je plaz. Enako kot oče. V takih trenutkih je bil strašen . . . Odleglo mu je, znova je lahko trezno mislil in delal.

Strah in sočutje . . . Dori je šumelo v glavi, hotelo jo je raznesti. Kaj naj stori? Sklenila je, da ne pojde v posteljo. Počakala bo Zofijo . . . Vstopila je Urška. Ni dvignila pogleda, kakor da vse ve in razume.

Dora se je zaprla v svojo sobo. Pogledala je na uro. Polnoči. Sedla je, naslonila komolec na knjigo . . . Nekaj temnega, grozečega je stopilo med stene. Nejasne slutnje? Ivan mora vedeti. Tisto trpljenje na njegovem obrazu ni bilo samo od tega večera. Ona vidi Zofijo le dvakrat na teden, bratu je znana slednja njena kretnja in beseda. On razume še stvari, ki so globokejše od pogleda in besede in ki jih spozna človek le, če ljubi.

V Dori se je porodil rahel srd na Zofijo. Njen oče: uradni sluga. Zdaj vratar velike hiše. Njena domovina: mesto ob morju, ulice, hiše, hiše, množica ljudi . . . Ivan se je seznanil ž njo v vlaku. Zaljubil se je v njeno lepoto, v svežost in v lahkoživost njenega značaja. Zdela se mu je kakor vesela godba, ob kateri človek pozabi vse. Zofija mu je ljubezen vračala na tako omamen način, da ni čutil tal pod nogami. Dora se je še jasno spominjala tistih dni, ko je bil brat zaljubljen. Noč in dan ni izgubil smeh z njegovega obraza. Saj ni bil več mlad, a se je vedel kakor otrok. Bila je vesela bratove sreče. Tem bolj, ker je bila bratova žena taka, da jo je le občudovala.

Štedil je, obsul ženo z vsemi ugodnostmi. Iz ljubezni je ni zaklepal v hišo, puščal jo je v družbo. Zofijino hrepenenje mladosti, ki je sanjalo o pravljičnem življenju, je bilo vsaj deloma izpolnjeno. Bila je nenasitna. Segala je vedno po novih strasteh. Ali ga ni ljubila? Ali je mislila, da je plačala njegove žrtve s telesom? Njena duša se mu je oddaljevala, iskala

je utehe in užitka drugod. Morda še sama sebe ni razumela. Včasih se je nenadoma zdrznila, pogledala plaho, vprašujoče moža. Ali si je očitala v srcu?

V tistih dneh, ko je opazila, da beži njena mladost, je postala nemirna, nepreračunljiva. Pale so prve besede, nastalo je tiho, razjedajoče nesoglasje. Iz hiše ni prodrlo, komaj Dora ga je zaslutila.

Bratova krivda? Da je nekaj let starejši, da se vrača utrujen z dela in da ne razume ženinih temnih želja? . . . Dora je venomer videla pred seboj bratov temni obraz, njegove tresoče se roke, ki so ležale na mizi . . . Legla je po strani na posteljo, vgriznila v odejo in zadržano ihtela predse. Nato se ji je zazdelo, da nekdo hodi po spalnici. Dvignila se je in poslušnila. Bili so le koraki na cesti.

Dolge minute . . . Trkanje na vežna vrata. „Zofija!“ Dora je skočila s postelje, stopila do vrat. Iz kuhinje je prišla Urška, hitela odpirat. Čemu še ni šla spat? V spalnici se ni nič zganilo. Ali je Ivan zaspal?

Tih razgovor v veži. Dora se je borila: ali naj stopi skozi vrata? V tistem hipu je nekdo potrkal.

„Dora, ali že spiš?“

Dora se je naglo umaknila od vrat. Zofija je stopila naravnost k zrcalu. Popravila si je lase. Bila je zardela, nekoliko zasopla. Hitela je. Odpenjala si je svršnik. Prvi pogled, ki je veljal Dori, je trajal komaj pol sekunde. Čez nekaj trenutkov ji je pogledala globoko v oči, kot da jo nemo izprašuje. Smehljala se je. Iz zadrege in prepadenosti, ali iz tihe sreče?

V tistem hipu je Dora znova občutila tiho mržnjo do nje. Ne samo zaradi brata. Neznani gnus je prihajal iz globine njene duše. Bala se je izpregovoriti, da ne bi postal očiten. Zofija je opazila to spremembo. Zdrznila se je. Nov nasmeh. Ni se mogla premagovati.

„Ali si že dolgo doma?“

„Dve, tri ure že.“ Glas se je zdel še Dori tako tuj, kakor da je govoril nekdo drugi. Naglo, z očitkom: „Kje si hodila?“

„Kje?“ Zofija se je ozrla v zrcalo, si gladila lica, kakor da si uravnava gube. Na skrivaj je opazovala Doro. Ni odgovorila takoj. „Segulin mi je pokazal svoje perzijske preproge.“ In se je prestrašila Dorinega pogleda. Okrenila se je naglo. „Saj ni res.“ Smeh ji ni šel iz srca. „Stopila sva v kavarno, našla sva večjo družbo . . .“ Sedla je. „Kako sem trudna!“ Vprašala je, kar je imela ves čas na jeziku: „Kaj pa Ivan?“

„V spalnici je“, je odgovorila Dora počasi. Zofijin smeh jo je dražil, da so ji trepetali živci. Zakaj se smeje? To je drama, ne komedija. Ali ji je lagala? „Vprašal je po tebi . . .“

Zofija se je namrdnila. Njene oči so begale po sobi, kakor da neumorno iščejo nečesa.

„Ali drugega ni dejal?“

Dora nekaj trenutkov ni mogla izpregovoriti. Strmela je v Zofijo: ali si ni nekoč želela, da bi bila taka kot ona? Postala ji je neznano tuja, zoprna. In vendar neznano ljubka in bližnja. Planila bi bila k nji in jo tepla. Ali je ne bi božala, če bi jo Zofija z nasmehom stisnila v naročje?

„Dejal? Je.“

„O meni?“

Dora je sedla na posteljo. Zofija je pomaknila stol k nji in jo božala po kolenih. Njene oči so imele fosfornat sijaj.

„Dejal je . . . da ga varaš . . .“

Ni se je upala pogledati. Kako je njena beseda vplivala nanjo? Kakšne oči je naredila? Ali še igra nasmeh okoli njenih ust? Molč. Dori se je zdelo, da jima je nehalo biti srce. Ko je zaslišala smeh, se je zgenila, kakor da jo je pičila kača. Planila je s postelje.

„Ali ti je tudi povedal . . . s kom ga varam?“

„Zofija!“ Dora se je razburila. „Ne smej se!“ Zgrabila se je za prsi. „Ne igray se z ognjem! Če ni res, pojdi in mu reci . . . da ni res . . .“

Smeh je utihnil. Zofija je stisnila ustnice, rahlo zaprla oči . . . Na Doro se ni mogla srditi. Njene besede so izvirale iz čiste duše. Očitanje ji je stopilo v srce. Dvignila se je in šla k vratom.

S e d m o p o g l a v j e .

Vrata v spalnico so bila zaklenjena. Zofija je rahlo potrkala. „Ivan!“ Vse tiho. Potrkala je močneje. Posluhnila je. V kuhinji je ropotala posoda. „Ivan!“ Zofija je klicala moža kakor trmastega otroka. Po ponovni tihoti se ji je pomračilo čelo. Hotela se je obrniti, stopiti na ulico. Kam? Bilo je prvič, da ji je mož zaklenil vrata. Pomislila je: prvič, da je prišla tako pozno sama domov . . . Potrkala je v tretje.

Nekdo se je odkašljaj. Bose stopinje, ključ je zaškrtal v vratih. Zofija je stopila v temo. Le skozi spuščene temnice je padalo nekaj ozkih pramenov mesečine. Ni mogla razločiti pohištva ne sence moža, ki je stal ob postelji. Zdelo se ji je, da je stopila v brezno in da ji nevarnosti grozé od vseh strani. Prevzel jo je strah, kriknila bi bila. Roka je nervozno tipala po steni, iskala vžigalnik. Luč je zagorela. Pogledala je moža. Globoko, vprašujoče. Ne le v srce in v dušo, pogled je šel v drobovje.

Ivan je stal ob postelji, bos. Ovratnik je ležal na tleh, jopič na tleh. Lasje in brada so bili razmršeni. Oči so bile zmedene, pogled sovražno prezirljiv. Premaknil se je. Zdelo se je, da ne ve, kam naj stopi, kam naj dene roke.

Sedel je. Z vso težo, da je zaškripal stol pod njim. Zdel se je brez moči. Ko je ležal na postelji, so mu stotere misli šumele v glavi. Zdaj so izginile druga za drugo, kakor da so se strnile v trd klopec, ki ga je tiščal v prsih. Ni gledal v ženo. Vendar je videl, kako je slekla svršnik in ga obesila. Pas ji je padel na tla. Ni ga pobrala. Rokavice je vrgla na posteljo. Z robcem si je obrisala usta. Ozrla se je po možu.

„Kaj pa ti je nocoj?“

„Ti vprašuješ mene, kaj mi je?“ Pogladi si je lase na tilnik. Znojne kaplje so mu stopile na obraz. „Odgovori, kje si hodila?“

„Ti ni povedala Dora?“ Zofija je z nervozno kretnjo stresla glavo. Hlastala je po rešitvi. Nekaj trenutkov je iskala besed. Izbleknila je prve, ni jih premislila. „Kolikokrat pa si sam prišel tako pozno domov! Ali sem te kdaj vprašala, kod hodiš?“ In z zaničevanjem na obrazu: „Kakor da bi podnevi ne mogla grešiti prav tako kot ponoči.“

Ivan je segel z roko po porcelanasti punčki, ki je stala na mizi. Videti je bilo, da jo bo zdrobil v rokah.

„Kje si se navzela takih nazorov? Vprašujem te, kje si se navzela takih nazorov?“

Z moževega obraza sta gledala srd in začudenje. Zofija je spoznala, da je zinila neumnost. Začeti bi bila morala drugače. Stala je oslonjena ob oknu in si grizla ustnice. Iz nekega protesta je molčala.

„Ženska ob tej uri ne prihaja sama domov... če ni vlačuga...“

Zadnjih besed se je Ivan prestrašil in umolknil. Na Zofijinem obrazu se je premaknilo nekaj nevarnega. Čakal je, da bo planila... Že je izginilo. Kaj se je godilo v nji? Moževa ljubosumnost ji je zazvenela kakor pesem, laskala njeni ničemurnosti. Ali naj se ponorčuje iz njega? Mikalo jo je, da bi mu rekla v obraz: „Da, bila sem ti nezvesta.“ Resnica? Laž?

„Vlačuga? Ali imaš dokaze za to?“ je vprašala tako mirno, dasi zbadljivo, da je Ivan ostrmel. Glas mu je zvenel manj odločno nego prej.

„Predavanje, ki ni bilo vredno...“ Ni našel točne primere. „Tisti študent... Nocoj je oprezoval pod oknom...“

Ivan se je zdel sam sebi smešen. Čutil je, kako nenadoma izgublja moči. Če bi bila Zofija stopila k njemu in se mu dotaknila čela, bi bil morda rekel še nekaj jecljajočih besed, nato bi vse zaklenil vase. Za Zofijo je postal razgovor farsa. Bila je ironična in zbadljiva.

„Študenta se bojiš?“

Smeh in ironija sta Ivana zbodla. Planil je kvišku in stopil do nje. Zgrabil jo je za roko in siknil, da mu je brizgnila slina iz ust.

„Ne smej se!“ In čez hip, ko je Zofija umolknila in se preplašeno ozrla v njegove spremenjene oči. „Priznaj, da me varaš!“

V tistem hipu bi bilo za Zofijo enako nevarno tajiti ali priznati. Ni odgovorila. Čakala je nekaj trenutkov, da je začel ugašati blesk v moževih očeh. Iztrgala mu je roko. Nehoté je pogledala v zrcalo. Za delec trenutka. Dovolj, da se ji je zdelo: v tistem trenutku strahu se je grozno postarala. To jo je spravilo ob pamet. Udarila je z nogo ob tla.

„Zakaj me tako mučiš? Ne, nisem te varala! Vse vas . . . sovražim! Pojdi proč!“

Srd in razburjenje, ki sta ji razganjala prsi, sta ji zadušila solze, dasi bi bila rada zajokala. Vzela je robec in ga trgala med zobmi. Mož je hodil nemirno po sobi, gledal v tla. Ustnice so se mu tiho premikale. Besede, ki jih je pripravil za ženo, je govoril sebi. Olajšal si je dušo. Nenadoma je dvignil izmučen, postaran obraz in obstal pred njo.

„Pojdi v posteljo!“ je dejal z zamolklim glasom. Ni čakal njenega odgovora. Slekel se je, se zagrnil čez glavo in težko sopel.

Zofija je sedla k zrcalu. Četrť ure je gledala predse, a ni mogla zbrati misli . . . Legla je tudi ona. Ni mogla zaspati. Gledala je v strop. Mesečina: ozki prameni ko svetli trakovi. V trakovih spomini, ki so prepletali drug drugega. Zdelo se ji je, da jo živo zasipajo. Pritisnila je roke na obraz. Znova je posilila jok. Kje so ostajale solze? Nekaj ž njo ni v redu, nekaj ž njo ni v redu . . . Z zavistjo je pomislila na Doro. Pred duševnimi očmi je videla Segulina: sedel je v naslonjaču, kadil cigarete, ji silil vina: „Ali ima gospodična Dora fanta?“ Kaj mu je zanjo? Tisto vpraševanje jo je odtrgalo od njega. In če bi tistega vpraševanja ne bilo?

Molk. Mož je težko sopel iz spanja.

O s m o p o g l a v j e.

Dijak, ki je spremljal Almo, je iz mladostne sramežljivosti že po nekaj korakih izpustil njeno roko. „Ali se me bojiš?“ Kaj je zajeceljal neumnega? Pred hišo, v kateri je stanovala, ji je ponudil desnico. „Ne tu pred vsemi. Stopiva v vežo!“ Dijak je stopil za njo. Ko je obstala v mraku, kamor je padalo le nekaj svetlobe s stopnic, ga je za trenutek izzivalno pogledala. „Nó, zdaj mi lahko daste roko.“ Dal ji je desnico nerodno, rahlo. Odkril se je. Z grenkim nasmehom zadrege se je okrenil,

da bi odšel. „Ali se vam res tako mudi?“ In ko je videla, da dijak iz zadrege nima obstanka, je rekla nestrpno: „No, kar pojdite!“

Na stopnicah je obstala. Prizor, ki si ga je Alma naslikala v svoji domišljiji, jo je tako razburil, da je stisnila pest. Obrnila se je in znova stopila v vežo. Pogledala je na ulico. Djak je bil pravkar izginil za vogalom. Odšla je v nasprotno smer. Premerila je srepo vsakega, ki ji je prišel naproti. V trenutkih nejevolje se ji je obraz spačil, da je dobil nekaj nelepega, odurnega.

V drevoredu do postaje je bilo vse prazno. Dva zaljubljenca sta se s počasnimi koraki vračala domov. Stražnik je zehal v mesečino. Kavarne so šumele... Vrnila se je z majhnimi koraki. Vogal, stranska ulica. Napis: „Gušto Segulin in drug.“ V prvem nadstropju skladišče, v drugem njegovo stanovanje. Na vogalu dvoje visokih, širokih oken. Salon. Skozi spuščene temnice je prosevala rdečkasta luč. Alma se je ozrla. Nikogar. Poslušnila je. Niti najmanjši glas ni prihajal na ulico. Vežna vrata so bila zaprta. Zacepetala je z nogo, se namrdnila in se pomračila. Odšla je, ne da bi se bila ozrla.

Stopila je v kavarno. V kotu je igrala družba kvartopircev. Zaripli obrazi, ko da jim kri pronica skozi kožo. Nekateri večer je Alma v Segulinovi družbi sedela med njimi in se dolgočasila. Dvignili so glave in ji prikimali. Ni prisedla. Poiskala je samotno mizo in se skrila za časnik.

Kaj niso šepetaje pogledovali nanjo? Črke so plesale pred njo. Ni vedela, kaj je čitala. Občutila je, kakor da izhaja divji nemir iz njene krvi in ji stopa še v senci. Iz črk se je izoblikovala podoba njene sestre. Za njo je stal Segulin. Pol ironičen, pol vljuden smeh, ki spravlja človeka v zadrego in mu jemlje moči.

Ko je prvič stopila iz mnogošumnega Trsta v to tiho, podeželsko mestece, ji je bilo pustó in dolgčas. Pozvala jo je bila sestra. „Glej, Ivan te je voljan podpirati, da se česa izučiš... Zahvali se mu!“ Zahvalila se mu je, a ji je bilo vse to neznano odvratno. Učila se ni rada. Postala je strojepiska. Mlad odvetnik ji je metal na mizo pole papirja, hieroglif, ki jih je razvozlavala. Postala je samostojna, odklonila je stanovanje pri sestri. Odtlej ni vedela več, kaj se godi ž njo. Zdelo se ji je, da živi v neprestani omami.

Sestre ni ljubila. Odbijala je ni samo njena lepota, spričo katere je njena navzočnost vselej obledela. Nagonsko je mrzila njen plašč moralne čednosti, pod katerim je gorela ista kri kot v nji. Alma nikoli ni tajila temnih sil, ki so plale v njeni notranjosti, ni jih zakrivala ne pred svetom ne pred seboj. Zofija se je pomenljivo smejala. „Vem, zakaj ne

stanuješ pri meni.“ Ta njen smeh je Alma sovražila. „Slab glas gre za teboj.“ In ona: „Če bi tvoje misli govorile, žena poštena!“

Alma je srdito vrgla časnik na mizo. Kvartopirci so pogledavali nanjo. Mladenič z visokim grmom las nad čelom se ji je nasmehnil . . . In je brala v njihovih očeh: „Kje je Gušto?“ Vzela je nov časnik in stisnila ustnice. Kakor da vse vedó. Ali ga bo dočkala? Tistega večera si ga je želela tako vroče in odkrito, da ji je že sama misel poganjala kri v obraz.

Na moške je mislila z enako mero občudovanja kakor preziranja. Vrsta obrazov je šla mimo nje. Vsak izmed njih ji je bil v prvem hipu zanimiv. Prišel je dan, ko se je nenadoma uprlo v nji. Knjiga, ki jo je prebrala do konca. Kaj naj naredi ž njo? Obrnila je ljubčku hrbet; če ga je srečala na cesti, ga ni več pozdravila. In če se je ozrla nanj, ga kot starega znanca ni pozdravila prisrčneje.

Segulina se ni naveličala. Njegove besede, njegov smeh, še njegova obrita glava je imela zanjo nekaj čarobnega. Dori je bil ta človek v prvi vrsti zoprn, a v mnogo manjši meri, le podzavestno privlačen. Almi je bil ves privlačen, le v nekaterih, redkih trenutkih je odkrila trohico odbijajočega na njem. In še tisto ga ji je pozneje delalo prikupnega. Sladka govorica, gladko vedenje, denar, s katerim ni štedil. Pri njem je bilo vse jasno, na dlani. Tako lahko je bilo govoriti ž njim. Če bi ne imela ničesar skupnega ne telesno ne duševno, ju je družilo dejstvo, da nista skrivala lastnosti, ki so jih imeli drugi ljudje za greh in za slabost. Vsako, še tako temno, v podzavesti skrito željo ji je bral v očeh. Kadar je Alma sedela v njegovi družbi, je imela občutek, da sedi zgolj ob človeku, v katerem sta pokolenje in vzgoja zabilisala vse posebne znake narodnosti in vere, svetovnega naziranja in politične pripadnosti. Govoril je tri jezike, vse enako slabo. Dogodivščine, zdravje in fizična sila. Navidez zagoneten, a v svojem bistvu enostaven značaj. Objel jo je in dvignil temno, v dnu duše speče, brez besede in vzdih. V nekaterih trenutkih je Alma s studom pomislila na to. „Ali si že ljubil kdaj?“ Zamahnil je z roko. Nevzdržno, z veliko silo jo je vedno znova vleklo v njegovo bližino . . .

Dolgo je držala časnik pred seboj. Med vrstice so se vpletake vedno nove misli. Kaj bere? Ubijala je čas, skrivala se je pred pogledi. „Ali pride?“ Upanje: „Vsak večer je prihajal. Včasih pozno, ko jo je spremil domov . . .“ Vznemirjala se je. Ko zapró kavarno, pojde, razbijala mu bo na vrata . . .

Vstopil je Segulin. Ne da bi se bil ozrl, je stopil do mize h kvartopircem. Alma je opazovala izraz njegovega obraza. Nasmeh, v nasmehu

rahla črta nejevolje. Že so ga opozorili nanjo. Ozrl se je začudeno. Obraz se mu je razširil. Iztegnil ji je roko.

„Ti? Sama?“

Alma se je le rahlo dotaknila njegovih prstov. Izraz nejevolje na njegovem obrazu se je poglobil. Ni zadovoljen, da ga je našla. To jo je vznemirjalo, to jo je veselilo. Dražiti ga, biti mu v napotje — slast.

„Seveda sama. Ti itak bežiš pred menoj.“

Zasmejal se je in skrivil ustnice. Tako je skrivil ustnice vselej, kadar je izgubil igro. Hkrati mu je postal obraz neznano strog. Roke je položil na mizo. Igral je s prsti, kakor da ima pred seboj klavir. Zakaj ni prisedla k oni mizi? Ni je vprašal. Igral je nebrižnost. Natiho je želel, da bi vstala in odšla. Alma ga je opazovala. Njegove misli so bile druge. Ali vtise večera še enkrat preživlja v sebi?

„Kaj si rekel?“ Besede so zasmehljivo cikale na njegovo molčečnost. Saj ni črhnal besede. No, to ona ve. Saj prav zaradi tega. Kaj naj govori, ko je videti tako huda? Kavoj je srkal v dolgih požirkih. Alma se je zasmejala sredi tihe misli, dasi bi mu bila najraje vrgla psovko v obraz. „Dolgo si spremljal mojo sestro.“

„Da.“ In nič drugega. Alma je udarila z ного ob tla, ni se mogla več zadrževati. „In tu mi reče samo — da?“

Kvartopirci so se ozrli. Segulin je sedel s hrbtom proti njim, a je čutil njihove radovedne poglede. Da bi jih prevaril, se je glásno zasmejal kot dovtipu. Proti Almi pa je stisnil ustnice, iskre so mu zagorele iz oči. Ljubosumje mu je bilo zoprno. Alma ga je poznala. Preplašila se je. Skoraj tiho, skozi stisnjene zobe, je rekla: „V tvoji sobi je gorela luč.“

„A, to? Pozabil sem jo ugasniti.“ Oster blesk njegovih oči se je podvojil. Zakaj lažem? Ali se je bojim? Imel je trpek občutek, da ta ženska z vso težo lega na njegova pleča.

Alma je čutila, kaj je v njem. Rad bi se je iznebil. Preplašila se je le narahlo, ni se mogla zadrževati. „Če grem zdaj gledat, je gotovo tema v oknih.“ Zasmejala se je histerično. „Moja sestra te je omamila . . . Starejša je in . . . poročena . . .“

„Samo ena ženska je na svetu,“ je rekel Segulin počasi in zamolklo, „o kateri bi si dal reči take besede . . .“ Obraz mu je bil nategnjen v mrzli tesnobi.

Alma se je naslonila s komolci na mizo. Zavedala se je: če bi ne bila v kavarni, bi morala osramočena zbežati pred njim. Oči so ji gorele. Težko je stisnila iz grla: „Katera je? Oprosti mojo radovednost!“

„Dora, tvoja svakinja.“

„A!“ je zazijala Alma. In vendar ji to ni bilo povsem novo. Slutila je, da ni zgolj radi zabave nekaterikrat spraševal po nji. V najtajnejših mislih jo je rahlo mrzila. Gledala je nekaj trenutkov v Segulina, nato je stresla z glavo. „Pa si jo vzemi!“

„Še je predaleč od mene. Pride čas, pride tudi to.“

Škodoželjen, zmagoslaven smeh. „A dokler ne pride tisti čas... me ne boš zavrgel?“ Stisnila je veke, njene oči so zrle kakor kačje. Ustnice so ji trepetale.

Segulin se je nasmehnil. Zdelo se mu je, da mu debele znojne kaplje stoje na čelu. Alma se je oddehnila. Nasmeh.

Deveto poglavje.

Tisto noč je prebila Dora v mučnih sanjah. Proti jutru se je prebudila. Ni mogla več zaspiti. Da je pregnala misli, je vstala takoj, ko se je zaznavala prva zarja. Pospravila je sobo. Vstopila je Urška in ji dala papirnat zavitek.

„To je neki mlad fant prinesel za gospo.“ Kdo? Dora je v zamišljenosti slišala odpiranje vrat. Ni se zmenila za to. „Gospa še ni vstala. Gospod je šel na sprehod.“

„Že?“ Dora je vzela zavitek. Ivan je hodil vsako lepo jutro že ob solnčnem vzhodu v prirodo. Vračal se je pozno. „Kaj je to?“ Dora je odvila iz papirja zvezek. Na vrhu je stalo: „Velečislani gospé Zofiji Humarjevi.“ Podpis: „Anton Peršič“. Predavanje o balkanski vojni. Z rahlim sočutjem pomešan odpor se je zganil v nji.

Stopila je k oknu. Solnce je že vstalo in se svetilo na črnem zidovju gradú. Cvetoče drevje, pisani vrtovi. Vonj. Pesem vesele dekle. V daljavi je ropotal vlak. Okna nasprotne hiše so bila že odprta. Dijak je že vstal. Morda tudi on ni spal.

Dora je položila roko na prsi. Ali ji je srce tako burno bílo? Bilo ji je, kakor da nenadoma vidi, čuje, otipava nekaj neznanega, prepovedanega, temnega, a obenem zagonetno sladkega. Kaj je bilo? Velo je iz solnca, iz barv, iz vonja, celo iz dijakovega zvezka. Imela je občutek, da se je nekaj, kar je bilo prej trdo kakor kamen, raztopilo v nji in nastaja nekaj novega, nedopovedljivega. Ali že stopa v vrt prepovedanega? Ali se ne čudi, ne zgraža? Kakor da je vse to samo po sebi umljivo, v večnem soglasju z življenjem.

Obrnila se je od okna, vzela zvezek in potrkala na vrata spalnice. Zofija je sedela pred zrcalom, si česala lase. Na obrazu bledica, sledovi neprespanosti. Dora se je zdrznila: občutje tihe drame, ki se je odigrala

med dvema to noč. Zofija se ji je nasmehnila. Dà, še se je lahko smejala. Dora je položila zvezek pred njo.

„Ubogi fant“, je rekla Zofija navidez mehanično, ko je prebrala posvetilo. Dora jo je videla v zrcalu: izraz tihega zadovoljstva ji je spremenil lica. „Na, spravi ti, da ne opazi moj mož.“

Dora je vzela zvezek in se oslonila na rob postelje. Ali Zofija igra? Ni umaknila pogleda od njenega obraza v zrcalu. Ali je zmožna česa takega? Dà, ona je vsega zmožna. In se niti napol ne zaveda vsega.

„Dora, zakaj me tako gledaš?“

„Ne pozna se ji več pretekla noč, še v glasu ne“, je mislila Dora. Povedala je po pravici: „Gledam te, če bi bila res zmožna česa takega.“

„Česa?“ In se je spomnila. Mesto odgovora se je kratko zasmejala. Nató je trpko stisnila ustnice.

„Nisem stroga samo proti drugim,“ je Dori drobno drhtela beseda, „ampak tudi proti sebi, če je treba . . . Če bi prihajalo tvoje ravnanje iz ljubezni, bi nič ne rekla . . . Človek, ki sam ljubi, ljubezni ne more obsojati . . .“

Tega bi Dora pred drugimi nikoli ne bila priznala. Imela je svoj namen. Zofiji so zastale roke. Dolgo je strmela vanjo.

„Ti ljubiš?“ je vprašala zamolklo, napol odsotna z duhom, kakor da ves čas razmišlja le o sebi. „Kleinbergerja? Ne? Ti si lepa.“ Merila je v Dorine zameglele oči. „Marsikateri moški se zanima zate. Segulin je sinoči ves čas izpraševal o tebi . . . samo o tebi . . .“

„Segulin mi je zopern“, se je zganila Dora. Odpor, pomešan s privlačnostjo, ki je izvirala iz mračnih globin. „Človek, ki ga moram imeti rada, mi ne sme biti zopern . . . v ničemer . . . Nikoli nisem občutila tega tako kot sedaj . . .“

Te besede niso bile več izgovorjene iz namena. Prišle so kakor plaz. Nekomu jih je morala razodeti . . . Zofija je bila za hip prepadena. Solza v Dorinem očesu. Dvignila se je in stopila k nji. Prijela jo je za roko in jo pobožala. Poljubiti se je ni upala. Bila ji je neznansko blizu, a vendar neznansko oddaljena.

„A!“ je vzdihnila Zofija, ko je slišala Logarjevo ime. Pošepnila ji je strastno: „Segulin te bo zasledoval. Boj se ga!“ Dori se je zdelo, da je padla iz zračnih višin na trda tla. Zofija je brala vprašanje v njenem pogledu. „Meni verjemi!“ je pristavila skoraj srdito. Nenadoma se je zavedela kot iz čudne omotice. Zasmejala se je ubito, stopila k zrcalu. „Če res ljubiš, se ti nič ne more zgoditi . . .“

Kaj ona ne ljubi? Ali se boji Segulina? Dora se je borila v sebi. Ponoči je trikrat ubila najgrše sumnje. Brat, ki je stal s tresočo se brado

pred njo . . . Morda je Zofija spoznala, da je govorila blazno. Potegnila je masko čez obraz, a še je gledalo pravo lice izpod nje.

Dora je odšla ko omotična . . . Med mašo je neprestano gledala Zofijino obličje pred sabo, ni ga mogla razvozlati. Iz cerkve je krenila na cesto, pod kostanje, na polje. Njive so ležale v solncu. Svetlo zeleno listje na murvah je bilo skoraj prozorno. Beli in rdeči šopki cvetočih dreves. Ptice so v urnem letu obletavale lehe.

„Česa iščem?“ Ni si vedela odgovoriti. Mešanica čuvstev. Vse je prišlo nenadoma in jo objelo. Ni bilo časa, da bi se docela predramila iz omame.

Čuvstvo radosti, ki je drhtelo ko mogočna pesem v nji, je bilo močnejše nego vse drugo. To jutro se ji je zdel ves svet neizmerno lep. Cvetica ob poti prav tako kot kamen, ki je gledal iz blata. Solnčni žarki. Zdelo se ji je, da jih je mogoče zgrabiti z roko. Vonj jo je napolnjeval vso, čutila je, kakor da se ji pretaka v krvi. Stokrat: „Kako lepó je živeti!“

Naslednjega dne se bo odpeljala v šolo. V mestu bo pustila bratovo tiho dramo, vse drugo pojde ž njo. Med štirimi stenami ni mogla občutiti čistega veselja. V prirodi je očiščeno vseh grdih primesi trepetalo v nji.

Soča. Globoko v strugi zelena voda. Kipeči valovi, skale, bel prod. Njene oči so plezale po nasprotnem bregu. Drevje, grmovje, skrite, strme steze. Na vrhu brega, tik nad prepadom človek. Hodil je ob robu njiv. Roke je držal na hrbtu, glava mu je klonila na prsi.

„Ivan!“ Veselo čuvstvo se je skalilo, nekaj grenkega je stopilo v prsi. Le za hip. Duša je bežala proč od bridkosti. Ozrla se je v solnce, v svetle obronke. Bele lise skal in hiš. Spomini . . . Prejšnji večer. Zastrmela je v vrsto murv na desni. Na tistem mestu sta šla preko polja ona in Logar . . . Noga je sama po sebi krenila s ceste v drevored. Ali sta se tega zavedala? Vodilo ju je prej neznan, močno čuvstvo. Besede, slavčevo žvrgolenje. Dora je samo poslušala. Logarjevega govora ni ločila od ptičjega petja. Vse je le nejasno, v omami prihajalo v njeno zavest.

Ozirala se je v njegov obraz. Ob vsakem pogledu ji je nekaj toplega spreletalo ude. Kaj ve o njem? Ime, stan. Prvič ga je videla, že je sanjala o njegovi bližini. Ni vpraševala o njem, ni si upala. Govoril je, govoril, o sebi najmanj. Če bi ji bil povedal vse svoje življenje, bi besed zaradi omame ne bila ohranila.

Ali se je zavedala, da jo pred tem človekom varajo vsi čuti? Vse na njem je bilo lepo in drago. Slabe lastnosti bi bilo zaslepilo in zaglušilo burno valovanje njene krvi.

Postala sta in se zasmejala. Ali nista bila namenjena domov? Kot dva mesečnika sta blodila pod murvami. Prebudila sta se, a se nista začudila. Da, zasmejala sta se. In tako sta se smehljala vso pot. V senci pod kostanji sta se poljubila . . . Kdaj se bosta zopet našla? Na to nista mislila. Srečala se bosta, če bi drug pred drugim zbežala bogvekam . . .

Dora je gledala po polju. Vsa blaženost prejšnjega večera je nenedoma zasijala na njenem obrazu . . . Zlezla je v strmi breg, nabirala zvončkov. Z vsako cvetico je opletla novo misel . . . Ko je znova stala na polju, se je ozrla na drugo stran reke. Ivan se je bil oddaljil. Med njivami je bil videti kot deček. Stal je. Ali gleda v tla in grebe v svojo bolečino?

Veselo čuvstvo se je znova umaknilo. Dora je videla pred seboj brata takega, kakršen je bil v prvih dneh ljubezni. Trepetajoč od sreče. Ali ni tedaj občutil istega kot zdajle ona? In sedaj? Nekaj plahega, dvojno bridkega je objelo njeno srce.

„Ko bi vedel, da ni res . . .“

Tožeč, globoko žalosten bratov glas prejšnjega večera jo je stresnil še ob spominu. Pred njo je stala Zofija. Smehljajoča, a nato zagonetno mirna in resna. Kdo jo razume? Nova, tiha mržnja do nje se je dvignila v Dorinem srcu.

Dolgo je stala na mestu. Brat se je oddaljil, postal črna pika in se izgubil v grmovju. Stresla je z glavo, pogledala odločno, kakor da se je odločila v važni stvari. S sklonjeno glavo, s težkimi koraki je krenila v mesto.

(Dalje prihodnjič.)

NOVO ŽIVLJENJE

J O Ž E K R A N J C

Ta zgodba nam bo povedala, kako sta zakonca gospod Kosec, knjigovodja, in njegova žena Adela, na prečudne viže začela novo življenje, ker s starim nista bila več zadovoljna.

I

Gospa Adela. Nekoliko sključena je, za spoznanje le, pa to je ne kazi, ker je srednje postave in še precej čedno oblečena. Običajno temnomodro. V obraz je bela, ko da je vedno brez solnca. Temne oči ji sijejo izpod las, ki se končujejo v dve kiti, padajoči po lepem vratu in čez ves hrbet.

Izobražena je vsaj za silo. Končala je učiteljišče. Ko pa bi bila morala nastopiti svojo prvo službo v Sabočevem (kraju, pet ur oddaljenem

Zdaj v tej menjavi teme in svetlob,
se menjaš tudi ti in se tvoj lik
spreminja v igri spačenih oblik,
ko se izgubljaš v medlem mraku sob.

Ko mi ugasne zadnje sveče svit
in solnca luč in meseca in zvezd,
šum vod utihne in dreves šelest
in v rjuhe črne teme bom zavit

in stal na pragu bom brezdanjih duri,
plah, negotov in vse mi bo neznano --
takrat, o, senca, sestra, v tisti uri,

vem, se ljubeče vrneš, strneš z mano
in zašepečeš mi: „Nič se ne boj!
To zadnja pot je, zdaj grem jaz s teboj.“

IN SOLNCE JE OBSTALO

ROMAN — FRANCE BEVK

Deseto poglavje. (Nadaljevanje.)

Dora ni šla naravnost domov. Napravila je ovinek. Dolgo je tavalala po Ljudskem vrtu. Ni se mogla odločiti, vendar jo je misel na brata gnala v določeno smer, dokler je ni premagala ... Koliko časa se je mudila? Zgoščen trenutek, v katerem je bilo vse težko, nedopovedljivo. Tiščal jo je v prsih kakor kamen. Ko je hitela domov, ni videla ljudi. Še debela kostanjev so se oddaljila neznano daleč od nje. Solze? Skozi zameglele oči je videla tablico z napisom: „Gušto Segulin“. Črke so se tako čudno zapletle pred njo, da je mislila: omahnila bom. Ali naj se vrne, zbeži po stopnicah? Obstala je.

Ključ je zaškrtal, nekdo je odprl vrata. Samo za špranjo. Moški obraz. Zaspane oči, ki so se razširile v začudenju. „Zakaj se čudi?“ jo je preletelo. Kakor da je razumljivo, da prihaja. „Da, jaz.“ Dve besedi, a ji je postalo grlo suho. „Nekaj besed bi rada govorila z vami.“ Golorok, mencajoč je oblačil svoj pižama. „Prosim.“ Glas je bil negotov. Dora je prišla toliko do zavesti, da je opazila to. Salon. Ozrla se je

po stenah. „Perzijske preproge?“ je pomislila. Nekaj jo je zbudlo. Vrata v spalnico so bila priprta. Segulin jih je zaprl in ji sédel nasproti.

Dora je mislila, da bo laže spregovorila. Tedaj je videla, kako je to nemogoče. „Vem, da prihajam v nepravi čas...“ Čemu se je Segulin venomer oziral proti spalnici? To jo je motilo. Ali ni padlo nekaj na tla? Segulin se je zbral iz vidne raztresenosti. „Nikakor ne... gospodična... Kaj važnega? Razpolagajte z mano...“ Dora se je obri-sala, dasi je imela suhe ustnice. Tiščalo jo je za grlo, solze so ji silile v oči. Kaj naj govori? Strmela je v Segulina, ki je sedel sklonjen. Bil je nekoliko blede, temni krogi so se mu risali okrog oči. Njegove roke so se nestrpno premikale. Strašno! Dora je občutila, kakor da stoji na ozki brvi nad prepadom. Najrajša bi se bila dvignila in odšla. Kaj si bo mislil ta...? Bilo je neizbežno. Morala je govoriti.

V Segulinovih očeh je opazila poseben blesk, ki ga ni bilo mogoče dvojno razlagati. Tedaj se je izvilo iz nje: „Prišla sem zaradi svakinje...“ Beseda je bila tiha, da jo je Segulin komaj ujel. Nagnila je glavo, da so bili videti samo klobuk in umetne češnje na njem. Segulin je bil zmeden. Zadeva z Zofijo mu je bila neprijetna. Vse se je zgodilo preočito, premalo slučajno. „Zaradi svakinje?“ Ali ji je priznala ona? Zajecljal je, ni spravil besede iz sebe.

„Ne smete me napačno razumeti.“ Dora je dvignila glavo. Solze so ji trepetale v očeh. „Nikogar ne obsojam... nikogar ne kličem na odgovor... Te pravice nimam. Ni zaradi mene, ampak... zaradi brata... Zaradi njegove sreče, zavoljo njegove notranjosti... on trpi...“ In kakor da bere iz ironičnega bleska atletovih oči in odgovarja: „Prišla sem sama od sebe. Srcé mi je reklo...“ In se je nenadoma opogumila: „Prosim vas, da govorite odkrito in naravnost, ali je bila moja svakinja pri vas, ali je sploh bila kdaj pri vas...“

Če bi bil kdo drug govoril te besede, bi ga bil Segulin brezobzirno napodil s cinično besedo. Iz Dorinih ust so prišle tako čiste, narekovane zgolj iz sestrskega čuvstva in dobrote, da je nekaj hipov obsedel kakor okamenel. Priznati ni mogel. Bal se je, da bo s priznanjem za vedno izgubil to žensko, ki jo je občudoval in... tudi spoštoval.

„Ne, ni je bilo pri meni...“

Dora mu je gledala v oči. Laž? Resnica? „Ne smem dvomiti, da ste govorili resnico... Hvala!“ In se je vzdignila.

Segulinove in njene besede so bile izgovorjene skoraj šepetaje. Dora je stala sredi sobe in hotela stisniti Segulinu roko, ko so se vrata spalnice nenadoma odprla. Na stežaj. Na pragu je stala Alma. Naslonila se je na podboje in se ni ozrla po Segulinu, ki je stisnil pesti in za-

škripal z zobmi. Izzivalno je gledala v Doro. To je ženska, o kateri je Segulin sanjal še ponoči? Dora je strašno zastrmela. Bose noge, razpletene lasje. V izzivalnem smehu je ležal prikrit srd. V spalnici razmetana postelja, obleka na tleh.

Sredi obče tihote in prepadenosti je spregovorila Alma: „Govorita dalje! Ali se me bojita?“ Nato: „Dora, ne čudi se mi! Ti si tretja ženska, ki je bila od sinoči v tej sobi . . .“ in se je zasmejala.

Dora je občutila vročino. „Alma, saj vendar ne misliš . . .“ In je umolknila. Spomnila se je nečesa drugega. Uprla je oči v prepadenega Segulina, rekla skoraj trdo: „Gospod Segulin, nisem vas prosila, da bi me nalagali.“ In še enkrat: „Nisem vas prosila tega!“

„Tih!“ je Segulin prekinil Almin smeh. V tem hipu jo je besno zasovražil. Ali je čutila, da je bila zadnjič pri njem in se je hotela maščevati? Obrnil se je k Dori. Skušal je popraviti, kar je zagrešil. „Nisem govoril resnice, priznam. Verjemite, da mi še nikoli ni bilo tako težko, kot v tej minuti . . . Kaj takega, kar imenujejo zakonsko nezvestobo, se med menoj in vašo svakinjo ni zgodilo . . . Mi ne verjamete tega?“ Ah, bilo je ponižujoče, gnusno!

Molk. Nato: „Verjamem vam . . .“ Dori je tenka bolečina prebodla srce. Planila je na stopnice, da ni zajokala na ves glas . . . Vso pot je plaval ta prizor pred njenimi meglenimi očmi. Grizla si je ustnice. Ali bo zajokala? Zofija, Alma, Segulin . . . Ali bo zajokala, ko pride domov? Drevored, hiša sredi vrta . . . Ali se bo mogla ubraniti solz?

Brat je bil že doma. Postala je v veži. Zofija jo je slišala. Poklicala jo je iz sprejemnice, ni se ji oglasila. Ali ji bo mogla pogledati v obraz? Stopila je v sobo, sedla k mizi. Gledala je čez cesto. Dijak je stal ob oknu in bral. Zdaj pa zdaj se je ozrl na to stran.

Med kosilom je bilo nenavadno tiho pri mizi. Ivan je imel obraz in oči jetičnika. Jedel je hlastno, kakor da je silno lačen. Morda le zato, da mu ni bilo treba dvigniti oči. Zofija je bila vedra. Ali se zaveda krivde in jo hoče popraviti s svojim ravnanjem? Jed ji ni teknila. Dora se je komaj dotaknila. Zofija je gledala vprašujoče: „Kaj vama je?“ Poskusila je razpresti pogovor. Ni se ji posrečilo. Utihnila je tudi ona. Med stenami je viselo nekaj mučnega, nerazrešljivega.

Po kosilu je prišla Zofija k Dori. Ta se ni začudila, pričakovala jo je. Obstala je pri vratih in jo gledala nekaj trenutkov. Njen obraz je bil kakor obraz otroka, ki je razbil dragoceno posodo in se smehlja. Ne Zofiji, njeni zagonetni naravi se je nasmehnila tudi Dora.

To je bilo za Zofijo kot odrešenje. „Dorica, huda si name. Zakaj?“ Položila ji je roko okrog vratu.

„Saj nisem.“ In je pomislila: zakaj lažem? Njeno čuvstvo do sva-kinje se je menjavalo vsak hip. Hotela je biti odkrita, dasi ji je bilo težko. „Brat se mi smili“, je prišlo zamolklo iz nje.

Zofija je odvila roko z njenega vratu. Nekaj trenutkov je gledala na podobo na steni. Rahel sled nejevolje je otrpnil na njenem obrazu.

Počasi, zlog za zlogom: „Pa zakaj se ti smili Ivan?“

Dora je stopila k pisalni mizi. Roke je držala prekrižane na hrbtu. Za hip je gledala nekam v Zofijino nedrije.

„Vse vem.“

„Kaj veš?“

Zofija ni trenila. Napet trenutek molka.

„Bila sem pri Segulinu.“

Svakinja je prepadeno odprla usta. Te zadnje besede je Dora sunkoma izgovorila. Imela je solze na trepalnicah. Ustnice so ji trepetale, rdečica ji je planila v obraz. Zofija je občutila omotico, ko da stoji nad prepadom. Jeza, bojazen, negotovost, kaj se bo zgodilo v naslednjem trenutku. Odtrgala je pogled od Dore in se ozrla po mizi. Vzela je knjigo, jo nervozno odprla, a ji je pala na tla.

„On ti je priznal?“

„Da.“

Zofiji je čuden nasmeh spačil ustnice v jok. Pobrerala je knjigo in jo lomila v rokah. Dušilo jo je, da ni mogla govoriti.

„Vse? To ni mnogo!“ In se je histerično zasmejala. „To ni mnogo.“

„Dovolj, da uničiš srečo sebi in možu.“

„Ah!“ je Zofija nevoljno zganila z rameni. Vrgla je knjigo na posteljo. „Moja sreča?“ Nov, Dori doslej neznan, joku sličen smeh. Skoraj tiho, kakor da se vsa potaplja v burnih čuvstvih: „In kaj bi morala po tvojem mnenju storiti?“

„Povedati Ivanu . . . vse . . . Ni hujšega nego negotovost . . .“

Dora je mislila, da se bo zgrudila na tla. Pogledala je Zofijo: stala je tik pred njo. Zaprla je oči, izpod vek so ji privrele solze. Tega ni pričakovala. Objela bi jo bila, a se je zadrževala. Zofija je v hipu zatrla solze, se otresla skrušenosti, ki jo je bila skoraj premagala.

„Kdo te je poslal k Segulinu? Ivan?“

„Ne. Sama sem šla . . .“ In je odgovorila pomenljivemu blesku v njenih očeh, ki se je rogal huje nego tisoč besed: „Ni tisto . . . kar misliš ti . . .“ Tresla se je kakor šiba na vodi. „Pri njem je bila Alma . . . Bosa, z razpletenimi lasmi . . .“

„A!“ se je izvilo iz Zofije. Odstopila je za korak. Oči so se ji razširile, mešanica čuvstev, od trpke ironije do globokega zaničevanja, je

gorela v njih. Nekaj trenutkov se je borila v sebi. Zdelo se je, da se bo zgrudila. Nenadoma je dvignila glavo in jo vrgla vznak.

„Pojdem in mu povem.“ Že je stala pri vratih. Brez moči, obupno se je ozrla po stenah. Njene oči so obstale na Dori. „Ne morem“, je dahnila. „Pojdi ... povej ti ...“

Dori je bilo teže kot pri Segulinu. Zbrala je vse moči. Zdelo se ji je, da stopa po trnju ... Ivan je sedel v jedilnici. Bil je ves skrit za časnik. Dim cigare. Za hip se je ozrl po nji, znova se je zatopil v branje. Dora je obstala. Ali ni to neumno? Ničesar ne sluti ... Stopila je k mizi in čakala nekaj trenutkov. Vrata je samo priprla. Da bi se bila vrnila, ni imela moči.

Ivan je znova dvignil pogled izza časnika. Njegove oči so obstale na Dorinem obrazu. Kako naj začne? „Ivan, danes zjutraj sem te videla ob Soči ...“ Občutila je žejo. Bratov pogled je govoril: in kaj za to? „Ivan, ti trpiš ... zaradi negotovosti ...“

Brat je odložil časnik in cigaro. Začudenje in prepadenost. Glas se mu je tresel.

„Zaradi ... kakšne negotovosti?“

„Sam veš, o čem si govoril sinoči ... kaj si rekel ...“

„Vem.“ Zakaj ga spominja tega? Obraz se mu je nategnil v bolesten izraz. „In kaj hočeš s tem, Dorica?“ V glasu mehko. Ali njegova duša išče opore? Najrajši bi bil sestro objel, se razjokal.

„Na tvoji sumnji je bilo nekaj resnice ... samo nekaj ...“

„A?“ se je široko zavzel. Oči ni umaknil, kakor da požirajo vsak njen zlog. Roke je položil na časnik, da mu niso tako očitno trepetale.

„Da.“ Dora je trgala besedo za besedo iz sebe. „Zofija ve, ona me je prosila ... Samo flirt, Ivan, nič ... hujšega ... Bila sem pri Segulinu ... To je vse ...“

„Prav.“ Ivan je bil na videz tako miren, da je vzbujal začudenje. Sestri ni mogel pogledati v oči. „Hvala!“ Ironija? Ali mu je to v resnici prineslo olajšanje? Vzel je cigaro in jo nesel do ust. „Dora, pojdi!“

Njegov hladni pogled je Doro pretresel do mozga. Zdelo se ji je, da mora še nekaj reči, a je odšla ... Pred vrati je stala Zofija. Roke je držala na prsih, prisluškovala je. Ženski sta se spogledali. Za hip. Zofija je stopila v sobo.

Mož jo je opazil, a je ni pogledal. Trepetala so mu kolena in časnik v rokah. Cigara mu je padla na tla. Oči so mu strmele v tiskarski okrask na koncu članka: palmova vejica se je s strahovito naglico vrtela pred njim.

„Ivan, ali mi odpustiš?“

Trdo in suho: „Je že prav.“

To za Zofijo ni bilo zadosti. Imela je občutek, da je napravila veliko žrtev. Plačilo: tri suhe besede. Prizanašanje, ne odpuščanje. Omotično je sedla na stol za vrati, naslonila glavo na naslanjalo. Pol ihté je govorila nerazločne besede. „Ivan, ti tega ne razumeš . . . Sama ne vem, kaj je prišlo vame . . .“ Možu je zvenela vsaka beseda kakor porog. „Saj ni bilo . . . hudega . . . poljub . . .“ In tako dalje. Odlomki resnice, iz katerih je nastajala pred Ivanom groznejša podoba, kot si je mogla misliti ona.

Planil je kvišku. Zmečkal je časnik in ga vrgel na tla. Ves se je tresel. V obraz je bil modrikast. Oči so mu gorele kakor blazne.

„Kaj pa je zate nezvestoba? Nesrečnica . . . Da greš s tujim moškim . . . in . . . Kaj ti to še ni dovolj? Sram me je. Ne bom se upal stopiti na ulico.“

Stal je pred ženo, stiskal pesti. Glas mu je odmeval po hiši, na cesto. Zofija je kriknila, si z rokami zakrila obraz. Ni se mogla premakniti. Ni čutila več skrušenosti in ponižanosti, srd in odpor sta zagorela v nji.

„Samo zaradi ljudi ti je?“

Dora je stopila v sobo, zaprla vrata za seboj.

„Zaradi tebe mi ne more biti več. Porušila si mi življenje. Če bi bila mislila name, bi tega ne bila storila. Ne ljubiš me! Nikoli me nisi ljubila . . .“

Glas se mu je lomil na jok. Premagoval se je. Zofija se je dvignila, pičila z besedo kakor kača:

„Šele zdaj si spoznal to?“

Resnica? Maščevanje? Ivana je ženino priznanje najgloblje zadelo. Imel je občutek, da se je v tistem hipu vse njegovo življenje podrlo do tal. Planil je proti ženi, a ni je udaril. Ni imel moči. Zofija se je pritisnila k steni. Sključila se je, zakrila obraz z dlanmi. Ne, udarca ni bilo. Skočila je k Dori in se je oklenila.

„Dora, brani me!“

Dora je objela brata. Potegnila ga je proč, k mizi. „Ivan, spametuj se! Tega nisem storila . . . da bi se tako . . . ampak, da bi ti pomagala . . . Vsakomur se pripeti kaj takega . . . v življenju . . .“

„Kaj ti veš o življenju!“ se je zadril Ivan.

Moči so ga popustile. Sedel je na stol k mizi, položil glavo na roke. Temna bridkost mu je hotela razgnati prsi. Jokal je kot otrok.

Zofija in Dora sta tiho odšli, pustili sta ga samega.

Enajsto poglavje.

Prišlo je poletje. Nebo in zemlja sta žarela. Sveže zelenje je dobilo zamolklo rumeno barvo. Na polju in na drevju: zorenje sadežev. Cvetele so rože in izdihavale morje dišav... Dora nikoli ni tako težko čakala konca šole kot tistega leta. Nekaj jo je venomer vleklo v mesto. Njena mlada ljubezen? Drama v bratovi hiši?

Zadnjič je stopila na kolo in se peljala domov. Zadnjič? Včasih jo je skrbelo, če bi jo premestili. Tedaj se ji je zdelo, da njenega poklica ni več. Vse nekaj drugega, globljega je zamamljalo njeno dušo.

Doma je našla prazno hišo. Na vrtu je sedela Urška in dremala.

„Gospa je odšla v mesto. Nakupovat. Gospod je dobil dopust. V hribe pojmeta, k očetu.“

„A!“

Dora je stopila v sobo. Na mizi je ležalo pismo. Razveselila se ga je, a je bila razočarana. Kleinberger! Koliko pisem ji je pisal od takrat, ko mu ni več odgovarjala nanje? Ni jih prebrala, metala jih je v ogenj. Nekajkrat je sedla, da bi mu pisala. Ni mogla. Kaj jo je zadrževalo? Ali je še mislila nanj? Ne, stokrat ne!

Vzela je pismo, ga dolgo gledala. Ni ga mogla zavreči. Ista težka, pokončna pisava. Zadnje čase nenavadno skrbna. Danes je bila ta pisava tresoča, neenaka, celo nemarna. Navdala jo je radovednost. Kaj se je spremenilo v tem človeku? Že je hotela odpreti pismo, ko se je premislila. Stopila je k oknu.

Pod oknom so rasle solnčnice. Veliki, rumeni cveti so gledali proti zapadu. Na drugi strani ceste v oknu med zelenjem glava dijaka Peršiča. Sedel je sklonjen nad knjigami in se učil. Spomnila se je njegovega zvezka in posvetila na njem. Zofija ni vprašala po njem. Zgorel je skupaj z neko razglednico, ki jo je dobila od neznanca. Potvorjena pisava: „Ponosni, nepremagljivi deklici — njen bodoči...“ Podpis nečitljiv. Segulin? „Njen bodoči?“ Nasmehnila se je.

Vzela je Kleinbergerjevo pismo in ga odprla. Ko ga je brala, je prišlo nekaj mrzličnega v njo. Bilo ji je, kakor da dela nekaj prepovedanega. Njene oči so hlastno lovile posamezne stavke, kakor da ji je branje v muko in hoče s tem zmanjšati greh.

„Draga... Niste mi dali dovoljenja, da bi vas tako imenoval... V sanjah ste me poljubili, bilo mi je, kakor da je to resnica... Neznana sila me žene do vas, ne morem se je otresti... Vaša lepota in mladost... vsega ste me začarali... V vašem značaju sta se srečala sever in jug... Ne morem si misliti, da bi mogel kdaj katero drugo imenovati

svojo ženo . . . Vi mi ne odgovorite . . . Če bi brali moja pisma, bi mi bili gotovo odgovorili . . . Kaj vas je privedlo do tega? Če sem se vam zameril: moje čuvstvo in spoštovanje do vas je bilo vselej čisto in odkrito . . . Ne morem si misliti, da je kdo drug stopil na moje mesto. Vaša pozornost, ki ste mi jo izkazovali doslej, laž? . . . To bi mi bili morali pošteno povedati, a me puščate v negotovosti . . . Nameraval sem priti na jug . . . Dogodki so me zadržali . . . Prestolonaslednik Franc Ferdinand . . . srbsko orožje . . . To ne sodi v ljubavno pismo, a globoko zadeva tudi naju . . . Varnost in čast monarhije . . . Vojna . . . Vaše dobro srce se je zgrozilo . . . Bral sem besede: ‚Vojna je očiščevalno sredstvo za človeštvo.‘ Ponavljam jih . . . Nekaj tednov . . . Na jugu razširjene monarhije se bo odprlo široko polje za moj poklic. Ne opustim misli, da me boste spremljali kot žena. Opora mi boste, ker znate jezik tistih krajev — vaša materinščina mu je vsaj zelo podobna . . . To, kar vam pišem, sicer še ni dejstvo, a verjemite mi: nisem se motil . . .“

Konec pisma je brala pazljiveje, skoraj dobesedno. Nenadoma je povесila list. Nekaj težkega ji je stopilo v dušo. Bilo ji je žal, da ga je odprla. In vendar: bila je vesela. Lahko ji bo odgovoriti . . . Gledala je v črke: nekaj temnega in grozečega je velo iz njih, se v divjem nasprotju prepletalo z besedami, ki jih je nekoč govoril Logar. Včasih se na to še misliti ni upala. Politika? Odkod bolečina, neka užaljenost, ki je ob branju pisma skeleče padla v njeno srce?

„. . . Pričakujem odgovora. Vsaj nekaj vrstic. In če ne . . . vas bom po končanem plesu obiskal in ugrabil kot je šega na jugu . . .“

Humor? Dora je vrgla pismo na mizo in sedla. Pomislila je za hip . . . Zgrabila je za pero. Med pisanjem se ji je tresla roka. Njena pisava je bila navadno dobra, lepa, danes so ji nastajale črke neenake, velike.

„Gospod . . . Res, vaša pisma sem metala v ogenj. Vzroka za to vam ne bom navajala, ker se ne čutim vezane na vas in se to torej tiče samo mene . . . Ne pišite mi več . . . Res, moja krivda je, da vam že prej nisem povedala, da je moje čuvstvo daleč od vas. Mislila sem, da boste to spoznali po mojem molku. Po vašem zadnjem pismu sem uvidela, da si nisva daleč samo po srcu . . . Želim vam utehe v vojni, ki jo obetate; ko se vrnete prerojeni iz nje, si izberite drugo družico, da vam bo učiteljica jezika na jugu . . .“

Zadnje besede je prečrtala. Pismo je prepisala, spremenila nekatere besede, a ga ni brala v drugič . . . Pred njene oči je stopil Logar. Tih, kakor da ne zna reči besede, se je nagibal pred njo. V njeni duši so bili rahli očitki. V tistem trenutku je pozabila nanje.

„... Končala sem šolo, zdaj sem doma. Pričakovala sem od tebe nekaj vrstic, ni jih bilo. Že tri tedne nisva govorila... Danes mi je pisal tisti... saj veš... Odgovorila sem mu, naj mi ne piše več... Ali bo res vojna? Neka slutnja mi stiska srce. Čudna pravica, da bi mogočna država napadla Srbijo. Taka sem po naravi, da vsakokrat držim s šibkejšim. Razen tega so Srbi vendar naši bratje. Rada bi govorila s teboj in o vsem.“

Pogledala je skozi okno. Po cesti sta prihajala Ivan in Zofija. Bila sta vedra, vesela.

„V hribe pojdeva. Ali greš z nama?“

Dora ni vedela, kaj naj odgovori.

Dijak za oknom je dvignil glavo in gledal za Zofijo, ki je izginila v vežo.

D v a n a j s t o p o g l a v j e.

Po dogodku spomladi je viselo nad obema zakoncema nekaj težkega, temnega. Huje nego nezvestoba je zadelo Ivana ženino priznanje, da ga ne ljubi. Pozneje mu je žena večkrat zatrjevala, da je lagala iz maščevanja. Poslušal je, niti poteza se mu ni zganila na obrazu. Zofija je brala v njegovih očeh: ne verjame ji. Iz maščevanja samo je dobila pogum, da mu je rekla to? Vprašala se je: ali je to resnica? Grenko, nejasno je bilo v nji. V nekaterih trenutkih ga je v resnici ljubila.

Bolj kot ženo je Ivanova potrptost bolela Doro. Čutila se je sokrivo. Opazovala je brata, kako je hodil okrog kakor zmeden. V noči, ko misli niso hotele mirovati, jo je večkrat prevzel neznan strah. Predramila se je iz polspanja, sedla na postelj. Ali ni slišala strela? Ali se ne bo zdaj zdaj oglasil Zofijin krik? Srce ji je burno bílo... Če ga z izprehoda ni bilo dolgo domov, je stopila k oknu. Misel: prišli bodo, povedali: „Našli smo mrtvega...“ To ji je v obili meri grenilo njene prve ure ljubezni.

Bojazen je bila neutemeljena. Humar ni bil tiste vrste človek, ki bi na odločen način presekal vozal življenjskih neprijetnosti. Dolgo je nosil pod pepelom, zagoreval ko slama in znova vse zagrnil pod pepel... Edini, kateremu je razodeval srčne bolečine, je bil njegov prijatelj Košir. Zadnje mu ni razodel. Na tiho mu je prišla misel, da bi vse pustil in šel. Kam? Strah pred svetom in pred negotovo bodočnostjo je bil močnejši od njegove bolečine.

Zofija je dolgo čakala, da bi se mož spremenil. Ko je vse zaman poizkusila, je zresnila obraz, kazala zavest krivde in kesanja. Na tihem, v dnu duše ji je bilo celó prijetno, da mož trpi. To je stokrat potrjevalo

njegovo globoko čuvstvo do nje. In se je prav pri tem tudi zgrozila. Ali mu more vračati ljubezen? Čutila je, da on ni edini, ki bi ga mogla ljubiti. To je bilo brezno, ki se ga je bala, a jo je obenem navdajalo z omamo.

Vendar jo je moževo vedenje od dne do dne bolj plašilo. Dom je postal grobnica. Objela je Doro: „Tako ne more iti več dalje. Kaj naj storim?“ Solze v očeh.

Dora je vedela: Zofijine besede niso izvirale iz čistega kesa. Dasi jo je to bridko motilo, jo je vendar božala in ji govorila, govorila . . . „Tako bi storila jaz“, je rekla, ko je končala.

Molk. Nato Zofijine besede, kakor da hoče storiti veliko žrtev: „Poskusila bom.“ Zofija jo je ubogala. Nikoli ni bilo toliko ženskosti v nji kot tiste dni. Postala je ljubka, da je Dori igralo srce. Ogibala se je družbe. Ni se več smejala s tistim smehom, ki je opozarjal náse . . . Celó oblačila se je preprosteje. Segulina ni omenila niti z besedo. Njena sprememba je bila tako očitna, da bi jo Ivan mogel opaziti z zaprtimi očmi. Polagoma se mu je razjasnil obraz, nasmeh mu je legel na lice in v brado. Zrl jo je vprašujoče: zvijska? Še nikoli ni videl toliko ognja v njenih očeh. Ušla mu je beseda: „Da, draga moja.“ Zofija se je histerično zasmejala in ga objela vpričo Dore. Solza je kanila na njegovo brado.

Tistega dne sta se zopet zblížala. Ivanov obraz je bil vedrejši, telo prožnejše kot prej. Nemogoče, da bi žena tako igrala . . . Zofija se je uravnovesila. Čutila se je zmagovalko. Začela je znova zahajati v družbo, spet se je čul njen preglasni smeh. A umela se je krotiti; ni hotela izgubiti vsega čara prejšnje ljubkosti. Njena duša je bila razklana.

Če ni omenila več Segulina, se ni zgodilo to samo zaradi moža. Mrzila ga je, z neko globoko užaljenostjo je mislila nanj. Neka temna sila jo je vlekla k njemu. Kljub temu: zdaj bi se mu ne bila vdala. Alma! Vsaka misel nanjo je bila sunek v srce. Vest, da jo je našla Dora pri Segulinu, ji je dala moči, da je priznala možu . . . Srečala jo je na cesti, okrenila je glavo na drugo stran. Alma ni prišla več v hišo.

Neodkritost in razdvojenost, ki jo je razjedala, je vplivala tudi na Ivana. Skrivnostna vez, ki spaja ljubeče se ljudi, je bila spet pretrgana. Zdaj zdaj se mu je pomračil obraz. Življenje je bilo mrzlo, brez ognja. Sprava je bila le vnjanja, v srcu ga je tiho grizlo. Služba mu je bila v muko. Hrepenel je iz mesta, v prirodo.

Prirodo je ljubil. Še je bila kmetska narava v njem. Pisal je očetu: „Pridem k vam.“ Očetove besede: „Soba te čaka. Naj pride tudi žena.“ Zofija ni ljubila preprostega življenja. Plaho jo je vprašal: „Ali pojdeš

z menoj?“ In kakor da je tudi nji življenje v mestu neznosno, se ga je oklenila: „Da, da.“ Po dolgem času je bil to prvi prisrčni objem.

Odšla sta. Dora je ostala. Oče ji ni pisal, da naj pride. Bilo je samo po sebi umevno. Vsake počitnice je preživela doma. Zofiji je rekla: „Pridem pozneje . . .“ Zofija ji je pogledala globoko v oči, razumela jo je. Bilo je neznano samotno v hiši. Urška je ves dan prečepela v kuhinji ali na vrtu. Dora je bila prepuščena sebi in svojim mislim. Včasih je stopila na ulico, da bi srečala Logarja. Ni ga našla. Ali pa je bil v družbi. Potrta se je vrnila domov.

Ljubezen? Vinko? Ti dve besedi sta se v njeni zavesti spojili v eno. Včasih je Logarju na tihem v duši očitala, da je ne ljubi. Videla ga je in četudi ni spregovorila ž njim, se je že prepričala, da mu dela krivico. Ona misli samo nanj. On ima poleg nje še tisoč drugih misli in skrbi. Vprašala ga je: „Zakaj te ni bilo?“ In on: „Pišem neko razpravo.“ Bila je ljubosumna na znanost. Pomislila je, bilo jo je sram. „Gotovo si napisal tisoč besed; dve bi bil ukradel zame. Samo dve.“ Zasmel se je in jo stisnil za roko. Poslušala ga je, kako ji je govoril o svojem delu. Ali ga je razumela? Zdelo se je, da ji poje iz vseh besed: „Ljubim!“

Najlepši so bili večeri, ko ji je govoril o leposlovju. Kostanji, murve, mrak, cvrčanje kobilic, a v daljavi svetloba . . . Sredi prirode, kakor da sta sama na svetu. Zdelo se ji je, da njegov glas ne prihaja iz neposredne bližine, temveč iz nekega daljnega, skrivnostnega sveta. Odkrival ji je tajnosti in lepote, ki jih prej ni razumela.

„Vsega tega se nismo učili v šoli“, je rekla naivno, z neko osramočenostjo.

„Šola secira lepoto, zato jo ubija.“ Ni videla njegovega nasmeha, čutila ga je. In se je zdelo, da dolgo odlaša, da bi ji nekaj povedal, a ne more izreči besede. Po dolgem molku: „Včeraj mi je rekel ravnatelj: nekateri mladi profesorji se izprehajajo z gospodičnami po polju kakor dijaki . . . Mislil je mene.“

Doro je zbolelo. „In kaj bi morala storiti?“ se je izvilo iz nje.

Vinko se je zasmel. „Obleči frak in črne rokavice, stopiti v hišo . . . Plačati oglas: Dora Humar in Vinko Logar zaročena.“

Včasih je Zofija rekla: „Zakaj ga ne povabiš k nam?“ To je bilo Dori zoprno. Ni skrivala svoje ljubezni, a je ni marala brez sramu razkazovati ljudem. Kako naj mu pred drugimi reče lepo besedo, ga toplo pogleda? In kaj je ljubezen brez tega?

In vendar so tiste besede nekaj bridko razklale v njeni duši. Shajala sta se redkeje. Srečala sta se na ulici, se pozdravila. Pisala sta si pisma. Dori se je zdelo, da sta se tiste čase duševno oddaljila. Ne ona, on . . .

Zdaj je treznejše mislila na vse njegove besede in jih je sodila. Ni imel obilico lepih, poetičnih besed, to ni bilo v njegovi naravi. Toda že v njegovem glasu je trepetalo tisto, kar v govoru ni našlo izraza. In vendar je šele zdaj spoznala, da je včasih čudno potemnel njegov obraz. In da je bil nekateri večer drugačen kot drugekrati. Kaj ga je težilo? Nekaj zagonetnega, skrivnostnega, kar ni moglo v njegove besede?

Spominjala se je, da ga je nekoč vprašala nagajivo: „Ali imaš kak zadržek? Saj veš . . . kaj mislim . . .“ Res, vprašanje je bilo nagajivo, a je od njegove resnosti vse zatrepetalo v nji.

Ni ji takoj odgovoril. V mraku ni mogla videti, ali je spremenil obraz. Odgovor je bil po njenem srcu. Toda njegova roka jo je rahlo spustila, kakor da ga je skrit spomin odvrnil od nje.

Grozeči znaki, ki jih je opazila šele v urah treznega razmišljanja, da so jo zapekli v dušo. Prišla je domov, ni je čakalo njegovo pismo. Kaj mu je? Delo, izpiti? Ali jo je njegova roka za vedno popustila? Pisala mu je. Odgovor: „Delo. Še nekaj dni, nato se vidiva . . .“ In še nekaj toplih besed.

Naslednji dnevi so ji bili neznano dolgi. Sedela je ob oknu, hodila v prirodo. Stala je ob Soči: na drugem bregu je videla postavo svojega brata. Prikazoval se ji je v prividu. Ali je srečen? . . . Šla je domov in se znova zaprla med stene. Vzela je knjigo, jo odprla na poljubni strani in brala. Besede so se ji obnavljale kot zdavnaj pozabljena melodija. Ni čitala, ker je hotela čitati, le čakala je . . . Misli so ji begale drugam.

Naveličala se je. Vrgla je knjigo na mizo, znova stopila k oknu. Solnce. Ozračje je trepetalo. Dijakovo okno je bilo zaprto.

Koliko časa je slonela in gledala na cesto? Dolgo, dolgo. Solnce je zatonilo, iz rdečkaste svetlobe je nastajal mrak. Na pobrežju je nekdo igral gosli . . . Misli, misli. Od njih in od neznanega občutka samote je zgrabila Doro taka bridkost, da se dolgo ni mogla premakniti.

Nekdo je prišel po cesti. Dora se je zdrznila. Vinko? V mraku, ki je bil nalegel pod kostanje, prihajajočega ni mogla spoznati. Logar? Zdelo se ji je, da pozna njegovo hojo. Toda bolj ko se ji je bližala, bolj tuja ji je bila.

„Dober večer, gospodična!“

Pod oknom je stal Segulin. Doro je presunilo tako čudno, da je stala nekaj trenutkov kot nema.

(Dalje prihodnjič.)

celó doumela, da drugače ni mogoče. Saj je morda on srečen tam, mu morda druga daje ono, česar mu ona ni dajala. Mordá ona tam vse razume, ko mati Julka ničesar. Mogoče pa se je mati Julka odločila, da ljubi svojega moža vseeno lahko, čeprav ga ni tu. Ali je morebiti spoznala, da je tudi telesno hrepenela po njem? Morda pa je sklenila, vse sile posvetiti svoji hčeri, da bi bila ta bolj srečna?

Mordá bi se to komu zdelo verjetno, ko je tako blaženo gledala v Danico in si šepetala: — Tako je usojeno. Tako mora biti . . .

Malo pred obhajilom se je Danica skrivaj okrenila in pogledala mater. Bog ve, kaj se je razlilo v njej. Kajti sklonila je glavo in zamolila:

— O, Jezus, daj, da oče pridejo nazaj!

IN SOLNCE JE OBSTALO

ROMAN — FRANCE BEVK

Trinajsto poglavje. (Nadaljevanje.)

Gušto Segulin je bil po svoji notranjosti uravnovešen človek. Njegovo razburjenje, če se je sploh kdaj vznemirjal, je bilo bolj vnanje. Povedali so mu: „Dora zahaja pogosto k Soči.“ Kaj mu je na tem, da mu pripovedujejo to? Slučajno, ali pa res že vtikajo svojo radovednost v njegovo notranjost? Z nekim začudenjem, celo tajnim strahom je opazil, da se ne more pomiriti. Ali se ga polašča nervoznost? Morda je to znak novega razdobja njegovega življenja.

Zapustil je prodajalno, odšel v stanovanje. Ženska, ki mu je hodila pospravljat, ga je začudeno pogledala. Kaj mu je? „Ali sem res tako čuden?“ se je pogledal v zrcalo. Z nasmehom rojena misel: „Koliko žensk je odražalo to steklo? Njihovo lepoto in strast?“ Nasmeh zadovoljstva, zmagoslavja . . . Česa je vendar iskal? Vse je sproti pozabljal. Da, palico in slamnik. Stopil je v sobo svoje rajne matere. V nji ga je objemalo nekaj sovražno otožnega. Vonj po posušenih cveticah, po svežem perilu. Dišave mladosti . . . Bežal je pred njimi.

Med tapeciranimi stenami salona, ki so dišale po vijolicah, je zadihal iz polnih prsi. Bilo mu je, kakor da je znova stopil vase. Preproge niso bile perzijske. Vse njegove „dragocenosti“ so bile spretni ponarejki. Njegovo življenje in vse, kar ga je obdajalo, je imelo nekaj lažnivega na sebi. Tem lažem je polagoma sam verjel.

Materina smrt je na stežaj odprla vrata vsem njegovim strastem. Denar mu je bilo sredstvo, s katerim si je lahko tešil strasti. Premotril je svoje zdravo, v športu utrjeno telo. Sirova sila je dihala iz njega. Vedel je: nekateri ljudje so ga mrzili. Brez vzroka. Tako kot on mrzi učeno govorico. Druge je privlačeval z neznano močjo. Sredi uživanja je vztrepetal: ali bo kmalu konec? Ne smrti, tega se je bal.

Samozaljubljenosti je zdaj pa zdaj sledila kratka osvestitev. Zastudil se mu je lasten obraz. Samo za hip. Zaklopil je oči, v duhu je videl množico uspehov. „Kaj je takega na meni?“ V vprašanju brezno ničemurnosti. Hotna usta, prodirne oči. Tiha poželenja žensk so našla pripravljen objem. Kaj je ljubezen? Hip. Ženska, ki jo je dvakrat objel, mu je bila priskutna.

Ob tej misli se je navadno nasmehnil, zdaj se je zresnil. Vzel je palico s srebrnim ročajem. Slamnik je visel v spalnici. Dve z rdečimi prcgrinjali pogrjnjeni postelji. Materin glas iz spomina: „Gušto, kdaj se boš oženil?“ Jalovi izgovori. Na ženitev ni mislil: bila mu je celo nekaj smešnega. Na poročene moške je gledal s pomilovanjem: ljudje, ki se dajejo varati.

V hipu, ko je jemal slamnik z obešala, se je zgrozil nad tem prepričanjem preteklosti. Bilo mu je kakor človeku, ki je veroval, a so se mu nenadoma porodili dvomi. Dora! Spomin nanjo je v hipu zagrnilo nekaj drugega. „Zofija!“ mu je pel utripajoči korak. Majhno mesto s šepetajočimi govoricami, smešne posledice. Streslo ga je neugodje, pred tem je bežal še v mislih. Postal je na pragu. Zdelo se mu je, kakor da stoji Alma bosa z razpletenimi lasmi ob njem in gleda izzivalno v strmečo Doro.

Segulin je pokazal zobe kakor srdit pes. Zbežal je po stopnicah. Zavil je v drevored. Pred očmi se mu je prikazovala Alma. Udaril je s palico, da bi jo odgnal. Prikazovala se je znova.

Ta ženska mu je bila nekoč ljuba. Ni se hlinila. Ni skrivala svojih strasti kot druge ženske. Prišel je dan: v njenih očeh je zagorel neznan ogenj. Ovila se ga je kakor kača. To ga je plašilo. Kaj mu hoče? „Hočem, da si moj!“ Taka misel mu je bila tuja kot smrt . . . Segulin je znova pokazal zobe. Prižgal si je cigareto.

Krenil je na polje. Po visokem bregu so šle tovarniške delavke. Šle so paroma objete in prepevale. Vsakokrat, ko je zazrl v daljavi vitko postavo, mu je vzdrtelo srce: „Ona!“ Ne. Tuj, neznan obraz.

Vzhodni breg Soče je bil ves v solncu. Na zahodnem bregu je že ležala senca. Po zelenih valovih se je pretakala svetloba. Nad globoko strugo je visel pas neba. Rdel je bolj in bolj, se spreminjal v višnjevo.

Na samotni skali je sedela ženska. Gol, rjav hrbet je obračala solncu. Na položišču sredi strmine je čepela starka. Tik nje se je pasla koza.

Segulin je postal. Kakor da se je stoprav tedaj zavedel: po kaj sem prišel? Dore ni. Ali naj se vrne? Po vsem telesu mu je gorel ogenj. Slekel se je in skočil v vodo. Zašel je v brzico. Zdaj zdaj se je prikazalo mišičasto telo na površini in znova izginilo. Poskusil je plavati proti toku. Nekaj korakov od njega je štrlela iz vode skala. Nenadna misel: „Če je dosežem s plavanjem, bo Dora moja . . .“ Otroška stava. Zdelo se mu je, da mu gre na življenje in smrt. Kri mu je planila v glavo. Mišice so mu postale prožne kakor jeklo.

Skala se mu je komaj opazno približevala. Tok vode je bil močan in deroč. Segulin je občutil v desni nogi krč. Vleklo ga je na dno. Mrzla groza ga je sprva na rahlo, a vedno silneje stiskala za srce. Pred tednom dni so bili nekoliko nižje potegnili mrliča iz vode . . . Segulin se je hotel rešiti na breg. Začutil je kamen pod nogami. Dvignil se je iz deroče vode. Zakrilil je z rokami, se pognal naprej ko ptica s pristriženimi perotmi. Dosegel je rob skale, se potegnil iz vode.

Noge so se mu tresle. Iz desnega kolena je krvavel. Srce mu je burno tolklo. S srdom pomešani mir mu je spačil obraz. Ni bil vražjeveren, a ga je neuspeh navdal s pekočim dvomom.

Legel je. Gledal je na zapadni breg reke. Iz senc so vstajale slike, plesale pred njim kakor lutke. Dora! Trikrat jo je poklical v mislih. Vsakokrat se mu je oglasila v srcu.

Spočetka na Doro ni mislil drugače kot na druge ženske. Videl jo je in si jo poželed. Ob misli, da je napravila neizbrisen vtis nanj, mu je bilo smešno, nemogoče. Ljubezen? Če je to ljubezen, kaj bi bilo vse tisto, kar je prej čutil do drugih žensk? Nenavadno čuvstvo mu je odgrinjalo prej neznane svetove. Dora je lepa, a mnogo lepotic je na svetu. Nagnjenje do nje je imelo drugačne korenine. Ni poznal skrivnosti duhovnega sveta, zato si tega ni umel razlagati. Z Doro bi še govoriti ne znal.

Priznal si je: pot do nje je bila neizmerno težka in dolga. O ženski čistosti je imel cinično mnenje. Dore si ni mogel misliti drugačne kot nedotaknjene. Ob misli nanjo se mu zakon ni videl več tako smešen in nemogoč. Bal se je, da je prišel prepozno. Vendar niti za hip ni podvomil vase in v svoj uspeh. Bil je celó ljubosumen. Le z muko si je priznal: ne mara me. Njegove bistre oči niso prezrle skrivnostnega bleska njenega pogleda. „Nekaj jo vleče v mojo bližino.“

In še: „Kako naj stopim pred njene oči?“ Spomin na tisto jutro, ko ga je Dora obiskala, je bil najgrenkejši njegovega življenja. Almo je z grdimi besedami pognal. Zdaj ga je sovražila. Zofija se ni ozrla več po

njem. Humar je hodil mimo njega, zapet do ušes . . . Vse to bi bilo smešno, če bi ne bilo Dore.

Nevolja in srd. Telo mu je vzdrgetalo. Sedel je na skali. Objel je krvaveče koleno in gladil rano. Iz valov se je dvignil podolgovat obraz: profesor Logar. Z omalovaževanjem je mislil nanj. Včasih ga je sam pred seboj zanikal. In vendar ga je nerazumljivo vleklo v njegovo bližino . . . Pljunil je v vodo, obraz je izginil. In kakor da hoče oprati s sebe misel na Logarja, je skočil v valove.

Senca se je že pomaknila preko reke. Segulin se je naglo oblekel. Mudilo se mu je. Kam? Stopil je na visoki breg. Ljudje so hodili z dela. Na pobočje Trnovskega gozda je legal večer. Segulinu so zmedene misli nalik meglici legle na oči. Vse predmete je videl motno. Noga mu je krenila v drevored, kjer je stanovala Dora. Kam? Čemu? Bilo je neizogibno, da stopi pod njeno okno.

Hiša v vrtu . . . Objelo ga je malodušje. Dvakrat je zavil iz ulice v ulico. Še. Znova je stal v drevoredu . . . Tako je blodil, ko je bil še vajenec in se je bil zagledal v starejšo prodajalko. Bilo ga je sram pred seboj. Šel je mimo okna in se ozrl. „Dora!“ Vse je vzdrhtelo v njem.

Dora in Segulin sta se gledala nekaj časa začudeno in v zadregi. Ali ni zagorel tisti blesk v njenem pogledu? Hotela se je umakniti. Premislila se je. Gušto je božal solnčnico, ki je gledala preko ograje. Kaj razmišlja tako sama? Nič. „Lep večer je . . .“ Dora je pomislila: „Logarja sem pričakovala. Zakaj je prišel ta?“ Polno grlo grenkosti, v očeh jo je žgalo. Segulin je položil nogo na podzidek vrtno ograje.

„Lep večer, res . . .“ Izpustil je solnčnico, ki se je zibala v težkih nihajih. „Nekaj maturantov ima nocoj poslovilen večer. Tudi jaz sem vabljen. Ali ne bi šla tja?“ Zakaj je rekel to? Da bi jo zvabil na cesto? „Tudi nekaj profesorjev bo tam . . .“

„Tako?“ Dora je strmela v njegov obraz. Vrečice pod očmi, gube, ki so se vlekly ko napete vrvi od čela do brade. Tistega večera je bil nenavaden. Nekaj poduhovljenega je bilo na njem . . . Ne bi bila šla, a jo je objela divja želja, da bi videla Logarja, govorila ž njim.

Na dnu drevoreda, pod kostanji, se je zavedela: kaj delam? Omahovala je. Ni imela moči, da bi se bila vrnila. Olesenela je v molku.

Segulin je prav slutil: ni mogel govoriti ž njo. Hotel je reči nekaj odločilnega, velikega. Zaman je napenjal možgane. Dora je čakala njegovih besed. Misel: motila sem se v njem. Saj se vede kakor deček. Hotela ga je vprašati: „Zakaj ste govorili o profesorjih s takim poudarkom?“ Prestrašila se je, ko da je bilo že izgovorjeno. Ali res že vedo za njeno ljubezen? Bojazen in osramočenost — oboje pomešano s tihim ugodjem.

„Pred mesecem,“ je začel Segulin in za hip utihnil, „da, pred mesecem sem bil pri vas na vasi.“ Tako? A ona ga ni videla. Da. Slišal jo je, ko je pela: „Sedem in sedem . . .“ Ni se je upal motiti. Trikrat je šel okrog šole, nato se je odpeljal domov. Zardel je ko deček. Ni govoril resnice: vstopiti se ni upal, da je ne bi bil s svojo vsiljivostjo še bolj odbil. Njen glas mu je bil kakor pesem.

Dora ga je pogledala. Razumela ga je. Za hip ji je polaskalo to. Samo za hip. Nekaj trpkega je leglo na njena lica . . . Segulin je opazil: skrit nasmeh, nato nagla sprememba. Upanje? Kri mu je silneje udarila v glavo. Čutil je kladivce v sencih. „Kakor šolarček!“ si je šepetal iz nevolje. Čakal je, da bi se pomiril. Najbolje, da pove vse.

„Morda bo to nepričakovano za vas, gospodična . . . Smejte se mi, če hočete . . .“ Široke čeljusti so se mu spačile v čuden izraz. Hlinil je mirnost, ni se mu posrečilo. Po naravi je bil nagel, nestrpen. Ženskam se ni približeval počasi, sledeč vsem razvojnim stopnjam ljubezni, ki so v navadi med zaljubljeni. Delal je skoke. Naglo je osvajal, naglo podlegal . . . V tistem hipu ga je mučila neučakanost bolj kot kedaj prej. Ali ne bo naglica usodna? Kako naj zadrži plaz besed?

Govoril je kot človek, ki ne more več ovladati samega sebe . . . Dora se je zresnila. Nekaj plahega je leglo na njen obraz. „Zakaj tako nena doma? Kaj sva si?“ Zastala ji je sapa, v neki omotici je komaj razumela besede: „Sram me je pred vami . . . zaradi tistega jutra . . .“ Utihnil je, kot bi mu bil kdo odsekal besedo. Dora je grizla ustnice. Gledala je v daljavo. Zakaj se opravičuje? Čemu se izgovarja s pijanostjo, s svojo moško naravo? Ali je moška narava res drugačna od ženske?

Segulinov obraz je bil ves v senci. Z nejasnimi besedami, a vendar razumljivo ji je priznal ljubezen. Njegova prejšnja moškost je izginila. Dora je zaradi tega občutila neko pomilovanje do njega. V lahkoti, s katero je razgalil svoja čuvstva, je bilo nekaj lahkomiselnega, zanjo žaljivega.

„Vi me še vedno obsojate?“

„Nikogar ne obsojam“, je rekla skoraj tiho.

„Verjamem. Vendar je jasno: ob pogledu name se ne morete iznebiti nekih misli . . .“

„Ne, prav nič ne mislim“, ga je prekinila.

„Torej bi vas ne motilo, če bi postali moja žena?“

Obema je za hip zastalo srce. Segulin se je grenko smehljaj. Z vsem bitjem je poslušnil v njen odgovor. Dora si je želela, da bi bila daleč

proč od njega. Še vedno mu ni verjela. In če bi mu tudi verjela... Čudno, ubito se je zasmejala.

„Ne, take pozabe nisem mislila.“ Stopala je po lastni senci, ki se je izmikala izpod njenih nog. „Če bi vas ljubila, bi se izogibala takih misli... Bolelo pa bi me kljub temu...“

Poskusila se je nasmehniti. Vso kri je začutila pri srcu. Spodnja čeljust ji je trepetala, kakor da jo stresa mraz. Razburila se je: „Kam sva zašla?“ Hotela je kreniti domov. Pomislila je na Logarja. „Kje je tisti abiturijentski večer?“

Krenila je na desno. S čudnim nasmehom na ustnicah je stopal Segulin poleg nje.

Štirinajsto poglavje.

Polnoč je že davno odbilo. Hotelska restavracija, v kateri so imeli abiturijenti svoj večer, je bila že temna in prazna. Na mizah so bili postavljeni stoli z navzgor obrnjenimi nogami... Na cesti je obstala trojica ljudi: Logar, Segulin in Peršič. Logar je nestrpno cepetal, mudilo se mu je domov, rad bi bil že sam s seboj. Peršič je razlagal politični položaj, ki je nastal po umoru Franca Ferdinanda, s tako vnemo, brez oddiha, da se ni bilo mogoče posloviti. Segulinu se ni mudilo. Zdelo se je, da mu je ta razgovor po volji. Raztresel ga je, da ni mislil na nekaj drugega.

V odmoru, ki je nastal v Peršičevi razlagi, je dejal Segulin: „Stopita k meni na kozarček žganja!“ Logar se je začudil. K Segulinu? Nekaj se je uprlo v njem, Peršič pa ga je zgrabil pod roko: „Pojdimo! Pojdimo!“ Bil je razigran. Logar se mu ni uprl. Šli so.

Vsi trije so bili vinjeni. Čutili so žejo, hotelo se jim je še pijače. Segulin je bil razen tega s svojim domislekom še drugače zadovoljen. Še nikoli ni Logarja na tihem tako mrzil, kot nocoj. Še nikoli si ni tako želel biti v njegovi bližini. Opazil je, kako je Dora z vso dušo navezana nanj. Ni prezrl, da je bil Logar nenavadno mrk in duševno odsoten. Ali je ne ljubi več? Ta misel ga je vzradostila. Obenem ga je žalostila: ni mogel trpeti, da bi bil kdo krivičen z Doro in da bi jo delal nesrečno.

Podobna čuvstva so valovila v Logarjevi duši. Tudi on ni maral Segulina. In vendar se že po prvih korakih ni več kesal, da gre k njemu. Gledal mu ni samo v dušo, preiskoval mu je obisti. S posebno škodoželjnostjo si je vsako nečedno potezo njegovega značaja vtisnil v spomin. Ves večer ga je neprestano videl pred seboj, kako je stopil v restavracijo z Doro. Ona je obstala, kakor da se je zavedela: po kaj sem prišla sem? Uprla je pogled v njegov obraz: spoznala je, da je nekaj tujega, grenkega na njem. A njemu je bilo šele v tistem hipu

jasno, kaj muči njegovo notranjost. Tudi Dora je šele tedaj spoznala, da njena duša ni pričakovala pijane radosti. Drugi so se smejali, ona bi se bila jokala. To je lahko vsakdo bral v njenih očeh. In še: rada bi bila z Vinkom sama pod kostanji. Čemu je prišla s Segulinom?

Logar v pijanosti ni bil dobrodušen, a tudi zloben ne. Bil je grenek. Neusmiljeno je grebel po svojem srcu . . . Z grozo se je zavedel, da se neusmiljenost proti njemu samemu obrača proti drugim. Če bi mogel Segulina ubiti z besedo, se ne bi bil pomišljal. Nato z mislijo še sebe . . . Ko je sedel v salonu med slikami in preprogami, ga je ob pogledu na to našarjeno razkošje objela trpka zavist. Buljil je v Segulina, ki je bil razpostavil kozarčke in s smehom nalival zelenkasto žganje. „Ta posebljena praznota ima vsega v izobilju in jaz? Zakaj se vendar človek uči?“ Udaril bi bil po steklenici, po kozarčkih in še po Segulinu.

Peršič še ni videl takega razkošja. Sedel je na otomani, se pozibaval in smejal kakor otrok. „Gospod Segulin, vi živite kakor paša.“ Dvignili so kozarčke in pili. Logarju je izginila srdita zavest. Objelo ga je nekaj drugega, pekočega.

Na stenah so visele slike. Povečane fotografije, pokrajine. Vse brez okusa. Peršič je pokazal na debeli obraz moškega, ki se je kar dušil v svoji uniformi. Domišljave oči, veliki brki in nizko čelo.

„Je to vaš oče?“

„Moj oče.“ Segulin je pol ležal pol sedel v naslanjaču. Kadil je cigareto in z neko izzivalno mirnostjo pogledoval Logarja. Ozrl se je na očetovo podobo: „Računski podčastnik . . .“

Kakor ljudje, ki se vesele, da so končno dobili nekaj snovi za razgovor, je pripovedoval o njem. Z nekim navdušenjem in ponosom. Vsak večer je prišel oče domov, on mu je moral javiti, da je vse v redu. Po vojaško. Sploh je bilo vse življenje doma urejeno po vojaško. Celo kaznovan je bil vselej po vojaških predpisih. To je bilo zanj prej nekaj veselega in smešnega kot pa hudega. Oče je hotel, da bi njegov sin postal general.

Logar je gledal sliko. Izraz strogosti: maska, ki je skrivala duševno omejenost. Segulinovo pripovedovanje je poslušal le na pol. V njegovo zavest se je neprestano vmešaval spomin na Doro . . . V restavraciji je ko izgubljena sedela poleg njega. Gledala je v kozarec vina, na trepetajoče kapljice. Včasih je dvignila pogled in ga pogledala, kakor bi ga vpraševala: začudenje ali očitiranje? Roka se ji je tresla. Ali je razmišljala: čemu so se je tako hladno dotaknili njegovi prsti? Na trepalnicah ji je zaigrala solza. Da bi jo zatajila, je nesla kozarec k ustom . . .

„To pa je mati.“ Segulin je pokazal na sliko, ki je visela poleg očetove. Nekaj zoprno otožnega je bilo na njegovem obrazu. Slika je kazala ovalen obraz, živo hrepenenje v očeh. „Mati, ki živi v mojem spominu, je drugačna. Z drobnimi gubicami posejan bled obraz. Očeta je ljubila. Vse, kar je storil, je bilo zanjo dobro in sveto. V svoji ponižnosti se je zdela tako neznatna poleg njega. Vendar se mi zdi, da ni bila srečna. To čutim šele danes. Silno se je znala zadrževati. Mene je imela rada, vendar sem jaz kljub strogosti imel očeta rajši. Zdel se mi je velik, nedosežen . . .“

Logar je strmел v Segulina. Ob tem pripovedovanju je bilo nekaj lepega, nenavadnega na njem. To nehoteno priznanje ga je rahlo zbadlo. Vrlin mu ni privoščil. Spomin na lastno mater . . . Naglo, kakor se sprimejo plameni, so se misli prekopicnile. Že se je znova videl med svojimi bivšimi dijaki, ob njem Dora . . . Njegova duša je bila razdeljena v dve neenaki polovici. Obe sta bili temni, kakor zagrnjeni s črno tančico. „Da, da“, je pritrjeval ljudem, ki so govorili vanj. Njegove misli pa so bile neznano daleč. Prebujenje: „Odkod grenek nasmeh na Dorinih ustnicah, ta plaču podoben izraz?“ Peršiča je vprašal: „Kje je gospa Zofija?“ Ona se je zdrznila kot iz sanj. Povedala mu je. „Ostanete vi v mestu?“ Zakaj ga je tedaj tako globoko pogledala? „Jutri zjutraj odidem.“ Nov pogled. Ali ga je opazovala, če je vzdrhtel ob tej besedi? Vzdrhtel je, a ji ni pokazal tega. Dora je zaprla oči, kakor da se trudi, da bi prišla k zavesti . . .

Logar je zamižal. Ali je hotel, da bi v temi izginilo, kar ga je grizlo? Ni izginilo . . . Dora se je nagnila k njemu: „Čakala sem te.“ Šepetajoči glas je bil vroč ko ogenj. Kaj ji je odvrnil? Nekaj žaljivega? Dori je potemnel obraz. „Grem.“ In se je dvignila. Beseda je bila izgovorjena tako tiho, da jo je bilo mogoče razumeti le po premikanju ustnic. Ali ni razumel, kaj hoče? Ali je ni hotel razumeti? Pred Doro je stal Segulin: „Gospodična, pospremim vas.“ „Ne, ni treba! Hvala!“ Na vratih se je še enkrat zbegano ozrla po ljudeh . . .

„Oče se je prehladil in umrl . . .“

Logarja je predramil glas. Ali pa so predstave same po sebi izginile? Odprl je oči in se uporno, sovražno zastrmel v Segulina. „Gospodična, spremim vas.“ Zasmel se je njegovemu obrazu, ki se je nategnil v nevoljo. Popito žganje, obuditev spomina, vse to mu je podčrtavalo prebujajočo se zlobo. Zakaj Segulin pripoveduje vse to? Ali se ne dela lepega? Nenavadnega izraza na njegovem obrazu ni videl več.

„Med očetovo boleznijo se je bilo vse čudno izpremenilo v hiši. Vse to sem doživljal z nekim zamolklim strahom in začudenjem. Po očetovi smrti je leglo name in na mater neko olajšanje. Prvič sem spoznal ma-

terino skrb in dobroto v njeni veličini. Privil bi se bil k nji, a sem se sramoval. Počasi sem jel nadomeščati očeta: postal sem svojeglaven in gospodujoč . . .“

Segulin je umolknil. Prižgal si je novo cigareto. Nikomur ni pogledal v obraz. Ali ga je pripovedovanje ganilo? Morda je občutil osramočenost zaradi zadnjih besed.

Logar je vrtel kozarček med prsti in ga nesel k ustom. Znova ga je zgrabilo: udaril bi bil po mizi in vse razbil. „Vaša mati je morala biti dobra“, je omenil Peršič. Boril se je s pijanostjo in trudnostjo. Hotelo se mu je plesati in kričati.

„Predobra. Izpridil sem se in moral zapustiti šolo. Trgovski vaje-nec . . . Še se spominjam, kako sem prihajal domov ves bel od moke, s polnimi žepi polomljene čokolade. A živ ko hudič . . . Ko sem se vrnil od vojakov, mi je priskrbela mati denar, da sem razširil trgovino. Zase ni zahtevala drugega, ko da sem dal povečati njeno in očetovo sliko . . .“

Z nežno hvaležnostjo je pogledal na podobi. Nato je miloba izginila. Segulin se je nenadoma zavedel samega sebe. Otožju in nežnosti se je upiral z vso silo. Zastrmel je v Logarja, ki ga je z ironičnim nasmehom na ustnicah gledal izpod čela.

„General niste postali?“

Segulin je razumel. Čutil je nasprotje, ki se je užigalo med njima. Izražalo se je le v pogledih. Zavedal se je, da je gostitelj. Spomnil se je pogovora, ki sta ga nekoč — pred tednom dni — imela o literaturi. Segulin je bleknil neko neumnost. Na profesorjevih ustnicah je zrasel porogljiv nasmeh. Razširil se mu je bil na lica. „Dostojevskij? Kdo pa je že kdaj slišal o njem?“ In Segulinu se je od tistega hipa nejasno dozdevalo, da mrzi Logarja zaradi Dostojevskega, ne zaradi Dore . . . Isti porogljivi nasmeh je bil tudi zdaj na Logarjevem obrazu. Iskal je ostre, za gostitelja primerne besede, da bi ga zbodel z njo. Ker je ni našel, je pokrtil nevoljo s plaščem humorja.

„General? Ali ni to general? Ali ste že videli takega fanta v vojaški obleki?“

Pokazal je na sliko, ki je visela v kotu nad mizico z gramofonom. Korporal z vboklimi prsi. Logar se ni dvignil. Bal se je, da bi se mu ne zapletale noge. Le Peršič se je približal. Ogledal si je še drugo sliko: gizdalin v elegantni obleki. Segulin sedanjosti.

Segulin je čutil, da visi nekaj mučnega v zraku. Med njim in med gostoma je zeval prepad. Zabava se ni mogla razviti . . . Navil je gramofon. Iglica je drsela po plošči, močan glas je zapel: „Misli na ure, ko sva se prvič spoznala . . .“ Segulin je tolkel takt z obema rokama, se

pačil in plesal. Ni se oziral na to, da se je Logar še bolj pomračil in da je njegov obraz izražal veliko mero zaničevanja.

Vinku ni bilo nič bolj zoprnega, kot divja radost brez globjega vzroka. Delala ga je besnega in nerazumljivo otožnega hkratu.

Peršič je našel poleg gramofona star časnik. Razgrnil ga je in začel brati spakovaje in kriče, da je prevpil godbo in petje: „Imeni Čabri-nović in Princip bodeti s črnim gnjovom zapisani v naših srcih in s studom naj se spominja vsakdo izmed nas na dvoje subjektov . . .“ Raz-trgal je papir, ga vrgel na tla in poteptal z nogami. Pljunil je: „Fej!“ Bil je ves rdeč v obraz.

Segulin je hotel napraviti dovtip. Položil je Peršiču roko na ramo: „Im Namen des Gesetzes, sind sie verhaftet!“

„Herr Komissar“, se je pačil Peršič, dasi so se mu iskre neke notranje jeze usipale iz oči. „Le časnikarska slovenščina me je navdala z ‚gnjo-vom‘. Ali ste že brali kdaj kaj tako strašnega?“

„Če nastane vojna, vam pravilna slovenščina ne bo pomagala“, se je Segulin napol zresnil in dvignil prst. Če bi se bil ta pogovor vršil v krčmi, bi bil že zbežal. Na ulico ga nihče ni mogel slišati. „Storiti boste morali svojo dolžnost.“

Logar se je bil ob živi predstavi aretacije nehote zdrznil. Čemu? Da bi udušil neugodje, se je okrenil k Peršiču: „Ali ste vojak?“

„Spomladi sem bil potrjen. Če bo vojna, na Srbe ne bom streljal.“ Legel je vznak na otomano in pričel kričati: „Onam' onamo . . .“

Segulin je znova navil gramofon. Valček. Potegnil je Peršiča z oto-mane: „Plešiva!“ Maturant ni znal plesati. Obračal se je kakor medved in z nogami prevrnil stol.

„Gospod profesor, zakaj ste tako temnogledi?“ je vpil Logarju. „Zaplešite še vi!“

„Ne znam.“

„Pa kako boste plesali na svojem ženitovanju?“ je vprašal Segulin. Vprašanje je bilo nedolžno. V naglasu besed in v blesku oči je ležalo tisto, kar je zbodlo Logarja. Nekaj težkega je začutil v krvi.

„Pa kako veste, da se mislim poročiti?“

„No, to je umevno. Ko začne človek hoditi s svojo zaročenko že v javne lokale . . .“

Segulin se je prej ves čas premagoval. Logarjevo vedenje ga je dra-žilo in žalilo. V njem se je že brez tega nabiralo nekaj strupenega. Med vreščanjem gramofona, med plesom z medvedom mu je bilo, kakor da Logarju vse to kliče iz daljave bolj za poredno šalo in mu ni več gostitelj. Čutil je, kako mu je ob slednji besedi v duši odlegalo.

Logar se je ob Segulinovih besedah zavzel. Ali ga je videl z Marijo? Gorel je, ključalo je v njem: ali je povedal Dori? Zato je bila tako nenavadna in čudna? Pijanost mu je branila, da bi bil obvladal samega sebe. Zdrobil je kozarček med prsti. Zelenkasta tekočina se je razlila po mizi.

„Če je to tako, bi se bili morali vi že zdavnaj poročiti, gospod Segulin . . . Grozdje, po katerem segate, pa je menda prekislo za vas . . .“

Segulin bi bil rad nehal plesati, a gramofon je vreščal dalje. Ob vsakem obratu je pogledal Logarju v oči. Nič čudnega, če je bilo temu profesorčku znano, da gleda za Doro. Tudi ni čudež, če je opazil, da ga ne mara. Porog ga je navdal s srdom in z bolečino. Le ko je zagledal razbiti kozarček in zeleni obraz, ga je objelo razkošno veselje. Zadel ga je v živo.

„Gospod Logar, doslej mi je še vsaka ženska, ki sem si jo pozelel, padla v naročje.“

„Vsaka, le ena ne.“

„Vsaka, tudi ta, če le hočem. Tekmec mi ne bo v napotje. To je malenkost.“

Peršič je šele tedaj spoznal nekaj nevarnega v tem razgovoru. Oči so mu začudeno begale od enega do drugega.

Logar se je ozrl po mizi. Iskal je, kaj bi še zdrobil . . . Hotel je žaliti, ni izbiral sredstev.

„To je malenkost. Na policijo greste in ga naznanite, da je srbofil. Nato vam je pot prosta . . .“

Gramofon je utihnil. Segulin se je opotekel k mizi: „Ovadah nisem, gospod profesor!“ S pestmi na mizi mu je to trikrat ponovil. Besede so sikale kakor zastrupljene puščice. Logar je strmo gledal in molčal . . . Poslovili so se naglo, skoraj brez besed. Edini, ki je govoril, je bil Peršič. Zanj je bila ta noč veliko doživetje.

„Zakaj ste bili tako čudni?“ je vprašal Logarja na cesti. „Saj Segulin je čisto prijeten človek.“

Logar mu ni odgovoril. Poslovila sta se.

Petnajsto poglavje.

Vinko Logar se je čutil nesrečnega. V hladni preudarnosti nekaterih ur si je skoraj očital pomanjkanje čuvstva in strasti. Tisto noč je divje ključalo v njem. Neka neznana sila mu ni dala, da bi šel domov. Bil je končno sam. Gnalo ga je na pot, po kateri sta hodila z Doro. Ustavil se je in se udaril z dlanjo po čelu. Lepljiv znoj je občutil po telesu. Znova se je pognal dalje. Spomin na prvi večer z Doro je stal kakor svetel steber pred njim. Ustavil se je in se oslonil na murvo. V mraku

je stala Dora. Privid? V njegovi polpijani zavesti se je spreminjala v tople besede, v nežne dotikljaje. Zbledevala je kakor mavrica po dežju.

Iz medle prikazni, ki je izginjala, sta se rodili dve postavi. Zrasli sta druga v drugo, ljubki in strašni kakor paganski malik. Vse se je prepletalo: lasje, usta, oči. Iz te zmešnjave je hotel rešiti Doro. Z divjim naporom svojih misli je trgal postavi drugo od druge. Dora se je rešila sama od sebe. Zazdelo se mu je: pravkar je izginila skozi vrata hotelske restavracije. Pognal se je od drevesa, hotel steči za njo. Druga postava je stala pred njim. Zastavljala mu je pot. Begonija! Nič več smešnega, nekaj strašnega, za njegovo življenje usodnega je bilo v tistem imenu.

Zaprl je oči, kakor da se brani predstav. Mrak njegove sobe. Pred tednom dni. Prišel je domov in ob njegovi pisalni mizi je stala Begonija. „Marija Hrastnik!“ In še enkrat: „Marija!“ Ni je pričakoval. Slišal je, kako je pravkar zaprla predal. Stala je pred njim kakor zasačen tat. Oči so govorile, da ga kliče na odgovor. V predalu je ležala njena slika, njen prstan, njena odprta in neprebrana pisma. V njenem pogledu: pol žalosti, pol srda. Pričakoval je trdih besed, trpkih očitkov. Razjezil bi se bil in ji povedal vse . . . Stopila je k njemu in mu dala roko. Ni ga poljubila. Na trepalnicah so se ji nabirale solze. Vsa je trepetala. Stopila je k oknu in pogledala na ulico.

Logar je občutil prevaro za vsa pričakovanja. Grenko se mu je nabralo v grlu. Razdvojenost in nemoč: najtežji hip njegovega življenja. Kaj naj reče? Kaj naj naredi?

„Povej, kaj sem ti storila?“

Nič. Vse. V delcu hipa je znova sklenil povedati ji vse. Odločila je njegova prirojena plahost. Dobrota? Da, tolažil se je in se izgovarjal pred seboj, da je delal iz usmiljenja. In ona je stala pred njim in nehote vzbujala v njem tisto lažno predstavo ljubezni, ki jo je doživljal vsa leta. Zavest neke dolžnosti je postala v tistem hipu tako močna, da je zatemnila spomin na Doro.

Marija se mu je izplakala v naročju. Nato mu je dolgo gledala v oči. Kaj ga je izpraševala? Bila je pomirjena, a njene oči so govorile: „Tako mi plačuješ dolg? Toliko let sem te čakala? Ali naj še umrem zavoljo tebe?“ Vse to je bilo nečisto. Rezalo ga je kakor pila. Ni ga spomnila ne prstana ne neprebranih pisem . . . Še istega dne se je veselo začudila: njena slika je znova visela pod zrcalom.

„Kdaj se bova vzela?“

Izgovarjal se je nerodno. Vsa njegova prejšnja plahost in ljubkost je izginila. Marija se je znova pomračila. Trpkó se je zamislila. Logarjeva lažna čustva do nje so skopnela. Izza temne dolžnosti je pogledala svetla Dorina postava . . .

Logar je stojé sredi polja odprl oči. Hlad zemlje mu je prihajal v telo. Treznil se je. Prividi so izginili. Jasno in hladno je zdaj gledal vase. To gledanje je bilo še strašnejše od prejšnje omotice.

Petelini so že peli. Kmalu bo dan. Pognal se je po črnem kolovozu in stopal proti medlemu oblaku luči nad mestom. Ustavil se je šele pod Dorinim oknom. Kaj ji hoče? Okno je bilo temno. Povsod mir. Ali naj jo pokliče? Ni se upal. Kaj naj ji reče? Najprej mora urediti zadevo sam s seboj. S sklonjeno glavo, z zmedenimi čustvi je stopal po ulicah.

V hipu, ko je v sobi prižgal luč, se je zdrznil. Imel je občutek, da sloni Marija ob pisalni mizi. Ne. Le njena slika je visela na steni. Luč se je v svetlih valovih pretakala po nji. Iz neke knjige, ki jo je nedavno bral, mu je seglo v misel: „Kriminalen tip ženske.“ Kislina, samomor, sentimentalno pismo, v katerem ga imenuje krivca. Ali se je je v resnici bal? Ali nista bila samo obzirnost in zavest dolžnosti vzrok njegove neodločnosti? Grenek občutek groze mu je silil v grlo.

Naglo, z rokami na hrbtu, je hodil po sobi. Stopil je do Marijine fotografije in jo snel. Na njenem hrbtu je stalo: „Mojemu Vinku.“ In datum. Tistega dne se je prvič odpeljal na Dunaj. Pred šestimi leti. In glavno: tistega dne je prejel prvo vsoto iz njenih bledih rok . . . Spomin na to ga je zbodel. Fotografijo je vrgel na mizo.

Legel je na otomano. Z rokami pod glavo se je zagledal v strop. V lestencu se je v pisanih barvah igrala luč. Strmeč v svetle kristale, se je spomnil svoje mladosti. Kot deček je rad gledal skozi pisana stekla v svet: vsi predmeti so bili spačeni in barvani. Tako je nekoč gledal v prihodnost. Zdela se mu je vsa pisana. Tako je zdaj gledal v preteklost: karikatura . . . Gledaje skozi množico kristalov hkratu, je videl brez števila spačenih podob: preteklost, sedanost, prihodnost.

Zakaj ji ni povedal? Kaj je to: „V meni je vse prazno.“ Lagal je. V njem je bilo vse polno. Prekipevalo je čez rob . . . Pred njim je stal Segulin. Pijan je plesal valček in se rogal iz onemoglega srda. Bilo mu je žal tistega pijanega trenutka. Sramoval se ga je . . . Ali ni povedal tudi Dori, kar je rekel njemu? In ona leži v temi in trpi.

Dvignil se je, da so zabrnele vzmeti. V hipu se je odločilo v njem. Ne le zaradi Dorinega trpljenja, tudi zaradi njega. Priznal ji bo, da jo je bil skoraj izdal. Če pove nji, ne bo mogel več zamolčati Mariji. Pol teže bo padlo z njegovih pleč. Če laže Mariji, Dori ne sme lagati . . . Že je bil na stopnicah.

Še nikoli ni bilo toliko odločne mirnosti v njem kot v tistem trenutku. Skoraj bežal je po drevoredu. Ko je stal pod Dorinim oknom, ga je le za hip obšlo malodušje. Skozi zaklopnice je sijala luč. Ona bedi. To mu je dalo novih moči. Zbral se je.

„Dora!“ je poklical sprva tiho, nato glasneje: „Dora!“

Nekaj trenutkov je bilo vse tiho. Luč je ugasnila. Okno se je odprlo. V odprtini se je prikazala senca.

„Dora, rad bi govoril s teboj.“

Ali ga prej v mraku ni spoznala? Nenadoma se ji je izvil vzklik. Ko se je vrnila domov, je mislila, da ne bo spala. Legla je. Mnogotere misli so jo objele s tisočnimi rokami. Užaljenost in začudenje. Vendar je začela Vinku odpuščati. Njegova podoba je stala vsak hip jasneje pred njo. Prepričevala se je: vse je izhajalo samo iz njenega duševnega razpoloženja. Čemu je šla s Segulinom? Obtoževala se je. In čim bolj je Vinku odpuščala, tem bolj je legal spanec na njo . . . Prebudila se je iz grozних sanj. Ob prebujenju se jih ni več spominjala. Začutila je zamolklo bolečino. Občutek, kakor da se je pravkar vse divje razplakalo v nji. V grozi je užgala luč. Da bi odvrnila misli, je hotela čitati. Tedaj jo je nekdo poklical . . . Slišala je njegov glas, ostanek grenkobe je izginil.

„Ti si?“ je vzdrljelo v njenem glasu. Vinko je čutil, da je taka kot prej. „Počakaj, da se oblečem! Greva na vrt, če ti je prav . . .“

Vinku je bilo vse prav. Saj ni mogel izbirati. Še nikoli se mu ni zdela Dora tako ljubka. Nepočesana, v plašču in za silo oblečena se mu je zdela ko vila, ko duh. Zakaj se je opravičevala zaradi tega? Vročega ga je stisnila za roko. Gledala mu je v obraz: kaj ji bo povedal? Ali ji bo razodel vzrok svoje zagonetnosti? Imel je neprespan obraz, rdeče oči. Trudne poteze so zakrivale tisto čudno in nerazložno preteklega večera.

Noge so škripale po pesku. V kotu vrta je stala mizica s klopjo. Nad njo se je vzpenjal baldahin cvetočih rož. Valovi vonja. „To je ljubezen“, je pomislila Dora. Sedla sta. Vse okrog tihota in mrak. Od vzhoda je rahlo bledelo nebo.

Vinku je bilo čudno pri srcu. V tistem hipu bi najrajši ne bil govoril tistega, kar je nameraval. Dora se mu je zdela mirna, vesela. Segulin ji ni povedal, ona ni trpela. Ali bo razdril z besedo te lepe trenutke kot bi pretrgal tančico? A čemu je tedaj prišel?

Vprašal jo je, ali je huda nanj. Ne. Čemu bi bila huda? Bil je čuden. Saj to sam prizna. In ob tem priznanju je bilo Dori še laže. Pomaknila se je tesno k njemu. Gledala ga je prodirno, da bi v mraku skozi poteze obraza prodrila v njegovo dušo.

„Kaj ti je povedal Segulin?“

Vinko je bil razburjen. A kako naj začne? Dora ga je gledala: ali ve? Ali je ljubosumen? Nasmeh ji je zaigral v kotu ustnic. Vinko ji je bil

v tem trenutku tako drag in mil. Ni mu zatajila: Segulin ji je razkril ljubezen. Nji je bilo tako nerodno. Segulinovih besed ni ponavljala.

„Tako?“ Vinko se je poskusil nasmehnuti. Ni se mogel ubraniti mrzlega neugodja. Ali je njeno čudno razpoloženje izviralo iz tega? Čutil je Dorino roko na svoji rami, njen dih na licu. Na tihem je bil hud nanjo, rahla bolečina se mu je zarezala v srce. Gledala ga je, kakor da se ga boji. Kaj je storila? Nič. Povedala mu je odkrito, vse; iz slednje besede je dihala njena duša, topla vdanost in ljubezen.

Ali naj ji pove, da je bil pri Segulinu? Ali naj ji ponovi plehke, pijane besede, ki sta si jih ko dva branjevca sikala v obraz? Z osramočenostjo, celó s fizično bolečino se je zdaj spominjal vsega tega.

„In drugega ti ni povedal? O meni?“

„Ne.“ Dora je bila začudena. Teža, ki je ležala zaradi izpovedi na nji, je izginila. Zamaknjena, skoraj z neko grozo je strmela v njegov zasenčeni obraz.

„Ne? Videl me je z neko žensko v restavraciji.“ Skoraj mu je zastala beseda, a je s silo pognal iz sebe: „Neka gospodična me je te dni obiskala.“ Čutil je, kako je vzdrgetalo v Dorinem telesu. Tenka bolečina ji je prebodla srce. Mračne slutnje so jo obletavale druga za drugo. „Zakaj trepetáš? Saj ni nič hudega. Ti si moja, to je vse . . . Bodi mirna, prosim . . .“

„Mirna sem.“

Logar je molčal za trenutek. Dora je brez diha pričakovala.

„Daj mi roko!“ Dora mu je molče prožila obe roki. Potegnil ju je v svoje naročje in ju rahlo božal. „Če hočeš razumeti, ti moram povedati vso svojo mladost. A moraš me prav razumeti . . .“

„Skušala bom“, je rekla Dora skoraj tiho. V njenem glasu je trepetal zamolkel strah.

In Vinko je pripovedoval. Dora je hlastno sledila vsaki besedi. S trdom jih je lovila. Bile so pregoste, prenagle, da bi mogla vsako posebej pretehtati v duši. Niso bile sladke besede ljubezni. Grenka povest življenja. Zdelo se ji je, da posluša roman, sočuvstvuje do solz . . . Pred seboj je videla njegovega očeta. Učitelj. Umrl je za jetiko. Mati in mladi dijak sta ostala sama. V pomanjkanju in s trdim delom je mati pripomogla sinu do mature. Nato je vzdihnila: „Ne morem več.“ Svoje telo je žrtvovala zanj. Prišlo je vprašanje: kam? Vse detinstvo so ga drugi negovali, mu kazali pot. Ni imel ne moči ne poguma, da bi sam stopil v življenje. Z materjo sta se v bridkosti objela, se zamislila. „V semenišče.“ Mati mu ni silila poklica, a ni bilo druge poti. Vinko ji takrat ni odgovoril. Odšel je na dijaško potovanje.

„Ali razumeš?“

Dora mu ni mogla odgovoriti. Slutila je vse drugo z neko podmolčko grozo.

„Tiste počitnice sem obiskal neko daljno sorodnico... Imovita starka me je sprejela kot lastnega sina...“

Dora si je starko le zelo nejasno predstavljala. Pred očmi ji je zrasla druga slika: starkina nečakinja, Marija. V trenutku se ji je zjasnilo. Omotica ji je objela telo. Le stežka je krotila trepet svojih rok. Marija je gledala Vinka vsa zavérovana. Bila je sicer tiha ženska. O nji je izvedel le malo. Baje je doživela roman. Hotela se je ubiti. Pribežala je k teti. Ker je bila poleg tega sirota, se je Vinku smilila. Nič več nego smilila. Po vnianjosti je vzbujala prijateljsko zaupanje. Ena tistih žensk, ki nosijo v sebi neutešno hrepenenje po življenju. In vendar ne vzbujajo poželenja moških. „Vse bom zapustila Mariji.“ Čudno je pel starkin glas. Njene oči so prodirale v dušo. Ali je prav razumel? Toplo, z zagonetnim smehom je gledala Marija nanj.

„Ali je starejša od tebe?“ je vprašala Dora navidez mirno.

„Štiri leta. Tiste dni se mi je zdelo, da se je pomladila. Bral sem njene misli in njena čuvstva. Postala je neločljiva tovarišica, doma in na sprehodu...“ Umolknil je nenadoma. „Ali naj ti še pripovedujem?“ je vprašal čez čas.

„Pripoveduj!“ je rekla Dora čisto mirno.

Vinko je še vedno molčal. Ali naj ji pripoveduje, da žensk dotlej ni poznal? Njegova edina dijaška ljubezen je trajala od pomladi do jeseni. Spomin na dogodek, na hip, ki ga je doživel bolj iz radovednosti kot iz strasti in je ostavil nekaj umazanega v njem... Marija je skrivnosti življenja bolje poznala od njega...

„Tako se je zgodilo, da sem se nekega dne zavedel v njenem naročju...“ Dorine roke so vztrepetale, ko da hočejo od njega. Vinko jih je bolešno stisnil. „Bodi mirna! Vpraševala me je, ali res nameravam v semenišče. Nisem ji odgovoril. Vendar že nisem več dvomil, kako se bo zgodilo. Teta mi je s svojimi sivimi očmi vrtala v dušo.“

Dora je sedela mirno in nepremično. Na obrazu je ležala strogost sodnika; očitaneje in odpuščanje, razumevanje in ljubezen. Zdelo se ji je, da se je Vinko za hip oddaljil, a ji je vendar blizu, blizu.

„In kaj ti je dejala starka?“

„Dejala je: ‚Sam veš, ali lahko prevzameš tak dolg‘.“

„In ti?“

„Bil sem omotičen. Nisem hotel slepariti. Bodočnost sem gledal kot skozi pisano steklo. Odpiral se je svet mojih želja.“

Logarju je Dorin navidezni mir dobro del. Bilo mu je, kakor da ne govori z ljubico, ampak z materjo. Vsako besedo razume, še preden je izrečena.

„In mati?“

„Mati se je zamislila. Rekla je: ‚Bojim se, da ti bo kdaj še hudo zaradi tega...‘ Poznala je življenje. Gledala je globlje kakor jaz. Že drugo leto je umrla... Še preden sem spoznal tebe, sem z grozo čutil, kako se Mariji duševno oddaljujem. Od moje ljubezni ni ostalo drugega nego dolžnost.“

Molk. Dora je z umom občutila Logarjevo dramo. Razumela je vse. V svojem ženskem srcu pa mu vendar ni mogla popolnoma odpustiti. Saj je moral vedeti, da je ne ljubi... Spomnila se je trenutka, ko ga je v šali vprašala, ali ima kak zadržek. Utajil ji je. Ker sta se ljubila, res ni moglo biti zadržka. In vendar...

„Ali si ji povedal... da ljubiš mene?“

„Ne“, je odgovoril Vinko skoraj tiho, osramočeno. „Priznam, šibek sem, nisem imel moči. Pisal sem ji, da je prazno v meni. A ti ne veš, kako je to težko... Ona noče razumeti. Zato je prišla...“

Dora mu je odtegnila roke. Vzravnan, z nemim, a globokim očitkom je zrla nanj. Zarja je bila medtem vstala in se razlila čez polovico neba. Ptice so pele. Ona dva nista opazila tega. „In jaz sem mislila, da ga zadržuje delo“, je grenko pomislila Dora. Na Logarjevem obrazu je ležalo nekaj, kar je vzbujalo pol usmiljenje pol zaničevanje.

„Torej jo še vedno ljubiš?“

„Ne, Dora! Kaj govoriš? To ni ljubezen. Kar me razjeda, je zavest dolgá, neke preklete dolžnosti.“

„Poravnaj svoj dolg, opravi dolžnost!“

Na njenih ustnicah je trepetalo nekaj zagonetnega. Ni mogla govoriti tistega, kar je čutila. Vse je bilo nelogično, divje. Ali bo planila v srdit krik ali v jok? Vinko je šele zdaj spoznal, kako je bilo vse to težko. Imel je občutek, da se mu sreča izmika. Vse je bilo odvisno od trenutka. Morda od besede. Ne hipa ne besede ni smel zamuditi.

„Dora, ne tako! Ti tega ne govoriš po svojem srcu. Ali sem se res tako nerodno izrazil? Ne vprašujem se več: ti ali ona? Tega se sploh nikoli nisem vpraševal. To je že sklenjeno. Ljubiva se, torej...“

Dora je utrgala rožo in jo krčevito stiskala v rokah.

„Ljubiva se, torej... si dolžan meni in nji, da govoriš resnico, da napraviš konec svojemu omahovanju...“

Saj prav za prav ni bilo to, kar mu je hotela reči. Kako naj bi se izrazila? Ni ji rekel tega, a v srcu je čutila, da jo je bil vsaj za hip izdal v svoji duši. To je bilo, kar je podzavestno slutila ves čas, ko se je

nabirala neznana grenkoba v nji. Vse je razumela, vse mu je odpustila, le to jo je bolelo. Tega mu ni mogla takoj odpustiti.

Dvignila se je in položila roke na baržunaste cvete. Borila se je nekaj trenutkov, segla z rokami na obraz in zaihtela.

„Dora!“ Vinko je bil prepaden. „Ali ni prav, da sem govoril?“

„Dà . . . je že prav. Je že bolje tako. Pusti me . . .“

Vinko je sedel, roke so mu omahnile kakor mrtve. Zazdel se je smešen samemu sebi, usmiljenja vreden. Bal se je, da je nekaj dragocenega za trajno razbil v njeni duši.

Izjokala se je. Solze so izčistile občutke, ki so ležali v nji ko strup. Zdaj je gledala jasno. Njegova podoba je znova vstala pred njo lepša in svetlejša. Le očitek usodi: „Zakaj je bilo treba tega?“ Kakor da bi rekla: „Zakaj je bilo treba življenja?“

Ko je Vinko stopil k nji in ji položil roke na ramo, mu je nagnila glavo na prsi. Obsul jo je s poljubi . . . Še je ležalo stotero vprašanj v njenem pogledu. Podrobnosti, ki bolijo. Ni ga vpraševala.

Ta čas je planila zarja čez vse nebo. Slapovi ptičjih glasov so se topili v jarki svetlobi, pojemali bolj in bolj. Glasovi ljudi. Pesem. Na grad je posijalo solnce.

„Ali naj se odpeljem?“ je vprašala Dora.

„Odpeljiva se skupaj! Z vašim župnikom sva si znanca. Obiščem ga . . .“

Dora tega ni pričakovala. V radosti so se ji razširile oči. Zasmejala se je tako veselo, kakor da so bili pravkar doživljeni trenutki samo sanje.

(Dalje prihodnjič.)

PRIMO VERE

ODLOMEK IZ ROMANA „ANDRIJAN BORŠIČ“

I V A N L A H

I

Šarlota je zjutraj vstala in se vsa začudena ozrla po sobi. Potegnila je z roko preko čela, kakor da se mora spomniti nečesa zelo važnega. Obsedela je tako v postelji in parkrat zmajala z glavico, da so se črni kodri vsuli na obraz in jih je morala popraviti, da je niso motili pri njenih mislih. Priklicati si je hotela v spomin še enkrat in popolnoma natančno vse, kar se je bilo zgodilo prejšnji večer in je potem vse zakrila temna noč, kakor da je mogoče, da taki dogodki ne ostanejo vse

ni zmaga, marveč je lahko tudi samo razdejanje. Taka zmaga je drugi primer, ki je hkratu tudi laž. Laž zato, ker je kratkomalo neresnična manifestacija dejanskega notranjega ravnovesja, oziroma neravnovesja.

Hočeš biti čist?— vprašuje nekje Zarathustra. — Ali pa tudi imaš pravico do tega?

In Tolstoj piše mlademu slikarju, ki se pod vplivom njegovega protidržavnega in protivojaškega nauka hoče upreti vojaški dolžnosti, nekako takole: „Ne storite tega, če ni vse Vaše bistvo polno te želje, če ni to dejanje neodložljiva potreba *vse Vaše narave*.“

So junaštva in so velika npravna dejanja, ki so zakon, razodeta zapoved in evangelski svèt, do katerih pa vendarle nima vsakdo pravice, kajti prihajajoč iz njegove osebnosti bi bila laž in posiljevanje samega sebe. Ne zakoni ne zapovedi ne svèti niso največja modrost. Največja modrost in npravnost je — poznati svoje meje, svoje mesto in resničnost svoje notranjosti.

IN SOLNCE JE OBSTALO

ROMAN — FRANCE BEVK

Šestnajsto poglavje.

Ivanu Humarju je že ob prvem pogledu na domačo vas veselo zaplalo srce. „O, moja Bukovica!“ Ozka, gorska polica. Na nji skupina hiš. Na severu podaljšek položnega hriba, ki je prehajal v strmino. Na tri strani bregovi gozdov in pašnikov globoko v dolino. Cerkev je stala na položiču nad vasjo. Na razgledni točki župnišče. Humarjeva hiša, Ivanov dom: cerkvi najbližja. Vsi hišni gospodarji so bili cerkovniki, odkar so pomnili ljudje.

„Oče!“ Širokopleči mož si je počehljal s prsti sivo brado. Z zadovoljstvom je motril sina. Pozdravil ga je napol kot otroka, napol kot gospoda. Mati je čepela v zapečku, čakala smrti. Bila je bolehná. Oči so ji venomer mežikale. Zaslišala je sinov glas: že so ji tekle solze po licih. „Kako lepo ženo imaš!“ Zofiji je bilo nerodno, vendar ji je dobro delo. In po vrsti so si segli v roke in se pozdravili. Kmetska zadrega, vljuden ponos. Družina je bila številna. Sin starejšega brata, Marko, je imel že sedemnajst let.

Novo življenje, na neki način stárinško in preprosto kot pred dvema stoletjima. Ivan je ves zaživel. Ljudje so se pač spremenili. Nekateri pomrli, drugi dorasli. Hiše, kozolci, znamenja, kolovozi in steze — vse

je bilo tako kot nekdanj. Begal je okrog, vse je hotel videti že prvi dan. Z blestečim pogledom je objemal gaje in skale. Zamolkla bridkost, ki ga je mučila zadnji čas, je bila v hipu pozabljena. Njive, travnati obronki, po katerih je nekoč pasel. Čutil je trepet srca kakor ob svoji prvi ljubezni.

Vso pot ga je rahlo skrbelo: Zofija? Prišla je z veseljem, a kaj bo čez teden dni? Plaho je opazoval vsako njeno kretnjo, poslušal slednjo njeno besedo. Bila je razigrana. Ali se hlina?

Žena si v mislih ni tajila: v začetku ji je bilo čudno in pusto. Počasno, enolično življenje kakor curljanje vode tam v korito. Sedla je na trato pred hišo, na mah v gozdu. Za šalo je celó prijela za delo. „To ni za gospo!“ Pa zakaj ne? Priučila se je skromni kmetski govoric. Sedla je k mizi, zajemala iz skupne sklede. „To ni za vas, gospa!“ In vendar jim je dobro delo. To jim je spoznala po glasu in očeh.

Nihče tega ni sprejemal s takim zadovoljstvom kot njen mož. „Naš Ivan ima dobro ženo.“ Mnenje domačih je povedal Zofiji, ta ga je prisrčno objela. Te ure so bile podobne prvim hipom njune ljubezni.

Prijela sta se za roke in šla po stezi ko deček in deklica. Zofija ga je gledala. Zardel obraz, bleščeče oči.

„Glej, Zofija! Tu sem padel z drevesa. In oče me je pošteno nabíl.“ In že jo je izpustil, skočil k drevesu in se obesil z rokami na vejo. Zofija se je bala zanj. „Kakšne otročarije!“ Ali ni bil pastir? Vzdignil je noge, jih vtaknil pod vejo skozi roke in se obrnil. Nastala je čudna žival, podobna lenivcu. Skočil je na tla. Zaripel v obraz, smeje ji je pojasnil to pastirsko umetnost. „Tako se koza odere.“ Zofiji se je zdelo to neumno. Da mu ne bi pokvarila veselja, ga je občudovala.

„Tu, Zofija, so me opikali sršeni.“ Zgrabil je za kamen in ga poskusil zagnati v duplo starega drevesa. Udarilo je votlo, kamen je padel na tla. Drugi, tretji . . . Metal je tako dolgo, da je kamen ostal v duplu. „Ni jih več.“ In kakor da mu je tega žal, mu je trepetal glas.

„Utrudil se boš“, mu je rekla Zofija. Ni je poslušal. „Beživa! Kdo teče bolje?“ In res sta tekla. Bil je hitrejši od nje. „Tu gori je bilo veveričje gnezdo.“ Oponašal je veverico: „Šček, šček!“ Oglasila se mu je šoja. „Tako otročji si“, se je smehljala Zofija. Bila je skoraj ljubosumna na njegove spomine. Tako razigranega ga še ni videla.

„Ali te dolgočasim?“ Gledal ji je globoko v oči. „Ne, ne.“ Zdelo se mu je, da še vedno zagrinja rahla tančica njeno dušo. Vendar si ni mogel tajiti: od hipa do hipa je zopet bila bolj njegova.

Sedela sta na robu gozda, zrla v dolino. Sence in luč. Zelenje in skale. Klici pastirjev iz brega v breg. „Hoj!“ V Ivanu so se prepletali spomini na mladost, misli na ženo. Kje so njene sanje, njen nerazum-

ljivi nemir? Oči so ji strmele na verige gora in obronkov, ki so se vlekli proti jugu. Ali misli na mesto?

Začel je govoriti o preteklosti. Mučila ga je želja, da bi vse izčistil med seboj in njo. Toda kadarkoli se je dotaknila njegova beseda boleče rane, jo je Zofija spretno navrnila na lepe trenutke njunega življenja. Hotela je samo solnca, ni marala senc. Trenutki bridkosti še niso bili docela pozabljeni. Ležali so v odprtem grobu. Čas jih bo zasul.

„Lepo je“, se je Zofija nagnila na moža. Ali ga je hotela zamamiti, da bi se ne dotikal tistega, česar ni hotela? Morda so bile njene misli v resnici čiste? Njene oči so bile rahlo priprte. Ovila ga je z rokami okoli vratu . . . S tem mu je ubila vsak dvom. Ali je to prava, globoka ljubezen? Ali gori samo ogenj njenih neutešenih želja?

„Saj mi odpustiš, če sem bila kdaj . . . čudna . . .“

To ni bila prava beseda. Kako naj izreče drugo? Ivan jo je razumel in je ni razumel. Iz neke omame je jecljal: „Dà, dà.“ In hotel je še nekaj reči, a mu je ona zaprla usta: „Tiho, tiho! Ne govoriva o tem!“

Drže se za roke sta se vrnila do vasi. Pred prvo hišo sta se spustila. „Da ne porečejo: tako stara, pa taka norca . . .“ Zasmejala sta se.

S e d e m n a j s t o p o g l a v j e .

Tri dni je ostal Vinko v Bukovici. Z Doro nista bila niti za trenutek sama. Kljub temu sta bila srečna. Zadnji dan pred Vinkovim odhodom je priredil mladi, veseli župnik poslovilen večer. Povabljena je bila vsa gospoda, ki se je tedaj mudila v vasi: Ivan, Dora in Zofija. Tudi drobnega bledečnega učitelja niso pozabili. Sosednji vikar, ki se je topil v dobrodušju, je mimogrede prišel na obisk ter je ostal pri večerji.

Župnik, ki je imel nekaj fantovskega na sebi, je ljubil veselo družbo. Doro je posadil k Logarju. „Saj vidva itak spadata skupaj.“ Vikar je začudeno pogledal, Logarju pa je bilo nekoliko nerodno. Zofija se je glasno zasmejala. Dora je župnikove besede preslišala: „Kaj je rekel?“ Župnik se je nagnil k nji: „Poročil vaju bom jaz. Ne pozabita tega!“ O, Dora je bila huda, vso kri ji je pognalo v obraz. A bilo ji je hkratu čudno toplo pri srcu.

Tiste dni je bila vsa razigrana in čudno razdražena. Neprestano bi se smejala ali pa jokala. Sprejem domačih, Logarjeva bližina. Oče ji je pogledal globoko v oči: „Zakaj te tako dolgo ni bilo?“ Počasi in trdo ji je stisnil roko. Malo nemogoče in nerodno se mu je zdelo, da je ta lepa gospodična njegova hči . . . „Pa družbo si imela med potjo?“ jo je podražila Zofija. Še Ivanu je zaigral zagoneten smeh med brki. Očetu ni ostalo skrito, da se je Logar mudil več pri Humarju kot v župnišču. Iz

radovednosti starih ljudi je povpraševal o njem in se šalil: „No, tudi zanj pride čas.“ In se je neslišno hehetal. Tako se je znal smejati samo on.

Namigavanja Dori niso bila ljuba. Zdelo se ji je, da žalijo njena čuvstva. Pri večerji je bila tiha, v neki zadregi. Pogovor se tudi med ostalimi ni mogel razviti. Bili so si nekam tuji. Bledični učitelj je v nasprotju z vikarjem jedel brez teka. Njegove male oči so švigale po obrazih navzočih, kakor da jih globoko presojuje. V govoru je nekatere besede brez potrebe poudarjal. Zofija se je smehljala. Po daljšem času se je neizmerno dobro počutila v boljši družbi.

Najbolj razigran je bil Ivan Humar. Beseda mu je tekla ko brzica čez skale. Pozabil je skoraj na jed. Žena ga je čudé se njegovim živahnosti zdaj pa zdaj pogledala od strani. Župnik ga je poslušal bolj iz vljudnosti. Iz vesele navade se je včasih zasmeljal.

Po večerji se je dvignil dim cigar in cigaret pod strop in se zgostil v siv oblak. Humar, vikar in učitelj so se razvneli v pogovoru o gospodarskem položaju dežele. To je bil Ivanov konjiček, ki ga je rad zajahal. Učitelj je dvigal prst kakor v šoli in vedno pogosteje poudarjal vse nemogoče besede.

Zofija se je nagnila k Dori: „Ali se ti ne zdi, da se je Ivan ves spremenil?“

„Res“, se je Dora predramila. „Pa tudi ti si se spremenila.“

Zofija se je bridko zavzela. V vednem strahu za svojo lepoto se je ozrla po stenah. Kje je zrcalo? Nehote si je segla z roko na obraz. Zdelo se ji je, da je otipala gubico.

„Kajne: grda sem postala, pokmetila sem se?“

„Ne. Bolj sveža si. Tudi duševno.“

Dora je gledala v Zofijo: obraz svakinje je spreletel smehljaj sreče. Z enim ušesom je prisluškovala Logarju in župniku, ki sta govorila o starih znancih. Nenadoma je vprašal župnik: „Pa Marija? Ali ti še kaj piše?“

Župnikov obraz se je poredno smehljaj. Čemu se je ozrl na Doro? Ta ni gledala Vinka, a je čutila, kako mu je to vprašanje zaprlo sapo. Odgovoril je nervozno, s spremenjenim glasom: „Z nekdanjimi znanci si le redko dopisujem.“

Nato mu je vzelo besedo. Njegov pogled je za hip ošnil Dorin obraz. Ali ni bilo vse pokopano? Ali bo vsak hip vstajalo iz groba? Spretno je obrnil pogovor v drugo smer.

Dora je čutila, da se njegov glas dolgo ni mogel pomiriti. Trepetal je nalik občutljivi struni. Marija? Beseda je legla nanjo, se ji zavozljala v

srcu. Spomnila se je Segulina in besede, ki mu jih je bila rekla: „Iz ljubezni bi ne mislila na to . . . Toda bolelo bi . . .“ Da, boli. Tudi misli ni mogoče odgnati.

Zofija je pomirjena, s smehljajem zadovoljstva motrila svakinjo in ni opazila njenega vznemirjenja. Vse dni se je nekam izogibala pogovora o mestu. Dora ji je povedala: „Segulin lazi za menoj. Opravičuje se tako neumno . . .“ Zofija jo je rezko prekinila: „To me ne zanima.“ Hotela je vprašati še nekaj, a je vrgla glavo vznak, kakor da se je s silo premagala; pogledala je moža, ki je z enim ušesom poslušal njo, z drugim vikarja. Ta je dvigal cigaro med zalitima prstoma in govoril z mehkim, optimističnim glasom.

„Vojne ne bo, gospod Humar. Poslušajte me, vojne ne bo. Monarhija si bo vedela na drug način poiskati zadoščenja.“

Vikar je govoril iz stolpcev svojega časnika. Vse za vero, dom, cesarja! Neko nejasno jugoslovanstvo, ki ima svojo bodočnost le pod habsburško monarhijo. Po svojem razumu ni izključeval vojne, le njegovo srce se ji je upiralo. Otepal se je z rokami in z nogami, prepričeval sebe in druge.

Logar je na te besede nenadoma oživel. Celó razburil se je: „Ne govorite o miroljubnosti monarhije, gospod vikar! Gre le za to, ali vojno hočejo ali ne. Če je nočejo, je ne bo. Če jo pa hočejo, bodo že tako naredili, da bo. In zdi se, da jo hočejo.“

„Hoteti vojno bi bil zločin!“ Vikarju je od razburjenosti padla cigara na mizo. Župnik je poslušal in se smejal. Pred leti, še dijak, se je razburjal zaradi rusko-japonske vojne. S tem ni priboril Rusom zmage. Nasprotno: Mislil si je: če bi mi bili Japonci pri srcu, bi bili nemara oni poraženi.

Ivanu razgovor o politiki ni bil po godu. Bil je uradnik. Plaval je med dvema vrtincema. Narod in država. Po svojem prepričanju in srcu se je približeval vikarju, a svojega nejasnega jugoslovanstva, ki je v nekaterih primerih že pomenil ostro kritiko države, se ni upal tako javno priznati. Njegova mladost mu je globoko ukoreninila monarhično čuvstvo. V domači hiši je visela slika cesarske rodbine poleg božje. Oče je molil vsak večer: „Za našega cesarja.“ In še za ranjkega prestolonaslednika in njegovo ženo. Le sedemnajstletni Marko se je zarogal: „Saj v Ameriki nimajo cesarja, pa vendar dobro žive.“ V Ivanovi mladosti je bila taka opazka skoraj greh, zdaj so na fanta le zagodrnjali. Oče je vzdihnil: „Ubogi cesar, tudi on ima svoje križe in težave. Prvi Rudolf, nato Ferdinand . . .“ Ivan je slišal bajko o divnih načrtih umorjenega, ki je ves gorel za blagor ubogih. Bajka, ki izvira iz hrepenjenja po boljšem in je stara kakor slovenski rod. Vrsta imen od kralja

Matjaža dalje, simboli neugasnega hrepenenja. Ivan ni bil več naiven. V nekatere stvari že davno ni več verjel, bilo je še vedno mnogo kmet-sko naivnega v njem. Ne le iz bojazni za kruh, iz občutka, da se ruši nekaj nedotakljivega, so ga uporni razgovori živo vznemirjali. Gledal je izpod čela, bobnal s prsti po mizi.

„Zaradi enega človeka se ne sme delati odgovoren ves narod . . .“ je dejal Logar.

Učitelj je počasi pribijal besedo za besedo: „Videli bomo, če res stoji Rusija z vsemi silami na strani Srbije . . .“

Ivan se je zganil in rekel previdno: „To je vendar zadeva dveh držav.“ Z enim ušesom je prisluhnil Zofiji, da je preslišal Logarjev odgovor.

Žena se je spet nagnila k Dori: „Kaj pa Peršič? Ali si ga kaj videla?“

Dora je pogledala svakinji globoko v oči. Še vedno ji je bila ne-razumljiva.

„Sem. Vprašal je po tebi.“

V tistem hipu je Dora ujela Ivanov srditi pogled. Roka mu je ne-mirno trepetala. Vsa sprememba zadnjih dni je v hipu izginila. Dori se je zdaj zdel kakor tisti večer, ko jo je tako obupan poklical k sebi. Opazila je, kako je ostro pogledal Logarja, ki se je razburil v debati in z neko slastjo, kakor da s tem uničuje vojno, opisoval njene grozote in dalekosežnosti. Pred očmi poslušalcev je gorela Evropa. Monarhija se je rušila v prah.

„To ni mogoče! To ni mogoče!“ se je nenadoma razburil Ivan in vstal od mize. Njegovo razburjenje je bilo tako nenavadno, da so se vsi začudeno ozrli vanj. Niso vedeli, kaj je v njem. Razburil se je nad Zofijo, ne nad vojno. Osvestil se je, rahlo pobledel in se poskusil nam-smehniti. Stopil je k mrzli peči in se oslonil nanjo.

Zofija je čutila njegove ostre oči na sebi. Le slutila je, kaj mu je. Dora je vedela. Bilo ji je težko, skoraj bridko.

„Ali je slišal? To je neumno“, ji je pošepnila Zofija.

Dora ji ni odgovorila. Šla je k harmoniju, ki je stal v kotu. „Ali znam igrati?“

Poskusila je zaigrati nekaj lahnega, poskočnega. Bila je vajena klavirja. Motilo jo je, da je morala pritiskati z nogami. Prsti je niso ubogali.

„Ne tako, gospodična Dora!“ Župnika razgovori o politiki niso zanimali. Stopil je k nji. „Pridržite prste! Tako!“ Od njega je vel tisti čudni, svečeniški vonj po virhu in dišečem milu. „Piano, da bodo lahko govorili!“

Dora bi bila rada igrala glasno in hrupno, da bi prevpila vse, družbo in sebe. Občutila je neko turobo. Marija? Pred njo je plaval bratov pogled. Zofijin nemir je prehajal vanjo ko strup.

„Če pride do vojne, je mogoče samo dvoje: da država zmaga ali da je poražena. Če zmaga, bo nemški val planil z vso silo na Balkan. Če propade . . .“

„Mi bomo zmagali“, je rekel vikar.

„. . . Če propade, bo morda to prineslo naše osvobojenje . . .“

„Kakšno osvobojenje?“ Vikar je pozabil cigaro, ki mu je ugasnila v rokah. Logar je smehljaje zrl vanj. Vikar je bil zanimiv v svojem navdušenju in neomajnem prepričanju. „Idealna smer, ki jo je začrtal pokojni nadvojvoda . . . enakopravnost z drugimi narodi monarhije . . . Država mora odpreti oči in se opreti na Slovane . . . Samo v okviru monarhije je naša rešitev . . .“

Vikar je nenadoma utihnil, Logar mu ni odgovoril. Le smehljaje se je, kot bi hotel reči: kakšna preprostost! Vikar je prižgal cigaro in se ozrl po župniku. Ta je prijemal Dorine prste in jih vodil po tipkah. To je moža rahlo vznevoljilo: „Pojdi no sem! Kaj praviš ti k temu?“

Župnik je pristopil in dvignil čašo: „To pravim: nas ne bodo vprašali. Sprejeti bomo morali pač, kakor bodo naredili. Pijmo!“

In so pili.

„Končno ima prav“, je pomislil Logar. Gledal je Dorine roke, ki so se zdaj pa zdaj prikazovale na belih tipkah. „In vendar je treba, da je človek v nekaterih stvareh, tudi v takih, ki jih ne odloča sam, na jasnem sam s seboj.“ Bilo mu je grenko: ni si bil povsem na jasnem. Odrtno je svoj pogled od Dorinih rok in vprašal: „In kaj menite vi, gospod Humar?“

Ivan se je zdrznil kot iz daljnih misli in rekel mračno in trdo ko da odgovarja ženi: „Jaz sem uradnik.“

Logar je stopil k Dori in ji položil roko na ramo. Zmedla se je in ga toplo pogledala. „Tako sem čudna“, si je rekla. „Dotaknil se me je in že mi je vse dobro.“ Grenko je pomislila: „Jutri zarana odide. Srečal se bo z ono . . . da ji pove . . .“ Bala se je, da ji bo zdaj zdaj kanila solza na tipke.

O s e m n a j s t o p o g l a v j e.

V nedeljo je bila v Bukovici zgodnja maša. Župnik se je napotil v sosednjo faro. Dan je bil neznansko dolg. Nekateri kmetje so sušili seno, drugi so polegali v sencah dreves in dremali. Dekleta so se zbrala za župniščem, zrla v dolino in pela.

Ivan in Zofija sta se izgubila koj po kosilu. Dora je ostala sama. Vzela je knjigo, da bi brala, a je bila preveč raztresena. Stopila je pred hišo, zavila skozi vas in odšla po stezi v gozd, ki se je razpenjal po položnem svetu v hrib nad vasjo.

Nad pokrajino je ležal nedeljski mir, Dora ga je le napol občutila. Spomnila se je voženj tiste pomladi iz vasi v mesto, iz mesta v vas. V vsaki cvetici je našla globok pomen in neizrekljivo radost. Zdaj je gledal še iz rosne kaplje Vinko, nerazločna njegova podoba. Da, še vedno se ji je zdelo, da je nekaj temnega na njem.

Tiste dni po Logarjevem odhodu se je nekaj čudno spremenilo v nji. Družbe ni marala. Ivan in Zofija sta spoznala to, puščala sta jo samo. Ona pa se je vpraševala: kaj se godi v meni? Kje je zdaj on, kaj dela, kaj govori? Ne le to. Neka temna sila, ki jo je prej komaj slutila, je rila v njo. Ali ni od onega jutra, ko je sedela z Vinkom v vrtu, postala močnejša? Zavedala se je je, kot se zave človek nekaterih bolezni, z odporom in strahom. Zajokala bi bila nad prebujenjem svoje krvi. Ali ne onečašča ljubezni? Znova je mislila nanj. Želela si je v mesto. Če bi prišla v mesto, bi si morda želela domov. Tako čudna je bila le nekoč pred leti. Takrat bi bila vse sovražila ali vse ljubila. Zdaj bi samo ljubila. Samo ljubila?

Od Vinka je prejela razglednico. Planinska koč, v kotu šopek rododendrona. Zrla je v zmešnjavo podpisov: pijani, veseli ljudje. Postalil se je je nemir. Izmed vseh imen jo je zbadlo samo eno: Marija! Pred njenimi očmi so se rodile temne predstave, druga za drugo. Vinkov podpis s pozdravom. Zdelo se ji je, da se imeni Marija in Vinko nagibljeta tesno drugo k drugemu, kakor da se poljubljata.

Samo pozdrav in nič drugega? „Ne vrnem se v mesto, ne bom mu pisala, dokler se ne oglasi.“ In tiše, z neko sladkostjo: „Zdaj mora biti že v Gorici.“ Kaj pomeni ta nemir v meni? Želja po življenju? Pomislila je na Zofijo. Ali je isti nemir v nji? Pot do razumevanja drugih gre skozi lastno dušo. Saj tudi sebe ni razumela.

Šla je, šla in mislila, hotela je udušiti vsako misel v sebi. Uživati golo prirodo. Nemogoče. Zašla je med grmovje, ki jo je zakrivalo kot z živo steno. Postala je, poslušnila. Med zelenimi vejami je pela ptica. Dora je iskala, da bi jo uzrla. Petje pastirjev. Enolično petje brez besed in priučene melodije: mlada, vesela duša je trepetala v njem. Počenila je. Predstavljala si je: tako je nekoč čepela v jesenskem dežju mokra in bosa ter pela, pela. Neko čudežno, lepo otožje ji je takrat objemalo dušo. Ta spomin se je je močno dojmil. Objel jo je še hujši nemir kot prej. Nemir je izviral iz sedanjosti. Kako skrivnostne zveze imajo občutja

preteklosti z občutji sedanosti! Pred njo je stal Logar, a je nenadoma dobil Segulinov obraz . . . Stresnila se je in se dvignila.

Da bi se otresla predstav, ki so žalila njena čuvstva, je krenila še globlje v gozd. Ali se je hotela tudi skriti pred svetom? Visoka debela dreves. Borovje. Zeleni mah, na katerem je nekdanj počivala. Dišeče resje. Cvetice z modrimi očesci.

Ni se zavedela, kdaj je zablodila s steze. Ozrla se je. Skozi vrste dreves so se videla pobočja sosednjih hribov. Zelenje, zelenje, vse je bilo oblito s svetlobo. Skozi goste vrhove skoraj ni bilo videti neba. Le tu in tam so trepetale na mahu zlate lise. Tihota, ki je petje ptic v vrhovih ni motilo, ampak le še bolj podčrtavalo. Pod nogami je šuštel listje, pokala je suhljad.

Dora je obstala. Na skali pred njo je sedela veverica. Njene lepe, male oči so gledale pol plašno pol zvedavo, košat rep ji je stal v drznem loku. Hip, dva, nato se je žival naglo zganila, planila na drevo. Skakala je z veje na vejo, izginila v gozdu. Dora je dolgo gledala za njo. Občutila se je sproščeno, blaženo. Pol v sanjah, kakor da se boji delati šum, je šla dalje.

Gozd se je razjasnil. Ravnica, ki jo je obrobljalo grmovje. Resje, borovničevje, suha in zelena trava, pomešana med seboj. Jasa je bila vsa v senci. Le v kotu je bilo nekaj solnca, kakor da je priteklo po deblih in se razlilo po mahu.

Nenadoma je obstala. — Nedaleč stran sta ležala v senci Ivan in Zofija in spala. Svakinja je bila nagnjena na moža. Njena roka je bila prej ovita okrog Ivanovega vratu, med spanjem pa ji je zlezla na prsi. V njenih prsah ko da še vedno trepetata slast objema. Na Ivanovem obrazu je igral izraz sreče. Morda je še v spanju občutil njen objem. Ali ga ta ženska ljubi? Morda. Na svoj način, s podzavestnim nagonom, ki je zahteval otroka. V mestu je bila vsa nemirna, tu sta se našla.

Pred Doro so se pojavljale uganke in se razvozljavale. To srečanje je bilo zanjo nehote veliko doživetje. Temna sila se je borila s čisto mislijo na Logarja. Iz mračne sence gozda je vstala Segulinova podoba. Ljubljena oseba se je zapletala v črno zagonetko, v svetniško glorio nekega obožavanja in strahu, ta človek pa je bil jasen. Njegove besede so se dale razumeti samo na en način. Zaprla je oči. Stala je med dvema skrajnostima, ki sta ji trgali dušo.

Umaknila se je. Hodila je počasi, tiho, da ne bi prebudila speče dvojice. Slednjič je zbežala med drevesi. Na stezi se je ustavila . . . Položila je roko na prsi, spomnila se je sanj prejšnjega večera. To niso bile več sanje, bil je fizičen doživljaj. V sanjah je imel Vinko dva obraza, eden je bil obraz atleta, z gubami od čela do brade.

Zoprn, razjedajoč spomin. Oblila jo je rdečica sramu. Pozabiti vse. Tudi srečanje z Ivanom in Zofijo... Šla je naglo, da ni utegnila misliti. Na poti pred vasjo je naletela na župnika. Ves znojen in zaripel se je že vračal domov. Nekaj posebnega je gorelo v njegovih očeh. Tudi njegov smeh je bil drugačen ko po navadi.

Potegnil je časnik iz žepa, ga razgrnil v vetru ko zastavo. Velike, mastne črke. „Ultimat Srbiji...“ Dora ni do dna razumela, a ji je mrzlo spreletelo telo. Imela je podzavesten občutek, da vse to globoko zadeva njeno življenje. „Tega bi jaz, če bi bil srbski kralj, ne sprejel. Pa nisem.“ In se je zasmel. „Vesti prihajajo k nam, ko so že stare. Morda je v tem trenutku že napovedana vojna...“

Dori je vse šumelo v glavi. Ko se je poslovila od župnika, je ta začuden gledal za njo. Preslišala je, da jo je dvakrat vprašal po Ivanu. Saj mu ni mogla odgovoriti. Doma je trepetajoč brskala po voznem redu. Še je bil čas za na vlak.

Devetnajsto poglavje.

Družinska soba z nizkim stropom, natrpana s pohištvom, slikami in igračkami, intimna luč. Topla domačnost. Take sobe so strašno nevarne, zde se kakor zanke. Naj se je Vinko Logar delal še tako močnega, imel je neprijeten občutek človeka, ki sedi pregloboko v naslonjaču. Marija mu je prinesla celo domačo suknjo in copate — odkod neki je vzela vse to? „Da se boš bolje odpočil.“ Vse to je odločno, skoraj jezno odklonil.

Sedel je na trdem stolu in gledal Marijo, ki se je nemirna premikala v naslonjaču. V rokah je imela knjigo, ki je ni brala; le platnice ji je lomila. Teta ju je že zgodaj pustila sama.

Vinko Logar je živel tiste dni v nekaki mrzlici... Ko je vzljubil Doro, je bilo že vse jasno v njegovi notranjosti. Na tem ni bilo mogoče ničesar več spremeniti. Hipno kolebanje je izviralo le iz dvoboja med ljubeznijo in dolžnostjo. Po razgovoru na vrtu je bilo vse stokrat zapečateno. Moral je urediti le še formalnost, ki jo je zahtevala že njegova moška čast, povedati Mariji jasno in odločno: „Najina pota se razideta.“ To je bilo na videz lahko. Misel, da bo to kmalu storjeno, ga je delala celo srečnega. In vendar je bilo neverjetno težko. Marija ga ne bo hotela razumeti. To je čutil tako jasno in neizbežno, da je še v mislih zaječal.

Ne da bi bil dvomil sam nad seboj, ampak da se notranje čim bolj oboroži, je preudaril vse še enkrat. Od začetka do kraja. V njegovem

srcu je bilo vse določeno in neizpremenljivo, opiral se je na razum. Če bi vzel Marijo, bi bila nesrečna dva, a srečna le ona. V nasprotnem slučaju bo le ona nesrečna . . . Ali bo Marija sploh nesrečna? Ali ga sploh ljubi? Ali ni njena ljubezen zgorela pred leti? Bolna je bila od nje, ubiti se je hotela. Kaj ji je on? Srečen pristan.

Bil je užaljen v svojem moštvu. Včasih si je obupno zatrjeval, da ga ne moti njena tragična, nejasna preteklost. A tedaj, ko je gledal treznejše in brez čuvstva na njen roman, ga je bridko odbijalo. Bil je človek širokega mišljenja, zablode je razumeval in odpuščal. V tem slučaju je bil pripravljen spremeniti svojo misel . . . Toda ti razlogi so bili le notranji, ki niso prišli v poštev, če bi ljubil drugo.

Kaos misli, vihar bojov . . . Vso pot je zbiral besede, pred ženskama jih je pozabil. Sprejeli sta ga s tako prisrčnostjo in govorili s tako samoumevnostjo, kakor da se na stvari ne da nič več spremeniti. Nemogoče, da nista opazili njegove spremembe. V Mariji je neprestano kljuvala bojazen, to je videl po njenih očeh. Ni ga hotela razumeti. Če bi ga razumela, bi bila že poražena. Bila je tako prijazna in vsiljiva, da ga je bolelo zaradi spomina na Doro. Ženski sta ga hoteli omamiti. Odpiral je usta, a mu je beseda vselej zastala. Marija ga je objela, on je narahlo odvil njeno roko. Sam ni verjel, da more biti v ženski toliko vztrajnosti in samopremagovanja. Bežal je od nje na planine, ni ga izpustila od sebe. Še tja je šla ž njim. Pogledi, ki so prodirali do mozga. Logar nikoli ni mogel vedeti, kaj je za njimi. Pisal je Dori razglednico. Marija je dolgo strmela v naslov in se je s čudnim nasmehom na ustih podpisala. Pogledala ga je. Ni ji mogel vrniti pogleda. Zdelo se mu je, da z vsakim pogledom, s slednjo besedo dela nekaj grdega, neodpustnega. Dnevi muke. Še ena noč. Jutri ga popelje vlak proti jugu.

Tisto popoldne je sklenil, da bo govoril. V primerah, kakorkoli, a govoriti mora . . . Ko je sedel ob luči pred njo, je čakal trenutka, a je postajal vedno bolj mračen. Čutil je, da tudi Marija čaka njegove besede . . . Ko se je morda že desetič ozrl po nji, je vrgla knjigo od sebe in objela kolena.

„Kaj ti je prej rekla teta?“

Vinko je položil roko na mizo. Bil je vroč, hlad hrastovega lesa je prijetno prehajal v njegovo telo. Pogledal ji je naravnost v oči. Čemu ga vprašuje to? Pred sabo je videl starko, ki vrta vanj: „Ali se ne bi z Marijo poročila že te počitnice? Predolgo čakata . . .“ On je vztrepetal, hotel je reči: „Treba je počakati še kakšno leto“, a je molčal. Starka je imela sive oči, ki so žgale kot dva žareča ogla. „Vnanjih zaprek ni. Če so notranje, veš ti . . . Da bi se oziral nanje, je nekoliko prekasno . . .“

Stisnil je ustnice. Podoba starke je izginila, Logar se je strmé ozrl v Marijine oči. Zakaj pa vprašuje? Saj ve.

„Dejala je, da bi se že letos poročila.“

„In ti, kaj si ji odgovoril?“

Glas je bil na videz miren. Vendar je vse trepetalo v nji. Še oči so bile nemirne.

Vinko je vstal in šel preko sobe. Njegov nemir je bil drugačen kot Marijin. Segal je v drobovje njegovega življenja.

„Nič določnega ji nisem rekel.“

„In kaj boš odgovoril meni?“

Ustavil se je ob starinski uri. Skoraj tiho, enakomerno je tikala za njegovim hrbtom. Bitje srca jo je skoraj preglasilo. Nekaj trenutkov je gledal Marijo, ki je znova segla po knjigi, jo z nervoznimi rokami odpirala in spet zapirala.

„Povedal ti bom bajko“, je pognal Logar slednjič iz sebe. Sédel je, rahlo zaprl trepalnice, kakor da je vzplaval iz sedanjosti v pravljíčno preteklost. Zdelo se mu je, da je Marija nekje daleč in da gledajo iz teme njene velike oči. „V davnih časih je živel tlačán, ki je moral na vojno. Doma je ostavil mlado ženo. Dolga leta je hodil po tujih krajih, ničesar ni slišal o domu. Prešla je doba njegove službe, galjot se je vračal domov. Na poti ga je dohitela noč. Zagledal je lučko, šel je za njo. Plesala je pred njim ko večča, skočila s poti, galjot ji je sledil. Zašel je v močvirje in se začel pogrezati. Klical je na pomoč ljudi, nato Boga in hudiča. Ljudi ni bilo, Bog se ni oglasil, prikazal se je hudič. ‚Pomagaj mi!‘ Zlodej je obljubil pomoč, a zahteval je plačilo. ‚Prvo bitje, ki ti bo pred domačo hišo priletelo naproti, bo moje.‘ Galjotu je segalo blato do vratu, podpisal je pogodbo s krvjo . . . Tretjega dne se je približal domači hiši. Verjel je, da mu bo naproti priletel pes kot v nekdanjih dneh. Pritekel je deček in ga objel okrog kolen. Njegov sin . . . Ko je šel od doma, ni slutil, da je zapustil nosečo ženo . . . Bajke še ni konec, a to zadošča . . .“

Vinko je uprl oči v Marijo. Ta se je sprva smejala. Proti koncu pripovedovanja pa se je pomračila. Gledala je v knjigo. Ko je prestal, je spet uprla vanj svoje oči.

„In kaj hoče ta bajka?“

Ni razumela. Ni hotela razumeti.

„Ali je pogodba pravična?“

„Pogodba je“, je rekla Marija nekako preplašeno. Čutila je, kakor da se ji izmikajo tla. Grabila je za bilke.

„Vem, da je pogodba. Vprašujem, ali je pravična. Je galjot dolžan dati svojega otroka hudiču?“

Logar se je dvignil. Še nikoli ni čutil tako ostre odločnosti v sebi. Zdelo se mu je, da je zmagal. V tej zavesti je neka sproščnost prihajala vanj. Marija je trepetala. Z vso silo svojega razuma se je hotela izviti iz zanke, ki je nepričakovano padla nanjo. V tem hipu presenečenja je ugasnila v nji slednja zmožnost jasnega razmišljanja.

„Pa saj to je bajka.“

„Da, bajka.“ Vinko jo je gledal ostro, prodirajoče. „Odgovori: ali je galjot dolžan izročiti sina hudiču?“

„Seveda je dolžan!“ je zavpila Marija. Prestrašila se je lastnega glasu. Mrtvaško bleda se je dvignila in stopila k steni. Njene lične kosti so bile izrazitejše kot prej. Po vsem obrazu so ji trepetale sence. Z glasom, kakor da se nečesa krčevito brani, je prišlo iz nje: „In zakaj... si hotel to vedeti od mene?“

„Razumela si.“

Ni mogel prenašati njenega obraza. Obrnil ji je hrbet in stopil k oknu.

„A, a!“ se je histerično izvilo iz Marije. Vse se je odpiralo na nji, usta, oči, vse poteze v obrazu; srd, groza, začudenje in razočaranje je sršelo iz nje.

Vinko se je okrenil. „Tiho!“ je siknil. Poteze na licih so se mu krčevito napele. V tem hipu je čutil, da to žensko celo sovraži. Zdaj, ko je prišlo iz njega, kar je dolgo z muko zadrževal, mu je bila nepojmljivo daljna.

„Si razumela?“

Stresla se je, kakor da se ga boji. Pritišano, kakor da se bori z nezavestjo, je dejala: „To sem razumela, da ljubiš drugo...“

Obema so trepetali živci, kakor da se bo v naslednjem hipu zgodilo nekaj strašnega. V Mariji so se borila čuvstva ljubezni s kalmi sovražstva. Sklenila je pesti pred obraz. Šepetala je nekaj nerazumljivega predse, kakor da ga kolne. V hipu se je spremenila. Pred Logarjem je stalo obupano bitje.

„Pa saj to ni resnica! Saj ni mogoče to! Vse sem ti dala...“

Njega je v tem hipu navdajala ena sama misel: izginiti čim prej. V njenih očeh je videl: planila bi nadenj s pestmi in nohtovi... morda bi ga le objela in poljubila. Že v istem trenutku se je odtrgala od stene in skočila z dvignjenimi rokami proti njemu. Vinko je obstal na mestu, pripravljen na vse. Ženske roke so ga objele, usta so se mu divje zagrizla v ramo. Poljubljala ga je na lica, ga močila s solzami in grizla vanj.

Dvajseto poglavje.

Nad mestom noč. Dora je ležala oblečena na postelji. Roke je držala na obraz. Z mislijo na Vinka je trepetaje ponavljala: „Ti si tega kriv.“ Z vsako besedo obdolžitve mu je šproti odpuščala ... Zazrla se je v svetlobo na stropu. Skozi temnice je padala luč s ceste. Svetle in temne črte ... Nova misel na Vinka. Policija? Njena misel je preplašeno bežala pred to besedo. Kaj vse je doživela tistega dne! Temna, mračna celota, ki se je drobila v njenem spominu v utrinke. Ves utrinek zamolkla bolečina ...

Ivan in Zofija v gozdu ... Župnik s čudnim smehom, s časnikom kakor z razvito zastavo ... Vojna! Ta beseda je spremljala Doro vso pot. Ni ji mogla ubežati. Če bi tekla na konec sveta, bi šla za njo ... Na vlakcu sta stala ob oknu dva fanta in pela. Vesela, celo poskočna pesem. Iz njunih ust se je razlegala žalostno, kot da je nagrobnica. Bila sta pijana od nečesa neznanega, ne od vina.

V mestu je od vsepovsod, še iz mežikajočih luči sikalo: „Vojna!“ Dora se je vpraševala: „Zakaj se tako bojim?“ Orožniki in policijski agenti. Skoraj tekla je po cesti. Poskusila je misliti na drugo, ne na tisto, kar jo je obdajalo ... Na samotnem zidu je visel lepak: „Mojim narodom.“ Postala je in ga brala najprej od konca. „V tej resni uri se popolnoma zavedam dalekosežnosti svojega sklepa in svoje odgovornosti pred Vsegamogočnim ...“ Njene oči so se vzpele navzgor: „Toda božja previdnost je odločila drugače ...“ Vsaka beseda je glasno bobnela skozi njeno zavest. Šla je dalje, kakor da so ji zrasle peroti. Po ulici so prihajali fantje: „Regiment po cesti gre ...“ Pod kostanji dva človeka, moški in ženska. Povešeni glavi, ihtoč glas: „Nikoli več te ne bom videla ...“

Zakaj se je Urška tako začudila nad njenim prihodom? S sklenjenimi rokami je tarnala: „O, kaj se godi!“ Nato pa je pristavila: „Neki gospod z obrito glavo vas je iskal ...“

Segulin? Zakaj prav on? Kaj ji mar on! Od burnih misli ni imela obstanka doma. Šla je v mesto. Prehod v glavno ulico so zapirali ljudje. Mestna godba je igrala veselo koračnico. „Živela vojna! Abbasso i ščavi!“ Dora je komaj razumela zagonetno zvezo teh dveh klicev. Grenek nasmeh ji je legel na lice.

Logarja ni bilo doma. Njegova gospodinja je v strahu povedala: „Menila sem, da je že spet policija.“ Dora se ni začudila temu. „Povejte gospodu, da sem ga iskala.“ Vso pot je premišljala: zakaj policija? Prišedši domov ni utegnila razmisliti. Nekdo je potrkal na vrata.

Naslednji trenutki zanjo niso bili ne resničnost ne sanje. Občutila je, kako da vse doživlja v neki vročici, v polzavesti, iz katere so se zdaj pa zdaj nalik bliskavici vžigali jasni trenutki . . . Vstopil je Segulin. Bala se ga je pogledati. V naglici je zgrabila neko knjigo. Zakaj je prišel? Kaj ji hoče? Zakaj spet on in ne Logar? Ni bilo časa za vpraševanje. Njegove oči so nekaj nemirno iskale, glas mu je trepetal v negotovosti. Kaj govori? Zdelo se je, da se premikajo le njegove velike, hotne ustnice.

Hladno ga je sprejela: „Kaj bi radi?“ Sedla je in spet vstala. Velike oči so gledale v izrezek na njenih prsih. Poiskala je ogrinjačko in si jo vrgla okoli pleč. „Jutri zarana odidem.“ Da, to je govoril on. Zakaj ji pravi to? „Ne mogel bi oditi, če bi se ne poslovil od vas.“ Čemu ta poudarek v glasu? Ali mu je kaj odgovorila, ali je molčala? Da, rekla je: „Zbogom torej!“ Ponujala mu je roko. Ob slednjem koraku, ki ga je slišala s ceste, se je zdrznila: Vinko! Še je živel v njeni zavesti.

„Tako ne mislim tega.“ Kako pa? Besede, besede. Pred njo je šinil spomin na oni večer. On je govoril o nekih tajnih vezeh. Kakšna tajna vez je med njima? Kaj ve ta človek o nji in njeni duši? Z zaničevanjem ga je zavrnila: „Nikake vezi ni med nama!“ In še je poudarila: „Nikake!“ Da, ona ga noče razumeti. Smešno, da ne bi mogel živeti brez nje. Vlaga v njegovih očeh? Hinavščina! Z roko na srcu: „Tudi vi nekaj čutite záme.“

Držala je roko na srcu. Saj je držala roko na srcu. Tisto neznano, temno ni prihajalo iz srca . . . Gledala mu je v oči: sij nevarnega ognja. Besede se niso dotikale samo ustnic, zvene le so v srcu kakor kovina. Ali jo res ljubi? Pa kaj, če jo tudi ljubi! Nekaj omamnega je leglo nanjo, kakor da jo je zastrupil. Prestrašila se je. Kakor da je ta človek videl skrivaj vso njeno goloto, je zakričala: „Prav nič ne čutim za vas! Pustite me! Kaj mi hočete?“

Človek se zaman skriva, če je gol. Segulinove oči so se večale in jo čimdalje nesramneje ovijale kot s plaščem poželenja. Zavedala se je, da jo drži za roko. V odporu do njega in same sebe mu jo je iztrgala. „Jutri odidem na vojno!“ Zakaj ji venomer ponavlja to? Pred njenimi očmi so plesale podobe, ki se jih je večkrat krčevito branila. Spomnila se je sanj. Iz globine nečistih sil je prihajal strupen tok in ji stresal telo. „Postanite mi žena!“ Da, žena, a prej ljubica. Nato niti ljubica ne več. Kaj je nji vse to? Njemu je lahko. On ne pozna borbe med lučjo in temo. „Pustite me!“ Umaknila se mu je do postelje. Njena moč je bila kakor moč človeka, ki se bori v sanjah. Velike oči so merile globino njenega poželenja. Čutila je dih njegovih ustnic, vonj njegovega obraza.

Ali je vedel, da je tudi v nji ženska? Če premaga žensko, bo imel Doro. Njena roka je bila v kleščah, nekaj tesnega jo je objelo okrog pasu.

„Aj!“ Krik. Krik pomeni včasih skrajšen odpor, drugič oznanja poraz. Segulin ni razumel bleska Dorinih oči. Ni vedel, da so v nji spale še druge sile, ki jih je z golo, cinično besedo, ki ji jo zašepetal na uho, v hipu prebudil. Besne, osramočene, užaljene so planile na dan. Zbrala je vse sile in ga pahnila do mize. „Proč!“ Ogrinjačka ji je padla z ram. Obleka na prsih se ji je odpela. V občutku onemoglosti in sramu je postala divja.

Kaj se je potem zgodilo? Pri vratih je stala Urška: „Gospodična, ta človek pa res ne vzbuja zaupanja.“ Kdaj je odšel Segulin? Kaj je rekel? Dora je ležala oblečena na postelji, na cesti je bilo vse tiho . . . Ob spominu se je zdrznila kot v hipu, ko je čutila Segulinov poljub na laseh. Odtrgala je roke z obraza. Obrnila se je v postelji. Jokala bi bila kot tisti večer, ko Zofije ni bilo domov in je brat trpel, a ni imela solz.

Spomnila se je Vinka. Vsak hip se je prikazoval in znova izginjal. Še v senci na steni. Policija? Kod hodi? Prevezel jo je tak strah, da se je dvignila in prisluhnila . . . Pomirila se je. Pogreznila se je v čudno ommamo. Zdelo se ji je, da ne diha več, ne razmišlja, ne živi. Vse je bilo prazno, mrtvo okoli nje. Vsaka minuta tega podzavestnega stanja ji je bila v muko . . . V gluho tišino je nenadoma zaslišala nekakšen ropot. Slušna prevara? Planila je k oknu. Znova je zapelo na temnice. Kamen.

Ob vrtni ograji je stala senca. On. Neka neznana slast, občutek neizmerne odrešenja ji je spreletel vse ude. Oblačila se je, od naglice in od razburjenja so se ji zapletali prsti.

Logar je bil molčeč, skoraj mrzel. Dora ni pazila na to. Sredi ceste ga je brez sramu poljubila . . . Noč je bila temačna. Zvezde. Nad mestom plašč svetlobe. V daljavi godba: mamilo človeške vesti . . . Krenila sta iz mesta. Dora je gledala v svojega molčečega druga, brala z njegovega obraza: kaj mu je? „Ko bi vedel, kako sem te bila željna!“ Solza ji je kanila na roko.

„Policija me išče.“

Dori je tanka bolečina prebodla srce. Oklenila se ga je, kakor da mu hoče pomagati ali kakor bi ga ne hotela več spustiti iz rok.

„Policija? Zakaj?“

„Ne vem.“ Spomnil se je Segulina, a še sebi ni verjel. Ni maral obupati spominov na pijanost tistega večera. „Zdaj je že sum dovolj. Že od sinoči se skrivam . . .“

Pred Doro so zaživeli dogodki prejšnjih tednov. Policijski komisar: žid z laškim imenom. Pes! Društva, dijaki, preiskave, aretacije. Pridušeno natólcevanje, ščuvanje drugojezičnih časnikov . . . Vse nizko, podlo,

hinavsko. Dora prej temu ni pripisovala pomena, njena duša je bila prepolna drugega. Zdaj je začelo dobivati strašne, tragične oblike.

„Pobegni!“

„Meje so zaprte. Če me ujemó, priznam krivdo. Ničesar mi ne morejo dokazati. Sklenil sem, da se jim sam predstavim . . .“

Ozka, temna pot. Noga je zadevala ob kamenje. Objela sta se čez pas. Ne samo iz ljubezni, iz neznanega, zamolklega strahu, v katerem sta iskala opore. Iz grenkega občutka, da bosta kmalu ločena. Utripanje src, trepet udov. Akacije z gostimi vejami, šelest vetra v listju. Skozi veje so se prikazovale zvezde.

„Toliko sem ti imela povedati, a zdaj ne najdem besede . . .“

Tudi on. Premagovalo ga je čuvstvo. Beseda bi niti približno ne mogla izraziti tistega, kar je bilo v srcu. Bal se je Doro pobožati po licih. Solze bi ga spekle v roko. Postal je mračen kot pot pred njima. Dorini poljubi, objemi, vse ga je zmedlo. Še nikoli ni tako globoko občutil ženske ljubezni. To je bilo več nego ljubezen. Vse lepo, vse grenko, vse neizprosno.

Prišla sta na vrh pobočja. Pot se je ločila. V grmovju je pela ptica. Svetloba mestnih luči, odmev godbe, vse se je odmaknilo neznanu daleč, kakor da prihaja iz drugega, neznanega sveta. Dva zaljubljenca sta prišla po poti in izginila v temó . . . Dora je sedla na drevesne korenine nad potjo. Vinko je postal za hip. Že je sedel poleg nje in se dotikal njenih ramen.

Hip molka. Dora je dvignila glavo. V njene čiste misli so se mešali prizori, ki jih je tisti večer doživela. Čutila je, da bodo njene besede oskrunile čuvstva te minute, a se ni mogla premagati.

Pripovedovala je o Segulinu. Zdaj pa zdaj je iskala primernih izrazov. Bala se je, da bi je Vinko ne razumel nápak. Ta jo je na videz mirno poslušal. Vsaka beseda je bila težja. Zadnje so umrle kakor v plaku: „In veš, da sem bila za trenutek šibka . . . Morda sem podvomila nad teboj. Ženska je močna samo v ljubezni . . .“

Vinko je molčal. Zadnjih besed skoraj ni razumel, a ni mislil nanje. V njem so se nabirala čuvstva, kot v Dori tisto jutro, ko ji je on jecljaje odgrinjal svoje življenje in dušo. Zdaj jo je bolje razumel.

„Še nocoj ga poiščem“, je stisnil pest. Občutil je srd kakor oni večer, ko je sedel vinjen v njegovem salonu.

„Ne stori tega“, je rekla Dora mirno. „Jutri odide. In če bi tudi ne odšel: záme se ne boj!“

Vinko je gledal v Dorin temni obraz. Zbodlo ga je. Ali čuti zanj? V tem hipu je bilo nekaj tujega na nji. Ali se mu je samo zdelo? Dora

ga je razumela. Pobožala mu je roko in da bi navrnila njegovo misel drugam, ga je vprašala: „Ali si govoril z ono . . . z Marijo?“

V resnici: Logar je hipoma pozabil Segulina. Pred njim je vzplaval mučni prizor, ki ga je še iz spomina stresel do mozga.

„Govoril.“

„Kaj je rekla?“

„Divjá. Noče slišati o tem. Noče, da bi vračal dolg . . . na drug način. Ona je kupila mene . . .“

Molk. Slavec je pel. Srci sta utripali.

„In kaj boš storil?“

„Ti me vprašuješ to?“ se je zavzel. „Vse je odloženo . . .“ In čez nekaj hipov: „Bojim se, da te bo nadlegovala s pismi ali z obiski.“

Dori sta dobro deli njegova pažnja in skrb. Položila mu je glavo na roko kot ljubek otrok.

„Tako čudno je na svetu“, se je Logar znova pogreznil v čuvstvanje. „Marija, Segulin, ti in jaz: štirje ljudje, ali samo dva sva lahko srečna. Tako je v malem, tako je tudi v velikem. Pa se čudimo, da je vojna. Drugi pa se čudijo nam, ki se bojujemo drug za drugega, za srečo, zmagujemo in podlegamo . . .“

Govoril je o skrivnosti življenja. Nato o vojni, o ječi, o zlih silah, ki so izven naše volje in moči in nas stró kot kolo mravlje. „Ta minuta je še najina. Kaj bo jutri? Oстане nama samo vera drug v drugega do tistega dne, da bo zopet odločala samo najina volja . . .“ Dora ga je poslušala. Še nikoli ni tako lepo govoril. Besede so ji kapljale zdaj sladke, zdaj grenke v srce. Bolesten vzdih je bil njen pritrjujoči odgovor . . . Ko je Vinko končal, se je za hip zdelo, da je ta večer solnce za vekomaj zatonilo.

(Dalje prihodnjič.)

JANEZ S PADEŽA

JOŽE KRANJC

I

Da se je Janez Pogačnik napolnil v Ljubljano kruha iskat in svojo usodo izpolnit, ni toliko vzrok bajta in tista ped zemlje okrog nje, kakor dejstvo, da se je njegov oče obesil. Pravili so, da ga je obsedlo, kar pa ne bo povsem držalo. Oče je bil namreč precej pameten, razen, kadar se je napil. Tedaj je silovito razsajal. Včasih je svojo ženo, Janezovo mačeho, pretepel, čemur je sevé bilá tudi sama nekoliko kriva, ker

Tine je grgal. Roki sta mu omahnili. Kri mu je šinila v obraz, da je bil ves rdeč. Hropel je. V očeh mu je ležal strah.

Janez pa je tiščal, ko da je zraščan ž njim. Penil se je in govoril nerazumljive besede.

In ko so ga nazadnje le odtrgali, se je ozrl okrog sebe, ko da se je prebudil.

Pogledal je na tla.

Nepremično je ležal Tine na podu in ga strahotno gledal z izbuljenimi, osteklenelimi očmi.

Janez je opotekaje omahnil in se oprijel omare.

Nič ni dejal.

Ko so ga uklenili, je bil miren.

Tiho je šel ž njimi.

IN SOLNCE JE OBSTALO

ROMAN — FRANCE BEVK

Ena in dvajseto poglavje. (Nadaljevanje.)

Preteklo je osem dni. Dora je stopila v ozko, temno predmestno ulico, zavila v eno tistih starinskih hiš, ki imajo vse polno zavitih stopnic, škripajočih hodnikov in temnih vrat. Ko jo je objel kislikast vonj po uboštvu, po vlagi in trohnobi, je občutila tesnobo, kakor da bi hodila po razvalinah srednjeveškega gradu.

Iskala je Peršiča. Odkar je napravil maturo, se je znova preselil k svojim staršem. Iz krdela otrok sredi dvorišča se je dvignil paglavec in ji pokazal na nizka, črvojedna vrata.

Dora je potrkala. Odprla ji je visoka, suhljata ženska nagubanega obraza in objokanih oči. Njen pogled je bil prav tako prijazen kot začuden; roka ji je nehote segla po predpasniku, v katerega si je obri-sala prste.

„Jaz sem Dora Humarjeva“, je spregovorila učiteljica in se ozrla v temen, siromašen prostor, ki se je odpiral za žensko. Bil je natrpan s starinskim pohištvom in razno šaro; zdelo se ji je, da sliši glasove in korake, ki se bližajo. „Ali stanuje tu abiturijent Peršič? Iskal me je...“

Preden je ženska utegnila odgovoriti, se je prikazal dijak. Njegovemu širokemu smehu se je pridružilo nekaj tožnega, dotlej neznanega. Za njegovim hrbtom je stal širok človek z oglatim obrazom in razmršeno brado. Ta je gledal Doro mračno, izpod čela, skoraj z neko mržnjo.

„Tu sem“, je rekel Peršič in se po sili nasmehnil. „Jutri se odpeljem na vojno. Zdaj moram v vojašnico. Če me spremita, se lahko pogovoriva . . .“

„Prav rada“, je rekla Dora. Bila je v zadregi pred temi ljudmi. Stisnila je roko dijaku in materi, a oče se je komaj dotaknil njenih prstov, nekaj zamrmral in ji obrnil hrbet.

Da ni motila slovesa, je počakala Peršiča na dvorišču. Ženski jok, ki je v trenutku planil od vseh sten, ji je bridko stisnil srce. V tem plaku je občutila globoko obtožbo vojne. Da ni zajokala tudi ona, je stopila na ulico.

Čez nekaj minut je prišel Peršič. Imel je spremenjen obraz, teža slovesa je ležala na njem. Pogledala ga je sočutno; nekaj časa sta šla molče po ulici, gledala v kameniti tlak, razpredala vsak svojo misel.

„Oprostite, ker se je oče tako vedel proti vam“, je slednjič spregovoril Peršič. „Tak je, da ne more videti ne gosposke obleke ne gosposkega orbaza . . . Danes je še posebno . . .“

Oče in sin sta si bila v vednem sporu glede političnega naziranja, čeprav sta se na dnu globoko ljubila. Oče ni skrival razrednega sovraštva; če je srečal gosposkega človeka, je pljunil, ob socialističnih sprevedih je korakal za rdečo zastavo in pel internacionalo. Vendar je sicer tiha, a delavna mati glede proletarske zavesti globokeje vplivala na otroke kot oče. Kadar svojim sedmim otrokom ni imela kaj skuhati za kosilo, so se ji zaiskrile oči: „Ko bi imeli vsaj tisto, kar drugi zavržejo!“ To je ostalo v otrocih kot zavest neke sicer nejasne, a velike krivice. Peršič se je kljub gosposki suknji čutil bolj delavca ko gospoda. Prepričanje, da človeška družba taka kot je, ne more biti nespremenljiva, je vedno globokeje rezalo vanj. Narodnostni boji, vplivi starejših dijakov, branje knjig, vse to ga je bilo vzgojilo v slovanofila. V njem je bila nelogična mešanica raznih idej, ki so se v zadnjih desetletjih porodile v slovanskem svetu. Med čustvi proletarca in slovanofila je večkrat živo in bolešno občutil neko nesoglasje, ki ga je delalo notranje razdražljivega. Vojna se mu je globoko upirala iz dveh vzrokov: ker je padla z vso težo na ramena nižjih plasti in ker je bil primoran, da se bo boril proti tistim, ki so mu bili najbolj pri srcu . . . To je povedal tudi doma. „To jim povej v vojašnici!“ mu je rekel oče. „In vi pojdite s svojo rdečo zastavo na cesto!“ je odgovoril sin razdraženo. „Kaj so storili socialisti, da bi preprečili vojno?“ Tako sta se pripravala.

Dora ni mogla vedeti vsega tega, v tistem hipu je le zaslutila prepad med očetom in sinom.

„To ni nič“, se je nasmehnila. „Take reči je treba sprejemati z razumevanjem.“

„Dà“, se je Peršiču razjasnil obraz.

„Iskali ste me? Prej me ni bilo doma“, se je Dora znova poskusila nasmehnuti. „Bila sem v ječi. Danes so me izpustili.“

Ko je izrekla to, ji je temna rdečica planila v obraz. Občutila je sram kot vso pot od ječe do doma . . . Peršič je za hip začudeno obstal in se ozrl nanjo.

„Tudi vi? Pa zakaj, gospodična?“

„Sama ne vem, zakaj“, je odgovorila in pomislila. Občutila je nov val krvi v obrazu. Strmela je na ulični tlak, ki se ji je zibal pod nogami.

Tisto noč, ko se je Logar poslovil od nje in se ji je zdelo, da je čas za vedno zatopil v mraku, ni zaspala. Pričakovala je nečesa, upala in obupavala. Naslednjega predpoldne so prišli policijski agenti. Iskali so Logarjeva pisma . . . Uro pozneje je sedela pred policijskim komisarjem. V tistem hipu je bila za čudo mirna, nebrižna, vsa prejšnja groza jo je minila. Vpraševali so jo, ali pozna profesorja Logarja. In z dvoumnim nasmehom: ali je njegova ljubica. Kaj sta govorila? Molčala je. Komisarjev pogled je bil zasmehljiv, v njegovih besedah žolč. Roka mu je pobrskala med papirji, Dora je zagledala svoje pismo. Dà, to je njena pisava. „Patriotično pismo vas je razburilo?“ Komisar je pribijal vsako besedo posebej: „In — vi — ste — bili — učiteljica?“ Dora je samo gledala in molčala, molčala. Prejšnja mirnost ji je izginila.

Peršiču je povedala vse to v kratkih besedah in dostavila: „Profesor Logar je še vedno zaprt.“

„Slišal sem“, je rekel Peršič počasi. „Morda nimajo kakih dokazov proti njemu?“

Ko se je Dora pred dvema urama vrnila domov, je našla med ostalo pošto tudi Vinkovo dopisnico. Puste, vsakdanje besede. Ali ni maral, da bi se kdo posmehoval njegovim čuvstvom? „Dolgočasno mi je“, ji je pisal. Dà, tisto dolgočasje je sedaj tudi Dora poznala. V ječi je niti najmanj ni tešila zavest, da je z Vinkom pod isto streho.

„Pisal mi je, da je po nedolžnem zaprt. Poleg mojih pisem so mu menda odnesli nekaj ruskih in srbskih knjig, poleg tega šop nepopisanih razglednic, ki jih je bil nakupil na svojem potovanju po Srbiji . . . Upa, da ga kmalu izpuste. Prosi me, naj poskrbim za njegove reči . . .“

Zdelo se je, da hoče Peršič nekaj reči, a je molčal. Dora se je ozrla po njegovem resnem, skoraj tožnem obrazu. Bil je nenavaden.

„Težko se vam je pač ločiti?“ ga je vprašala.

„V resnici mi je težko“, ji je naglo pritrdil in znova obmolknil.

Pred očmi mu je plavala mladost. Bil je tesno navezan na tiste kraje in spomine. Že sama misel, da jih mora zapustiti, mu je prebujala dotlej neznano bolečino. Vse enako je ljubil: goriško polje, ozko, smradljivo ulico, starinsko hišo z dvema dvoriščema in s številnimi stopnicami in hodniki. Skrivališča ob potočiču, ki je tekel skozi podzemeljske oboke pod trgi in ulicami, Panovec, Grojno, vsa solnčna pobočja, po katerih se je igral Indijance in balkanske hajduke. Kadar je pomislil na pustolovščine predmestne „mularije“, na izzivanja, pretepe, obešanje za kočije, na zvonjenje s hišnimi zvonci, na vse nerodnosti, ki se jih je udeleževal, mu je vzdrhtelo srce. Posnemali in igrali so vse, kar so videli in brali, od vzvišenega do zločinskega . . .

„Naši kraji se mi zdijo najlepši“, je dejal čez nekaj časa. Pristavil je, zaradi česar je bržkone iskal Doro in kar mu je bogve zakaj tako težko šlo z jezika: „Gospodična, tisto predavanje me je skrbelo . . . Ne vem, ali vam je znano . . .“

„Zgorelo je v ognju“, je povedala Dora na kratko.

„In če bi tudi ne bilo zgorelo“, je rekel dijak rahlo vznemirjen. Videti je bilo, da mu Dorin odgovor ni bil po volji, a mu je kljub temu padla neka teža s srca. Dolgo se je boril, preden je vprašal: „Je gospa Zofija še vedno v hribih?“

Morda je bilo to poglobitno, kar jo je hotel vprašati. Morda ni iskal Dore, temveč Zofijo. Ali mu ni ona bolj obtežila slovesa nego starši, južni kraji in spomini? Do osme šole nikoli ni mislil na ženske. Bile so mu nekaj tujega, nedoumnega, do njih je občutil s strahom pomešano spoštovanje. Prebudili so ga Zofijini pogledi. Rastoči nemir v njem je zamamil odvratno misel, da je ta ženska poročena. Do Humarja je občutil polagoma poleg strahu globok prezir. Njegova misel na Zofijo se je spreminjala v vedno hujšo bolečino. Hodil je pod njenim oknom in ni mogel spati. Počasi se je zgolj duševni odnos do nje umikal telesnemu poželenju. Spoznanje, da ga ne izziva več, je njegovo misel še tesneje priklenilo nanjo. Misel, da bi moral oditi, ne da bi jo bil videl, se mu je zdela nemogoča. Upal je, da ga bo Dora razumela. Tako močno je valovalo v njem in ga zamamljalo, da v tistem hipu ni občutil sramu.

„Dà, v hribih je še“, je Dora postala. Gledala ga je v nepremične oči, razumela ga. Zasmilil se ji je, obenem je občutila rahlo nevoljo do njega. Pred seboj je videla Ivana, kako sloni na mizi in krčevito drgeta. „Gospod Peršič“, je spregovorila čez trenutek. Hotela je biti trda, a se ji je v mehki topil glas. „Vi ste še mladi. Toliko lepih deklet boste srečali, da se vam bo vrtelo v glavi. Našli jo boste, ki bo za vas . . . Ali ne, gospod Peršič?“

Peršič je stal kot okamenel. Rdečica sramu mu je planila v obraz. Divjih čuvstev, ki so plala v njem, ni mogel docela ovladati. Solze so mu stopile v oči. Spoznal je, da z Doro ne more več govoriti o tem.

„Upam, da se še vidimo“, ji je tresoče stisnil roko.

Mudilo se mu je. Dora je gledala za njim. Noge so se mu čudno opotekale, glavo je nosil niže ko prej. „Ali nisem prav storila?“ je mislila. Stresnila je z glavo in odšla domov.

Dva in dvajseto poglavje.

Solnčnega in jasnega dne je zapustil vlak soško dolino in se bližal goriški postaji. Ob oknu sta sedela Ivan in Zofija. Ta se je veselo nasmihala v jasnino nad Brdi, v porumenele vrtove in polja, v solčno svetlobo, ki se je razlivala po pobočjih. Ivan je bil tih in mrk. Njegov dopust ni še potekel, a je zaradi vpoklica nekaterih mlajših uradnikov dobil poziv, naj se vrne.

Zofija, ki je zadnji čas spet postajala nemirna in notranje razdražena, je poziv z zadoščanjem sprejela. Ivan je opazil, da se je žcnino zadovoljstvo umaknilo molčečnosti; to ga je zaskrbelo. „Kaj jo žene v mesto?“ Dasi ga je sprva priroda tam zunaj vsega poživila, se mu je zadnje dni začela vračati prejšnja mračnost. Zdelo se je, da rana, ki so mu jo bili zasekali doživljaji z Zofijo, nikoli ne bo zaceljena. Čemernost so mu še poglobljevali vojni dogodki. Deset dni, a njemu se je zdelo, da je preteklo več let. Vaščani niso sprejeli vojne z navdušenjem meščanov, s svojim molkom so pričali zoper njo. Zajokale so hiše, ki so morale dati očete in sinove; tesno občutje je leglo na vse. O „sovražnikih“ niso govorili z zaničevanjem in z mržnjo, marveč z nekim strahom in z grozo. Lažnive vesti so zrasle v njihovi domišljiji v pošasti in duhove. Vojno so pojmovali kot hudo prirodno nesrečo, proti kateri nimajo moči.

Vse to je s tako težo viselo na Ivanu, da je tudi on občutil neko olajšanje, ko je stopil v železniški voz . . . Na goriški postaji je stal na prvem tiru dolg vlak vojakov in vpoklicancev. Lokomotiva je bila okrašena z dvema zastavicama črnorumene barve. Nekateri vozovi so bili opleteni z zelenjem. Okna so bila polna obrazov. V dveh urah čakanja se vojaki niso naveličali peti, vriskati in vzklikati mimoidočim.

Ko sta Ivan in Zofija izstopila, se je Ivan le za hip ozrl. Ni rad gledal stvari, ki so ga bolele. Zofija je postala. Prvič je videla vojake, ki so odhajali na vojno. Vedela je, da se bo mož zaradi tega vznevoljil, a mučila jo je radovednost. Poleg tega jo je nekaj neumljivega prisililo,

da je obstala. Poslušnila je v petje. „Oj, zdaj gremo . . .“ Grenkemu občutku joka na vasi se je zdaj pridružil drugi, ki ga ni znala opredeliti. Na dnu turobe je bilo nekaj veselega.

„Pojdiva!“ se je oglasil Ivan. Njega so polnile drugačne misli in skrbi.

Zofija je krenila za možem. V tem hipu jo je nekdo poklical: „Gospa Zofija!“

Imela je občutek, kakor da ji je ta klic prodril do mozga. Obstala je, se okrenila in se z dolgim pogledom razgledala preko obrazov. V zadnjem vozu je zagledala mahajočo roko. Bil je Peršič. Občutila je radost, hkratu jo je presunilo, da je klecnila v kolenih. Nekaj trenutkov se ni mogla ganiti. Kot začarana je strmela v široki, smejoči se obraz.

Peršič je imel eno cvetico na klobuku, drugo v gumbnici. Kako da se ni počutil tujega med temi ljudmi? Ali mu niso divja čuvstva razganjala srca? Pel je in vriskal, da mu je grlo že ohripelo. Temne, nepredeljive žalosti v dnu duše ni bilo mogoče ubiti. Prekiniti je moral življenje, ko se mu je zdelo najlepše, in iti na vojno. Ko se je prejšnjega večera poslovil od Dore, je bil za hip potr in skesan, celo sramoval se je sam pred seboj. Pretekla je noč, misel na Zofijo je bila v njem bolj živa kot prej. Ko jo je bil zdajle uzrl med ljudmi, je onemel. Menil je, da ga bo sama zagledala. Videč, da odhaja, se ni mogel več premagovati.

Gospa Zofija se je zavedela, zamahnila mu z roko.

„Zbogom, gospa Zofija! V klavnico gremo!“

A ona se je vsa tresoča obrnila do moža. Zbrala je vse sile, da bi se ne izdala.

„Ivan, glej Peršiča, tudi on odhaja.“

Njen glas je zvenel nenaravno. Humar je postal. Z očitno nevoljo se je ozrl na voz, na zagoreli obraz, na črne lase. Nato je pogledal na ženo. Meril je njeno čuvstvo, njeno prepadenost. Srce mu je zaigralo: „Odhaja. Tudi Segulin je šel.“

Zofija je nagonsko uganila moževo misel. Pbledela je rahlo in stisnila ustnice. Uporno je zablestelo v njenih očeh. Segulina je bila zagrnjena, Peršiča še v hribih ni popolnoma pozabila. Iz nekega usmiljenja, iz zavesti, da ga bo izgubila, je občutila še večje nagnenje do njega. Ni se zmenila več ne za moža ne za ljudi. Stopila je do voza in iztegnila roko.

„Srečno se vrnite!“ Stisnila mu je roko in mu je ni izpustila. Peršič je čutil trepet v njenih prstih. Tisti stiskljaj roke je bil objem in poljub, povedal je vse. „Srečno“, je jecljala.

Več ni mogla reči. Solze so ji zameglile oči. Ni se sramovala, ker se še zavedela ni tega. Komaj zavestno jo je obšla misel: „Naj vidi, koliko mi je do njega.“

Peršič je v zadregi nekaj zajecjhal, nato pa nenadoma umolknil. Sladki in grenki občutki so se križali v njem. Zdrznil se je, vzela cvetico iz gumbnice in ji jo vrgel. Padla je na tla. Zofija se je ozrla na moža. Ivan je stal nepremično med ljudmi, ni je gledal. Pobralla je cvet in ga pritisnila na ustnice.

„Pa kmalu . . . se vrnite . . .“

Bila je tako zmedena, da ni razumela, kaj ji je odgovoril. V njenem pogledu se je tedaj izražalo tisto, kar prej v stisku roke. Opotekaje se je obrnila k možu.

„Ubožci!“ je znova nenaravno zvenel njen glas. „Ali ga ne boš pozdravil?“

Humar ni prezrl ženinega razburjenja, v dno duše je bil srdit. Zazdel se ji je neizmerno smešen. Privzdignil je klobuk, nato pa molčé, s trdimi koraki odšel proti izhodu. Žena se je dvakrat ozrla, zamahnila z roko. Kaj jo je brigal zdaj mož!

„Ali stopiva na tramvaj?“

Ivan je molčal. Videti je bil nevoljen, globoko prizadet. Srečal je znanca, ki mu je jel pripovedovati o smrtni nesreči nekega pirotehnikarja in njegove žene. Poslušal ga je le napol.

Ko sta prišla do doma, jima je že prihitela Urška naproti: „Doro so ta čas zaprli. Kako sem se bala! Pisala bi vama bila, pa ne znam . . .“

Ta vest je za hip zagrnila vtis dogodka na postaji. Mož in žena sta se molčé, v začudenju spogledala. Zofija je stopila k Dori.

Dora je sedela v skoraj temni sobi. Na tleh so ležale Logarjeve stvari, ki jih je bila dala prinesiti k sebi. Med njimi je našla Marijina pisma, njeno sliko. Pisem ni brala; le v sliko se je bila trikrat zatopila. Nekaj neznanega jo je vleklo k nji. Teža ji je legla na srce. Sedla je in mislila: „Čemu ni že uničil vsega tega?“

Zofija se je prestrašila Dorine bledice, črnih kolobarjev okrog njenih oči.

„Kaj ti je, Dora? Da si bila v ječi?“

„To ni nič“, je rekla Dora in stisnila ustnice. „To ni nič, a on, on je še vedno tam . . .“

Svakinje se je obveselila. Želela si je človeka, ki bi se mu lahko razodela. Zdaj se je oklenila Zofijinega vratu in se razjokala.

Zofija je pokleknila poleg nje. Tudi ona je nosila temno žalost v duši. Do tedaj se je zadrževala, Dorine solze so jo potegnile s seboj.

„Tudi Peršič je odšel ... Na postaji sem ga videla ...“

Dora se je sunkoma dvignila in prenehala jokati. Kakor da se je nenadoma odprlo globoko spoznanje, je nemo zrla na Zofijo. Ali jo prav razume? Ali naj jo obsoja? V svoji tragični zagonetnosti je bila nedotakljiva.

Tri in dvajseto poglavje.

Tedni so potekali v mrzlici prvih vojnih vesti. Dora se tisto poletje ni več vrnila v hribe. A tudi v mestu ji je bilo težko. Vinko je še vedno sedel v ječi, pisal ji je redka pisma. Iz njegovih besed je bilo spoznati, kako nestrpno čaka svobode in kako je od dne do dne bolj potr. Slednjič se mu je potrnost spremenila v jedek humor in v ravnodušnost.

Tisti, ki so pričakovali konca vojne v nekaj tednih, so bili razočarani. Ljudje so se zanimali za dogodke bolj iz radovednosti kakor iz navdušenja, ki se je umaknilo v stolpiče časnikov, se skrilo za laž in hinavščino. Ko so pripeljali prve ranjence, so množice drle na postajo. Prav tak dogodek je bil pogreb prvega vojaka, ki je podlegel ranam. Vršila se je procesija za zmago, pri kateri so nosili Najsvetejše. Narodne dame so ustavljale ljudi na cesti: „Darujte za Rdeči križ!“ Usmiljenje je postalo čez noč velika moda.

Tudi Dora je vzela pletiljke v roke in pletla volnene nogavice. „Za naše vojake.“ Ničesar ni razumela ... Nekega dne je z Almo obiskala ranjence. Smehljali so se in molčali o dogodkih na bojišču, kakor da imajo zavezana usta. Resnica je govorila le iz bleska njihovih oči. Še so se slišali klici: „Živela vojna!“

V septembru se je Dora poslednjič vozila na kolesu v svojo šolo. Pred tremi dnevi jo je bil poklical šolski nadzornik v pisarno. Dvignil je prst in pomenljivo vrtel oči: „S takimi stvarmi se ni šaliti, gospodična ...“ Bila je odpuščena. Prikrita grožnja policijskega komisarja se je izpolnila. Dora se je zdelo, da se suče svet okoli nje, v bolesti se ji je skrčilo srce. Premagala se je in se nasmehnila: „Saj sem pričakovala tega.“ Dà, pričakovala je, a se tudi bala. Tega bi v tem hipu ne hotela priznati.

Solz se ni mogla ubraniti šele, ko je zagledala šolske otroke pred seboj. Sijoči obrazi, živahne oči so strmele vanjo: „Ali res ne ostanete več pri nas?“ Stisnila je ustnice in se okrenila k oknu. „Dà, dà. Pridni bodite ...“ Dolgo se ni ozrla. Otroci so bili tiho, kot da so jim zastala srca.

Domov se je vozila počasi, kakor da se mukoma trga od tega kraja, v katerem je s tako veselimi upi nastopila svojo službo. Spomnila se je

svoje vožnje spomladi. Takrat je vse pelo v nji. Zdaj se ni upala ozreti na zrele grozde, na zlato listje, na drevje ob potu. Kam naj gre? Kaj naj dela? Ali naj samo misli? Ali naj samo bere? Zadnje čase so jo še knjige vznemirjale. V slednji je našla del svojega življenja in svoje bolečine. Življenje je obstalo. Vse prazno, gluho ko jesenska noč.

Pol v omotici je prišla domov. V veži je srečala Almo; s knjigo v rokah je bila namenjena na vrt. Široko, očitajoče jo je pogledala, preslišala celo njen pozdrav. Dora je začudena zrla za njo.

Mladi odvetnik, pri katerem je Alma služila, je moral oditi k vojakom. Dekle je dolgo hodilo po cestah, iz ponosa ni šla k sestri, dokler je Dora ni nekoč ustavila: „Zakaj ne prideš k nam? Ivan je vprašal po tebi.“ Alma se je večkrat na tihem norčevala iz Ivanove dobrote, tedaj je s hvaležnostjo sprejela njegovo vabilo. Dora ji je zamolčala, da jo Zofija le z nevoljo omenja.

Alma je prišla, povedala Ivanu: „Ne bom za dolgo. Dovršila bom tečaj za usmiljenko, nato pojdem na bojišče.“

Sprva je bilo razmerje med sestrama mrzlo, a se je ublažilo. Alma se je najtesneje oklenila Dore.

Tudi Zofija bi bila rada oblekla belo obleko z rdečim križem na rokavu in na čepici. Ko pa je omenila to možu, je ta kar vzkipel: „Dom imaš, a te želja po pustolovščinah žene po svetu.“ Ko je ugovarjala, je rekel trdo: „To ni za poročene ženske.“ Zofija je tri dni molčala, da je prebolela to misel. Almo je zbodla: „Zdravniki in častniki te mikajo, ne pa ranjenci.“ Alma ji ni odgovorila.

A Dori je rekla: „Na cesti sem bila, kam pa naj bi bila šla?“ Zatajila je, da jo v srcu vendarle ni vabil poklic sam. Morda je upala, da sreča kje v vojni Segulina. „Živela bi rada“, se je končno zasmejela, kakor da ne more skriti svoje tajne misli. Nekaj neutешenega je gorelo v njenih očeh.

Dori je vse zaupala, imela jo je za prijateljico. Vendar je med obema glede misli in čuvstvovanja zijał globok prepad. Dora je svoje srčne tajnosti ljubosumno skrivala, pred nikomer jih ni nosila na dlani. Alma se je temu na tihem čudila, a ji ni zamerila . . .

Ko se je Dora vsa razboljena vrnila iz šole, jo je Almin prezir nemilo zadel. Zamišljena je zganila z rameni in stopila v sobo. Trudna in žalostna je sedla in vzdihnila.

Na njeni mizici je ležalo pismo. Hlastno je segla po njem. Spoznala je Segulinovo pisavo. Roka ji je omahnila na kolena. Strmeča na ovitek se je spomnila razglednice, ki ji jo je bil Segulin pisal nekaj dni po svojem odhodu. Živobarvana slika je simbolično predstavljala vero, upanje

in ljubezen. Kratke besede, ki so govorile o neki končni zmagi. Razumela je. Sklenila je bila, da njegovih pisem ne bo brala. Ko je držala prvo pismo v rokah, se ni mogla premagati.

Iz nerodnih, drhtečih potez je gledal Segulinov gladki obraz, njegove vsiljive oči. Vesela sitost in bahaštvo, katerima se je družilo čuvstvo do nje. Besede so spretno zakrivale dih globokega nezadovoljstva, val groze, ki jo je Dora slutila za njimi. Na koncu pisma so stali izrazi ljubezni, ki jih je Dora že slišala, le da so bili tu točnejši, skoraj živi v neenakomernih potezah njegove pisave.

Od zadnjega večera je občutila odpor do njega, strah celo pred njegovo senco. Dà, on je še upal, celo veroval. Pomilovalno se je nasmehnila. Ko je prebrala pismo do konca, se je zdrznila. Na robu je bilo pripisano nekaj besed v nemščini. Zasmehljive čestitke, pozdrav in podpis: „Kleinberger, K. u. k. Zensurstelle“.

To jo je zbodlo. Tistega pisma ni pričakovala, ni ga marala, vendar ga je imela zdaj za svojo dušno skrivnost. Kleinberger sedi gladko obrtit in dišeč v cenzurnem uradu, voha po pismih in dostavlja opazke... V tem trenutku ji je bil Segulin stokrat bližji kakor Kleinberger.

Vstopila je Zofija. Dora se ji je toplo nasmehnila. Spomnila se je Alme, vrgla pismo na mizo.

„Kaj je danes Almi, da je tako čudna?“

„Ah“, se je Zofija našobila. „Jutri se odpelje“, je hotela zakriti resnico, a je s pogledom na pismo nadaljevala: „Tvoje pismo je videla. Menda je od Segulina.“

„To?“ je Dora za hip ostrmela, a nato je gledala nekaj trenutkov nepremično v svakinjo. Spomnila se je, kako je bila Alma nekoč ob Segulinovem imenu zaklela. Ta kletev je bila laž. Segulin je živel v njenem srcu. Dvignila se je in odšla s pismom na vrt.

Almo je našla na klopici pod baldahinom odcvelih rož. Držala je knjigo na kolenih, gledala skozi orumenelo zelenje, a ni brala. Prihajajočo Doro je ošinila le z bežnim pogledom, nato je uprla oči v branje. Dora ji je položila pismo v naročje.

„Tu imaš Segulinovo pismo.“

Dekle je dvignilo pogled in se zdrznilo. V njenih očeh ni bilo več mržnje, ampak nekaj vprašujočega, negotovega. Odmaknila se je, kakor da se nečesa brani, pismo je zletelo na pesek.

„Tebi je pisal, ne meni.“

„Meni? A nočem, da mi piše. Povej mu to! Njegova pisma bom neprebrana metala v ogenj... Tebi naj piše... ti ga ljubiš...“

„Ne ljubim ga“, je rekla Alma v nekem odporu in se ugriznila v spodnjo ustnico.

„Zakaj tajiš?“ se ji je nasmehnila Dora, pobrala pismo in ga ji znova ponudila. „Na, piši mu! Oprosti, da sem ga sploh odprla . . . name je bilo naslovljeno . . .“

Izraz Alminega obraza se je hipoma ves spremenil. Vzela je pismo in z ugodjem, pomešanim s sramovanjem, gledala zdaj pisavo zdaj Doro.

„Jutri se itak odpeljem.“

„Tudi jaz“, je rekla Dora. „Domov.“

„Nikamor se ne odpelješ“, se je oglasila Zofija od daleč. „Mar pri nas ni dovolj prostora?“

„Domov!“ je poudarila Dora odločno, ustnice so se ji krčevito stisnile, kakor da se brani joka.

Stopila je h grmu rož in odtrgala poslednjo. Sesula se ji je v rokah, ostala je glavica, en sam listič na njej. Bila je prepadena, kakor da se je zgodilo nekaj usodnega. Molčé, ne da bi se ozrla na Almo in Zofijo, je odšla v hišo.

(Dalje prihodnjič.)

PATER BENVENUT IN PREŠEREN

MARJA BORŠNIK

(Konec.)

V v kaki zvezi bi mogla biti s „Senanom“ Prešernova „Nuna“? — Doslej je veljal v prešernoslovju kot pravilen komentar Ernestine Jelovškove, ki navaja 1836 kot letnico nastanka „Nune“, ki naj bi jo bil Prešeren spesnil na m. Ignacijo, grofico Engelshausen. (Spomini, 65). V isti zvezi govori Ernestina tudi o paskilu, nastalem 1839., ko se je razširila govorica o razmerju med m. Ignacijo in takratnim uršulinskim ravnateljem Šlakarjem, ki so ga pa po Ernestininem zatrjevanju po krivici pripisovali Prešernu (Spomini, 66).

Ernestinina izvajanja podpira deloma tudi Trdina, ki pravi v svojih „Tumačenjih“ (128): „Duhovščina ga [Prešerna] je napadala zavoljo pesmi: ‚Nuna in kanarček‘, ker je bila za njo narejena in za njo sumljiva, ker se je bilo ravno takrat v nunskem samostanu, kjer je bil neki Šlakar duhovni pomočnik, nekaj posebnega pripetilo.“

Po Trdinovih izvajanjih bi bila „Nuna“ torej vendarle nekaj paskil, kar Ernestina odločno zanika s tem, da loči paskil iz 1839. od „Nune“, o kateri pravi, da je nastala že 1836.

Vest, da je imela 29letna uršulinka m. Ignacija razmerje z 19 let starejšim šolskim vodjo in uršulinskim spovednikom Janezom Nepo-

Villon v tej dobi še ni sodeloval pri raznih pridobitnih podjetjih te družbe, dasi se mu je moral zdeti način lahkotnega življenja svojih živahnih znancev, glede na tedaj še splošno precej meglene pojme o etiki, zelo vabljev. Mislil je še vedno na študij. In najbrže bi se bila ta mladost, ki je prav tedaj nihala med dvema skrajnostima: med veliko karijero in med propalico, uravnala, da se mu ni 5. junija 1455. primeril zelo nepričakovan dogodek.

(Konec prihodnjič.)

IN SOLNCE JE OBSTALO

ROMAN — FRANCE BEVK

Štiri in dvajseto poglavje.

Segulin je stopil iz židovske beznice na ulico. Bil je pijan. Po dolgih tednih hudih bojev je končno došel prejšnjega dne z ostanki decimiranega polka v zaledje. Po dolgih dneh pomanjkanja se je vrgel z vso silo na uživanje. Vse, kar je bilo okrog njega in v njem, se je le nejasno, v odlomkih pojavilo v njegovi zavesti.

Oslonjen na zid, je strmo gledal po ozki ulici gališkega mesta, preko katerega so nedavno divjali boji. Veter mu je med ostrim žvižgom zanašal snežinke v obraz. Hlad mu je dobro del. Polagoma, vsak hip jasneje, se mu je vračala zavest. V vsem mestecu, ki je bilo požgano in so v njem vojaki z deskami pokrili ostanke zidov, je gorela luč le še v desnem krilu graščine, ki je ostala nepoškodovana. V njem so popivali častniki in razbijali po razglašenem klavirju.

Iz tuljenja vetra se je slišalo v presledkih le bobnenje topov izza bojne črte. Zdaj zdaj se je prikazala na obzorju bela svetloba, preletela v širokih pasovih težke, nizko nad zemljo viseče oblake, iz katerih je na gosto snežilo, in ugasnila. Iz ledu zamrznjene reke je štrlelo ogrodje razstreljenega mostu. Po vrtovih za hišami so se turobno iztezale rogovile osmojenega drevja pod nebo. Nad mestom in po vsej neskončni ravnini do gozdov je ležal sneg, ki ga je vihar dvigal v vrtincih, odkrival nizka pobočja in ga kopicil v zasekah cest in ob hišah.

Mestece je bilo kot izumrlo. Poleg razglašenega klavirja in gramofona v beznici ni bilo slišati glasu, razen vzdihov izmučenih vojakov, ki so spali med začrnelimi stenami pogorišča. Zdaj pa zdaj je zavpil kateri izmed njih, ki je v sanjah podoživljal vso prestalo grozo. Krik je komaj dosegel ozko ulico, že ga je zadušil šum noči.

Segulin ni več vedel, po kaj je prišel na ulico. Ali mu je bilo slabo? V zadregi je segel z roko v poraslo brado in se vrnil med začrnele zidove.

V prvi sobi je pred praznimi steklenicami dremal žid, se nenadoma zdrznil in uprl preplašene oči v Segulina. Ta je stopil v drugo sobo, ki je bila podobna brlogu. V nji je hreščal gramofon, a črno laso židovsko dekle je samo plesalo med zakajenimi stenami. Za mizo v kotu sta sedela prostovoljca Fischer in Holz. Prvi, dolg in suhljat človek z naočniki, je buljil v plesočo židinjko in se pijano nasmihal. Drugemu, ki je bil že pri leten in zajeten človek z zabuhlim obrazom, je sedela na kolenih plavalasa Rusinka in ga objemala okrog vratu. Ta je strmel v Fischerja, ga poskusil dražiti, a ga jezik ni ubogal:

„Ti m-misliš, da je nastala vojna za-zara-radi tega, da ti za-zapi-suješ vsako figo.“

Fischer se ni zmenil zanj, le roko je položil na zapisnik, ki mu je gledal iz naprsnega žepa.

Segulinovi vrnitvi se nihče ni začudil. Židinja je izmenjala ploščo na gramofonu in ga zgrabila, naj pleše. Dasi se je od pijače in od trudnosti težko držal na nogah, se ni branil. Morda je hotel zamamiti misel, ki se mu je še v pijanosti venomer vrivala v zavest. Ob hreščanju dunajskega valčka je plaval mimo njega Fischer, sveča na mizi, Holz in Rusinka. Dasi je bil ples počasen, se je vendarle zlivalo vse skupaj v eno samo nejasno sliko. Včasih se mu je zdelo, da se bo zgrudil. Toda židinja ga je krepko držala in se mu režala v obraz. Bližina ženske ga je le še bolj upijanila. Prav tako, kakor so se strnili ljudje in predmeti v neko motno, nerazločno drhtenje, so se združili in pomešali med seboj tudi glasovi, da včasih ni vedel, ali govori židinja, Fischer ali Holz. V te nerazločne slike in glasove so se mešale in prepletale podobe in besede, ki so vstajale iz njegove duše.

Na ulici je zavijal veter, pihal skozi špranje zadelanega okna, da je sveča venomer plapolala.

Židinja se je Segulinu vedno tesneje naslanjala na prsi. Igrala se je z njegovo srebrno svetinjo, vprašala ga je, ob kakšni priliki in za kakšno junaštvo jo je dobil. In kakor da prihaja to vprašanje iz daljave, iz glasov vetra, ji je odgovarjal bobneče iz dna omotice, ki mu je šumela v glavi.

Bila je pol resnična, pol zlagana zgodba, ki jo je doživel v neki pijanosti in se je ni natančno spominjal. Za hip je ujel Fischerjev obraz, ki je pijano lovil vsako besedo, in zaslišal njegov zasmehljivi glas: „Junak?“ Ob vsakem počasnem obratu je ujel nekaj besed: „Norce in častihlepneže — ljudi z zločinskimi nagnjenji — pračloveka in samomorilce — ime-

nujejo danes junake . . .“ Besede o nekem podčastniku, ki je nalašč iskal smrti, a je dobil zlato svetinjo za svojo norost, je le s težavo ujel. Zakaj mu pravi vse to?

Rusinka se je otepala Holza, ki jo je davil v svojem objemu. Vse to je Segulin opazil samo v bežnih, pretrganih slikah, kot bi gledal počasi tekoč filmski trak. Tedaj ni vedel več, kdo govori: Holz ali Fischer? Besede o nagonu samoohranitve, o neki vohunki, ki jo je moral ustreliti, a bi jo bil najrajši objel. Ona ga je klela in mu strmo gledala v obraz, umirala pogumneje od vsakega moškega . . . Neumnost! Čemu govore vse to? „Pogumen sem zato, da se ohranim pri življenju . . . To ni nič! Nekaj drugega me razjeda . . .“

Misel se je zamotala, ugasnila v klicu židinj: „Katja, prestavi iglo! Navij gramofon!“

Židinja je hotela še plesati, da bi ga zamamila. Segulin je hotel plesati, da bi zamamil sebe. Rusinka je šla mimo njega, valček je za hip utihnil, a je zahreščal znova . . . Katja je znova šla mimo; že je sedela pri Holzu.

Židinja je razigrano segla Segulinu v žep, privlekla iz njega zmečkano pismo in se zasmejala. Iztrgal ji je pismo in ustavil ples: „Ali tudi kradeš?“ Toda židinja se ga je oklenila kot s kleščami in ga prodirala s črnimi očmi; hotela ga je premagati. Segulin se ji je vdajal s telesom, a ne z dušo; nevolja mu ni izginila z obraza.

Slišal je besede: „Gospod četovodja, ali imate nevesto?“ Pomešale so se z drugim glasom, ki je bil menda Fischerjev: „Dragi Holz, a ti imaš ženo . . .“ Razpletel se je pijan razgovor, ki je vedno bolj nerazložno, v sunkih prihajal Segulinu do ušes. „Ali sem jaz kriv, da je vojna? . . . Izjemni zakoni tudi za družbo . . . Vlačugam telo, a dušo . . .“ Smeh.

Segulin ni poslušal več. V bežnih slikah je videl, kako sta se glavi Holza in Rusinke zblíževali čimdalje bolj, a Fischer se je dremaje sklanjal nad mizo. Bil je vznemirjen in srdit. Holza ni maral. Kadar ga je pogledal, se mu je zdelo, da vidi samega sebe s svoje senčne strani. In kakor da se hoče z vso silo ubraniti te misli, je židinj z vso močjo privil nase.

Ta mu je nekaj pripovedovala tako glasno, da je prevpila gramofon, žvižganje vetra in Katjin smeh. Ni je poslušal. Lovil je sence na steni in nerazložno mešanico glasov, ki mu je šumela v glavi. Iz njih sta vedno glasneje in trpkeje vstajala srd in žalost, ki sta mu tičala v duši . . .

On nikoli ni globoko razmišljal. Vojna ga je našla duševno nepripravljenega. Zadela ga je bila zaradi Dore, a se je kmalu uravnovesil.

Veselih dogodivščin, o katerih je sanjal, ni našel. Dnevi, tedni, meseci, ki so se mu zdeli kakor umazane sanje. Včasih ga je popadla groza, ki je prej ni poznal. Plaha čuvstva je siloma odganjal, stežka se je vzdržal pokonci. Bal se je, da omahne.

V hipih obupa ga je spremljala misel na Doro. Svoj čas je zametal zgolj duševni odnos do ženske, v teh dneh se mu je zdel rešitev. Večera ločitve, ko ga je bila premagala nestrpna, zavojujoča nprav, se ni maral spominjati. Dasi mu je bila Dorina duša uganka, je verjel, da je tudi ona že pozabila to ali pa mu odpustila. Izvedel je, da je Logar v ječi; to je postoterilo njegove upe. Bolj kot kdaj prej je bil notranje navezan na Doro.

V dokaz, da je ni pozabil, ji je pisal razglednico. Od tedaj mu je v smrtnem strahu, ko se mu je krčil želodec in se mu je grbila koža po telesu, ali po napadih norosti in v blaženi zavesti, da še živi, vedno leb-dela pred očmi.

Napisal ji je pismo, v katerega je izlil vsa svoja čuvstva. Še svoj živ dan ni bil napisal takega pisma. Nestrpno pričakovanje odgovora mu je blažilo trenutke neumnega, blaznega življenja. Po tednih groze je bil prejšnjega dne prejel edino pismo. Spoznal je Almino pisavo. V tistem hipu je občutil neizmerno sovraštvo do te ženske; list je zmečkal v rokah. V globokem ponižanju in užaljenosti ga je slednjič vendarle prebral. Na prvih straneh je našel prikrito norčevanje, a na koncu izliv divje ljubezni. Gole besede ženske, ki ni poznala ovinkov. Te strastne besede so ga huje zadele ko norčevanje. Doro je skoraj zasovražil.

Napil se je do nezavesti. V iztreznenju je spoznal, da je Dori odpustil, vendar ga je bolel poniževalni način zavrnitve. Stisnil je zobe in si v duši prisegel, da bo njegova. Bral je pismo vnovič. Prvič ni bil opazil Alminega naslova: „Vojna pošta . . . Rdeči križ . . .“ Zasmel se je. Pismo je zmečkal v žep. Ko ga je židinja privlekla na dan, je občutil, kakor da mu je segla v srce in v žolč.

Ko je vse to v hipu obnovil v pretrganih slikah in glasovih notranjosti, je spet stisnil židinja s tako silo, da je zavpila. Gledala ga je začudeno, on pa je zaprl oči. Za hip se mu je zdelo, da pleše skozi prostrano temo in tepta z nogami svojo notranjost. Bolj ko si je prisegal, da mora biti Dora njegova, bolj se mu je zdelo, da se mu oddaljuje, a on zaman bega za njo. V rokah je držal le židinja, mrzel hip sedanjosti, a iz teme se je med žvižganjem vetra in škripanjem gramofona krohotalo: „Telo vlačugam, dušo pa . . . Ha, ha, ha!“

Odprl je oči, kakor da se je prebudil v novo misel. Mimo njega je zbežala sveča, nato vreščeča Rusinka . . . Fischer je dvignil glavo in

siknil: „Svinja!“ Potem jo je znova položil na roke in zaspal. Gramofon je zaškripal, valček je obstal v zraku, židinja je zaklicala: „Katja!“ Nato je spustila Segulina, ki se je opotekel in se oprl na mrzlo steno. Soba se je vrtela okrog njega. S pogledom je težko ujel plamen, ki je gorel v zadnjih drhtajih, in židinjjo, ki je hotela prižgati novo svečo. V Segulinu je gorela kri . . . Prestopil se je z naglimi koraki, ujel židinjjo za roko, ji nagnil glavo na ramo in blebetal:

„Ne, pusti svečo! Pojdi sem! Kako ti je ime? Kako . . .“

Utihnil je in se nenadoma zasmel. Židinja ga je ubogala, objeta sta sedla na klop.

Sveča je ugasnila. Ostanek stenja se je utopil v raztopljenem loju. Na ulici je žvižgal veter, ropotal z deskami na strehi, glušil vzklike in vzdihne spečih vojakov, ki so v sanjah obnavljali prestalo grozo.

P e t i n d v a j s e t o p o g l a v j e .

Dora je uživala lepoto zimskih večerov, ki jih je poznala še iz mladosti. Sedela je na peči z abecednikom v naročju in učila nečaka brati. Oče je strmel v časnik in nevoljno dvigal obrvi; mati je bila že umrla. Na vasi je ležal sneg. Na zamrznjenih šipah so se črtali tropični gaji, neprodorne gošče palm in praprotja. V izbi je vladalo toplo, svečano občutje.

„Petelin poje: kikiriki!“

Najlepši, najzabavnejši stavek v abecedniku, ki ga je nečak prebral trikrat zaporedoma. Dora je sledila branju le kot v sanjah. Gledala je v šipe; navdajale so jo zmedene misli, tesna čuvstva.

V teh mesecih, ki jih je preživela doma, se je le malo važnega zgodilo. Oče je ob njenem prihodu stisnil pest in jo položil na mizo: „Ostani doma; vse gre po zlu!“ Pest ni veljala nji, ampak zlohotni sili, proti kateri ni imel moči. Župnik jo je v smehu imenoval prevratnico. Orožniki so hodili poizvedovat po nji in njenem početju.

Vaščani so skomigali z rameni, niso marali govoriti. Vojna jim je ležala na prsih ko mora. Zdaj pa zdaj se je čul jok za padlimi in nato je spet vse onemelo; klicala jih je zemlja. Iz pisem, ki jih je pisala neukim ženicam, je Dora občutila vso globoko tragiko njihovih duš. Vesti o živini, pridelkih, zdravju in otrocih, upanja in pričakovanja, a med vrsticami, na dnu besed, je ležalo nekaj neopredeljivega, kar nikoli ni našlo izraza. Tem ljudem ni bilo mogoče lagati: pretežko je ležala resnica na njih plečih.

Dora je vse to čutila in so jo vse dni navdajala tesna čuvstva. Le iz občutka ljubezni je dihala nekaj veselega. Na Segulina ni pomislila več.

Mislila je na Vinka in čutila, da ji je postal neznano ljubši kot ji je bil. V samotnih urah noči je stal pred njo.

Neredko je tudi z bridkostjo mislila nanj. Marijina pisma in njena slika, grenko vprašanje, ki mu ga je bila zastavila poslednji večer, a ni prejela odgovora nanj, vse to ji je plavalo pred očmi. Vedela je, da ne ljubi Marije, čutila, da je zvest nji.

Neumno bi bilo, da bi ga klicala na odgovor za preteklost. Tudi ni več mislila na to, da bi mogla imeti Marija zaradi nje kake upravičene zahteve do Vinka. Bolelo jo je le, da ni bilo še vse jasno med njima, dasi ga je razumela in mu že vnaprej odpuščala.

Včasih jo je zaradi tega zgrabila taka tuga, da je stokala v duši. Vsakokrat se je po nekaterih urah nenadoma predramila in se prepričevala, da to nič ni . . . Pomirila se je. Le na dnu srca je ostala drobna, zamolkla bridkost.

Tisti večer se je njenemu tihemu trpljenju pridružil strah, neumljiva groza pred neznanimi, neslutnimi, usodnimi dogodki. Imela je občutek, da hodi po podzemski jami, kjer visoke, mokre stene grozijo, da se zrušijo nanjo. Bila je tako razburjena, da je vsa zatrepetala, ko je zaslišala tuje korake pred hišo.

Poklicali so jo v župnišče. Za hip je onemela, dasi se ni začudila. Ob tej uri? Nagonsko je zaslutila vzrok, zakaj jo morejo klicati ob tej uri iz hiše. Skočila je s peči in se obula s tresočimi se rokami.

Na vasi ji je veter zagnal val snega v obraz in na lase. Izza oblakov je posijal mesec. Pod drsečimi stopinjami je škripal sneg, a Dora je hitela, hitela . . .

Med župniščem in cerkvijo je širil veje star hrast. Pod njim sta stali v mesečini dve senci. Dora se je zdrznila. Od burnega čuvstva so ji za hip ohromele noge.

„Vinko“, se je slednjič v radosti in presenečenju izvilo iz nje.

Logar je bil ves zavrt v suktnjo, kapa mu je tičala globoko na ušesih. Segla sta si v roko. Dora je brez besede in trepetaje čakala, da se je Vinko poslovil od župnika. Ko sta krenila skozi vas, se ni vpraševala, kam? Vsa omamljena od čuvstva je šla, kamor jo je vodil.

„Ali si ubežal?“ je zadrhtelo iz nje.

„Kako bi bil mogel ubežati!“ se je Vinko nasmehnil. Nato se je zresnil: „Malo časa imam. Ali me spreliš? Po poti ti bom povedal . . .“

Ali ga spreliš? Do konca sveta. Ko pijana je hodila poleg njega.

Med zadnjimi hišami, iz katerih je padala rdečkasta svetloba luči na sneg, je Vinko nadaljeval: „Izpustili so me, a vzeli so me k vojakom. Vso noč bom hodil, naredil sem ovinek, da bi te videl in govoril s tabo . . .“

V tem hipu se je v Dori znova dvignila stara bridkost. Zatonila je v misli, da bo hodil po snegu vso noč, samo da jo je videl in govoril z njo. Toda to radost in to veselje, da je izpuščen, je v trenutku pokopalo nekaj drugega. Zdajci je razumela strah in grozo, neko jasno slutnjo, ki se je pojavila tisti večer v njeni duši. Dotlej je bila vsaka njena predstava o žalosti, ki je spremljala vojno, nepopolna in medla. Občutki, ki jih je prej pri drugih samo slutila, so se ji zdaj ko jeklo zasadili v srce. Nemoč bitja, na katerega se rušita nebo in zemlja. Če bi ne bila močne in tihe nravi, bi bila zavpila ko ranjena zver. Tako pa se je molče in med solzami, z drhtečim srcem in trepetajočim telesom oklenila svojega ljubega in jecljala kakor mati, ki se ne more odtrgati od sina ter ga izročiti rabljem.

Vinko je bil začuden. Stežka je razumel divji val njenih čuvstev. Objel jo je, pogladil po laseh, ki so bili mokri od topečega se snega, in ji govoril: „Dora! Dora! Kaj ti je? Vsaka krogla ne zadene . . .“

Pomirila se je. Čez nekaj minut se je celo sramovala svojih čuvstev. Gledala je v gaz, gohtala solze vase in vprašala: „Kako ti je bilo . . . ta čas?“

Zašla sta na raven kolovoz, ki je vodil iz vasi. Na obeh straneh ozke gazi so se kopičile stene snega. Mesec se je skrila za oblake, drevje ob poti je bilo podobno mračnim pošastim.

Vinko se je ozrl na Doro; saj bi ji moral povedati vse tisto, kar je bilo zamolčanega v pismih. Bilo je težko; zdaj, ko je bil prost, je bilo vse že napol pozabljeno. Ali naj ji opisuje čuvstva, ki so bila prepolna nje, načrte, ki jih je delal za bodočnost? Srd, užaljenost, trenutke zasliševanja, pri katerih so natezali in napihovali nekaj neznatnega v veliko spako? Prevratnež? Sramoval se je sam pred seboj, kakor da so ga šele oni opozorili na neko dolžnost, ki jo je bil zanemaril. Ostudno mu je bilo, ko so mu polagali v usta zatrjevanja lojalnosti. Porazen, ubijajoči vtis ječe je polagoma obledel, bolestna občutljivost za vse mu je otopela. V njegovi družbi je bilo nekaj učiteljev, zaprtih iz prav enako ničevih vzrokov kot on, tatov in ubijalcev. Med sivimi stenami je bila resnica groteskna, nesramno gola. Tatovi so se veselili, ker jih je ječa odtegnila vojaški dolžnosti, morilec je bil hvaležen svoji žrtvi. Vinko je slišal besede, ki bi se jih zunaj ječe prej niti misliti ne bil upal. Kakor se je čudé zgražal nad miselnostjo izvržkov človeške družbe, tako je iz srda in v tihih razgovorih z zaprtimi učitelji postal v svoji duši prevratnik. Ječa je izčistila njegov idejni svet.

Po novem zaslišanju in jalovem dokazovanju krivde so ga postavili pred naborno komisijo. Bil je potrjen. Vest je sprejel s presenečenjem in radostjo; odprla mu je pot v svobodo. Za vse drugo mu ni bilo mari.

Vse to je v kratkih besedah povedal Dori. Ona je poslušala vdano, z neko pobožnostjo. Njen obraz se je medlo svetlikal v belini snega, sredi zimske pokrajine se je zdela kakor bajka. „O, koliko sem mislila nate“, je vzdihnila.

Tudi ona je bila v ječi? Dà, tudi ona. Vinko je bil to izvedel že iz njenega pisma . . . Dorina povest je bila kratka. Povedala je dogodke, čuvstva so ostala nerazodeta.

Gaz se je zožila. Vodila je v gozd. Zatišje brez vetra, na obeh straneh poti so stala gola, s snegom pokrita drevesa. V vrhovih je šumelo. Globoko v gozdu je vzdihovalo.

Vinko in Dora sta se med tihim ječanjem prirode molče zatopila vsak v svojo misel. Tiha boleost, ki je Doro vse dni mučila, se ji je v tistem hipu znova porodila iz skrivnostnih, turobnih glasov gozda in ji legla na dušo.

„Ali si dobil svoje stvari?“

„Sem, hvala! Nekaj sem odposlal naprej, drugo pa naj počaka. Saj ti ne bo na potu?“

„Ne“, je rekla Dora skoraj tiho in nenadoma ji je bilo spet težko. Sence, ki ji je pala v dušo, ni mogla odpoditi. „Ali si tudi njeno sliko vzel s seboj?“

Vinko je obstal na goličavi, ki je bila vsa pokrita s snegom in oblita z mesečino. Križpotje. Ena gaz je šla v trg, druga se je izgubljala v gozdu. Z nezakritim presenečenjem je pogledal Doro; slednja poteza njenega obraza je trepetala. Kaj ji je? Kaj pomeni zanj ona slika? „Ah, kaj to!“ je hotel zamahniti z roko. V hipu se je zavedel. Zanj je bilo to brezpomembno, a ni smel zametavati ženskih čuvstev in bolečin, ki so moškemu večkrat tuje in neznane.

„Pozabil sem te stvari prav zaradi tega, ker zame ničesar več ne pomenijo . . . kakor da bi nikoli ne bilo . . . Ko prideš v mesto, vrzi vse skupaj na ogenj! Boš?“

In vendar je imel nejasen, a pekoč občutek, da še ni končano vse . . . Dora mu ni odgovorila. Tihi bridkosti se je primešala osramočenos, pogledala je v stran. Saj to ona ve. Ni ji bilo le zaradi slike in pisem. Še nekaj drugega je prihajalo iz nje, a je z vso silo tlačila vase.

Mesec se je znova skrila za oblake. Vinko ni razložil Dorinega obraza, a je čutil, da se je nekaj zavozlalo v njeni duši. V nji je ostal vse dni rahel očitek, da se nista še nikoli do čista razgovorila glede Marije. V tem trenutku se je očitek postoteril. Zdaj bi ji ne bil zamolčal ničesar več, o čemer ni maral niti misliti in se je že ob golem spominu na to grizel od notranjega srda in sramu.

„Dora,“ jo je prijel za roke, „še nekaj imaš na srcu. Povej! Vprašaj, na vse ti bom odgovoril . . .“

Po besedah je spoznala, da je videl v njeno notranjost; v glasu je zvenel že odgovor. Ostra bolečina ji je predrla srce. Za nič na svetu ne bi hotela, da bi v tem trenutku slovesa ponovila beseda to, kar so govorile njegove oči.

„Ne, ne, rajši ne! Saj ni nič. Oprosti, če sem taka! Saj si sama očitam . . .“

„Dora,“ je gorela iz Vinka neumljiva želja, da bi se rešil te teže, „ne taj! Nocoj govori, nato bova morda za dolgo ločena . . .“

Dora je čutila, da ni hotel reči: za zmeraj — dasi mu je bila beseda na jeziku. Ali je res mislil na možnost smrti? Pred to zavestjo je bilo vse drugo smešno, nično, brez pomena. Prevezla jo je strašna groza šibkega bitja v nemem, a divjem odporu proti usodi. Vinko se je prestrašil njenega obraza.

„Ne, ne!“ so se ji spačile poteze in so ji šklepetali zobje. „Pustiva to! Molči, molči!“ mu je tiščala usta. Nato se mu je kot brez moči zgrudila v naročje: „Tako zelo se bojim . . .“

Dora ni hotela jokati, a solze so ji same od sebe tekle preko lic. Vinko je držal v rokah njeno trepetajoče telo in jecljal: „Dora! Kaj ti je? Česa se bojiš? Dora . . .“

Bilo ga je groza, kakor da je iz tihe prirode, iz mesečine, iz beline snega vstajalo in hroplo nekaj neznanega, dobivalo obliko predslutnje smrti in legalo z vso težo na njegove prsi . . .

Od gore je zapihal mrzel veter in dvignil sneg, ovil v presojen, leden plašč nepremično postavio ženske, ki je stala na križpotju in dolgo kot okamenela strmela na prazno gaz, ki se je vila v dolino. Na nji je bila že zdavnaj izginila senca, ki bo hodila vso noč do jutra.

Š e s t i n d v a j s e t o p o g l a v j e .

Marija se je še pred poldnem pripeljala v mestece. Do sedmih zvečer je čakala v hotelu, nato je stopila na ulico. Do enajste ure je kakor izgubljena hodila od vojašnice skozi drevored in glavno ulico do postaje. Postala je, kakor da omahuje v svojem sklepu, nato se je vrnila. Njena črna obleka je bila kakor madež na prašni cesti. Z bledega obraza so ji gorele oči ko v mrzlici. Vsakemu vojaku je pogledala v obraz, vselej so ji naráhlo zardela lica. Pred krčmami je postajala in poslušala. Mimo zastorov je gledala v razsvetljeno kavarno. Vsi obrazi so ji bili tuji.

V teh urah je zasovražila to tuje, denar izžemajoče mestece, ki ga je že stokrat prehodila. S pustih poljá, s cest in drevoredov, iz hiš,

iz mraka in iz luči je zelo nekaj zadušnega, nasičenega od tihe mržnje in zlohotnosti. Tukaj so še rože imele zanjo zoprn, mrtvaški vonj.

Šla je mimo vrta, utrgala cvet in ga vrgla na tla. Najrajši bi bila poteptala še samo sebe, vse. Vojaki so se ozirali za njo in ji klicali prešerne besede. Meščani so jo merili s pomembnimi pogledi. Pol radovednosti in pol zaničevanja je bilo v njih.

Ni marala za to. V nji je bila ena misel, pred katero se je vse ostalo pogrezalo v nič.

„Še enkrat pojdem do postaje, na poti ga bom srečala.“

Pospesila je korake, prišla do postaje in se znova vrnila do vojašnice. Ob vogalu rjavega poslopja se je naslonila na zid, gledala v mrak pred seboj. Imela je občutek, da se bo zgrudila. Mavrični krogi so ji plesali pred očmi. Objela sta jo žalost in srd. Stisnila je trepetajoče ustnice. Mišice v licu so se ji skrčile.

Smeh in objestni klici vojakov so jo zdramili. Zravnila se je, stopila ob zidu in obstala pred stražečim vojakom.

„Ali se je morda Vinko Logar med tem že vrnil?“

Vojakov obraz je plaval v sivi megli. Njegove besede so zvenele kot skozi zvočnik in ji rezko udarjale na uho . . . Skoraj pijana se je opotekla v mrak, tako je bila revna in obupana, a obenem srdita in odločna, da ji je gorel obraz. Ne, ni se vrnil. Dà, oni so mu oddali njen listek. Do enajstih bi se bil moral vrniti . . . Med tem je dospela v drevored, a v zvoniku je bila ura. Trdi, kovinasti zvoki so ostro odmevali med hišami. Marijo je slednji udarec zadel v srce.

Enajst. Ob zadnjem udarcu se je izvil iz Marije vzklik presenečenja in obupa. Kakor da je prešla usodna ura in da je vse končano. Udarila je s pestjo po deblu in zaceptala z nogami. Zdelo se je, da tepta v prah vse vroče, pretehtane besede, ki si jih je bila izmislila po poti. Spoznala je, da bi bilo brez pomena, če bi jih bila tudi govorila. Ubežal je pred njo kot tedaj, ko ji je povedal vse . . . „Ne ubežiš mi . . . čakaj . . .“, je siknila skozi stisnjene zobe. In vendar je povесila glavo. Ali naj ga čaka z istim uspehom še naslednji dan?

Nekdo je prihajal po drevoredu. Pognala se je dalje, kakor da jo je sram ali da se nečesa boji. Kam? V hotel, da bo jokala vso noč in v tugi trgala rjuhe? Na postajo? Šele ob zori odhaja prvi vlak. V neznano, brezdanjo temo, da jo pogoltne? Morda. Ničesar več ni mislila, še njena čuvstva so bila vsa omamljena.

Nobena pot v življenju ji ni bila tako dolga kot tista pot v neznano. Vse, kar je doživela, misli in čuvstva, upi in hrepenenja, se je nejasno, v bliskih porajalo v nji. Porajalo in zopet izginjalo . . . Pred njo je stala njena prva ljubezen, katere nikoli ni popolnoma pozabila, njen

prvi obup, iz katerega se je bila z muko izkopala. Razgledala se je bila okoli sebe, skoro ni več spoznala svoje duše na svetu. Življenje ni zrla več skozi rožnato zarjo, videla ga je, kakršno je bilo v resnici. Grizla jo je misel, da ostane sama, ko umrje teta; njena kri je hlepela po možu. Pripravljena bi bila združiti svojo usodo z vsakomer, ki bi se ji bil približal. Mladost je bežala mimo nje; v tistih dneh je bilo srečanje z Logarjem zanjo največji doživljaj. Z vso pogubno, usodno strastjo se je navezala nanj. Bolj je verjela v njegovo dobroto kot v njegovo ljubezen. Ker je bila starejša od njega, jo je večna bojazen, da ga ne izgubi, gldala ko črv. Ljubila ga je bolj z razumom kakor s srcem, to si je priznala. Prav zaradi tega je Vinkovo ravnanje ni moglo odbiti, le še bolj je razvnelo njeno strast. V dneh, ko se je Vinkovo čuvstvo do nje spremenilo, je izvedela, da se tetino premoženje nagiblje h koncu. Imela je občutek padanja v brezno. Zaradi tega je vse trojno občutila; iz svoje življenjske izkušnosti je vedela, kaj pomeni, če je „vse prazno“ v njem. Ni mogla, ni hotela verjeti. In vendar je bilo jasno: na njeno pot je stopila ženska. Navdala jo je ena sama obupna, blazna misel, da mora zmagati. Bolelo jo je, a ona bi mu odpustila. Že je za hip verjela, da je bila Dora za Vinka le dogodek postranskega pomena, ko ji je ta pokazal svoj pravi obraz. Zgrozila se je pred njim, zdivjala, a nato onemela. Ni se več spominjala, kaj je tiste dni mislila, čutila, delala. Po Logarju ni vpraševala, prej je morala priti na jasno sama s seboj. Pogledala se je v zrcalo: bila si je na jasnem. Sama sebe ni hotela varati. Dore ni poznala. Z neko grozo je mislila na njeno neznano ji lepoto. To jo je delalo blazno razdražljivo in odločno. Dognala je, da je bil Vinko v ječi in da je zdaj pri vojakih. Daleč od Dore. Zasmejala se je. Vse je storila, da ga je našla. Globoko v duši je čutila, da je vse končano, a je z divjim odporom dušila slednjo tako misel. Kljub temu se ji je zdaj rodilo vprašanje: „In če bo vse zaman . . . in če . . .“

Stresnila se je in postala na koncu drevoreda. Ozrla se je. Na ulici so gorele medle luči, med njimi so trepetale široke sence. Znova se je hotela osloniti na drevo, ko je zagledala vojaka, ki je prihajal po pločniku. Gledala je vanj, a se je zdelo, da ga ne vidi. Komaj zavestno se je vpraševala v sebi, kam naj krene, kaj naj stori. Vojak ji je bil le kot črna točka, ki se je bližala in rasla iz mraka.

Dospel je pod luč, svetloba mu je padla na obraz. Marija se je zdrznila kot iz sanj. Spreletela jo je vročina, vse telo ji je prevzela divja radost, v kateri so bile v hipu pozabljene štiri ure čakanja.

Ni spregovorila. Če bi bila hotela spregovoriti, bi ne bilo glasu iz grla. Trepetajoč je stopila iz sence, obstala in se zamajala. Radosti sta se primešali neodločnost in bojazen.

Logar je obstal, se zbudil iz misli in široko razprl oči. Začudenje mu je v hipu izginilo z obraza, nekaj trdega, mračnega mu je leglo na čelo. Roke so mu narahlo trepetale.

Ta ženska, ki mu je bila nekoč tako blizu, mu je bila zdaj neznan-sko tuja. Nekaj hipov se ni mogel ne premakniti ne spregovoriti, stiskal je roke, da so mu pokali členki. Opazoval je igro čuvstev na njenem obrazu. Bil je prepričan, da je vse skupaj samo igra. Lase je imela skrbno počesane, na prsih globok izrezek. Kaj mu hoče? Bilo je jasno. Iz slednje gubice njene obleke je gledal odgovor na vprašanje. Kaj naj ji reče še? Vse ji je že povedal. Bil je zavzet kakor človek, ki je nena-doma srečal svojo mrtvo preteklost.

Vse to je trajalo morda dva, tri trenutke. Nenadoma se je odločilo v njem kot v človeku, ki je pripravljen vreči s sebe vse in pogaziti pod nogami. Odtrgal je pogled od nje in šel dalje.

Marija se je zamajala, nato se premaknila z mesta in se pognala za njim.

„Vinko!“ ga je poklicala pritišano. „Vinko!“ je zvišala glas.

Pritišani klic je odmeval v tihi noči ko krik. Vinko se je ozrl, ostro zapičil v Marijo pogled in siknil: „Kaj mi hočeš?“

Ona je že stala pred njim. Hotela mu je položiti roke na rame, a on se ji je umaknil.

„Govoriti moram s teboj“, je rekla z drhtečim glasom.

Logar je gledal za trenutek, hotel nekaj reči, a se je znova v hipu odločilo v njem. Naglo, brez besede se je okrenil in pospešil korak.

Marija ni več razumela, kaj se godi z njo. Izrekla je novo besedo, a je prepadeno, razočarano prekinila govor, ko je videla, da Vinko beži od nje. Postala je neodločno na mestu in z neko grozo gledala za njim. Z obupno odločnostjo se je znova pognala dalje.

„Vinko, samo besedo . . . Po vsem tem, kar je bilo med nama . . . saj ne veš, kaj ti hočem povedati . . .“

Ali je imela res kako skrivnost ali ga je hotela samo ustaviti? Logar se ni ozrl. Krenil je v senco drevoreda, korak mu je odmeval s kovinastim glasom.

Marija je imela grozen občutek človeka, ki je nenadoma spoznal, da se ne bori s sočlovekom, ampak z vsepričujočimi, nepremagljivimi, pogubnimi pošastmi. Pred njo je bežala senca, od katere je zaviselo njeno življenje, a je ni mogla ne zgrabiti ne doklicati. Občutila je krče po telesu, lomil jo je obupen jok. Vrgla bi se bila na tla, grebla v zemljo, rvala drevesa. A bila je šibka. Vso pot je mislila tudi na maščevanje. Ko je zagledala Vinka, je pozabila to. Zdaj je znova zraslo v nji. Če bi ga

bila mogla doseči, bi ga zgrabila za vrat, mu razpraskala obraz in ga tepla. Ni ga mogla dohiteti. Tako je Logar čul za seboj le rezek, vreščec glas, ki mu je segal do mozga.

Ta ženska je v svoji blaznosti in srdu izpovedala pred vsem mestom svojo preteklost, psovala Doro in Vinka, grozila z maščevanjem. Ali je čakala, da bo Vinko planil proti nji, ji z rokami zaprl usta? Za hip je res omahoval. Občutil je neko globoko, s prezirom pomešano sovražstvo do nje. Skozi okno se je odnekod razlegal smeh. Dva meščana sta obstala na ulici in gledala za njim. Obšla ga je osramočenost. Stekel je med poslednjimi drevesi, zavil ob zidu vojašnice in izginil v črni odprtini vrat.

Ženski glas je utihnil. Marija je bila izčrpana. Imela je občutek, da se je vse pogreznilo okrog nje in je ostala sama, zamotana v črni klopec. Naslonila se je na zid vojašnice. Mislila je, da se bo zgrudila na tla. S poslednjimi močmi se je držala pokonci. Pritiskala je čelo na zid, si grizla ustnice do krvi.

Pol ure kesneje sta prišla mimo dva častnika. V električni luči, ki je obsvetila obraz, se je Marija zdramila, se zravnila, pogledala tuje, sovražno. V njenem obrazu je bilo toliko neznane tuge, gorja in srda, da sta se častnika vprašujoče spogledala.

Odtrgala se je od zida in kakor pijana izginila v senco drevoreda . . . Ura je bila polnoči.

S e d e m i n d v a j s e t o p o g l a v j e .

Nad izpraznjeno gališko vasjo je hrula viharna noč. Deževalo je neprestano, veter je tulil in lomil drevje. Blatne ceste so se spreminjale v potoke. Po poljih so ležala cela jezerca. V hišah so bile nastanjene rezervne čete. Prejšnjega dne so se bili začeli novi boji. Ves dan in vso noč se je tresla zemlja od topov. Vojaki so poplegli kar oblečeni in obuti k počitku.

Po vasi so tekali ordonanci. V pisarnah so sedeli ob medlih lučih telefonisti s slušalkami na ušesih in sprejemali sporočila. Častniki so bili zbrani v bataljonski pisarni. Kadili so in pili žganje. Zdaj pa zdaj so se ozrli v vrata, ki jih je stresal veter: ali prihajajo nove vesti?

V nizki izbi črne hiše na koncu vasi je hodil poročnik Peršič od stene do stene. Na tleh so ležali vojaki z iztegnjenimi nogami v globokem spanju. Peršič je stiskal zobe; nekaj trdega, težkega se je borilo v njem.

Na vojno je odšel z mislijo na Zofijo. Včasih si je zaradi nje očital. Dorine karajoče, skoraj ostre besede mu niso šle iz spomina. Prav tako ni mogel pozabiti prizora, ki ga je doživel z Zofijo ob slovesu. V blaz-

nem življenju vojne je moral imeti koga, da je z vsem srcem mislil nanj. To trajno misel na Zofijo je bilo le za hip zmotilo nekaj drugega. Prišlo je ko meteor, izginilo kakor sanje.

Bedasto življenje, ki ga je živel. Vse se je vršilo v nekaki omotici. Pretekli so meseci, zanj so bila leta. Od spomina na mladost so ostali le drobci. Zaradi izobrazbe — vselej je z ironijo pomislil na to — in zaradi težkih izgub je omotično naglo napredoval. Bil je kakor člen železne verige, stroj, ki je nemo izpolnjeval povelja. To je bilo vse. Ideje njegove mladosti so se plahe, krvaveče umaknile v notranjost. V trenutkih, ko je bil sam, v nočeh, ko ni mogel ali ni smel spati, se je včasih prebudilo v njem in ga grizlo.

Zdaj je hodil od stene do stene, odganjal misli, štel korake, kakor da je v ječi. Želel je, da bi bilo te noči že konec. Da bi je nikoli ne bilo! Vendar se je bal jutra. Hotel je, da bi vstal tak vihar, da bi pometel vse in bi ostala le črna noč.

Vstopil je vojak. Novinec bledega obraza in plahih oči. Zdelo se je, da mu plaka glas.

„Gospod poročnik... tista ženska bi rada govorila z vami... na vrata tolče in vas zahteva...“

Peršič je gledal, kakor da ga ne razume. Nato se je zdrznil kot iz globokega razmišljanja. V dušni stiski je spačil obraz in zamahnil z roko: „Pojdi! Ali ne ve, da nihče ne sme govoriti z njo?“

Vojak je izginil, a on je ostal na mestu. Gledal je v vrata, se naglo okrenil, strmел nekaj trenutkov v plamen sveče na mizi. Stopil je do okna.

V medli svetlobi je videl ordonanco, ki je jezdil na mokrem konju. Iz sosednje sobe je bilo slišati govorjenje telefonistov, drhtenje aparata: krrr... krrr... Težki koraki so prihajali in odhajali. Iz grmljavice topov je bil zdaj pa zdaj slišati močen pok, da so se stresale šipe. Veter je šumel, ječal, stokal...

Peršič je gledal v medle luči na vasi, prebujali so se mu spomini. Iz njih se je najjasneje dvignila zimska noč, ki jo je bil doživel v neki gališki vasi. Bil je še praporščak, ko je ostal sam na snegu, trkal na okno neke samotne hiše. Njegova ruščina je omečila dve ženski, da sta mu odprli. Starejša je kuhala v peči, dekle zalega obraza in pšeničnih las pa je sedelo s knjigo v roki ob postelji. Njene sinje oči so ga prodirale do mozga. Peršič je obstal ob pogledu nanjo za hip ko uročen. Zmeden si je sezuval čevlje in se grel. Toplega ugodja skoraj ni občutil, zdaj pa zdaj je pogledal dekle in znova umaknil svoj pogled. Kje je že videl ta obraz? V sanjah? Ime ji je bilo Marusja. Na njena vprašanja je odgovarjal nerodno, jecljaje. Njen smeh mu je šel do kosti. „Kje ste se na-

učili ruski?“ Sam se je naučil. On ljubi ruski narod. „In zato se borite proti njemu?“ Zbolel ga je njen smeh. Ne samo zaradi Marusje. Še nikoli prej se ni prebudilo tako globoko samoočitanje v njem. Ugovarjal ji je kljub temu: „Tudi Ukrajinci se bore proti Rusom.“ Marusja je razdraženo ugovarjala: „Izobraženci? Naše najboljše može ste pobesili.“ „Moja roka še ni ubila človeka, da bi jaz vedel“, je dejal Peršič s tresočim glasom. „In če bi vam ukazali, da ustrelite popa?“ mu je Marusja prodirala v dno oči. „Tega ne bi storil“, se je Peršič zgrozil. Bil je prepričan o tem, kar je govoril. Srce se mu je topilo kakor sneg s čevljev. Razodel ji je vse, kar je nosil v srcu. Marusji je plamtel obraz. Vpraševala ga je o armadi, o premikanju čet. Odgovarjal ji je prostodušno, nato je z ženskama večerjal. Prepustili sta mu posteljo. Ko se je ves truden pogreznil v blazine, ga je objelo tako omamno ugodje, da je v hipu zaprl oči. Pol v spanju je čutil, kako se je nekdo približal njegovemu obrazu. S trudom je odprl oči in zagledal Marusjin obraz nad seboj. V tistem hipu ga je rahlo, a naglo poljubila na lice. Že je izginila in ugasnila luč. To je bila prva ženska, ki ga je poljubila. Razburljiv, a obenem omamen občutek ga je za hip popolnoma zdramil. Telo mu je zagorelo, oči so se mu upirale v temo. Slišal je šepetanje, slačenje žensk, nato je vse utihnilo. Hotel je premisliti vse, prečuvstvovati. Pred njim je stala Dora: „Dovolj lepih deklet boste srečali . . .“ Izza nje se je dvigala Zofija . . . Oči so se mu zapirale, podobe so izginjale, v rahlih valovih je pljuskalo čezenj . . . Zaspal je. Ko se je prebudil, je Marusja že izginila. Ali so bile vse le sanje?

Spomin se mu je pretrgal kakor blisk. Stresnil se je, stopil od okna, pogledal na speče vojake, vzel svečo in odšel v vežo.

„Straži vežna vrata“, je dejal vojaku. „Nikogar ne pusti v hišo!“

Odklenil je nizka, črna vrata in vstopil v temen prostor z edinim zamreženim oknom. V sobi ni bilo ne mize ne klopi, svečo je postavil na tla. Ko se je dvignil, je uprl pogled najprej v veliko senco na steni, nato v jetnico.

Marusja je hodila ves večer od stene do stene. Ko je vstopil Peršič, je obstala in položila roko na prsi. Tako ga je gledala. Peršič je strmel vanjo dolgo in ni mogel umakniti pogleda z bledega obraza, na katerem se je izražal blazen pogum in smrten strah. V prvem hipu je imel isti omamni občutek kot oni večer, ko jo je prvič zagledal. Temu občutku se je primešalo zdaj nekaj drugega, neopredeljivega.

Že kesno pod noč so ga poklicali v bataljonsko pisarno. Major mu je ostro naročil, da mora čuvati nevarno vohunko. Vzeli so jo, ko je vojakom prodajala sladčice in jih izpraševala. Nadporočnik Rumpel, ki so ga poslali od glavnega vojnega stana, je predlagal, naj jo na mestu ustre-

lijo. Major se je temu uprl. Pripovedovali so o njem, da zelo ljubi svojo mater in sestro. In dasi je bil do vojakov trd in neizprosen, je gojil brezumno spoštovanje, celo strah do žensk. Vohunke ni dal telesno preiskati. Naslednjega dne jo je nameraval poslati k polkovnemu poveljstvu. Izmed vseh častnikov je izbral Peršiča: „Glejte, da vam ne zmeša glave“, je Rumpel s pomembnim nasmehom dvignil prst. Peršič ga ni poslušal. Ozrl se je na vohunko, ki je stala v kotu. Ruta, pšenični lasje, dvoje velikih oči. Vse to se je strnilo pred njim v že napol pozabljeno sliko. Ali se je ob pogledu nanj tudi v nji prebudil spomin in upanje ž njim? Uteči? Minul je hip, morda dva. Peršiču je že prišlo na misel, da bi priznal: „Poznam jo.“ Že ga je objel strah, da ga bo ona izdala. Iz vseh znojnic mu je udaril pot, živci so mu goreli. Z enim samim pogledom sta se sporazumela: molčiva!

Zdaj je bila v ječi in jo je stražil. Naslednjega dne jo bo morda spremljal k polkovnemu poveljstvu. Čakalo jo je mučno izpraševanje, nato smrt. Zgrozil se je. Ko je hodil prej po izbi in mu je udarilo na uho bobnenje topov, je molil v svoji duši, da bi Rusi predrli črto in rešili to dekle.

Odkar je stopil v ječo, je že preteklo nekaj trenutkov in ni še spregovoril. Strmel je vanjo, stiskal ustnice, a se ni premaknil. Kaj mu hoče? Da bi jo rešil? „To je nemogoče, to je blazno!“ si je odgovarjal v duši.

Tudi ona je molčala. Morda je bila pripravila besede, a ji je glas zadušila groza. Stala je, gledala, kakor da ga ni ona klicala.

Nenadoma se je iztrgal glas iz nje. Spregovorila je skozi stisnjene zobe: „Ali me še poznate?“

Peršič se je zdrznil, kakor da se je prestrašil njenega glasu. Pognal je iz sebe: „Marusja!“ Ostrost mu je izginila z obraza, na njeno mesto je stopilo sočutje. „Nisem se nadejal, da se bova srečala v takih okoliščinah . . .“

Marusja se je grenko nasmehnila. Njene oči so postale večje. „Tudi jaz ne“, je rekla skoraj tiho. „Vsaj z vami . . . se nisem nadejala takega srečanja . . .“

„Torej ste res vohunka?“ je skoraj bruhnilo iz Peršiča.

Dekle mu je videlo v dušo. V njegovem glasu je ležalo razočaranje, celo rahlo zaničevanje. Za trenutek je izginil smrtni strah z njenega obraza. Lica so ji zagorela ko v srdu, prestopila se je do črne sence ob zidu.

„Res, vohunka sem. Vem, da me zaničujete, a jaz prav tako služim svoji domovini kot vi. Bolj kot vi. Jaz služim prostovoljno, a vi le, ker ste primorani. Jaz se borim za svoje prepričanje, a vi proti svojemu

srcu. Če tedaj mislite, da je vaše početje častnejše od mojega, me lahko zaničujete. Z večjo pravico bi jaz vas zaničevala . . .“

Besede so bile izgovorjene napol tiho, sikaje, v Peršiču so odmevale kakor z gromom. Premaknil se je, a ni odvrnil oči od nje. Molčal je.

„Morda vam je neljubo, ker me morate zdaj stražiti“, je pristavila čez trenutek s podsmehom. „Oprostite, če sem vam v nadlego . . .“

Peršič je segel z roko na čelo, oblival ga je znoj.

„Ali se zavedate, kaj vas čaka?“

Čez nekaj trenutkov se je oglasilo od stene: „Smrt.“ Na Marusjinem obrazu se je znova prikazal smrtni strah, ki je rahlo spačil njene poteze.

„Morda nimajo dokazov“, je Peršič bruhnil, v mislih obupno iskaje pomoči, in znova segel z roko na čelo.

„Tudi če nimajo jasnih dokazov, me čaka smrt. Poznam take reči. Nočem se varati.“

Molk. Po veži je korakal vojak, dež je trkal na okno. Peršič je videl Marusjin obraz, kako se v zimski noči nagiblje nadenj. Globoko se mu je zasmilila. Hkratu je občutil do nje globoko spoštovanje.

„Kaj morem storiti za vas?“ je vprašal negotovo.

„Samo eno“, je rekla Marusja z velikim mirom. „Da me izpustite.“

Peršič je čutil zbudljaj v srce. Stopil je k oknu, a nato se je okrenil ves bled do nje.

„To je nemogoče“, je prišlo zamolklo iz njega.

„Torej me ubijte!“ so se široko razprle njene oči.

„Zakaj?“ je Peršič od zavzetja skoraj izgubil glas.

„Da me ne bodo izpraševali in mučili. Če me čaka smrt, rajši takoj . . . na mestu . . .“

Besede so bile mirne, a glas se ji je tresel. Borila se je v sebi, a tega ni marala pokazati. Njen obraz je bil bledejši od svetlobe.

Peršič je dvignil roke, nato jih je spustil ob telesu. „Ne morem!“ je dahnil. Gledal je v luč, ki je trepetala na tleh.

„Kaj pa morete?“ je kriknila Marusja.

„Nič“, je bil obupni, zmedeni odgovor.

„Nič?“ je stisnila Marusja ustnice, nova rdečica ji je zalila obraz.

„Ali se spominjate, ko ste mi rekli, da bi ne ubili popa? Če me jutri izročite, boste ubili žensko. Ne izgovarjajte se, ne boste se oprali. Ali mi niste navdušeno pripovedovali, da bi rajši služili slovanski stvari, a ne najdete izhoda? Ali so bile vaše besede laž in hinavščina? Ne? Torej — izpustite me! Čemu molčite? Ženska sem, a bi se na vašem mestu ne pomišljala niti za trenutek . . . niti za trenutek . . .“

Umolknila je. Z roko je segla na čelo, tudi njo je oblival pot. Ustnice so ji krčevito zatrepetale.

Medtem ko je to govorila, se ji je bila porodila strast do življenja. Morda so se bila zganila tudi nekatera prej neznana čuvstva v nji. Pred seboj je videla smrt tako razločno, da jo je pretresla do mozga. Njena mladost, njena bodočnost se je pogrezala v brezdanjo temo, iz katere ni rešitve. Izginil je njen blazni pogum, zaničevanje smrti. Začela je trepetati po vsem telesu. Zdelo se je, da bo izbruhnila v jok.

Zdajci se je sprožila ko struna in planila k Peršiču. Med solzami, ki jih ni mogla zadržati, se mu je obesila na rame, kakor da ga hoče potegniti k tlom. Med poljubi na lica, na brado, na rame, na roke mu je šepetala vroče, divje, brez prestanka:

„Dragi, saj vem, da ti je težko, a reši me! Zdaj vidim, da ne bi še rada umrla. Živela bi rada, tako zelo rada . . . Reši me! Dragi, kako ti je že ime? . . . Obljubim ti, da ti ne pridem več pred oči . . . Reši me, večno ti bom hvaležna, moja mati te bo imela v mislih kot Boga . . . reši me! Moja mati, Nastasja . . . Če se bojiš zase, pobegniva oba . . . Morda prideva do naših . . . In če ne . . . bova skupaj umrla . . . Usmili se me! In če me ne moreš rešiti, ubij me! Sporoči moji materi, kako se je zgodilo . . . Dragi, dragi . . .“

Izjecljala mu je naslov svoje matere. Nato so ji solze zadušile besede, zaihtela je. Prosila ga je samo še z objemi, s poljubi.

Sprva se je Peršič zavzel, obstal je kot okamenel. Vsega bi bil pričakoval, tega ne. Bil je ves iz sebe, občutil je, kakor da mu kdo trga meso s telesa. Če bi zahtevala, ga zaničevala, rotila, bi se lahko upiral. Zdaj je občutil, da ji prošnje ne more odreči, a se je še vedno prav tako jasno zavedal, da je ne sme izpustiti. Naslonil se je na steno in trpel. Znoj mu je v curkih oblival telo. Zdelo se je, da njenih poljubov niti ne čuti; ni je objel, ni je pahnil od sebe.

Ko je umolknila in so med solzami govorile le njene ustnice in roke, se je nenadoma strahotno zganilo v njem. Čutil se je prav tako nesrečnega kot ona. Zravnal se je, jo objel okoli pasu, jo poljubljal na lase, na čelo in mrmral venomer:

„Marusja, Marusja . . . Jaz, jaz . . . Marusja . . .“

V tem trenutku je nekaj udarilo na hišna vrata. Peršič je zdrاملjen vzdignil glavo in se ozrl v okno. Na vasi je bilo nemirno. Oblilo ga je nekaj mrzlega. Pogledal je Marusjo s tujim, vprašujočim pogledom, jo narahlo odrinil od sebe, vzela luč in stopil v vežo.

Vojak je odprl vrata, na pragu je stal narednik: „Gospod poročnik . . . z vašimi vojaki k stotniji. Takoj odrinemo.“

Peršič je molčal, sveča mu je trepetala v rokah. Zdelo se mu je, da sanja. Grmenje topov je ponehalo. Po vasi so cepetali vojaki. Črta je bila predrta, umikajo se.

„Vohunka naj se na mestu ustrelj. Da se je povelje izvršilo, naj se javi stotniku.“

Tedaj se je Peršič docela predramil. Vsak živec je zatrepetal v njem. S široko odprtimi očmi je gledal za narednikom, ki je izginil, v vojake, ki so prišli napol zdramljeni iz izbe in omahovaje odšli v črno noč. Roko je položil na prsi, iz ust se mu je izvila ena sama beseda: „Jaz!“ Zdelo se mu je, da ne čuti ne krvi ne življenja v sebi. Z vasi je bilo slišati klice. Vsem se je mudilo. Peršič se je le medlo zavedel tega. Še pred nekaj minutami se je zvijal v mukah in se ni mogel odločiti, zdaj je postalo nenadoma vse tako enostavno. Kadar se najtežje odloča v človeku, ga sili na smeh ali na jok. Prepadeni vojak, ki je ostal v veži, je videl nasmeh na Peršičevem obrazu.

Koliko časa je Peršič tako stal? Nenadoma se je zdrznil. Zaprl je vrata in se ozrl z dolgim pogledom na vojaka. Z odločnim korakom je stopil k jetnici.

Vojak se je trepetaje stisnil k steni in poslušnil. Minili sta dve minuti. Nato se je slišal pok, ki je gluho odjeknil od sten. Vojak je stisnil zobe in zamižal. Za trenutek je bilo vse tiho. V vežo je stopil Peršič, bil je bled ko smrt.

„Gospod poročnik . . .“, je jokavo vzdrhtelo na vajakovem obrazu.

„Molči!“ je zavpil Peršič in se zravnal. „Marš!“

Vojak se je zdrznil in odšel. Peršič je ugasnil luč in zaloputnil vežna vrata.

Sredi vasi je v blatu in dežju stala zadnja stotnija in čakala odhoda. Peršič je kakor pijan stopil k senci, ki je sedela na konju. S tresočim glasom je javil, da se je povelje izvršilo.

„Kakšno povelje? Kod hodite toliko časa? Ali hočete, da pridemo Rusom v roke? Naprej!“

„Zug marsch!“ je bilo slišati glasove častnikov iz teme. Peršičev glas se je prelomil na dvoje, povelje je bilo skoraj neslišno. Težke noge so zacepetale po blatu, sence so izginjale iz vasi.

Osem in dvajseto poglavje.

Vinko Logar je ležal na slamnjači in uporno strmel na tramove pod nizkim, dolgim stropom. Vežbanje na pomladanskem solncu ga je do smrti utrudilo. Imel je mrzlico. Prejšnji dan so ga pri vojaškem pregledu potrdili za sposobnega. Zvečer je vrgel bajonet v kot in legel oblečen na blazino. Stresalo ga je, da so mu šklepetali zobje.

Vojaki so odšli v mesto. Razen njega sta bila v prostoru še jetični Čič, ki se je smehljaj v solncu pod oknom in pljuval bacile na rjava

tla, in bolnik, ki so ga imenovali „simulanta“. Ta je trdil, da ga grize v notranjosti. Z rokami si je objemal kolena in stokal.

V popolni tihoti se je zdelo Logarju, da plava v ognjenem prostoru. Bil je v nenavadnem stanju. Po užaljeno gledajočih očeh, po ostrih potezah lic je bilo videti, da ne trpi samo telesno. Nekaj mu je težilo dušo. V mislih se ni več mučil s tem.

Skozi pol odprte trepalnice je gledal odlomke podob vnanjega sveta, ki so se stapljale z bolečino. Grenke misli in čuvstva, ki so dobivale nejasne oblike.

Če bi se tedaj pogledal v zrcalu, bi se morda ne bil spoznal. Vse, kar je doživljal dotlej, se mu je bilo zarisalo na obraz. Nehote je stisnil z rokami odejo in jo mečkal. Iz ust so mu prihajale polglasne besede:

„Kaj pravite?“ se je oglasil Čič.

„Kaj?“ se je zdramil Vinko. „Nič.“ In se je znova pogreznil v omotico.

Že prvo noč, ki jo je prebil pod to streho, je spoznal, da je bila vsaka njegova predstava o vojaškem življenju medla v primeri z resnico. Zdaj se ni več domišljjal, da je škoda njegovih načrtov. Misel na bodočnost je postala smešna. Smešne in nesmiselne celo ideje, s katerimi se je plodil v ječi. Bil je toliko vreden kot jetični Čič ali simulant. Oblekli so ga v ponošeno uniformo, pred narednikom je moral za kaznen pasti v prah. Ubili so mu dostojanstvo. Ubijali so mu razum.

Ena sama misel se je posebno jasno izoblikovala v njem: „Žival postajam.“ Pedantska disciplina ga je strašno izmučila. Prazne besede in mučenja. Toliko izkazovanja časti, da je zanj samega ni nič ostalo. Jesti in spati. Včasih še spati ni bilo mogoče. Težke noči, še težji dnevi . . . Pripovedovali so o vojaku, ki je od strahu zblaznel. Čepel je v kakem temnem kotu in zdelo se mu je, da vidi domače, kako ga iščejo. V obupnem joku se je oglašal: „Tu sem, tu sem . . .“ Tako se je oglašal v Logarju ranjeni človek: „Tu sem, tu sem . . .“

„Aj!“ je zastokal simulant. „Tu sem“, se je oglasil Logar. Včasih se mu je venomer dozdevalo, da ga kličejo. Ob zvoku lastnega glasu se je zdramil in pogledal okrog sebe. Bilo je vse mirno. Znova je zaprl oči.

Tisti dan so ga poklicali v pisarno prav tedaj, ko je suhljati desetnik delil pošto na dvorišču. Vinko je vse dni z neko napetostjo pričakoval Dorinega pisma. Z nejevoljo je stopil v pisarno.

Zakaj so ga klicali? Črnołasi narednik se mu je nasmehnil in pomenljivo zavel oči. Z debelim prstom je pokazal na neki papir . . . Logar sprva ni razumel, nato se mu je zjasnilo. Bil je razburjen, a se je delal mirnega. Posilil je nasmeh.

Čič je zapel otožno istrijsko pesem. Vinko je odprl oči. V tistem hipu se je spomnil Dorinega pisma. Izvlekel ga je iz žepa, čelo se mu je še bolj zmračilo.

Pogrezal se je v mrzlično omamo. Lomil ga je spanec, a ni mogel zaspati. Hotel je zbrati misli, a so se mu razbegavale ko ptice. Odganjal jih je, a užigale so se mu v drobcih kakor iskre in mu žareče polnile polzavest . . . Bežal je pred Marijo. Njen krik ga je rezal ko z nožem v srce, iz prsi mu je rasel krohot . . . Tisti večer pred dvema tednoma se je ležé na slamnjači grizel v duši in strmel v tramove nad seboj. Vsak tram vislice, na vsakih vislicah je visela po ena pekoča misel. Ponižujoč sram pred samim seboj mu ni dal spati . . . Naslednji dan je med maršem ob vsakem koraku videl Marijino tresočo se roko, ki je pisala Dori pismo. Oživiljala je trenutke omame, ki so bili zanj že pozabljeni. Zgodili so se morda v dneh, ko je Doro že poznal, vse pred nočjo, ko je govoril z Marijo resno besedo . . . Tega ni maral misliti. Pozabiti je hotel to. Kje je sodnik, ki bi pravično razsodil vse skrivnostne vzroke človeških dejanj?

Vinko se je zganil na slamnjači, a ni odprl oči. Le roka mu je grabila za pismo, ki je šumelo . . . Zdelo se mu je, da je priletel skozi okno črn ptič in mu sedel na prsi. „Pik, pik, pik!“ mu je tolkel s kljunom na srce. Logar je poskusil odpreti veke. Črni ptič ga je gledal, imel je Dorine žalostne oči. Izoblikovale so se ustnice, ki so se premikale, ko da govorijo. Dorine ustnice. Logar je dahnil: „Kaj mi praviš?“ A ustnice so se le premikale. Logar je lovil besede iz pisma in odgovarjal: „Bil sem preponosen, bal sem se smešnosti, nisem hotel raniti tvojega srca . . .“ Logarju se je zdelo, da je razbral z ustnic: „Tako rada sem te imela!“ In daj? Psst! Tiho! Oči so izginile. Ustnice so izginile. Vse je izginilo . . .

Nekaj je tolklo. Počasi, kot bi padala kaplja za kapljo na kovinasto ploščo. Vinko je posluhnil. Nič . . . Dvignil je roko z Dorinim pismom, pogledal vrstice, ki so se strnile v črn madež. „Tako si me ljubila, a zdaj?“ je zašepetal. Molk. „Dora, zakaj me ne razumeš? Tako zoprne . . . so mi te nizkotnosti . . . Zame je preteklost mrtva . . .“ Molk. Znova je kapljala voda. Vinku se je zdelo, da mu padajo besede Dorinega pisma na žgoče ustnice. Beseda za besedo. „Kako naj te razumem? Kako naj še verujem vate? Tako te imam rada: če mi vse pritrdiš, ne bom mogla verjeti. A ti si navezan na Marijo . . .“ Besede so utihnile, Logar je preplašeno odprl oči.

Nenadoma se je dvignil na postelji in zastrmel v Čiča, ki se je igral s slepimi patronami. Zdelo se je, da vidi prikazen. „Molči o Mariji! Ne

maram več slišati o nji! Zakaj me ponižujete? Zakaj me mučite? Ne piši mi takih pisem, ko sem zvezan in se ne morem braniti. Ne piši . . . Glas se mu je pretrgal.

Krčevito, hlastno je raztrgal Dorino pismo in vrgel koščke na tla.

„Kaj vam je?“ se je oglasil preplašeni Čič.

Vinko Logar je gledal nekaj časa zmedeno, nato se je znova vrgel na posteljo. Ni spal, ni bedel. Ni se zavedal, kaj mu šepetajo ustnice. Bila je že noč, ko je znova odprl oči. Vojaki so se spravljali spat.

„Ali že gremo?“ je vprašal zmedeno. „Saj ni še čas.“

Nihče mu ni odgovoril.

Devet in dvajseto poglavje.

Dora je sedela v svoji podstrešnici in strmo gledala predse. Na mizi je ležalo Marijino pismo, poleg njega Vinkova dopisnica. K steni je postavila dve sliki. Logarjevo in Marijino. Stala sta pred njo ko obsojenca. Dora je bila stroga sodnica. Toda stokrat bolj je razsojala nad svojo dušo in nad svojimi čuvstvi kot nad onima dvema.

Zunaj je bila pomlad. Solnce je svetilo skozi zelenje, v drevju je žvižgal kos . . . Dora ni občutila pomladi. Z otožnim pogledom se je ozrla na Vinkovo sliko. Nenadoma se je dvignila in zaprla oči. Še je mislila nanj.

Koliko je zanj trepetala! Še v sanjah je iztezala roké kot bi ga hotela braniti. Večkrat je videla Marijino senco poleg njega. Bila je rahla, komaj vidna, a neločljiva. Misel, da ga vežejo ž njo neke neznane, komaj slutene vezi, ji je tičala ko trn v srcu. Poskušala se je prepričati: „Preteklost, ki nima nič več opraviti z mojimi čuvstvi.“ Logarja je postavila v idealne višine, ni ga marala niti primerjati z drugimi. Polagoma, z bolečino se ga je privadila gledati kot človeka. Hotela ga je razumeti.

Iz pisma, ki ji ga je pisala Marija, je stokrat zaživel, kar si je zanikala in skušala pozabiti. Dasi je to žensko radi cinično odkritih besed rahlo zaničevala, ji je vendar verjela. Kako bi mogla ženska tako lagati? Zdaj je razumela Marijino blazno navezanost na Vinka. Opravičevala jo je. Tako je bila tudi Alma navezana na Segulina. Tako bi bila tudi ona brezmejno navezana na vsakogar, ki bi se mu bila vdala. Tako odloča neki večni zakon v ženskem srcu.

To je bilo jasno. Le nečesa ni mogla razumeti. Logar je stal kot uganka pred njo. Verjela je, da je gojil do nje globlje čuvstvo kot do Marije. Ona je bila njegova prva ljubezen. Zakaj ji ni povedal, da ne sme in ne more zapustiti Marije? Bila je prepričana, da je tako . . . Ne,

ne, tega ni mogoče dognati z razumom. Odločiti mora čuvstvo. Čuvstvo pa je bilo ranjeno. Da se je približal Mariji, ko je ljubil že njo, jo je brezmejno poniževalo in jo navdajalo z usodnim začudenjem. To je bilo odločilno za njeno dušo.

Spomnila se je dne, ko je ko blazna hitela na postajo. Hotela je k Vinku. Vrnila se je . . . Tri dni mu je pisala pismo. Bilo je jasno, iskreno. Začudenje in odpoved. Med vrsticami je ječala njena ranjena duša.

Ko je pismo odposlala, se ji je porodila misel, da je bilo morda vse skupaj laž. Dasi tej misli ni verjela, ji je vendar zadrhtelo srce. Upala je in obupavala. Želela je celo, da bi se ji zlagal, četudi je vse resnica. Ne, Vinko je bil morda plah, a lagati ni znal.

Tiste dni, ko je čakala odgovora, ni imela nikjer obstanka. Hodila je v podstrešnici od stene do stene in trgala robec med zobmi. Nekje v daljavi je divjala vojna in sejala smrt. Dori se velika človeška drama ni zdela nič v primeri z mukami, ki jih je tedaj pretrpela ona.

Po večnosti trenutkov je prejela dopisnico. Iz bolnišnice. Pisal ji je v prisposodobah, besede so bile ko hijeroglifi. Ona jih je razumela. Sprva se ji je zasmilil. Tri dni je ležal v mrzlici, tedaj je okreval. Čez nekaj dni odide na bojišče. Besede, ki so sledile, so jo zbolele. Ni pomislila, v kakšnem duševnem stanju je prejel njeno pismo, ki ga je v mrzlici raztrgal. Potreboval je duševne opore, a ona mu je jo odtegnila. Dora je prvič mislila samo nase. Ranilo jo je, da je nestrpno zametal preteklost in Marijo, kakor da se je s tem nji zgodila krivica. Ni tajil, ni se opravičeval. Vpraševal je, kako da ga ona ne razume. S ponosom, celo z ironijo je sprejel njeno delno odpoved. Če mu hoče pisati, naj mu piše v dveh dneh, sicer bo izginila sled za njim. Nato mu bo vseeno: smrt ali življenje.

Dora ni opazila pošasti, ki je dihala iz vrstic: vojna. Bila je preveč pogreznjena v lastno razočaranje in bolečino. Bila je prizadeta tudi kot ženska. Dva svetova: na enem je stala ona, a na drugem Vinko. Morda je za hip samo slutila, kaj se godi na drugem svetu, razumeti ni mogla.

Znova je hodila nemirna okrog. Shujšala je. Obraz se ji je nategnil, dobila je črne kroge okrog oči. Domači so jo začudeni gledali: „Ali si bolna?“ Da, bila je bolna.

Tri dni je čakala in trpela. Ali bo poginila od tuge, ali se bo razuzdano zasmejala? Ko se je zdramila, je bilo že prepozno, da bi pisala Vinku. Postavila je slike na mizo, prebrala še enkrat pismo in dopisnico. Besede je znala na pamet. Žgale so jo ko ogenj. Strmela je v slike. Marija je stala ko živa pred njo. Gledala ji je v dušo.

Njen grenki nasmeh je rezala črta porogljivosti. Ali se je hotela maščevati nad Doro ali nad Logarjem? Dora jo je v duhu povpraševala o podrobnostih, ki so jo bolele. Na vsako gorostasno vprašanje pritrjuje odgovor. Če bi bila Marija vedela, kaj se godi v Dori, bi se bila zgrozila. Ona tega ni mogla vedeti. Poznala je le svoj srd in svojo bolečino.

Dora je umaknila pogled. Ko se je znova zazrla v Vinkovo sliko, se je zdrznila, stisnila pesti in zvila roke nad glavo . . . Ali bo mogla preboleti? Ali je mogoče znova zgraditi stavbo, ki se ji je zrušila?

„Vinko! Vinko!“

Z očitanjem, z ljubeznijo, s srdom je prišel ta klic iz nje. Bilo ji je, kakor da kliče izgubljenega, a on se le medlo oglašča v njenem srcu. Vsa je trepetala.

Zdelo se ji je, da je premagala svojo notranjost. Čutila se je močno. Sedla je in napisala Mariji nekaj vrstic. Smehljaje je vzela obe sliki in stopila v vežo. Vrgla ju je na ogenj, da sta se v hipu zvilii v vročini kot bi se objeli. Še enkrat se je prikazal delec Logarjevega obraza, nato je počrnel in ugasnil.

Dora je stopila na prag in gledala za nečakom, ki ji je nesel pismo v nabiralnik. Omotična, pijana se je vrnila v sobo. Vse v nji in izven nje se ji je zdelo neznansko spremenjeno. Njena moč je bila izčrpana. Opotekla se je do postelje in dušila jok v blazinah. Mladost, ljubezen, še življenje, vse se ji je zdelo kot izgubljeno.

Trideseto poglavje.

Biló je sredi maja. Zofija je slonela na oknu in se z zlovoljnim obrazom ozirala po drevoredu cvetočih kostanjev. Skozi zelenje so prodirali solnčni žarki in jo zbadali v zenice. Vznemirjali so jo celo valovi močnega vonja akacij in rož. Nosnice so ji trepetale. Ali je pričakovala moža? Ne. Čakala je nečesa drugega, sama ni vedela, česa. Vsega, kar ji še more dati življenje.

Odkar ni bilo Dore, je ostajala po cele dneve sama. Še nikoli se ji ni zdela hiša tako strašno velika in pusta. Nikoli neznosnejša kot tistega dne.

Zadnje leto se je zdela navidez pomirjena. Vojna in vse, kar je bilo v zvezi z njo, ji je prijetno dražilo živce. Čutila se je mladostno. Srčno rada bi se bila udeleževala mestnih zabav in dobrodelnih prireditev. Na vsako prošnjo je zadoščal možev pogled, da je umolknila, dasi je trpela zaradi tega.

Ivan je postal zadnje čase trpko samozavesten. V očeh mu je brala: ne da se več zaceliti, kar je bilo med njima. Le včasih je pozabil za hip, v njenem objemu je jecljal ko dete. Nato mu je znova legel mrak na oči.

Ali je razložil skozi prisojno krinko vnanje mirnosti grozeči nemir njene duše? Morda je slutil, kaj jo še vedno in čimdalje huje muči. Zofija je skrbno prikrivala Peršičeve dopisnice. Bile so nerodne, skoraj vsakdanje besede, a zanjo so zvenele ko nebeška godba.

Pisala mu je tudi ona. Vso strast zrele ženske je zlila v besede. Odgovor: nemir doraščajočega fanta, ki še ni poznal ženske, a ga je vojna vrgla v umazan vrtinec življenja. Pisal je, da pride na dopust. Na dopust? Zofija je drhtela od pričakovanja. In vendar se je nečesa bala.

Kadarkoli se je zazrla v Ivanov otožni, resnobni izraz na obrazu, se ji je zazdelo, da nekaj ve. Morda ga je veselilo, da jo misel na Peršiča odvrta od drugih moških. Toda molčal je. Njegova filozofska mirnost je Zofijo bolela, celo žalila. Prenašala jo je z muko. Mrzila ga je zaradi misli na Peršiča, radi tega, ker je ni dovolil živeti. To mržnjo je včasih kazala precej očitno. Vendar je pazila, da ni izgubila videza mirnosti.

Želela si je svobode. Tako strašno, da se ni zgrozila nad tiho mislijo „Da bi šel Ivan v vojno!“ — Nekoč ji je povedal, da ga v pisarni prezirajo in da mu grozi vpoklic. Razveselila se je tako očitno, da so se od groze in nemega začudenja razširile Ivanove oči.

Zavedala se je. Skrila je radost in omenila, da ga morda prezirajo zaradi Dore. Da bi popolnoma zbrisala porazen vtis svoje radosti, ga je povabila na sprehod.

V mraku pod kostanji so se stiskali vojaki in dekleta. Zofija jih je opazovala z nekim žarom v očeh. Privila se je k možu in mu rekla:

„Poglej, Ivan! Vojna — smrt in ljubezen!“

„Ljubezen“, je siknil Ivan mrzlo, skoraj srdito. „Ta svoboden razmah vseh grdih nagonov v človeku imenuješ ljubezen?“

Zofija je preplašeno obmolknila. Nerazumljivo je gledala moža. Čemu se zaradi tega tako razburja? Na tihem, v dnu duše si je znala odgovoriti na to vprašanje.

Od takrat jo je vedno pogosteje mučila želja, da bi ostala sama. Z nekim strahom se je zavedala, da jo vsak dan bolj jezi moževa navzočnost. Opažala je pogrške na njem, ki jih prej nikoli ni opazila. Kako sreba juho, ji je bilo mučno. Ponoči je spal z odprtimi usti. Imel je hribovsko hojo z dolgimi, zibajočimi se koraki . . .

Ko je tisti večer v maju zlovoljno gledala v vrsto kostanjev, je pod nizkimi, zelenimi kronami nenadoma opazila Ivanove noge. Neznani nemir, ki jo je mučil že od poldneva, se je podvojil. Stresnila se je. Z

neko mržnjo je merila njegove dolge korake. Tistikrat se je Ivanova hoja celo zapletala.

V hipu, ko se je prikazal njegov obraz izza zelenja, mu je zaklicala: „Ali si pijan?“

Ivan je dvignil glavo in premeril to ženo z dolgim, ostrim pogledom. Molče je krenil v hišo.

Zofija je odšla za njim. Z vprašujočim pogledom ga je spremljala od stene do stene. Končno se je zravnal in obstal ter dejal tiho z mrtvim pogledom: „K vojakom moram.“

Zofija bi ne bila mogla imenovati občutkov, ki so takrat prešinili njeno dušo. Le to je vedela, da se je nekaj spečega prebujalo v nji in ji prehajalo v vse telo. Z vso silo se je morala zadrževati, da ni pokazala svojih čuvstev. Bili so strašni trenutki. Molče je gledala moža, ki je segel na steno, odtrgal izpod cesarjeve podobe rumeno-črni trak, ga zmečkal in ga vrgel na tla.

„Prekleta vojna! Ne nehajo, da bodo vse pogubili. In zato . . . sem jim bil zvest? Naj vrag vzame monarhijo . . . in vse . . .“

Besede so bile za Ivana nenavadne. Niso izvirale toliko iz srda, kot iz žalosti. Zofija je čutila, da Ivanu ni toliko zaradi sebe kot zavoljo nje. Ločitev mu je bila težka. Nekoliko se ji je zasmilil. Pol iz sočutja, a pol zato, da bi zatrla radost, ga je skušala tolažiti.

Ivan jo je samo pogledal: „Ti moraš proč odtod.“

Zofija je obstala kot okamenela. Senca mržnje ji je zatemnila čelo.

„Zakaj bi bilo to potrebno?“ je vprašala zamolklo. „Kam naj grem?“

„K nam domov. V hribe.“

Žena je gledala izpod čela in si grizla spodnjo ustnico. Na kmete naj se zakoplje? Tej misli se je vse upiralo v nji. Tako si je želela svobode . . . Peršič pride na dopust . . . in . . . Trepetajoče, plaho so prihajale besede iz nje.

„Zakaj naj bi šla, Ivan? Tu je moj dom. Tu sem vajena živeti. Ali naj se potikam po svetu, med tujimi ljudmi? Saj ni vzroka, da bi morala iti.“

Ivan se je dvignil in stresnil z glavo. Stopil je preko sobe in znova sédel. Videti je bilo, da notranje trpi.

„Moraš iti“, je položil pest na mizo. „Vse kaže, da bo tudi tu divjala vojna.“

Zofija je sedla in onemela. Radost, ki je bila sladka in grozna obenem, se je bila umaknila. Zadnje besede so jo preplašile. Hkratu je bilo nekaj mikavnega na nji . . . Spoznala je, da možu ne sme več ugovarjati.

Z vsako besedo bi vzbudila le novo sumnjo in podžgala njegovo hribovsko trmo . . . Dolgo sta molčala.

Slednjič se je Zofija dvignila in z negotovimi koraki stopila do moža. Sedla mu je na kolena, ga objela z eno roko okrog vratu, a z drugo mu je grebla v lase.

„Ali te skrbi, Ivan? Saj se mi smiliš . . . Tudi meni bo hudo brez tebe. A čemu bi morala biti drugim ljudem v nadlego? Ivan! Če bo res vojna, bom pobegnila. Ali se bojiš zame? Saj je tu Urška . . . In če ni drugače, lahko pride Dora . . . Ivan, Ivan . . .“

Besede so ji tekle neprisiljenō, sladko. Sama sebi se je gnusila, a ni bilo drugega izhoda. Čutila je, kako je pod njenimi besedami, pod božanjem njenih rok ginila moževa odločnost. Zadnji čas se nikoli ni primerilo, da bi bila tako ljubezniva ž njim. To ga je omamljalo. Verjel je v pristnost njenega čuvstva. Dvignil je obraz, rahlo pobožal njeno roko, poljubil ji je prste.

„No, pa ostani, če mi Dora obljubi, da pride k tebi . . .“

„Obljubila bo“, ga je Zofija strastno poljubila. Ta poljub ni bil neiskren.

(Dalje prihodnjič.)

OBZORNIK

FRAN TRATNIK — PETDESETLETNIK

Ko se je prvič oglasilo Tratnikovo ime v naši javnosti, je bil v slovenski umetnosti impresionizem na višku svojih mladih moči. To je bil čas Ketteja, Murna, Zupančiča in Cankarja, pa mladega Lajovica, ko je lirika cvetela v našem slikarstvu, v knjigi in glasbi. Zpoznela romantika je iskala sodobnega izraza, prebujajoča se narodnostna zavest se je borila za poglobljeni prvinski svoj izraz. Samo posamezni znaki so kazali, da mladi rod čuti zares sodobno, zares po svoje. Najglasnejši glasnik tega novega, človečansko usmerjenega, socialno poudarjenega pokolenja je bil Cankar. In kakor njegov dvojnik v upodabljaljoči umetnosti je postal Fran Tratnik, ki je v tiho idilo slovenskega slikarstva prinesel duha borbenosti in brezobzirne volje, biti iskalec resnice in zagovornik pravičnosti.

Že s prvimi deli je izrazil Tratnik svoj odpor proti vsem konvencionalnim lažem, proti hinavščini v življenju in v umetnosti, proti socialni krivičnosti. Ta svoj odpor je izražal strastno z iskreno prepričanostjo, čisto po svoje. Nič akademske uglajenosti ni bilo v teh risbah, nič tiste obče priznane „lepote“, pod katero se je kot pod krinko skrivala puhlost in ničevnost. Précej spočetka je bilo videti, da je temu prvemu slovenskemu socialnemu umetniku vse važnejše vprašanje „kaj“ od vprašanja „kako“.

Kot rojenega risarja ga je nekako s silo privedlo v satiro. Tam je najlaže mogel razviti svojo najosebnejšo značilnost: pričeti neprestano, načelno in brezkompromisno borbo z vsemi, ne samo v vprašanjih umetniškega izražanja, temveč v vseh problemih kulturnega življenja. Zakaj umetnost mu ni bila

IN SOLNCE JE OBSTALO

ROMAN — FRANCE BEVK

Ena in trideseto poglavje.

Vipavska dolina je bila kot vojno taborišče. Vse ceste so bile polne vozov in vojakov. Dora je potovala k Zofiji, dolgo je hodila peš. Družba častnikov, veseljakov od trena, jo je slednjič vzela na voz. Bila je razmišljena. Njihovo govoričenje je le napol poslušala.

Gledala je vojake in se spomnila Vinka. Kje je zdaj? Izgubila je vsako sled za njim. Odganjala je misli nanj, a so še jasneje vstajale pred njo. Neka megla, ki je bolešno pronicala iz njene duše, je zakrivala njegovo podobo. Naj si je včasih še tako domišljala, da je dobra, je zdaj spoznavala, da jo zastruplja neko zlobno čuvstvo.

Ko je neko noč Ivan potrkal na vrata in jo zaprosil, naj gre k Zofiji, se je razveselila tega. V njegovih žalostnih očeh je brala tiho dramo njegovega življenja. Ni ji razodel, kaj ga tare, a ona ga je iz svoje bolečine razumela globlje kot kdaj prej. Obljubila mu je. Ne samo iz usmiljenja. Na vasi ji je postalo pust, imela je preveč časa za razmišljanje. Postala je čudaška, bolešno razdražljiva. Vojna? Nasmehnila se je. V nekaterih trenutkih ni marala, če jo tudi ubije. Zdaj pa zdaj jo je zgrabila prej tuja, obupna misel, da bi se vrgla v življenje. Ne. S preveliko mržnjo je gledala na moške.

Z odhodom v mesto je nekaj dni odlašala. Med tem je nastala na jugu vojna. Ko so se pomirile prve vesti, se je dvignila na pot . . . Sedé na vozu je gledala na kolone vojakov, na prašno zelenje ob cesti. V duhu je zaživela večer, ko sta z Vinkom hodila pod kostanji in platanami. Mesečina, morje vonjav. Slavci so peli. Logar se je nagnil do nje: „Tudi v meni vse poje.“ Dà, tudi v njenem srcu je vse pelo.

Otresla se je spomina. Oči so se ji uprle ob grob ob cesti, na katerem je stal lesen križ. Eden izmed častnikov se je zasmel: „Tu leži, a doma pravijo: kako, da nam Janez nič več ne piše?“ Dora se je stresla. Kaj je smešnega na tem?

Grmenje topov jo je prebudilo iz tope žalosti in iz misli . . . Pred njenimi očmi je ležalo mesto, prva obstreljevana hiša. Za hip jo je objel tesen občutek strahu. V zraku je nenadoma zatulilo. V bližino ceste je padla granata. Vojaška kolona se je razpršila. Nad izkopano kotanjo se je dvignil ozek, bel dim.

Solnce je toplo grelo skozi drevesa s polomljenimi vejami. Ceste so bile skoraj prazne, nekatere trgovine zaprte. Iz ranjenih zidov je gledalo golo kamenje, rdeča opeka. Pod kostanji so se podili otroci.

Voz je zavil v novi del mesta, med vrtove in hiše. Po cestah so se pomikale dolge municijske kolone, mule z zaboji in kotli. Mimo so hodili okoliški kmetje s počasnimi, nebrižnimi koraki.

Dora je uprla oči v plavolasko, ki je stala na križišču. Imela je motne oči, vabeč pogled, a na ustnicah malomaren, truden nasmeh. K nji je pristopil častnik, zavila sta v stransko ulico . . . Dora je razumela. Obšlo jo je nekaj mrzlega.

Na navadnih vozovih so vozili ranjence. Na bledih obrazih skoraj ni bilo videti življenja, skozi obveze je pronicala kri. Iz samotne hiše se je razlegal glas klavirja. Vesela popevka iz operete. Iz nizke krčme je prihajalo vpitje vojakov, rezgetajoči se ženski smeh . . . Blaznica!

„Tu bom živela?“ je pomislila Dora.

„To je vojna, gospodična“, je rekel poročnik, ki je sedel poleg nje, in ji puhnil oblak dima v obraz. „Oprostite! Včasih nisem kadil. Iz dolgočasje kadimo ko Turki, zaradi pozabe pijemo ko živina in se . . . Fej!“ Bil je še mlad. Na čelu je nosil brazgotino, na licih starostne poteze. „Jaz bi še svoje stare tete ne pustil sem, lepa gospodična.“

Dora je zardela. „Prišla sem obiskat svakinjo. Ne bom za dolgo.“

„Glejte! Tam je Kalvarija“, ji je poročnik ponudil daljnogled.

Dora je strmela. Kje so trije križi, razvaline cerkve, hrasti, akacije, trate? Vse je izginilo. Gora je bila podobna golemu hrbtu rjave zveri, ki se pripravlja na naskok. Na vrhu so bili videti beli dimi. Jarki in kritja, ki jih ne more razločiti prosto oko. Ostanke goščave, okleščena drevesa. Vse žalostno, štrleče v zrak.

S čudnimi občutki je Dora stopila na cesto in hodila po ulicah. Na razbiti ploščadi se ji je zibala noga. Nad mestom je tulilo in zavijalo. Od Števerjana so prihajale granate, iskale baterij na polju.

Ne da bi se tega zavedala, je Dora naredila ovinek. Ko je skozi polomljeni kostanj uzrla streho bratove hiše, ji je vzdrhelo srce. Pospešila je korake. Na vrtu je stala Urška. Ko jo je zagledala, je tlesknila z rokami in planila v hišo.

Zofija je Doro prisrčno objela. Dori se je ob spominu na brata rahlo pomračil obraz.

„Pred tremi dnevi te je iskal neki častnik. Prinaša ti pozdrave od Kleinbergerja.“

„Ne maram njegovih pozdravov!“ je rekla Dora razdraženo. „In kar se častnikov tiče, ti že zdaj povem, da ne maram nikakih znanj. Zato nisem prišla . . .“

Zofija od začudenja ni vedela, kaj naj reče.

Dva in trideseto poglavje.

Poročniku Peršiču se je mudilo v stotnijsko pisarno. Stopaje ob razstresenih hišah poljskega mesteca se je nervozno smehljaj. V čudni medsebojni zvezi je mislil na mater in na Zofijo . . . V pisarni je našel poleg uniformiranega pisarčka tudi Vinka Logarja. Ta se je sklanjal nad nekim papirjem in ga z vnemo črtal v razpredelnico.

„V pisarno so te vtaknili?“ se je začudil. „Kaj pa delaš?“

„Papir črtam. Zato sem študiral univerzo.“

Peršič se je prisiljeno zasmel.

Ko se je stotnija po umiku pred Rusi utrdila v novih postojankah, so prišli novinci. Med njimi je Peršič kmalu ugledal tudi Vinka Logarja. Bila sta prijetno iznenadena. Profesor je stal pred bivšim dijakom kot prostak pred častnikom. „Ruht, za Boga!“ mu je zaklical Peršič. „Nocoj pridete k meni!“

Logar je prišel. Pri žganju sta se začela tikati. Profesor je jedel od ponudenega brez sramu. Bil je lačen. Pri tem je meril Peršiča: „Čudim se, da si postal častnik. Če se spomnim tvojih besed . . .“ Bivši dijak se je široko zasmel: „Iz človeka naredijo vselej tisto, česar se brani. Danes bi bil lahko že drugo leto na univerzi. Ko se konča vojna, bom ničla . . .“ Pil je kozarček za kozarčkom. Vinku je bilo dobro pri srcu. Bal se je bojišča, a po prvih vtisih se mu je zdelo življenje znosnejše kot pri kadru. „Da, bolj človeško je“, se je Peršič krohotal. „Človeka so ponižali pod žival.“ Ponudil mu je cigareto: „Veseli me, da je vojna najbolj osleparila tiste, ki so največ pričakovali od nje. A ne vem, za vruga, kaj mislijo Rusi s svojim umikanjem. Strašno me jezi, da me še niso ujeli . . .“ Bil je že pijan. Pripovedoval je o vohunki. Teatralično, s kretnjami, z ognjem: „Vojaka, ki je stal v veži in slišal strel, sem našel od groze pol mrtvega . . .“ Logar ga je poslušal ko okamenel, še srce mu ni bilo. „Pa si jo res ubil?“ se mu je sredi tesnobe izvilo iz prsi. „Ha, ha! Ali moreš res kaj takega misliti o meni?“ je Peršič omahovaje stopil do vrat in pogledal, ali ne posluša kdo. Nato mu je rekel šepetaje: „Molči, drugače mi ne ostane drugega.“ Pokazal je na revolver. In se je pijano zasmel: „Tudi tega nisem zmožen. To bi storili drugi . . .“

Logarja je obšla rahla mrščavica. Ni vedel, v kakšni zvezi je tedaj pomislil na Doro. Zdelo se mu je, da ga je od žganja omoteni poročnik gledal v dušo. Izpraševal ga je o razmerah doma, nato o Dori. Peršič je z grenkostjo mislil na dom, najrajši bi ne bil govoril o tem, a mu je neki notranji glas narekoval vprašanja. Dora? Logarja je rahlo ranilo. Tisto dopisnico ji je pisal obupan in bolan. Pozneje, ko je bil zdrav in je hladno preudarjal, ga je nekoliko peklo. Pričakoval je, da mu bo Dora

kljub temu odgovorila. Zaman. To ga je bolelo, to ga je obenem srdilo. Ni je razumel. Tudi ona ga ni razumela. Nekoč je bral, da ljubeča ženska vse odpušča. Ali ga ni ljubila? V srdu in bolečini je postal bridko odločen, skoraj maščevalen. Pisal je prijatelju, naj uredi njegovo zadevo z Marijo. To se mu je sicer zelo upiralo, a ni si vedel druge pomoči . . . Starka se je razjokala, a vendar je razumela. Sprva niti ni hotela vzeti kakega povračila. Ta žena se je Vinku zasmilila. Obenem mu je bilo lahko. Bil je prost Marije, a tudi Dora mu je bila neznano daleč. Težko je odvrčal misli od nje, vendar mu beseda ni šla z jezika . . . Peršič je opazil, da se Logar umika pogovoru o Dori. Pogledal ga je pomenljivo, nato je diskretno umolknil. Segel si je z roko na čelo: „Pijan sem, postal sem živina . . . Fej!“ Logar je prekinil molk, ki je sledil: „V ječi sem se pridružil tvojim mislim . . . Najhuje me grize, če bi moral mož proti možu . . .“ Njegov glas je zvenel kakor v joku.

Pozneje sta se večkrat sestala. Bila sta drug drugemu v uteho . . . Zdaj je gledal Peršič v razpredelnico pred Logarjem in znova spregovoril:

„Ali veš, da pojdem na dopust? Mater mi je ubilo . . .“

Logarja je neprijetno zadela misel na dom. Spomnil se je prejšnjega življenja, Dore. Razmišljeno mu je izrekel sožalje. Peršič se je okrenil do pisarčka:

„Ali je že prišla moja dopustnica?“

„Da, gospod poročnik. Toda gospod stotnik je naročil, da ga počakajte. Govoriti mora z vami.“

Kaj mu hoče stotnik? Ne, tega pisarček ni vedel. Peršič je s pomenljivim pogledom na Logarja nervozno stopil od okna. Zunaj se je širil trg, v ozadju je bil vrt. Na drevju so se kazali prvi znaki umirajočega poletja.

Na Peršičev obraz se je znova zarezal smrtni strah, ki ga je spremljal zadnje mesece in ga nikoli ni popolnoma zapustil . . . Po dogodku z vohunko se je stotnija naglo umikala. Strašna zmeda, obupni boji za nove postojanke. Vojak z žalostnim pogledom, ki je tisto noč stražil Marusjo, je bil ubit. Rumpel je bil ranjen, odpeljali so ga v bolnico. Peršič si je želel, da bi bilo vse uničeno, izbrisano s površja zemlje. Nenadoma so se dvignili iz jarkov in znova pohiteli na sever, v kraje, ki so jih zapustili Rusi. Veletok, ki bo izpod naplavine pozabljenja odkril njegovo „hudodelstvo“. Občutil je grozo na smrt obsojenega. Zdelo se mu je, da se nikoli več ne sme zasmejati. Treba je samo nespametnega slučaja . . . Kadarkoli so ga klicali v pisarno, ga je obšel drget. Tiste dni je bila Marusja skoraj zagrnila misel na Zofijo. Upal je, da se z vo-

hunko nikoli več ne bosta srečala. Če bi se srečala, bi to pomenilo njegov pogin. Zaradi groze in strahu se je branil misli nanjo. Po sili je odvrčal misli na Zofijo. Obdajali so ga cinični pogovori tovarišev. Vse prenizkotno, da bi postal iz mladeniča mož, dasi si ni tajil, da mu je v nekaterih hipih bolešno kipelo v krvi. Iz mraka njegovih želj se je dvigala Zofija. Želel si je dopusta. Zdaj, ko mu je ubilo mater . . . Misel na Zofijo je v tistem hipu občutil kot skrunitev materinega spomina, vendar se je ni mogel otresti . . .

Odtrgal se je od okna. V zadnjem hipu se mu je zazdelo, da je videl pred pisarno vojaka z bajonetom na puški. Ali ga stražijo? Smešno! Obstal je sredi pisarne. Oči so mu zmedeno iskale po zašarjeni mizi. Njegova plašnost je postajala boleštna, tega se je zavedel. In vendar . . . Zamizal je. Nato se je nagnil do Vinka:

„Vidiš, neumno je, prazen strah, a vendar se vedno bojim, da je kaj zaradi one . . . vohunke . . .“

Logar ga je preplašen pogledal. „Ali kaj slutijo?“

„Tega ne. Major me je celo predlagal za malo srebrno“, se je Peršič čudno zasmel. „Toda ženske so drzne“, je pošepnil. „Neumljive. Če jo še enkrat ujamejo, spoznajo, tedaj . . . Ha, ha!“

Smeh mu je onemel. Šel je z naglimi koraki po sobi. Logar je z začudenjem in s pomilovanjem gledal za njim. Videlo se je, da mu je vojna globoko zrahljala živce . . . Peršič je pogledal na uro: že sedemnajst minut je čakal.

V tistem hipu je v veži zarožljala sablja, vstopil je stotnik. „Torej na dopust, gospod poročnik? V vašem domačem mestu so boji; mi ne smemo vedeti, da ste bili tam“, se je mož dobrodušno, pomenljivo smehljaj. „Zakaj ste tako prebledeli? Ali ste bolni?“

Peršič se pozneje ni spominjal, kaj je izjecljal. Ko je stotnik odšel, se mu je nenadoma grozno mudilo. Tresoč je ponudil Logarju roko.

„Pozdravi Zofijo!“

„In Doro?“ je vprašal Peršič.

Logarju so se motno zabliskale oči. Počasi, obotavljaje je rekel: „Saj Dore ni v Gorici.“

Strme je gledal v Peršiča, ki je ves srečen odhajal skozi vrata. Še skozi okno je videl njegov topli nasmeh.

Tri in trideseto poglavje.

Oče je Peršiča objel, težke solze so mu zalile obraz: „Vidiš, kaj so nam naredili.“ Peršiču se je storilo inako. Bilo je prvič, da je videl očeta objemati in jokati. „Kako se je to zgodilo?“ ga je vprašal. Oče ga je

začudeno ogledoval. Iz notranjega odpora do vsega, kar je bilo gosposkega, bi bil pljunil na njegovo častniško obleko. Na tihem mu je vendar dobro delo. „Šla je po vodo, priletel je šrapnel, našli smo jo mrtvo“, mu je odgovoril. Sin se mu ni upal očitati, zakaj niso pobegnili. V mestu je bilo še mnogo prebivalstva.

Drugi dan je Peršič proti večeru potrkal pri Zofiji. Sporočila mu je, da Ivana ni doma; kljub temu mu je nemirno tolklo srce.

Odprla mu je Dora. To srečanje mu je nehote pognalo rdečico v obraz. Dora je opazila njegovo zadrego in jo je razumela. Povabila ga je v scbo. Hoté je prezrla, kako je Zofija prebledela. Gledala ga je, ni vedela, kako naj ga pozdravi, kaj naj mu reče. V Peršičevem pogledu je ležalo rahlo razočaranje. Zofijo si je mislil mikavnejšo. Zatemnel jo je spomin na Marusjo.

Dora je sedela z rokami v naročju. Najrajši bi ju bila pustila sama. Misli so ji uhajale na doživetje tistih dni . . . Ženske so živele v neki vrtoglavosti. Vojna je rušila temelje človeškega družabnega reda. Nekaj divjega, blaznega, nagnusnega je viselo v zraku. Dori se je včasih zdelo, da sta dve duši v nji. Zdaj je bila vesela, želela si je družbe, nenadoma je postala zamišljena in odljudna.

Zofijo je občudovala, včasih ji je celo zavidala. Ta po moževem odhodu ni imela toliko od življenja, kot je pričakovala, vendar je bila še sredi smrtne nevarnosti vesela. Moževa pisma je brala z rahlim odporom, vonjala so po vojaški pisarni. Pisal je, da pride na kratek dopust. Zofija se je našobila.

Vso jo je prevzemala misel na Peršiča, burna čuvstva nekega neutешenega hrepenenja. Dora se je spomnila nedelje, ko jo je bila našla z Ivanom v gozdu. Ali je tudi takrat govorila le njena kri? Včasih je slonela ponoči na oknu, prisluškovala vojakom, ki so se prikradli z dekleti na vrt . . . Dora se je z odporom spomnila večera, ko se je Zofija slekla do golega: „Dorica, ali nisem lepa?“ Ali se je zavedala, da so se ji v obraz zarezale gubice in se je zato zatekla k telesu? „Zofija, kaj te muči?“ ji je rekla. „Ali se ne sramuješ?“ Svakinja se je nagnila do nje: „Saj ženske nimamo drugega nego to.“ In brez zveze: „Kaj sem imela od moža?“ Dora je pomislila: Otrok? Ali naj to opraviči njeno ravnanje?

Dora je mislila . . . Nenadoma se je zdrznila. Peršič je izgovoril Vin-kovo ime. Kakor predramljena je zrla vanj, ki se je obračal do Zofije:

„Pri naši stotnji je. Pozdravlja vas.“

Zofijin in Dorin pogled sta se srečala.

„Ali Dore ne pozdravlja?“

Peršič je bil v zadregi. „Ni vedel, da je tu“, je pogledal v mizo.

Dora je stisnila ustnice. Preslišala je Zofijine počasne besede, ki so bolj veljale Peršiču nego nji: „Ne vem, kaj imata med seboj . . .“ Doro je preveč bolelo, da bi bila o tem govorila z Zofijo, a ta je slutila, da se je med njima nekaj zgodilo. Prav tako je vedela, da Dora Vinka še ni pozabila in da na tihem trpi. Dora je tedaj zaman silila nasmeh, tiha žalost ji je kakor okamenela ležala na obrazu. Ko je Zofija vpraševala Peršiča, kje je Logar in kako živi, zakaj ni pisal o njem, je žejno požirala vsako besedo. Objela jo je nejasna slutnja, skoraj spoznanje, da je Vinko še ni pozabil. Samo preponosen je. Prav tako kot ona. Ali naj mu piše? Za trenutek je pozabila vse, kar se je bilo zgodilo. Drhté se je borila v sebi . . . Na roko ji je kanila solza, skrila je obraz. Nenadoma se je dvignila in odšla.

Po Dorinem odhodu sta se Zofija in Peršič vprašujoče pogledala. Nekaj časa sta molčala. Tesnoba je legla na oba. Šele pri čaju se jima je razvozlala beseda. Peršič je pripovedoval, Zofija ga je napeto poslušala. Gledala ga je ko Boga. Nato je govorila ona. Skoraj tiho, trepetajoče, a veselo. Besede so se rahlo dotikale tistega, česar si nista upala odkrito izreči.

Pri vinu je Peršič povedal zgodbo o vohunki. Strahu, ki ga je spremeljal vso pot, ni zdaj več občutil. Ni povedal vsega, konec je iz previdnosti zamolčal. Ko je opisoval Marusjo, se je spozabil. Njegove besede so bile tako strastne, da so Zofiji čudno zastrmele oči.

„Zaljubili ste se v njo“, se je smejala ubito. Mečkala je prtič v rokah.

Peršič se je zavedel. Obrnil je pogovor v drugo smer, njegove besede so se laskale Zofiji. Ta se je polagoma uravnovesila, vendar je ostalo nekaj temnega v njeni duši.

Kljub temu, da jo je bila misel na tujo, neznano dekle vznemirila, je bila Zofija srečna. Pela je vse dni. Le včasih se je trpko zamislila. Dora jo je opazovala: še v prvih dneh zakona ni bila taka. Ali res doživlja svojo prvo ljubezen?

Deset dni je preteklo kakor deset minut. Prišel je zadnji dan. Tisto noč je moral Peršič oditi. Zofija je bila nenavadno razdražljiva.

„Nocoj pride Peršič po slovo“, je dejala Dori.

„Mene bosta oprostila. Spat pojdem.“

Zofija ji ni ugovarjala. Bilo ji je celo ljubo. Že prejšnji večer ju je bila pustila sama.

Ko je Dora stisnila Peršiču roko, jo je ta vprašal s porednim bleiskom v očeh: „Ali naj pozdravim Logarja?“

„Pa ga pozdravite“, je rekla Dora mrzlo, da ne bi izdala svojega drhtenja.

„Saj Dora še vedno misli nanj“, je previdno opomnila Zofija in pogledala svakinji v oči.

„Ti tega ne moreš vedeti“, je rekla Dora srdito.

Pustila ju je sama. Leže na postelji, z obrazom v blazinah, je poslušala njune glasne besede, veseli smeh.

Zofija je bila tisti večer nenavadno razigrana. Vse je drhtelo v nji. Za mestom in za Kalvarijo so v presledkih grmeli topovi. Zdaj pa zdaj so zažvenketale šipe. Peršič je bil očarujoč. Medel blesk razočaranja je izginil iz njegovih oči. V omotični zamaknjenosti je pozabil Marusjo. Zofija se mu je zdela lepa. Bil je ves zmeden, komaj jo je razumel, kaj mu je pravila. Oči so se ji venomer zalivale s solzami. Dotaknila se je njegove roke. Preplašila se je in se divje, ubito zasmejala.

Peršič se je grenko smehljal, bil je brez moči ko dete. Misli so mu uhajale, se vračale, drhtele ko listje v vetru. Zofija ni mogla več prestajati na mestu. Stopila je k oknu. Po vsej pokrajini je bila razlita svetla mesečina.

„Pojdiva ven!“ je spregovoril Peršič plaho.

Zofija je vzdihnila. Roko si je položila na prsi, čutila je valovanje krvi. S ceste so prihajali glasovi in vzkliki otrok . . . Znova je pogledala v mesečino. Nenadoma je vzkliknila: „Ogenj!“ Gorelo je pobočje Sabotina. Črta ognjenih plamenov je tvorila čudovite slike. Peršič je pristopil: „Krasna noč!“ Zofija ni odbila njegove roke. Pogled na plamene jo je razburil, da ni več slišala topov. Neznane sile, neutešene želje in strahovi so plali v nji.

V veži je postala. Ali Dora spi? Stresnila je z glavo, kakor da ji ni nič več mar. Stopila je na cesto . . . Na pobočju hriba se je vila vrsta majhnih kresov. Videti so bili obrisi gora, holmov in dreves. V daljavi se je vse nerazločno potapljal v sivino in mrak.

Prej plahe misli so postale drznejše . . . Šla sta po drevoredu. Zavila sta na stransko pot. V bližini je stal park. Smreke, ciprese, pinije. Sredi parka se je belila napol razrušena, zapuščena vila.

Tiho, šepetaje, porojeno iz željá: „Pojdiva na vrt!“ Zofija je le podmolklo čutila, kako jo nekdo vodi za roko. V zidu je zijala razpoka. Peršič je bil že na drugi strani: „Dajte mi roko!“ Zofija se mu je dala voditi. Ni čutila tal pod nogami. Vse se je pogrezalo nekam v neznano.

V kotu vrta so stale nizke smreke, opletene z gostimi vejami skoro do tal. V mesečini so se sence na tleh prepletale, delale čudovito mrežasto sliko. Peršič in Zofija se nista spustila. Odpovedali so jima čuti.

V goščavi je Peršič obstal. V rokah mu je zagorela žepna svetilka in ugasnila. Zofija ni ničesar videla. Iz Peršičevega grla se je izvil glas groze in začudenja. Zofiji je udaril smrad v nosnice. Peršič jo je naglo, hlastno potegnil iz gozdiča. Iz blaznega, neznanega strahu ga je objela in se prižela k njemu. Vrnil ji je objem in jo poljubil. Nato sta bežala na jaso, v mesečino.

„Tam notri leži . . . mrlič.“

Zofija je vzkliknila iz polne zavesti: „Vrniva se!“

Peršiča je dotik njenih ustnic divje omamil. „Ne.“ Čemu se je tako prestrašil? Na bojišču je videl mrličev na kupe. Da bi odvrnil Zofijino pozornost od groze, ni izpustil njenega obraza. Borila se je med strahom in strastjo. „Vojna — smrt in ljubezen“, je rekla Ivanu. Premagal jo je občutek sladke omame.

Stopila sta na stezo. Noga je šumela na pesku. Umetna kotanja. Grmovje. Sence med drevesi . . . Spomin na mrliča, na hipen strah je živel le še kot senca v Zofiji. Ta je ovijala pričujoče trenutke v podmolkel, prelesten čar.

Peršič je dvignil Zofijo na roke in jo prenesel na drugo stran nekega bodičja. Položil jo je na trato, sedel poleg nje. Okoli njiju so ležale sence, sence. V daljavi se je pojavil blisk, nad mestom je zamolklo tulila granata. Ogenj na Sabotinu je ugasnil . . . V navalu čuvstev so silile Zofiji solze v oči. Peršič je molčal. Besede bi jo bile le bolešno zdramile iz omame. Skozi napol zaprte trepalnice je strmela vanj, trepetala: zavrgel me bo.

„Gospa, kako ste lepi!“

Iz Zofijinih prsi se je dvignil nerazločen glas velike hvaležnosti.

Štiri in trideseto poglavje.

Dora med tem ni spala. Misli na Vinka so se ji spajale z bolečino. Slišala je Zofijin vzklik: „Ogenj!“ Zagrnila se je čez glavo. Kljub temu je čez nekaj časa začula korake in škrtanje ključa. Vse je utihnilo. Zofije ni bilo. Dora je slišala, kako ji bije srce. Kje je Zofija? Bilo ji je jasno. Ne bi hotela slišati ničesar več; zaspati, pogrezniti se v sanje. Nemogoče. Obdajale so jo zmedene misli. Skočila je na tla, si ogrnila plašč in stopila na hodnik. Vse je bilo prazno, skozi okna je sijala mesečina. Vrata so bila zakljenjena, ključa ni bilo.

Oslonila se je za hip in se ob misli na Zofijo grenko nasmehnila. Opotekaje se je vrnila v spalnico in vrgla plašč na tla. Legla je po strani na posteljo in si zakopala obraz v diani. Zofija, Zofija! Nihala je med

čuvstvom do brata in med prostodušnim odpuščanjem ljubeči. Vojna je razdrla vse vezi. Ali je Zofija pripravljena na posledice ali bi hotela odrešiti brata? Ne. Objela sta jo taka mržnja in stud do svakinje, da jo je s tihimi besedami klela.

Koliko časa je tako mislila in trpela? Nenadoma jo je zdramilo. Dvignila je glavo. Nekdo je potrkal na vrata. Zofija! Planila je kvišku in stopila v vežo.

„Zofija! Dora!“

V glasu je ležala nestrpnost, razočaranje. Ivan! Moj Bog, Ivan! Dora bi se bila skoraj zgrudila. Stala je na mestu. En ključ ima Zofija, drugega hrani Urška. Ne sme se oglasiti. Ne sme odpreti. Kaj naj stori?

Tihc je stopila v spalnico. Oblekla si je plašč in si ga zapela. Vse to je delala komaj zavedno. Poslušnila je. Ivan je nehal klicati. Potrkal je na okno njene sobe. „Dora!“ Vse tiho. Krenil je okrog hiše. Dora je planila k oknu in ga zaprla. Počenišla je na tla. V senci na steni je videla roko, ki je potrkala na šipo. Vsa je drhtela. Koraki so se znova oddaljili. Zgrabila se je za prsi, ki jih ji je hotelo raznesti. Mislila je, da bo zblaznela.

Objela jo je škodoželjna misel: da bi prišla zdaj Zofija po cesti in obstala pred vrati . . . V podstrešnici je zašumelo. Urška! Dora je strahotno občutila stisko tistega hipa. Ivan bo stal pred njo: „Kje je Zofija?“ Kaj mu bo odgovorila? Srce mu bo povedalo: nekaj se je zgodilo. Misel bo kljuvala: tako je bilo vse dni. Ne bo mogla lagati. Ali naj brani Zofijo? Spomnila se je bratovega trpljenja predpretekle pomladi. Videla ga je pred seboj blaznega, potrtega, uničenega . . . To je v hipu odločilo v nji.

V naglici si je obula stare čevlje. Odprla je okno, skočila na vrt. Poslušnila je. Po stopnicah iz podstrešnice so bobneli težki koraki. Skočila je do ograje, vrgla čevlje čez njo. Ozrla se je in vzdrtela. Kdo hodi za njo? Senca. V žični ograji je zijala odprtina. Pretaknila se je skozi njo, obleka se ji je pretrgala.

Splazila se je okoli vrta. Iz sence kostanja je pogledala proti hiši. Urška in Ivan sta govorila. Slišala je le nerazločne besede. Vrata so se zaprla. Kje je Zofija? Treba jo je bilo poiskati.

Bežala je mimo skupine vojakov. Ni smela izgubiti hiše iz vida. Če se vrne Zofija po drugi strani . . . Ni mislila več na obsojanje, na kletev. Prevzemala jo je ena sama vroča misel: da bi jo našla! Z obupom v srcu je molila: „Bog, pomagaj mi!“ Zaradi brata, ne zaradi Zofije.

(Dalje prihodnjič.)

zakonitosti razvoja, in ta izjema ustvarja genije. Villon nima vrstnika. Njegovo pošastno silo sta zaslutila preko dolgih stoletij dva pesnika: A. Rimbaud, ki je že v rani mladosti skušal v posebni epistoli opravičiti Villonovo življenje, in Paul Verlaine, ta blodna duša, ki se je hotela s svojimi najfinejšimi tipalkami dotakniti srca svojega brata. In v zadnjih letih postaja Villon spet aktualen.

Čas zmed in kriz, čas bolestrnega pričakovanja nečesa velikega, neizraznega, ki leži v zraku kot podzavest vesoljnega človeštva, kakor klic po rešitvi — naš čas išče v Villonu spet svojega tolmača. Kaj naj nam tolmači ta pet sto let stari poet? Kaj naj nam pove, da nam bo laže v tem pričakovanju? Mislim, da Villon ne zmore drugega, ko da nam pokaže svoj obraz in svoje srce:

ECCE HOMO!

Ni na videz kdo ve kaj — a je vse, po čemer hrepeni današnji človek, ki je truden mehanizirane brezdušnosti in izgublja iz dneva v dan vero v misijo Človeka na zemlji.

IN SOLNCE JE OBSTALO

ROMAN — FRANCE BEVK (Nadaljevanje.)

Šla je vzdolž drevoreda. Mesec je vzplaval visoko na nebo. Grmenje topov je ponehaval. Slišati so bili le posamezni strelji iz pušk. Dori so iz skrajnega obupa silile solze v oči. Po stranski poti je prišel vojak z deklico, ki se je vsa naslanjala nanj. Kje je Zofija? Nasproti ji je prišel častnik, ki se je dolgo oziral za njo. Dora se je zdrznila in stekla v senco dreves.

Imela je grozen občutek, da Zofije ne bo našla. Ali naj jo kliče? Ne, ne. Le v njenih prsah je vpilo: „Zofija, Zofija!“ Znova je molila z zmedenimi besedami, ki so se mešale s pridušenim ječanjem strahu . . . Oddaljila se je, pa je nenadoma znova pritekla v bližino hiše. Ali se ni Zofija med tem že vrnila? Počlenila je v senco, ni mogla dihati.

Neizogibno: zgoditi se mora nekaj strašnega. Temna usoda, proti kateri se ni mogoče boriti. Ali naj se vrne? Ne, ne. Rešiti mora brata. Lagala bo. Ostudno, a lagala bo . . . Znova se je dvignila in bežala po cesti.

Križpotje. Ozka, temna pot. Izčrpana bi se bila vrgla na tla . . . Nenadoma se je zdrznila. Po poti sta prihajala dva človeka. Ustavila sta se in se poljubila. „Kam se ti tako mudi?“ Doro je objela silna

radost, obenem naval silnega srda. Mislila je, da se bo onesvestila . . . Zofije ni objela. Planila je k nji in jo zgrabila kakor divja:

„Zofija! Kaj počenjaš! Pojdi domov! Domov!“

Kaj se je godilo z njo? Zofija jo je začudena pogledala. V njenih očeh je zagorela prepadenost, nato strah. Oklenila se je Peršiča. Dori so omahnile roke. Divje, tožeče se je izvilo iz nje: „Ivan je prišel.“

Zofija je obstala kakor okamenela, dela si je roke na obraz, iz nje se je izvil čuden, pretresljiv glas. Kakor da je vse do tiste minute živela v omami in so jo šele Dorine besede prebudile k zavesti. Ozrla se je na Peršiča. Hotela se ga je okleniti, a ta se je umaknil. Ali ga je objelo malodušje? Zofija je podzavestno čutila, da se ji izmika. Mudilo se mu je proč, proč. Zofija je imela občutek, kakor da je obvisela v zraku . . . Prevzela so jo mešana čuvstva neodločnosti, bolestrnega strahu in nejasnega kesanja.

„Pojdiva!“ je skoraj zajokala in se oklenila Dore. Napravila je nekaj korakov, a se je ozrla. Peršič je še vedno stal na mestu. Pozdravil je po vojaško. Zofija se je za hip prebudila iz groze. Obstala je, se nagnila, kakor bi se hotela vrniti. Peršič se je bil že okrenil in stopil v senco.

Ali naj plane za njim? Ivan! Predstava tistega, kar jo je čakalo, ji je planila tako živo pred oči, da je klecnila v kolenih. Onemogla, od strahu trepetajoča se je obesila na Doro.

„Dora, tako se bojim. Pomagaj mi!“

„Ušla sem skozi okno“, je rekla Dora mračno. „Ni me videl. Dejali bova, da sva bili na sprehodu.“

Dori je bilo zoprno. Pljunila bi bila na Zofijo. Še nikoli se niso tako globoko sovražno zalesketale njene oči. Zofija ni mogla vsega razumeti. Trepetajočega srca, z omahujočimi koraki je šla poleg svakinje. Ko je zagledala hišo, so se ji zapletle noge.

V veži je stal Ivan. Zofiji se je zdel neznano tuj. Temu človeku je morala odgovarjati za svoja dejanja. To jo je navdalo z odporom do njega. Morala se je premagovati. Pred Ivanom je stala Urška, vsa majhna, trepetajoča iz zadrege. Ivanove oči so bile začudene, vprašujoče. Dora je bila bolj prepadena nego Zofija. Ta je v trenutku zbrala vse moči. Stopila je k možu, mu dela roko na ramo in ga poljubila.

„Tako nenadoma? Bili sva na sprehodu . . . Tako lepa noč . . .“

Ali je čutil trepet njenega telesa, njen od pridrževanega srda in strahu tresoči se glas? Dora je strmela nad njeno grdo igro. Zakričala bi bila in jo izdala. Ivan Zofiji ni stisnil roke, ni ji vrnil poljuba. Oči so mu bile take kot prej. Gledal je Doro. Lasje so ji bili razmršeni, v čevljih boste noge, v raztrgani suknji.

„Taki sta bili na sprehodu?“ Ivanov glas je bil zamolkel, mračen. Tudi Zofija je bila vsa razmršena. Nehote si je segla z rokami v lase. „Kdo pa je ležal na postelji, ki je bila še topla?“

Tesnoba molka. Zofija je pogledala Doro, kakor da išče pomoči. Dora je občutila, da je vse izgubljeno. Neznana sila, ki jo je bila prej vrgla skozi okno, ji je narekovala besede:

„Govori resnico, Zofija! Ne olepšavaj! Imela sem sestanek . . . prišla me je iskat . . .“

Zaplakala bi bila. Brat si je razlagal njeno prepadenost Zofiji v dobro. Hudó mu je bilo za sestro. Vendar mu je bilo ljubše, kakor če bi bila to storila njegova žena. Dora ga ni gledala, a je občutila njegov žalostni, zaničljivi pogled. Zgrabilo jo je za srce, da bi bila izkričala resnico. Zaradi njega je molčala. Nji se ne more zaradi tega nič zgoditi. Bolelo jo je, a je bila v dnu duše ponosna, da je prevzela krivdo nase.

„Vlačuga si postala“, je bruhalo iz Ivana.

Dora je povesila glavo in odšla v svojo sobo.

Ivan je stopil z Zofijo v spalnico in obstal. Bridko mu je delo. Sestro je ljubil. Zasmilila se mu je. Ozrl se je po razkopani postelji. V tistem hipu ga je objela težka slutnja. Ali nista lagali? Ali ni bila Zofija? Ko je trkal na okno, je bilo zaprto. Da, to je bila resnica . . . Ozrl se je na ženo. Ta si je jemala lasnice iz kit in ga gledala v zrcalu. Ivan je opazil zagonetni izraz na njenem obrazu. Bila je vsa drugačna kot kdajkoli poprej.

„Tako nenadoma“, je rekla. „Saj te nisem pričakovala . . .“

„Zakaj mi nisi pisala?“ je spregovoril Ivan trdo, nejevoljno. Ženin obraz je pričal o laži in pretvarjanju. To ga je razburilo. „Ti pojdeš odtod! Z menoj!“

„Kam?“ se je Zofija ozrla. Kri ji je planila v lica.

„Proč! Odtod!“ se Ivan ni mogel zadrževati. „Iz tega — Babilona. Ti in Dora!“

Zofija je bila prepadena. Čuvstvo strahu, ki jo je delalo prej blazno, je ugasnilo. Bila je izven nevarnosti. To jo je uravnovesilo. Dogodki tistega večera so jo napravili še bolj razdražljivo. Peršičevo vedenje ob slovesu je bilo podobno globokemu razočaranju. Odšel je, kakor da je zbežal. Vsega tega je kriv on, njen mož. Obudil si ji je spomin na pre-stani strah. Dora se ji je zasmilila . . . Prevzemali so jo občutki in čuvstva, ki jih je v srdu valila na Ivana.

„Nikamor ne pojdem!“ je stisnila ustnice in udarila z ного ob tla. Oči so ji gorele. „Pojdem, kadar bom sama hotela.“

Njen upor je podvojil Ivanovo sumnjo. „Ne! Jutri odideva!“

„Nikoli!“ je Zofija v razburjenju spačila ustnice. „Če si prišel zaradi tega, bi bilo bolje, da se nisi prikazal . . .“ In še. In še.

Ivan svojim ušesom ni verjel. „Zofija!“ Široko so se mu razprle oči. Zavedal se je, da je delal prenačljeno. Tega bi mu ona kljub temu ne bi smela reči. „Zofija!“ je stopil proti nji. Ona ni vedela, koliko je trpel. Ni mu pisala. Vse dni je čakal njenega odgovora. Mrtva? Nezvestobo bi ji bil odpustil, da bi bila le živa. Odrekli so mu dopust. Mole doval je, se poniževal s solzami v očeh. Prišel je v Bukovico. Dalje ne bi bil smel. Prikradel se je . . . Hotel je, da jo najde, se razveseli, če je živa, da jo objokuje, če je mrtva. Toda ona je hodila — kod? Slutnja se je vedno huje valila nanj. In zdaj te besede . . . naravnost v srce. Stisnil je zobe in pesti. „Zofija!“

Bil je grozen. Zofija se ga ni več bala. Zdaj ga je samo sovražila. Kar je že dolgo zadrževala, je planilo iz nje. Besede so zakrivale pravi vzrok njene razdraženosti.

„Ne dotikaj se me! Ne hodi mi blizu! Kaj si mi ti? Otroka mi daj, potem dokaži svojo pravico do mene! Dotlej mi nisi mož . . .“

In še. Koliko časa? Nenadoma je utihnila. Ivan se je z rokami oprijel postelje. Zdelo se je, da se trese vsa soba. Zadet je bil naravnost v dušo. Roka mu je sama po sebi segala po bajonetu . . . Osvestil se je. Duša se mu je omehčala. Sam sebi se je zasmilil. Solze so mu silile v oči, jok iz prsi. Premagal je tudi bridkost. Čudno se je zakrknilo v njem. Odvrnil je pogled od žene, ki je stala na mestu, kakor da se grozi nad lastnimi besedami. Odtrgal je roke od postelje. Molčé je vzel nahrbtnik, molčé je odšel skozi vrata. Ni se ozrl. Koraki so mu peli po veži. Vrata so se s truščem zaprla.

Zofija je strmela. Šele v tistem trenutku se je vsega zavedala. Ta beg je bil zanjo telesna žrtve. Na žrtve ni bila pripravljena. Strašna slika bodočega življenja se je prikazala pred njenimi očmi. Ali jo je zavrnel? Opotekaje se je napotila skozi vežo. Na cesti je videla senco, ki se je kakor pijana zibala pod drevesi.

„Ivan! Ivan!“

Nič. Senca ni postala, ni se ozrla. Ali naj zbeži za njim? Oslonila se je na podboje, roka ji je segla na mrzlo čelo. Zdelo se ji je, da se bo zgrudila . . . V tistem trenutku jo je obšla nova misel. Česa se boji? Bila je svobodna . . . Preteklo so minute. Zaprla je vrata. Tedaj je bil Ivan že daleč. Stopila je k Dori.

Dora je sedela za mizo. Roke so ji ko brez moči visele ob telesu. Ni mogla več misliti ne čuvstvovati. Slišala je vpitje, hojo v veži. To je ni

več zanimalo. Tako bi bila morda presedela vso noč. Svakinjo je pogledala z dolgim pogledom.

Zofija je pokleknila k nji in vzela njeno roko.

„Kako bi se ti zahvalila. Rešila si me.“

Dora je stisnila ustnice, zasikala sovražno: „Ne misli, da sem to storila zaradi tebe.“

„Ivan je odšel“, je povedala Zofija s tako čudnim smehom v glasu, da se je Dora zdrznila. Šele v njenih očeh je Zofija znova videla, kaj se je zgodilo. Objel jo je neznan strah, kesanje in obup. Znova je zgrabila Doro za roko, solze so ji kapljale na drobne, bele prste.

„Tega ne storim več. Obljubim ti . . . Ali si huda name? Glej, zdaj imam samo tebe. Ali me sovražiš?“

„Dà, dà!“ jo je Dora zgrabila za roko. „Sovražim te!“ In še: „Pokliči ga! Povej mu vse!“ Zofija se ni zganila. Dora jo je pahnila od sebe. „Dà, sovražim te!“ Vrgla se je na posteljo. Ni imela solz. Od bolesti jo je trgalo v prsih.

Pet in trideseto poglavje.

Marija je naslonila komolce na mizo in si oprla glavo med dlani. Oči so ji boljčale v rjav papir, ki je ležal razgrnjen pred njo. Številke in črke so se ji s tako naglico premikale pred očmi, izginjale in se znova prikazovale, da jih je stežka lovila njena zavest. Razumela jih je . . .

Papir, ki je strmela vanj, je bil prepis pobotnice, na kateri je stalo Logarjevo ime. Podpis ni bil njegov. Nekdo je plačal teti v njegovem imenu dolžno vsoto . . . Marija se je spomnila neznanca, ki je pred meseci prišel v hišo. Namen njegovega prihoda ji je teta zamolčala. Zdaj ji je bilo jasno. To je bil smešni konec vseh njenih blaznih prizadevanj in muk. Iz rjavega papirja se je zgostil mrak in ji zagrnil zadnjo nado.

Nenadoma se je dvignila. „Podleži!“ je prišlo počasi, grenko iz njenih ust. „Podleži!“ V neizmernem gnusu je zgrizla papir med zobmi, ga zmečkala med drhtečimi prsti in ga vrgla na tla. Nato je znova sedla in strmela predse.

Živo se je spomnila dne, ko je obupana in ponižana poslednjič odhajala od Vinka Logarja in menila, da je že vse končano; domislila se je pisma, ki ga je pisala Dori, in njenega odgovora nanje, ki jo je še globlje razdvojil, da je vsa trepetala v negotovosti . . . Zdaj pa je na mah vse končano.

Zdajci je zaslišala korake, na pragu se je prikazala teta. Ta je odprla usta, da bi nekaj rekla, a je po prvem zlogu umolknila. Opazila

je skrinjico, zmečkan papir, ki je ležal na tleh. Pod Marijinim pogledom, ki je izražal mrzlo, globoko zaničevanje, se je stresla ko šiba. Molče je odšla.

Dvignila se je tudi Marija. Ali naj brez konca misli in čuvstvuje? Ali naj se taka kaže pred ljudmi? Nenadoma se je odločilo v nji, zbrala je vse sile in stopila v izbo.

V trenutku, ko je stala pred tujimi, radovednimi obrazi, je spoznala, kako težko je igrati. Morala bi se smejati, a se je skoraj zgrudila . . . Strmé je gledala nekaj trenutkov v četovodjo Jelineka, ki so mu široka lica branila pogled na prsi. Včasih ji je prišla čudna misel, da bi se zagrizla vanje. Ni se spominjala, kdaj je ta človek prvič prišel v hišo. Nekega dne ga je bila nenadoma zagledala za mizo. Dokazoval je teti, da je škoda za hišo, ki stoji na tako lepem kraju. Odpreti bi morali trgovino . . . Slednja beseda je izdajala pridobitnika. Marijo je kar požiral z očmi. Kaj ji hoče? . . . V dneh, ko se ji je oddaljevala misel na Logarja in se je hotela znova prikupiti užaljeni teti, se je šalila ž njim. Vzbujala mu je upanje. Ko jo je Dorino pismo razklalo, se mu je izmikala. Le v hipih obupa se mu je znova približevala . . . Zdaj je sedel neumno smehljajoč se za mizo, kakor da gleda v njeno notranjost. Vse je izginilo, ostal je on . . . edini . . . Mrzila ga je.

„Marija, prisedi!“

Mariji so se globoko pomračile oči. Začutila je omotico v nogah. Premagala se je in sedla poleg četovodje. Že je nesla kozarec k ustom. Dà, bila je strašno žejna. Neznani ogenj ji je požigal dušo in telo. Znova je začutila, da se ne bo mogla premagati in bo zajokala. Zasmejala se je tako glasno, da so se vsi spogledali.

„Kaj ti je, Marija?“ se je zavzel Jelinek.

„Nič mi ni. Vesela sem“, mu je odgovorila. „Ali ne smem biti vesela? Dajte mi piti, žejna sem!“

Pila je in kadila. Bilo ji je strašno, da so jo vsi tako opazovali. Zavedela se je, da ne bo mogla igrati do konca.

„Kaj me tako gledaš, ti . . . Jelinek?“ je znova posilila smeh. „Če že res hočete . . . da se vzameva . . . pa se vzemiva“, je govorila iz neke pijanosti. „Ali te je sram? Glej, mene ni. Ná!“

Mislili so, da ga bo poljubila, a ga je vgriznila v lice. Četovodja jo je preplašen odrinil od sebe. Mariji je bilo, kakor da se je šele v tistem hipu nekaj za vedno pretrgalo v nji. Začela se je tresti. Položila je glavo na roke in presunljivo zajokala.

Šest in trideseto poglavje.

Nad goriško ravnico je vel dih prve pomladi. Solnce je toplo grelo, neizorana zemlja je dišala po krvi. V gorah je še ležal sneg. Zvečer je zavela mrzla sapa in se igrala s suhimi stebli na polju.

Dora se je stresnila in se tesneje zavila v plašč. Skozi brsteče kostanje se je ozrla na nebo. Že so gorele prve zvezde. Pospesila je korak. V rokah je krčevito tiščala listič, ki ga ji je bil pred nekaj minutami prinesel neznan vojak. Na njem je stalo zapisano: „Pridite, četudi samo za minuto . . .“ In še nekaj malodušnih besed. Podpisan je bil Segulin.

Besede so bile za Segulina nenavadne, Dori so pognale rahlo zono po telesu. Imela je občutek, da gre za nekaj usodnega. Zofiji ni povedala, kam gre. Ob vsakem koraku se ji je ustavljala noga. Vendar se ni mogla ubraniti neki sili, ki jo je gnala dalje.

Pred njo so živo stopili vsi boji, ki jih je kdaj pretrpela sama s seboj. Ni mislila nanje, ni si jih hotela priznati, le čutila jih je. Takrat jo je varovala misel na Logarja, zdaj je bila prešibka. Divje življenje okoli nje se ji je kakor skorja oprijemalo duše. Včasih se je sami sebi začudila, da se še ni pogreznila v smradne valove okolice . . . Ta misel je narahlo, a vztrajno pronicala vanjo. Ko se je zavedela, se je zdrznila in obstala.

Nasproti so ji prihajali begunci. Tiste dni so zadnji prebivalci mesta venomer plašno in skrivnostno šepetali o bodočih dogodkih. Vse pomladne zarje so bile obsijane od ognja in oškropljene s krvjo. V Dori je za hip vzniknilo: ali naj se vrnem? Hitela je dalje.

Ali je še mislila na Vinka? Morda, komaj sluteno, je le še živel v njeni podzavesti. Od dne, ko mu je bila po Peršiču poslala pozdrav, je več tednov z gotovostjo pričakovala njegovega pisma. Ni ga bilo. Umolknil je tudi Peršič. Če bi mu ne bila poslala tega pozdrava, bi morda mislila nanj še tako kot prej. Spomin na Logarja je živel zdaj v nji le kot spomin na mrliča, ki ga je že dovolj objokovala. Le v trenutkih, rahlo kot spomin na davne sanje, je prodril v njeno zavest.

Nekega večera je nenadoma srečala Segulina in se ni začudila. Zdelo se ji je celo neizogibno, da je prišel. V dneh razdvojenosti je včasih nehoté pomislila nanj. Ob prvem srečanju bi mu bila najrajši ubežala. Spomnila se je Alme. Obenem pa je čutila, da se mu je narahlo odprl kotiček njenega srca. S širokim smehom sreče na obrazu, z dvema svetinjama na prsih je stal pred njo. Zdel se ji je povsem drugačen. Morda ga je le gledala z drugačnimi očmi.

„Teško sem vas našel, gospodična . . .“

Njegove oči so jo prodirale do mozga. Ali jo je tudi on videl spremenjeno? Priznal si je, da je ves čas mislil nanjo. Premestili so ga bili

na južno bojišče. Več mesecev je ležal pri Doberdobu, zdaj je bil na Kalvariji. Bal se je srečati, drhtel je, če je pomislil na to možnost. Slednjič se ni mogel več premagovati, izsledil jo je. Tri večere je čakal, da jo je srečal samo.

„Čemu niste prišli v hišo?“ ga je vprašala drhté.

„Nočem zaradi Zofije“, ji je odgovoril.

Dori se je ob spominu na Almo in na Zofijo globoko pomračil pogled. Segulin je videl v tem pogledu več, nego mu je ona hotela povedati. V začudenju je spoznal, da ona zdaj drugače govori in ga gleda. Navdalo ga je novo upanje, živci so mu trepetali. Postalo mu je jasno, da se je med Doro in Vinkom nekaj zgodilo. Kaj? Morda je bila Dora kriva . . . Pogledal ji je v oči, ni mogel verjeti.

Skrivnost njene spremembe ga je tiho grizla, a Dora ni marala govoriti o tem. Prav tako je on zaškripal z zobmi, ko mu je Dora omenila Almo. Očital ji je zaradi pisma. Dora je samo skomizgnila z rameni . . . Kljub bridki negotovosti so bili to najsrečnejši hipi njegovega življenja. Zdelo se mu je nedotakljivejša nego kdaj prej. Bal se je, da bi jo s svojim ravnanjem za vedno odbil.

„Ali veruješ v moja čuvstva?“

Dà, Dora je verjela v njegovo ljubezen. Vendar je občutila neznan strah pred njim. Nekoč je stopila z Zofijo iz hiše in ga zagledala pod platanami. Začela je trepetati po vsem telesu in se hotela vrniti. Ko sta prišli bliže, se je Segulin neopazno umaknil.

Zofija je imela bistro oči. „Kaj ti je?“

„Pojdiva odtod, iz tega kraja!“ je rekla Dora skoraj tiho in umaknila pogled.

Svakinja ni marala zapustiti mesta. Česa je čakala? Dora se je pogosto spomnila večera, ko je Ivan nenadoma odšel. Z Zofijo od takrat več dni ni spregovorila. Pozneje se je njuno razmerje ublažilo, vendar je ostala senca med njima . . . Peršič se ni več oglasil . . . Ivan je pisal Dori: „Jutri se odpeljem na bojišče . . .“ Nič drugega. Nato: „Ujet sem . . .“ Zofija se je prisiljeno zasmejala, kakor da je to ne boli. Globoko v duši se je čutila neznano osamelo, zavrženo. Hotela se je vreči v življenje in se s tem maščevati nad vsemi, za vse. Zajokala je. Radi Peršičevega molka? Radi trpkega spoznanja, da nima otrok? Jokala je zaradi bridke negotovosti. Ali je Peršiča ubilo? Ali jo je zavrzel? Oboje je bilo enako težko zanjo . . .

Dora je hitela v polmraku med zadnjimi hišami na robu mesta. Vse njene misli in čuvstva so bila obrnjena v notranjost. Ali je Zofija zaslutila njeno spremembo in se ji pomembno nasmihala? Ta nasmeh jo je

bridko odbijal... V rokah ji je šumel papirček, a nji je bilo, kakor da šepetajo Segulinove besede malodušje, predslutnjo nesreče in smrti. Bežala je. Niti za hip se ji ni prebudila misel na Vinka. Neka temna, zlohota sila se je bila porodila v nji, sledila ji je ko mesečnica. Kaj ji hoče Segulin?

Našla ga je na robu polja. Segla sta si v roko in se nekaj trenutkov molčé gledala. Zadrževala sta rahel drget teles.

„Oprosti, nisem utegnil priti tako daleč. Nocoj se začno hudi boji...“

Bilo je prvič, da jo je tikal. Dora ni pomislila na to. Spomnila se je beguncev, ki jih je srečala. Obšel jo je tak strah pred smrtjo, da se ni mogla vzdržati pri miru.

„Ali je nevarno?“

„Vsak dan je nevarno“, se je Segulin zamišljeno nasmehnil.

Molčé sta šla po kotanjasti poti med zapuščenimi njivami. Segulin je postal ob murvi, ki jo je bila granata razklala v dve polovici. Za njim se je iz mraka dvigala Kalvarija. Gora groze, gora smrti. Dora je skoraj sključena stala pred njim, njeni prsti so se nervozno igrali z robom bluže. Kaj ji je govoril? V omami je poslušala bitje lastnega srca. Dve neznani sili sta se trgali za njeno dušo. Vrniti bi se bila, a ni imela moči. Čemu ji je v tistem hipu ponavljal svoje občutke ljubezni? Z besedami jo je samo dramil iz neke pijanosti, ki ji je prevzemala srce in možgane.

Znočilo se je že. Izza redkih oblakov so mežikale zvezde. Po pobočjih na drugi strani Soče so se užigale rakete in žarko svetile. Nekje se je prebudil prvi topovski strel, granata je tulila nad poljem in padla med hiše. Druga, tretja... Zemlja se je rahlo stresala, v zraku je bobnelo.

To je vplivalo na Doro omamno kakor nevihta. Zdelo se ji je, da jo rahlo zazibuje... Kaj je v tistem hipu bral Segulin v njenih očeh? Temne, neizpolnjene želje? Strah? Bil je ves plah in malodušen. Morda je res gorela predslutnja smrti v njegovih očeh. Zganil se je in jo zgrabil za obe roki.

„Dora, morda se vidiva zdajle poslednjič...“

Glas se ni zdel Segulinov. Z drhtečimi ustnicami jo je prosil poljuba. Dora se je predramila in mu ob svitu daljne rakete pogledala v oči. Nekaj neumljivega, globokega usmiljenja vrednega mu je drhtelo v zenicah. „Saj je... dober...“, je vztrepetala, kakor da je prav tedaj prvič opazila prebujeno dušo v njem. Prošnje bi mu ne bila mogla odreči. Trepetaje se mu je nagnila v naročje.

Segulin je ni izpustil. Občutek toplote njenega obraza je nekaj strašnega prebudil v njem. Dora je nekoč slišala, da vojaki pred boji kakor

blazni moledujejo svoje ljubice za njihova telesa. Morda so se prebudile v Segulinu le speče strasti, ves prejšnji človek.

Njegova roka je bila trda ko jeklo. Dora se mu je hotela iztrgati, a ni imela moči. Ali se je novo čuvstvo porajalo v nji? Trepetala je v nekem pričakovanju, kakor trepetajo trave pred nevihto. Šepet, ki ji je prihajal na uho, ji je vlival pijanost v ude. Zaplakala bi, a so ji noge klecnile, telo se ji je zvrilo na trato, iz katere je nežno poganjala prva trava.

V trenutku, ko so jo zapustile moči, se ji je zdelo, da se je vse pogreznilo in jo je zagrnil črn, težak plašč. Iz mraka polzavesti je vstajala duhovna podoba njene ljubezni. Ni imela oblike ne imena, a ona se je je oklepala z vsem svojim bistvom in se ji vdajala . . .

Rakete so osvetljevale pobočja. Topovi so grmeli vse gosteje. Nenadoma je zatulilo, zajokalo v zraku, padlo na njivo. Zemlja se je stresla. Kakor da jo je srdito udarila perot, je vrglo val prsti Dori na obraz. Oči je odprla na široko, smrten strah je zagorel v njih. Telesnemu prebujenju je sledilo duševno. Zdelo se ji je, da je šele tedaj zagledala Segulina. Planila je kvišku, si uravnala obleko in si dela roko na obraz. Krik groze se ji je izvil iz grla. Iz mraka njene duše je pogledal za hip Vinkov obraz in ugasnil . . . Dora je znova kriknila, se okrenila in pričela bežati.

Zdelo se ji je, da nekdo divje cepetá za njo, ona pa je bežala. Morda je bilo le topotanje njenih korakov in ji nihče ni sledil, a ona je vendar bežala. Kam? Pred kom?

Sedem in trideseto poglavje.

Dora je med begom padla na roke, a se je v hipu dvignila in se ozrla. Iz mraka je gledala Kalvarija. Po polju so stala redka drevesa. Izmed njih se je dvignila senca in letela proti nji. Postava kenguruja, ki je visoko rasel v svojih skokih, a se je vsak hip znova pogrezal k tlom. Ali je bila resnica? Privid?

„O, mati moja!“

Glas ji je zamrl v prsih. Preskočila je jarek, zapičila prste v zemljo. Bežala je po nekem vrtu. Na samem je stala hiša. Upehana je zavila za njen vogal. Srce ji je razbijalo v prsih. Ali se bo zgrudila? Ozrla se je.

Kenguruj je izginil. Izza Kalvarije je pritulila granata, padla na sredo polja. Dora je prihajala k zavesti. Koliko časa je stala tako? Kaj se je zgodilo? Le podmolko se je nečesa zavedala. Počenila bi bila in zaplakala.

Topovski ogenj se je razvnel z vso silo. Nad mestom so se razlegali ostri žvižgi, grozeče tuljenje. Šipe so žvenketale, opeka se je usipala s

streh. Dora se je zavedala, da je v nevarnosti. „Smrt?“ je pomislila. In zajejala je, se zgrabila za prsi. Pomislila je na Zofijo. Česa jo je v tistem hipu grenko obdolževala? Ni utegnila misliti do konca . . . Med tuljenjem, ki je polnilo ozračje kakor jata plahutajočih ptic, je priletela nova granata. Padla je na sosednjo hišo, prodrla vsa nadstropja. Dora se je prihulila na zemljo in čakala nekaj trenutkov. Nič. Planila je kvišku.

Bežala je kakor preganjana zver. V nagonem naporu, da bi se rešila, je vse zatonilo okoli nje. Tekla je po opustošenem drevoredu. Dospela je v ulico. V bližini se je sesula starinska hiša. Iz nje so prihajali obupni klici na pomoč. Postala je in poslušnila. Kaj dela? Nekdo se je prihuljeno plazil ob hišah. Pošastne, jeklene ptice so jo spremljale pri vsakem koraku.

Od Števerjana so prihajali šrapneli. Razpokavali so se nad hišami, nad cestami. Kroglice so udarjale na pločnik. Neznanec se je zgrudil ranjen pred Doro. Zgrabila se je za glavo in kriknila. Nato se je znova pognala dalje. Hotela je živeti. Vse drugo je bilo brez pomena, hotela je živeti. „Še to noč, nato proč iz tega kraja . . .“ Misli so se ji vžigale ko iskre, izginjale. Naletela je na ranjenega vojaka. Ležal je sredi ceste, vpil s slabotnim glasom in tiščal roko na rano.

Dora je zamižala. Proč, proč! Na opeko je štropotalo, šipe so se drobile, omet je padal na cesto. Nad Kalvarijo in nad Oslavjem so se neprestano vžigale rakete. Dolgi, beli bliski. Zemlja se je tresla in bobnela kakor ob potresu. Dora je bežala.

Imela je grozen občutek, da jo obkrožajo divje zveri, a se nikamor ne more skriti. „Joj!“ Prileteli sta dve granati. Nagonsko se je stisnila k steni. Po vsakem postanku je hitreje bežala. Groza jo je tako zapletla v svojo mrežo, da ni mogla več misliti. Le čutila je . . . Zavila je v novo ulico. Na drugi strani se je sesula hiša. Kamenje, les, pohištvo, vse je ležalo na ulici. Iz podrtije se je dvigal oblak prahu . . . Dora se je sključila v dve gubi. Težak kamen je padel tik pred njo in ji vrgel blato v obraz. Ustnice so ji zašepetale molitev. Samo nekaj besed. Zamižala je, občutila je krče. Zavest, da še živi, ji je dala novih moči. Ni več čutila nog. Srečala je vojake, ki so jo merili z začudenimi pogledi: „Ali išče smrti?“ Že so zavili za vogal. In kot v usodnem trenutku na polju, je stopil Logar živ v njeno dušo. Bolestneje kot prej.

„Vinko! Vinko!“

Odgovoril ji je pok granate. Bilo ji je, da bi se na mestu zgrudila . . . Misli so se v hipu razbegnile. Nenadoma ji je v čudni logični zvezi šinil v zavest spomin na mladost. Pred njo je zrasla veličastna slika nevihte. Bila je pastirica, pasla je na gmajni. Na nebo so se pripodili črni oblaki,

iz katerih so se vžigali bliski. Drevje je trepetalo ko v grozi, živina je nemirno begala in se stisnila v tesni skupini pod grmovje. Dora je poiskala brinjev grm, v katerega bajé ne trešči, in je počenila podenj. Krilce si je dvignila čez glavo, da bi ji ne zmočilo las. Tako je trepetaje uživala nevihto. Strele so udarjale, zamolkel grom je bobnel pod nebom. Doro je stresalo do mozga. Molila je, rahlo ječala. Bala se je umreti. Vendar je bilo v tisti grozi obilo neznane lepote. Nebo se je zvedrilo, ona pa se je čutila očiščeno, olajšano . . . Zdaj je ob spominu obstala na cesti, zamižala. V tem ni bilo nič mogočnega, dušo očiščujočega. Od vsega je ostajala le gola groza.

Kako, da je mogla tedaj misliti na vse to? . . . Ob bližnjem vogalu je zadela ob dva vojaka. Nesla sta ranjenega častnika. Glava, roke in noge so mu visele, ko da je mrtev. Novo tuljenje . . . Vojaka sta spustila ranjenca na tla in se skrila. Dora se je stisnila v zatišje nekih vrat. Granata je padla na eno izmed bližnjih streh. Opeka je zgrmela na cesto . . . Ranjenec se ni ganil. Dora se je hotela skloniti k njemu. Spoznala ga je. Bil je veseli poročnik, s katerim se je bila pripeljala v mesto. Dva jeklena psa sta tulila nad strehami. Dora je bežala. „Življenje, življenje“, je tolklo v nji. In nenadoma: „Vinko!“

Pokleknila bi bila in objemala še misel nanj. Globoko pod pepelom je tlelo čuvstvo do njega, zdaj je zagorelo s plamenom. V treznem hipu bi bila pomislila, da mu je zdaj bolj daljna kot kedaj prej. Zdaj ni mislila, zdaj je čuvstvovala. Bila je vsa njegova, razumela ga je . . . Če ostane pri življenju, ga mora najti . . .

„O Bog, reši me!“

Bilo ji je, kakor da iz nje gorijo plameni, ki so lizali iz neke hiše. Švigali so vedno više pod nebo. Mimo ni mogla. Vrnila se je. Po mestu so leteli ognjegasci. Čemu? Saj vse gori, saj se vse posiplje.

Pred njo se je prikazala starka. Opotekaje je šla ob hišah in se s čudnim nasmehom ozrla nanjo. Krilo je dvigala, kot bi hodila po mlaki.

„Lepo pojejo, pojejo“, je rekla. „Tam gori, naj le gori, a jaz grem po sina. Pravijo, da so mi ga ubili . . .“

„Kje so ga ubili?“ je Dora začudeno obstala. Stresal jo je mrz.

„Pri Žemislju“, je rekla starka in šla dalje.

Dora ji je pogledala v oči. V njih ni bilo niti sence smrtne strahu. Bilo je nekaj drugega.

Ozrla se je po sebi. Njena obleka je bila v neredu, lasje so ji viseli na obrazu. Čemu bi se sramovala, če umre ali zblazni? . . . Stopila je v drevored. Sklenila je, da se ne bo več ustavljala. Še nekaj sto korakov, rešena bo. A jutri proč odtod! Pisala bo Vinku . . . Kam? Pred njo je

stal Segulin. Ničesar več ni čutila do njega. Niti usmiljenja. Zagrnilo ga je nekaj grdega, spolzkega . . .

V drevo je treščila granata. Vrh se je odčehnil in počasi padal na cesto. Doro je obšla vročina. Odskočila je, a že je stala poleg odlomljene vrha. Priletel je šrapnel. Dori je bilo, kakor da se je razpočil na njeni glavi. Padla je na kolena. V hipu se je dvignila. Občutila je udarec, skelenje po vsem telesu. Znova se je opotekla in se z vso močjo oklenila vrha kostanja. V drevoredu je padalo, treskalo, se lomilo . . . Zakaj čepi tu na mestu? Kako da so ji ugasnile misli, ki so jo med grozo spremljale vso pot? Kaj se godi ž njo? Črna megla ji je splavala pred oči. Še je bila pri zavesti. Občutila je, da nekaj toplega kaplja na njene roke. Kri. „Vinko!“ Odgovorilo ji je tuljenje . . . Kri ji je tekla močnejše. Objela jo je strahotna prebujenost, živci so ji goreli. Na vratu je občutila bolečino, pod njeno roko je zevala rana . . . Ta zavest ji je dala toliko moči, da se je v hipu pognala kvišku, a je morala znova sestiti. Odtrgala je kos obleke in si jo ovila okrog vratu.

Omahovala je nekaj trenutkov, nato je obšla vrh, se opotekala ob vrsti dreves. Počenila je in se z eno roko oprla na cesto, drugo je tiščala na vratu. Zamizala je . . . „Še živim, še živim . . .“ Ta zavest ji je dajala vedno novih sil . . . Šla je sto korakov. Znova je počenila ob groblji neke hiše. Tema se ji je delala pred očmi . . . Prebudil jo je nov tresk granate. Kje je? Kaj se godi? V tem hipu se je le medlo zavedala vseh dogodkov tistega večera. Ozrla se je. Mesto je gorelo na več krajih. Na Kostanjevici se je odražala rdečkasta svetloba požara. Znova se ji je zagrnila zavest. Ležala je. Prebudila se je, napela vse moči, da bi se dvignila. Vse je ugasnilo. Iz podzavesti je tlela zagonetna ravnodušnost: „Zdaj . . . se mi ne more nič več hudega zgoditi . . .“ Komaj se je zavedala, da se je hotela še enkrat dvigniti. Zdelo se ji je, da plava kot nekaj temnega, zamolklo skelečega skozi prostranstvo.

Koliko časa je ležala? Nekaj hladnega se je razlilo čez njo. Tema se je razgrnila, postalo je svetleje. V bližini je gorela hiša, svetloba je plahutala prav do nje. Nad njo se je sklanjala dolga senca.

„Ne, še je živa!“

Zavedela se je in odprla oči. Nad njo so se upogibali vojaki. Objel jo je val sramu, nehote si je popravila krilo. Napela je vse sile, pomagali so ji vstati. Oprla se je na kostanjevo deblo. Granate niso več padale v drevored.

Vojakom se je mudilo dalje. Dora se je pognala do drugega drevesa, se ustavila in se ozrla. „Hvala Bogu!“ Solze so ji stopile v oči. Vse je bilo majhno spricho tega, kar je zdaj čutila. „Vse je prav, da le živim . . .“

Ob cestnem jarku je ležal mrlič, z obrazom je grizel v prah. Sredi ceste je stal vprežen voz, en konj je bil ubit, drugi ranjen. Ta se je divje vzpenjal in se hotel ločiti od voza in od mrtvega tovariša. Zgrudil se je, gobec mu je udaril na prašno cesto.

Ko je Dora stala ob vrtnih vratih, je imela še toliko moči, da se je začudila. Stena hiše je bila podrta. Videti je bilo v njeno sobo. Pogled jo je prevzel, a ni utegnila misliti na to. Občutila je nov naval slabosti. Z zadnjimi močmi je zavpila: „Zofija! Zofija!“

Svakinja jo je našla ob ograji, katere se je oklepala z obema rokama; ni se hotela zgruditi.

„Moj Bog, Dora, kod si hodila? Urško je ubilo . . . Kaj ti je, Dora?“

Dora ni mogla odgovoriti. Besede so ji zamolklo udarjale na uho. Ni jih razumela. Brez zavesti se je zgrudila v Zofijino naročje.

Osem in trideseto poglavje.

Ivan Humar je hodil že pol ure po pisarni in žvečil ugaslo cigareto. Ob vsakem obratu se je ozrl na drevje ob oknu, na vrt, na stepo za zelenim poljem. Oči so mu obvisle na sliki carja Nikolaja nad mizo graščinskega oskrbnika Timofeja. Znova mu je begal pogled skozi okno . . . Misli so mu švigale ko lastovice. Njegovo bolešno čuvstvanje je bilo podobno brezplodnemu hrepenenju zveri v kletki. Najtežje so bile ure, v katerih ga je zgrabilo neumljivo domotožje. Ob takih trenutkih ni mogel mirno sedeti ne misliti drugega kot na hišico v drevoredu zelenih kostanjev. Zofije se je spominjal le kot umrle, nekdanje drage osebe.

Priznaval si je, da jo je ljubil. Radi usodne razlike njunih duš nista mogla drug drugega osrečiti . . . V tistem hipu bi si na vprašanje, ali jo še ljubi, ne mogel jasno odgovoriti. S svojim nesmiselnim ravnanjem je bila postoterila sum. Bolj ko se je oddaljeval od doma, bolj sta rasla srd in obup v njem. Vzzorela mu je zavest, da za Zofijo ni več pomoči. Čemu bi si z ljubosumjem grizel dušo? Kaj bo, ko neha vojna? Pekoče misli na to se je izogibal.

Bilo mu je ljubo, da so ga poslali na bojišče. Novi kraji, tuji ljudje, groza bitk, ujetništvo — polagoma mu je otopela stara bolečina . . . Spomini na prve dni ujetništva so bili težki. V dolgih marših so mu krvavele noge, telo se mu je utrudilo do smrti. Prvič je občutil divjo lakoto, za grižljaj hrane se je trgal ko zver. Prav tako je prvič rade volje priznal, da je Slovan. To ga je rešilo taborišča, poslali so ga na poljsko delo. . . . Ni bil vajen garanja, vsak večer se je izmučen vrgel na ležišče in zaspal ko ubit.

Grofu, ki je prišel na vojaški dopust, je povedal, da je uradnik. Vtaknili so ga v graščinsko pisarno. Presedal je pred knjigami in se potapljal v številke. Stari Timofej, izobražen in svobodomiseln človek, mu je venomer govoril. Ivan ga je moral po cele ure poslušati. Ne le njegovo dotedanje življenje, še staro mišljenje in čuvstvovanje se je rušilo v prah. Spomnil se je Peršičevega predavanja, Logarjevih besed: „Ideje vise v zraku . . .“ Takrat jih ni čutil. Zdaj so nehote postajale njegova last.

Na graščini se je čutil domačega. Postajal je drug človek, a tudi prejšnji človek ni popolnoma umrl v njem. Zdaj pa zdaj ga je divje domotožje stisnilo za srce in mu ga izžemalo. Ob takih prilikah skoraj ni opazil, kaj se godi okoli njega. V strašni osamelosti mu je ječala duša. Tako je bilo tudi ta večer . . .

Opazil je, da mu je ugasnila cigareta. Razburjeno jo je zmečkal med prsti, se ozrl še enkrat na stepo, ki ga je oklepala v svojo enolično planjavo kakor zid, ter siknil par besed skozi zobe.

„Kaj pravite, Ivan Andrejič?“

Ivan se je zdrznil in začudeno pogledal. Ali se ni zavedal, da je vstopila Varvara, mlada vdova po padlem vojaku, in pospravljala pisarno? — Že je nastajal mrak. Nad stepo je ležala večerna svetloba, ki je odsevala od redkih oblakov. S polja so prihajala dekleta in pela. Pod drevjem na dvorišču so ležali vojni ujetniki in se glasno prepirali. . . . Ivan je gledal v rdeča lica in plameneče oči ženske z začudenjem, kakor da jo prvič vidi v tem prostoru.

„Kaj delate, Varvara?“

„Pospravljam“, se je zasmejala ona. Ob tem smehu so se zdele Ivanu njene ustnice neznansko zoprne. „Vi pa kar buljite in premišlujete . . . Kaj tako mislite, Ivan Andrejič?“

„Na dom.“

Gledal jo je. Od njenega jedrovitega, kmetiškega telesa sta vela zdravje in moč. Ena izmed žensk, o katerih pravijo mužiki, da rode otroke kot bi rožice sadile. Smejala se je, kakor bi stresala orehe.

Varvara je opazila, da jo Ivan pozorno motri. Zasmejala se je. Humar se je v zadregi naglo odpravljal iz pisarne.

„Na dom mislite?“ ga je Varvara zadrževala. „Ali vam ni dobro pri nas? Kjer je človeku dobro, tam mu je tudi dom . . .“

Ivan je pozabil, da je hotel oditi. Ob zadnjih besedah mu je postalo toplo.

„Dom je samo eden“, je rekel raztreseno in iskaje gledal po mizi.

„Hm!“ je Varvara stisnila ustnice. V čudni zvezi s prejšnjim je pristavila: „Danes sem videla vašo sobo. Vse imate razmetano v nji . . . Če želite, vam pridem pospraviti . . .“

Za hip je zavladal molk. Ivan je gledal njen beli vrat, na gričke pod njeno bluzo. V rokah, po vsem telesu je začutil neznan nemir. Ude mu je prevzela topla omotica. Vzel je cigareto in jo zasvaljkal med prsti. Ko je prižgal vžigalico, ni vedel, kaj bi počel ž njo. Bal se je, da bo Varvara opazila, kako je postal šibak. Nasmehnila se mu je. Njena usta se mu niso zdela več tako zoprna.

„Pa pridite“, se je stežka izvilo iz njega.

Varvara je nalivala olja v pisano čašico, ki je stala pod ikono. Roka se ji je tako tresla, da je nekaj kapljic kanilo na divan.

„Večkrat sem mislila na vas“, je rekla, ne da bi ga pogledala.

Ivan je zbral vse moči. „Pa zakaj ste mislili name?“ je vprašal v začudenju, ki je prehajalo v ogorčenje.

„Mislila sem si, da vam mora biti hudo . . . tako samemu . . . daleč od svojcev . . . Ponoči ležite in mislite . . . Brez postrežbe, brez ljube besede, zapuščen kakor drevo na stepi. Človek potrebuje lepe besede in objema kot vsakdanjega kruha. Jaz to vem . . .“

Ivan je stal in nemo poslušal brbljajočo žensko, ki ni imela ničesar več pospraviti, a je še vedno nekaj brisala in urejala. Ali je slutila, kaj se godi v njegovi podzavesti? Zbal se je samega sebe. Iz njega je stopil stari človek in ga premeril z ostrim pogledom.

„Varvara“, je spregovoril z glasom, v katerem sta se tepla odločnost in plahost, „nocoj vam ni treba priti . . . Sploh ni treba priti . . .“

Varvara ga je pogledala začudeno, skoraj užaljeno. Izginil je, nji pa se je v zvitem nasmehu razširil obraz. Blažen izraz zaljubljenosti ji je legel na lica in ji napolnil oči.

Devet in trideseto poglavje.

Segulina so pripeljali iz vojnega lazareta v bolnico. Dolgo se je boril med življenjem in smrtjo. V dneh, v katerih je bil redko pri polni zavesti, mu ni bilo več do življenja. Imel je težko rano na glavi, a drugo v prsih. Mučile so ga blodnje in motnje, v katerih je pehal od sebe vse in hotel pobegniti. Odleglo mu je. Ostal je pri življenju.

Šele tisto jutro, ko so ga bili uvrstili v veliki dvorani med ostale bolnike, se mu je znova prebudilo zanimanje za vse, kar se je godilo okrog njega. Posluhnil je v govorjenje ostalih bolnikov. Nekateri so turobno gledali predse. Veseljak s črnimi brkicami je narisal karikaturu, ki je krožila od postelje do postelje in prišla tudi Segulinu v roke.

Na kosu papirja je bila narisana sestra, kako se nagiblje nad ranjenca z dolgo, divjo brado in ga poljublja. Pod risbo je stalo: „Naša sestra Alma.“ Segulin se ni smejal. Alma? Res, ista usta, iste oči.

Misel, da se bo srečal z Almo, ga je razburila. Začutil je zamolklo bolečino v glavi. Spustil je list na tla. Spomnil se je pisem, ki mu jih je pisala ta ženska. Ko se je odpeljal na drugo bojišče, je menda izgubila sled za njim. Ali ga je pozabila? On še vedno ni popolnoma pozabil Dore. Tudi Alma njega ni pozabila.

„Dora, Dora!“ mu je tolklo v sencih. Njena medla slika ga je spremljala v vseh blodnjah njegove bolezn. Kakor da se mu je z rano vsesala v glavo, v možgane. Blodnje so prenehale, obledel je tudi spomin na Doro. Samó obledel.

Prizora pred bitko na polju se je nerad spominjal . . . Postal je drug človek. Izpolnitev hrepenenja se mu je tedaj približala do omotične bližine. Nenadoma pa se je vse zrušilo, bil je ubožnejši nego prej. Tega ni bila kriva granata, ki ju je prebudila iz omotice, temveč nekaj globljega. Ko je ostal sam na mestu in gledal za bežečo Dorino senco, ni vedel, kaj se godi ž njim. Kaj je storil? Tisto noč je iskal smrti. Dobil je samo prasko, ki se mu je zacelila že v nekaj dneh. Po bojih je poiskal Humarjevo hišo. Bila je napol razdrta. Izvedel je, da je ubilo neko žensko. Zavzel se je. Dora? Kdo bi mu povedal? In če bi tudi zvedel, ali bi ne bilo vse zaman? Ostalo mu je zgolj medlo upanje.

Živel je kakor v omotici. Ni mu bilo mnogo do življenja . . . Šele nekega solnčnega dne, ko so ležali sredi samih akacij in je od vseh strani viselo cvetje nanj, je znova občutil strah pred smrtjo. Tako je dehtelo, da mu je vonj legel na srce. Ptice so pele. Zdelo se mu je, da mu nekdo pripoveduje pravljice in ga uspava. Radi življenja samega se mu je zahotelo živeti. Prvič mu je prišlo na misel, da je vojna sredi narave, ki oznanja radost življenja, največji zločin . . . Prav v tem hipu je treščilo med nje. Segulina je zagrnila tema. Bajke je bilo konec . . .

Zdaj je ležal v bolnici . . . Obnavljanje dogodkov, misli in čuvstev ga je utrujalo. Boril se je s spancem. Imel je nejasen občutek, da ne sme zaspiti. Skozi pol zaprte trepalnice se je boril s predmeti pred seboj, nato so mu misli in predstave zatonile.

Še je spal, ko je vstopila Alma. Ko so ji povedali, da je prišel nov transport, je vzdrhtela. Ničesar ni pričakovala s takim razburjenjem kot novih bolnikov. Z naglimi koraki je premerila dvorano. Nenadoma je obstala, vsa kri ji je udarila v lica.

Sklenila je roke na prsih in z mešanimi občutki gledala nanj, ki je spal. Pred njo se je razvrstilo vse, kar je doživela in občutila od začetka

vojne: njena zasmehovana pisma, ki so ostajala brez odgovorov, brezplodno čakanje v lazaretih, da pride Segulin v njene roke. Kako ganljivo je bilo to opisano v nekem vojnem romanu! A ona je že mislila, da ga je za vedno izgubila. Mrzila je vojno, z mržnjo je mislila tudi na Doro. Postalo ji je nesmiselno: meriti vročino, streči, duhati smrad gnojnih ran, krvi, urina, joda in kloroforma . . . Medtem je izvedela od nekega ranjenca, da Segulin še živi. Uravnovesila se je. Stregla mu je celo z neko radostjo. Mladega fanta, ki se je bil zaljubil vanjo, je na njegovo vročo prošnjo poljubila. Prvi moški, ki jo je bil poljubil iz čiste duše. Naslednje jutro je umrl.

To je že pozabila . . . Stala je pred Segulinovo posteljo, neizmerno razburjenje ji je spreletavalo telo. Segulinove roke, prsi, glava, vse je bilo v obvezah. Prišla ji je misel: sebično je bilo, da si je želela takega srečanja. In vendar jo je navdajala velika hvaležnost. Stregla mu bo, ga preobvezovala. Vsaj za nekaj časa bo njen.

Nagnila se je nadenj in ga skrivaj poljubila na čelo. Kaj so zašepetale njene ustnice? Od radosti in sočutja je vsa trepetala.

Bolnik je spremenil dih, odprl oči. Almi je zastalo srce. Segulin je bil sprva zmeden, nato so se mu na široko razprle veke. Spoznal jo je. Na njegovem obrazu ni bilo radosti, niti očitne nejevolje. Morda rahlo začudenje. Spomnil se je karikature. Zbiral je misli, da bi si obrazložil slučaj in pomen srečanja. Vstali so prizori, ki so ga mučili v blodnjah. Dorin obraz je utonil v mraku, ostal je ta, ki ga je poljubil na čelo.

„Ali te zelo boli, Gušto? Ali so rane nevarne?“

V besedah je ležala toplina in skrb. Segulin se je spomnil njenega pisma. Objelo ga je neugodje in znova izginilo. Dve podobi sta se združili v njegovi zavesti. Ni ju mogel ločiti. Alma je bila iz dni, ko je bil še drug človek. Ali se ni tudi ona spremenila?

„Ne smem govoriti“, je šepnil.

Tudi bi ne bil maral govoriti. Bil je ves razboljen, prazen, šibek, v Alminih rokah, v rokah vseh ljudi . . . To je ona čutila. Trudno se je nasmehnila. Popravila mu je odejo in mu nepremično zrla v rahlo zaprte oči.

Štirideseto poglavje.

Bleda in trepetajoča ko trs se je Dora vrnila iz bolnice. Še isti večer je ob sveči z nervozno naglico pospravljala svoje stvari. Zofija se je preselila iz mesta v zaledje. Predmeti, ki jih je bila rešila, so polnili sobo do zadnjega kotička, da se je Dora le stežka gibala med njimi. Premetavala je, znova urejevala, po vsem telesu je čutila mrzlico.

V roke so ji prišle nekatere Vinkove reči. Obstala je in strmela vanje. Ves čas, odkar si nista pisala z Vinkom, ni niti enkrat pomislila, da hrani njegove reči. Zdaj jih je z neko ljubeznijo in bridko mislijo pokladala na dno kovčega . . . Ko je brskala po predalu omare, je našla neko fotografijo. Mlad častnik s trudnim nasmehom na obrazu. Sliko je podržala pri luči, izza nje se je v duhu dvigal Zofijin obraz . . . Misel, da bi se vrgla v življenje, ki ji je včasih ko blisk prešinila zavest, ji je bila zdaj tuja. Družbo je celo mrzila.

Nenadoma je dvignila glavo in vrgla fotografijo v kot. Kje je Zofija? Stopila je k oknu. Svetloba sveče je padala na breskev, ki je z rumenimi sadovi na tenkih vejah nihala pod oknom. Ob medlo razsvetljeni cesti so stale vaške hiše. Vsepovsod trenski vozovi, mule, konji, vojaki. V ozadju barake zasilnega lazareta. Redki starci, otroci in ženske. Režeča krinka vojne je bila nad vasjo groznejša nego nad mestom. Zamolklo bobnenje topov v ozadju so glušili smeh, petje in godba, ki je odmevala iz častniške menze.

Ali Zofija pleše? . . . Dora se je začudila, ko je izvedela, kam zahaja vsak večer. Svoje misli ni izrekla, a Zofija jo je brala v njenih očeh. „Saj moški niso toliko vredni“, je zardela. Radost, s katero je sprejela Doro, je bila polovična. Ni marala, da ji kdo meri stopinje, jo gleda v dušo. Ker ni kuhala doma, je povabila Doro s seboj v menzo.

Dora se je ves večer vedla kakor človek, ki je nehote zašel med tuje ljudi. Morala se je smejati, a bilo ji je grenko. Zofija je sprejemala od častnikov hrano za ceno, da jih je zabavala. Ta večer je bila razigranejša nego po navadi. Hotela je zakriti, opravičiti Dorin molk. Častnika, ki ji je izpulil siv las, je le rahlo udarila po roki, dasi se ji je skremžil obraz. Dora je stisnila ustnice. Gledali sta se, kakor da sta si neznanu tuji. „Ali je bolna?“ je pomislila Dora, ko je opazila njeno shujšanost in nenavadno bledico na obrazu. Pogledala je v kodrolaso, neznanu ji dekle, ki se je naslanjalo na postarnega stotnika. „Gospodična, ali nisva bili midve nekoč v družbi . . .“ Kodrolaska je imenovala nekega častnika, ki je baje padel. Zasmejala se je: „Kako smo bile takrat pijane . . .“ Dora je široko razprla veke. Edino, kar je mogla reči: „Motite se . . .“ S srepim pogledom se je ozrla na Zofijo. Ta je ni razumela. Dora se je dvignila in odšla; odklonila je spremstvo . . .

Zofija je ostala. Kje se mudi? . . . Po cesti sta prišla dva človeka in se ustavila ob vratih. Dora se je umaknila od okna in počenila ob kovčeg . . . Pred Zofijo ni mogla prikriti drhtenja.

„Kaj delaš?“ se je v začudenju izvilo iz svakinje.

„Jutri pojdem domov“, je rekla Dora mrzlo.

Zofija se je zamajala. Sedla je in jo nekaj hipov gledala.

Njo je globoko pretresel le večer, ko je bila Dora ranjena in Urška ubita. V blaznem malodušju je jokala in molila, se izpovedovala grehov . . . Med veselimi častniki pa je kmalu pozabila tisto noč groze. Na moža skoraj da ni mislila. Peršiča se je spominjala z mešanimi čustvi žalosti in očitkov. Srečala je bila njegovega očeta, ki ji je povedal, da še živi . . . Če bi bil v tistem hipu stopil Ivan pred njo, bi ga bila iz nekega globokega spoznanja pristrčno objela. To so bili samo hipi. Objela jo je čudna pijanost, ki ji ni dala spati. V dneh, ko je bila sama in se na nikogar ni opirala njena duša, so se njena sladostrastna nagnjenja z vso silo prebudila. Dasi se je sprva zgrozila nad vedenjem nekaterih žensk, ki so zahajale v isto družbo kot ona, pozneje ni opazila, da med njo in njimi ni več razlike.

„Če se tako vedeš . . .“, se je v neprikritem srdu na Doro izvilo iz Zofije, a je v hipu umolknila. Bilo je neizogibno, da mora oditi z Doro, a zdelo se ji je nemogoče, da bi se mogla ločiti od tega življenja. „V puščavo naj grem“, je skrivila ustnice v grenek izraz. „Še teh par ur mladosti . . . Ti misliš slabo o meni, vem . . ., a jaz se samó norčujem iz njih . . .“

Dora se je dvignila kakor plamen in vsa zagorela.

„Oni se norčujejo in se vedejo proti tebi, ko da si vlačuga. Postala si gluha in slepa . . . Poglej se v zrcalo! Ne vprašujem te, kaj si delala . . . a poglej se v zrcalo, kakšna si! Če človek enkrat pade . . . to razumem.“ Umolknila je, nato je dostavila tiše: „Delaj, kar ti drago. Če hočeš ostati, lahko tudi ostaneš . . . Radi brata sem prišla k tebi, zdaj me ne potrebuješ več . . . Jutri odidem . . .“

Šlo ji je na jok, a se je premagala.

Za Zofijo, ki je že nekaj slutila, je preveč povedala. Svakinja tedaj ni utegnila pomisliti na to. Pod vtisom Dorinih besed je stopila k zrcalu. Zdelo se ji je, da se tedaj prvič vidi. In kakor da so jo vse tiste dni držali živci na nogah, ki so zdaj popustili, je nenadoma začutila slabost v telesu. Zatrepetala je in se sesedla.

„Dora, ne hodi od mene“, se je jokaje, v grozi izvilo iz nje. „Bolna sem . . . ne vem več, kaj mi je . . .“

Dori se je globoko zasmilila. Obljubila ji je, da pojde ž njo kamorkoli, samó ne v hribe, kakor hitro dobita vozove, a proč iz tega kraja . . . Zofija ji je bila hvaležna. Izraz grenkega prebujenja ni več izginil z njenega obraza.

(Dalje prihodnjič.)

jeza in kri. — Saj sem blazen, kaj ne?! — Preneumno! — Drugega ni kakor fokstrot, pregreto vino in razmazana šminka. — Lahko si mislim, pač, kako je vsakemu posamezniku, ali da vsi skupaj ne zmorejo nič drugega, kakor da se opiijejo do preobračanja . . . to, to se mi zdi . . . Ah, saj vem! Nikar me tako ne glejte, tako obupano! Saj poznam te ljudi. Jutri zjutraj jim bo strašno pri duši. Vsem, ki so ostali doma, bi svetoval, da poskrijejo vse vrvi. Zakaj to veseljačenje je večini teh ljudi le pretveza, da za nekaj časa utonejo v množici, da se porazgube, se za nekaj bežnih trenutkov iznebe samih sebe, da se združijo v silo, ki sicer nima nikakih samomorilnih namenov, ki pa je sama na sebi samomorilna. Vsem gre le za neko otopelost, da jim izgine vsaka misel na križevo vsakdanjost. Potem pa, potem pride novo, hujše spoznanje gorja, ki ga vsak posameznik nosi v sebi in se nazadnje razraste do neznosnosti. Nekateri se zaduše. Nekateri propadejo. Utonejo v blatu. Tudi poroče se, celo iz ljubezni, ali miru ne doseže nihče. Meni se zdi, da ima vsako veseljačenje v sebi nekaj neskončno grenkega in opojnega. In kdor ga okusi in se pravi čas ne zave, je predan smrti.“

Žvenk!

Zdrznila sta se.

Nekdo je vrgel kozarec ob tla.

(Konec prihodnjič.)

IN SOLNCE JE OBSTALO

ROMAN — FRANCE BEVK (Nadaljevanje.)

Ena in štirideseto poglavje.

Bila je noč. Na obeh straneh reke, ki je komaj slišno šumela, so ležale sovražne čete. Nebo je bilo oblačno. Nad pokrajino je ležala tanka meglica. Most čez reko je bil razstreljen. Med napol potopljenim ogrodjem traverz je grgrala voda. Ob reki in ob cesti, ki se je izgubljala v ravnino, so rasli topoli. Vseokrog so se razprostirala polja, gozdiči, senožeti. Na drugi strani reke se je vleklo nizko gričevje. Bilo je vse mirno. Zdaj pa zdaj se je dvignila raketa, razsvetlila tožno, pusto pokrajino, ali se je oglasil strel iz puške.

Nikjer luči. V temi je bilo videti le nekaj korakov. Po cesti so prihajali ordonanci, izginjali v temo in se znova vračali. Prišel je ukaz: nočni izpad čez reko. Izbrali so četico mož. Ta je dobila povelje, naj po topovskem ognju pobije ostanke prve sovražne črte.

Med njimi je bil tudi poročnik Peršič. Delal se je mirnega, a mu je roka sama od sebe segala v žep po cigarete. Ni smel kaditi. Zavedal se

je nevarnosti te noči. Spreletaval ga je mraz, vendar mu je tlelo medlo upanje v srcu.

Z dopusta se je vrnil ves razdvojen. Glorija ženske, ki jo je nosil v sebi, je bila pokopana. Vpraševal se je: je to vse? Vse. Vest, da se je vrnil Zofijin mož, mu je še povečala neprijetni občutek. Hodil je vso noč. Neki strah, mračna zavest neznane krivde je hodila za njim. Podobna, ki jo je oboževal kot dijak, je izginila za vedno. Sklenil je, da Zofiji ne bo več pisal. Tiste dni je zaničeval vsako žensko. Edino Marusja se mu je še prikazovala v mislih.

Vrnil se je k četi, ki je bila takrat v drugem kraju. V bataljonski pisarni je zagledal Rumpla z brazgotino na licih. Med tem je napredoval za stotnika. Ta mu je povedal, da ga čaka odlikovanje, a se je nenadoma nečesa domislil: „Kaj se je zgodilo z ono vohunko?“ Peršiču so se zamajala tla pod nogami, a je zbral vse sile: „Po ukazu je bila ustreljena.“ Stotnik ga je pomeril v zenice: „Kdo jo je ustrelil?“ Peršič bi bil rad umaknil pogled, ni se ga upal. „Jaz“, je rekel skoraj drhteče. Oni pa: „Vi?“ Še brazgotina na stotnikovem obrazu se je zarežala. „Ali imate pričo?“ Peršič mu ni odgovoril. Gledal ga je pogumno, s srdom v očeh. Izdajale so ga zenice, glas, še trepetajoči prsti na rokah. Dolgo sta molčé strmela drug v drugega. Ali sme Rumpel dvomiti? Stotnik se je obrnil na peti, rekel zateglo, ne da bi ga pogledal: „Verjamem . . . prav rad vam verjamem . . . da ste storili to . . .“ Okrenil se je, znova se mu je zarežala brazgotina: „Pričakujem, da boste o prvi priliki vnovič izkazali tak pogum . . . in se javili prostovoljno . . .“ Peršič se je vgriznil v ustnice. Prevzemale so ga skrite misli . . . Nanesla je prilika, javil se je k napadu. Smrt? Marusja? Zdelo se mu je, da visi na tehtnici. Občutil je mrzlico.

Stal je ob reki in prisluškoval glasovom. Zdrznil se je. Znova je vtaknil cigareto v žep. Ne, ne sme kaditi. Uprl je oči v mrak, gledal nekaj časa v nejasne obrise vojakov, poltiho zaklical:

„Vinko Logar!“

Ena izmed senc se mu je približala. „Tu sem! Ti si, Peršič?“

„Dà. Ali so te izbrali za ta pohod? To je plačilo za politično nezanesljivost, nagrada za ječo . . .“ — „Tebe tudi?“ — „Ne. Javil sem se sam.“ —

Senci sta se skoraj strnili.

„Ali se boš dal ujeti?“

„Če pojde . . . In ti boš spoznal, kaj je napad . . .“

Logarjeve roke so krčevito stiskale puško. Grozi, ki se je je najhuje bal, bo zdaj prvič pogledal v oči. Pred njm je stala Dora. Po dolgem

času prvič tako jasno, kakor da jo je videl še pred nekaj minutami. Zdelo se mu je, da čuti še vonj njenega telesa . . . Peršič mu je prinesel njen pozdrav . . . Priznal si je, da je bil prijetno iznenaden, vse telo se mu je vznemirilo. Ali še misli nanj? Peršič mu je negotovo pritrnil. Vinko se ni mogel premagovati, povedal mu je vse . . . Prijatelj je gledal strmo, začudeno, kakor da ga ne razume. Ko ga je izpraševal podrobnosti o Dori, mu je raztreseno odgovarjal. O ženskah se je cinično izražal. Logar ni vedel, kaj se godi v njem, njegove besede si je razlagal drugače. Speklo ga je, da živi Dora v taki okolici. Poleg drugega ga je tudi ta bolečina zadrževala, da ji ni pisal. Odganjal je misli nanjo, vračale so se mu vedno znova. Nikoli tako jasno in živo ko ta večer . . .

Da bi zamamil misli, odgnal Dorino podobo, je prisluškoval reki. Z očmi je prodiral temo. Kaj delajo sence pred njim?

Voda, voda, ki se je kot siva, šumeča kača plazila skozi noč. Na drugem bregu je bilo vse tiho. Le zdaj pa zdaj je padel strel straže. Saperji so gradili zasilen most. Tiha povelja so šla od ust do ust. V telesih mrzlica in drhtenje. Zagrmeli so streli iz topov. Granate so letele čez reko, padale v ruske jarke. Z druge strani se je dvigala raketa, črne sence ob reki so se potuhnile. Znova je nastala tema. Roke so se gibale in polagale desko na desko. Le semtertja je zamolklo udarilo.

Most je bil nared. Topovski ogenj se je ojačil. Vojaki so planili na deske, ki so se jim zibale pod nogami. Voda je grgrala tik pod njimi. Peršič je vzkliknil pridušeno: „Za meno!“ Logarju se je zdelo, da se vse pogreza pod njim. Pod nekakšnim nasipom sta se vrgla na tla. Nova raketa, ki je svetlo dogorevala in jasno odražala sključene, čez vodo hiteče postave. Ugasnila je. Iz njenih mrjočih isker so se porodili streli pušk in strojnic. Sredi mosta je odmel krik in ostro presekal tišino. Nekdo je padel v vodo. Drugi, tretji . . . Logarja je obšlo tesno čuvstvo groze. Sence, ki so dosegle drugi breg, so se z zamolklimi padci metale na tla. Topovski ogenj se je podvojil.

Logar in Peršič sta pritiskala glavi k tlom. Težko sta dihala. Kod so blodile njune misli? . . . Pred Logarja je stopila Marijina podoba. Zakaj prav ona? Nato se mu je prikazala Dora . . . Misel se je pretrgala, ozrl se je po Peršiču. Kaj dela? Hotel se je narediti mirnega, a so mu od neke neumljive groze silile solze v oči. Na smrt ni mislil. Pred njim so vstajali drugi prizori, rasli v domišljiji do nebes. Občutil je težo v želodcu.

„Ali se bomo . . . sprijeli z orožjem?“

Peršič mu ni utegnil odgovoriti. Suhljat nadporočnik napadalnega oddelka je držal uro v roki: „Ena, dve, tri . . .“ Topovi so iznenada

utihnili. Klic je udaril iz tihote kakor električna iskra. Zdelo se je, da je na tleh ležečim ljudem pretrgal živce. Logarju je bilo, kakor da so mu nenadoma omrtvele noge. Z vso silo se je pognal kvišku, stekel za Peršičem. Kje so ročne granate? Zaman se je trudil, da bi jih odpel od pasu. Padel je. Ko se je dvignil, mu je bilo, kakor da je ostal čisto sam sredi grozne samote. Usta so se mu odprla sama od sebe, iz njih se mu je izvil krik groze. Vpila je divja zver, ki se je naselila vanj. Misli so mu po bliskovo spreletale možgane in v hipu ugašale. Slike, predstave, vse je zatonilo. Ena sama blazna zavest: zdaj, zdaj . . . In že je izginila tudi ta, zatonila v mrak žive groze. Noge so se premikale same od sebe, usta so vpila sama od sebe, roke so mahale same od sebe. Njegov krik se je pomešal z drugimi. Napel je možgane z vso silo: kaj je treba storiti? Kaj je treba . . . Trenutek? Dva? Cela večnost? Ročna granata mu je v loku zletela iz rok. Zobje so bili stisnjeni, napete ustnice so jih razgalile. Ostri poki so mu prihajali na uho. Še je živel, še je dihal. Krčevito je stiskal puško, slednja mišica na obrazu je bila napeta ko jeklo. Bajonet? Pred njim so se premikale nekakšne sence. Ljudje? Stokanje mu je predrlo srce. Noga je stopila na nekaj spolzkega. Zdelo se mu je, da je zašel v blodnjak in ne najde več izhoda. „Tak, tak, tak, tak . . .“, je regljala strojnica. Zagledal je nove ljudi. V svitu rakete se mu je pačil obraz človeka, konica bajoneta se je lesketala . . . Logar je zagnal cvileč glas, vpilo je slednje vlakence njegovega telesa. Nato se mu je izvilo iz grla grgranje studa in groze. „Aaaa!“ To je bilo tisto . . . Hip zavesti, že je vse ugasnilo. Begal je za svojim glasom, kot da ne ve ne kam ne kod . . .

Nove čete so prihajale čez reko. Zavzele so tudi drugo črto. Temna noč se ni razsvetlila niti za trenutek. Na tleh je bilo blato. Nihče ni vedel, kaj se godi na desni, na levi . . . Streljati! Ne spati! Omama jim je legala na trepalnice. Ne spati! Logarja je objemal hlad po vsem telesu. Prehajal mu je v vročico. Polagoma se je osveščal. Duša se mu je prebudila . . .

Od desne je prišel ukaz, naj se javi poročniku. Ah, tako, dà, že gre. Ves čas ni mislil nanj. Splazil se je k njemu. „Si še živ?“ — „Še. Kje smo?“ Bili so na nekakem holmu. Okrog in okrog je stalo drevje. Pod njimi so ležali ljudje.

„Peršič, ubil sem človeka . . .“

Peršič je samo skomizgnil z rameni. Njegov obraz je bil siv, skoraj jeklen. Gledal je nekam predse, v temo. Čez nekaj časa: „General ga je ubil, ne ti . . .“ Ob svitu rakete je pogledal Logarju v obraz: „Kaj ti je? Ali si bolan?“

„Ali . . . ali je tudi tebi tako? Mrzlica me trese . . .“

„Menda smo obkoljeni. Ničevó.“

Delal se je že dan. V daljavi so bile videti med drevjem prve rjave postave. Dvigale so se iz niča, prihajale bliže, se znova pogrezale v nič.

„Morda bomo ujeti.“

„Ali pa ubiti.“

Prve jeklenke so udarile v debla. Logarja je objela tako močna zavest bližnje smrti, da ga je za hip popustila mrzlica. Prihajale so predstave, misli. Ni se utegnil muditi pri njih.

Prišlo je povelje: „Poročnik Peršič naj z nekaterimi možmi krije umik, ostali nazaj!“

Peršičev obraz se je za hip spačil, nato mu je čudno zasijal. Segel je po Logarjevi roki in mu jo stisnil.

„Poskusil se bom rešiti. Pozdravi znance!“ mu je zašepetal. Nato je dvignil glas: „Srednji vod: živahen ogenj! Ostali nazaj!“

Logar je komaj vedel, kaj se godi ž njim. Ni bilo časa za razmišljanje in čuvstvovanje. Vojaki so se plazili po ozki dragi, se skrivali med gostim drevjem. Logar se je še enkrat ozrl. Zagledal je široko Peršičevo postavo, ki je tekla med drevjem in nenadoma telebnila na tla. Več ni mogel videti. Jeklenka ga je udarila v prsi.

Dva in štirideseto poglavje.

Pozno zvečer se je Alma vrnila iz restavracije, kjer je ostavila Segulina v veseli družbi. Ko so jo objele puste stene gostilniške sobe, bi se bila najrajši vrnila. Ni se upala, smejali bi se ji. Hodila je z naglimi koraki od stene do stene in se pogladila čez ledja. V grenkem nasmehu je pomislila: ali jo dela tako plaho skrivnost, za katero še nihče ne ve? Poslušnila je, ali se že vrača Segulin. Ni ga še bilo. Prav ta večer, ko je hotela govoriti z njim.

Naslonila se je na okno, vdihnila polne prsi zraka. Po trgu so gorele redke luči, iznad streh se je dvigal medlo razsvetljeni zvonik. Nebo je bilo oblačno. Za hišami so se razprostirali v temo pogreznjeni vrtovi, polja, z gozdovi porasli štajerski griči. Alma je vsak dan gledala nanje in jih ovijala v zlato peno hipne sreče. Zdaj jih je le slutila. V oči so ji prihajale solze kakor tedaj, ko je Segulin drugič ležal na operacijski mizi. Prej je mirno gledala na stotine operacij, tedaj je ječala . . . Opazila je bila, da je Segulinu njena postrežba v radost, obenem v muko. Pogovora o njunem nekdanjem razmerju se je izogibal. Skrbno mu je stregla, a govorila je z njim le najnujnejše. Ostali bolniki so opazili njeno spremembo.

Spomini na tiste dni so bili omamni . . . Segulin je odšel v štajerski trg, da se okrepi. Alma ga je spremljala. Bala se je, da razen telesnega nagnjenja nič globljega ne čuti do nje. Bila je prepričana, da ga bo tudi s srcem navezala nase. Po tednih omame je začela spoznavati, da je bilo življenje tistih dni le prevara. Segulin se je spremenil. Rana na glavi mu je v vinjenosti povzročala duševne motnje. Včasih se je brez vzroka silovito razsrdil, drugič je obupno jokal. To ni bilo vse. Vzroki so bili še globlji, Alma se mu je bala povedati, da je noseča. Zaničevala se je zaradi svoje plahosti. Pred tednom dni se mu je bilo zaletelo: „Ko se bova ločila . . .“ Nagonsko je čutila, da bo ta ločitev za vedno, ako pride do tega. Sprva so ju imeli v trgu za poročena, on pa je v pijanosti izdal njeno deklišvo. Alma je od tistega hipa bridko občutila prezir žensk, ki so v nočeh brez sramu legale tujcem na travo. Moški so postali drznejši proti nji . . . Molče je trpela. Prejšnjega dne ji je Segulin v hipu omame obljubil, da si podaljša dopust. Alma je bila tega vesela, hotela si je pridobiti časa.

Odpeljala se je v Ljubljano in si v bolnici izprosila še nadaljni dopust. Popoldne se je vrnila in našla Segulina na postelji. Poljubila ga je, a on jo je odrinil z roko: „Ali si že prišla?“ Ni je pričakoval. Morda si je želel, da ne bi več prišla.

S solzami v očeh ga je gledala stoječega pred zrcalom, kako si je zapenjal bluzo. In sama ni vedela, kaj je prišlo vanjo, da mu je povedala:

„V Ljubljani sem srečala Zofijo . . . Preselila se je.“

Segulinu je vzdrhtela roka, v kateri je držal ščetko. Zaman se je trudil, da bi prikril naval krvi v licih.

„In Dora?“

Almi je legel mrak na čelo. Povedala mu je, da ni govorila z Zofijo. Segulin je slutil, da Alma trpi ob misli na Doro. Povedala mu je resnico, ni ji verjel. Misel, da Dora še živi, mu je vzbudila trepet v telesu. Segel je s prstom za ovrtnik, kakor da ga nekaj duši.

V tem hipu je obšlo Almo spoznanje, da je še noben moški ni ljubil. Morda mladenič, ki je umrl dan za tem, ko ga je bila poljubila . . . Segulinu se je nenadoma nekam mudilo. Dejala mu je, da bi rada govorila z njim. Postal je pri vratih in ji povedal, da čez tri dni odide. In že je izginil.

Alma se je sesedla. Ali ji ni obljubil, da bo ostal? Kaj se je tako nepričakovano izpremenilo v njem? Naslonila je obraz v dlani, misli so ji tavale ko v blodnjaku . . . Znočilo se je. Komaj se je zavedala, kdaj se

je vrnil Segulin. Brez besede, omotična je odšla z njim v restavracijo. „Potem bova govorila“, ji je rekel po poti. Alma je molčala. Tisti večer se Segulin dolgo ni dvignil. Govoril je dvoumne besede, natakarcici je položil roko čez pas.

Almo je spreletela vročina, dvignila se je: „Gušto, trudna sem.“ Segulin je uprl sršeč pogled vanjo: „Spat pojdi!“ Čemu so se ji zasmeli? Sedla je za hip, nato pa skočila kvišku in zaloputnila vrata za seboj.

Ob tem spominu je odskočila od okna. Na cesti je zagledala Segulinovo senco. Zbegana se je ozrla po sobi, kakor da ne ve, kaj naj stori. Čemu se ga tako boji? Počenila je k predalu omare in začela pospravljati.

„Ali ne spiš?“ je siknil Segulin. Bil je vinjen, moten izraz mu je ležal v zenicah. „In — čemu mi delaš take nastope? Si mar moja žena?“

Alma je čutila: iste besede so govorili v restavraciji. Nogavica, ki jo je držala v rokah, ji je zletela na tla. Dasi je hotela sprva stopiti k njemu, ga objeti in pomiriti, je zdaj obstala kakor okamenela.

„Ali je med nama drugače, kot če bi bila tvoja žena?“

Segulin se je pijano zasmel.

„Čemu me zaničuješ?“ je Alma klecnila v kolenih, a se je znova izravnala. Roke so ji nehote šle preko ledij. „Morda imaš danes do mene večje dolžnosti, nego si jih imel kdaj do katere druge...“

Segulinu ni ušla Almina kretnja. Ni se več rogal. Čutil je, kakor da se mu je zadrgnila zanka okrog vratu. Vse dni se je v svojih mislih trgal od nje, v nekaterih trenutkih pa se mu je vendar smilila. V zavesti, da Dora še živi, je vsaj za hip občutil dovolj poguma in moči.

„O kakšnih dolžnostih govoriš?“

Alma je molčala. Videla mu je do dna. Bilo je usodno, da ga je spomnila Dore. Če bi mu priznala nosečnost, bi ga še bolj odbila. Morda je bil v tem trenutku spoznal to sam. Poslednja nada se ji je topila kakor rosa na solncu.

„V dušo ti vidim, ubežal bi mi rad.“

Segulin je molče stiskal čeljusti.

Ta molk je potrjeval njeno sumnjo. Ponos zasmehovane ženske se je dvignil v nji. Ali se ga ni blazno bala in bi ga bila rada v nekaterih trenutkih kot težko breme vrgla s sebe?

„Če mi nameravaš ubežati, je najbolje, da mi ubežiš že nocoj...“ Morda ga je le skušala. Gorela je, kakor da se navdušuje nad lastnimi besedami in uživa veličastnost svojega srda in odločnosti. „Pojdi! Pojdi!“

Vpile so stene in predmeti . . . Čez nekaj časa je stopila še k oknu in ko divja vreščala na senco, ki je izginila v temi: „Pojdi! Da te ne vidim več . . .“

Tri in štirideseto poglavje.

Dora in Alma sta sedeli v zakotni kavarni. Srečali sta se na ulici. Alma ni mogla prikriti neke mržnje do Dore, hotela se ji je izogniti. Ko pa jo je Dora poklicala, se ji je z zasmehom na obrazu približala. Stali sta nekaj časa v zadregi, brez besede, nato je rekla Alma: „Rada bi govorila s teboj . . . Stopiva kam . . .“

Nekaj trenutkov sta molčé gledali na ulico. Nad Ljubljano je ležala soparica, prah se je svetil v solncu. Ulice so bile skoraj prazne, tihe; le ure so zdaj pa zdaj zaspano naznanjale četrti . . . To mesto je Dora ljubila, vendar ji je bilo nekaterikrat neznano tuje. Z bolestito se je spominjala Gorice. Življenje ji še nikoli ni bilo tako prazno. Shujšala je, v obraz so se ji vrezale drobne gubice. Zaradi pomanjkanja si je želela domov, zaradi Zofije je ostala.

Nenadoma se je zdrznila v mislih. „Ti si tu?“ se je ozrla na Almo. „Pa se tako nič ne vidimo.“

Alma je posilila nasmeh. „Nekaj mesecev sem bila odsotna. Živela sem s Segulinom.“ Pri tem je merila Doro v oči. „Ali si ga kaj videla zadnje čase?“

„Ne“, je odgovorila počasi Dora. „Videla sem ga v Gorici . . . mimo-grede . . . nato nič več . . .“

Spomin na Segulina ji je stopal le v najtemnejših hipih pred oči. Težko je gledala Almi v obraz. Ta je opazila nekaj nerazodetega, tajnega na dnu njenih zenic. Zasmejala se je in se pogladila po bokih.

„Njegovega otroka nosim . . .“

Zavladal je molk. Doro je nekaj grenkega stisnilo za grlo, pomračila se je. Govorili so le pogledi. V njeno pomračenost je grebla s svojimi očmi Alma in se grizla v duši: „Ali ga ljubi?“ Obšel jo je občutek kakor tedaj, ko je Segulin odšel . . . Želela si je smrti, a je spoznala, da je preveč navezana na življenje. Še pred jutrom je odpotovala. Otroka pod srcem je ljubila le toliko, kolikor je ljubila Segulina. Njena ljubezen je dobila obliko sevraštva. Segulina v dobi nosečnosti ni mogla docela izbrisati iz srca. Šla je k babici, ki ji je rekla: „Tako dolgo ste čakali? Če se ne bojite za zdravje . . .“ Bala se je za zdravje in za življenje. Odšla je kot omo-tična . . . Bilo je smešno, a Segulina si je predstavljala v Dorinem naročju. In še zdaj: „Ali ga ljubi?“ Kaj naj ji odgovori?

„In kje je zdaj Segulin?“ se je zaletelo Dori.

„Ušel mi je . . . Prekleta on in njegov otrok!“ je pritišano izbruhnulo iz nje. Zardela je. Ko se je pomirila, je rekla: „Mislila sem, da je prišel k tebi . . . oprosti . . .“

Dora jo je samo gledala. Alma ni mogla vedeti, kaj se godi v nji. V bliskih jo je spreletavala misel, obe sta viseli nad istim prepadom. Razumela je Almo. Le, da je preklinjala otroka, jo je bridko motilo. To ji je tudi povedala.

„Otrok mi ne zadostuje“, jo je Alma zgrabila za roko. „Hočem moža, ki ga ljubim!“ Naglo, strastno se je popravila: „Zdaj ne čutim nič več do njega. Sovražim ga . . .“

„Razumem. Le otroka bi ne smela sovražiti.“

„In kaj bi storila ti, če bi bila na mojem mestu?“

Dora si je dela roko na čelo, oblival jo je znoj. Kaj bi storila? Nekaj silnega je prodiralo iz njene notranjosti, premagovala se je, da se ni izdala . . . Molčala je. Alma je opazila Dorino prepadenost. Znova jo je zgrabilo za srce.

„Kje je Logar?“

„Ah“, je Dora rekla komaj slišno in zamahnila z roko, kot da odganja misel na Vinka, ki se ji je vsak hip spovračala. „Med nama je vse končano . . .“ Imela je solzo v očeh.

V Almi je vstala nova sumnja. Vgriznila se je v ustnice. In kakor da je Dora spoznala njeno misel, je vsa zatrepetala: „Samo Vinka ljubim . . . Ne vprašuj me več!“ Alma ji je verjela. Čudno mehka je obrnila obraz v okno, solze so ji tekale po licih.

Dora je pozabila svojo bridkost. Objelo jo je tako sočutje, da bi bila privila Almo na prsi.

„Če nimaš kam iti, ko pride čas, se oglasi pri meni.“

Tedaj se ni domislila Zofije, ki je bolehalo že ves čas, odkar sta prišli v Ljubljano. Dora ji je stregla, dasi se je sama stežka držala na nogah. Zofiji pa se niso več vrnile prejšnje moči. Bridko se je zavedela, da je konec njene mladosti. Znake staranja je zakrivala z lepotičjem, v nekaterih trenutkih je bila neznosna . . . Ali bi ne odprla vrat svoji sestri?

Alma si je obrisala lica. „K Zofiji? Nikoli. Rajša poginem.“

Nenadoma se ji je neznano mudilo. Poslovila se je na kratko in odšla po prašni ulici med nizkimi hišami.

Dora je bila kakor omotična. Vso pot domov so jo preganjale zmedene misli. Na mizi jo je čakala Logarjeva dopisnica. Pisal ji je samo nekaj besed, da prihaja iz bolnice na dopust in da nestrpno čaka svidenja. Kratke besede so izražale isto žarko ljubezen kot nekdam.

Če bi bila Dora prejela te besede pred meseci, bi bila od radosti kriknila. Zdaj ji je trepetala dopisnica v rokah, ni vedela, kaj bere. Pobleдела je in se z vzklikom obupa sesedla.

Zofija jo je gledala brez diha.

„Kaj ti je? Saj si vendar mislila nanj.“

Dora je mislila: kako naj ga sprejemem? Na Zofijine besede je preplašeno dvignila pogled. „Prepozno“, je dahnilo iz nje.

Zofija je hotela še nekaj reči, a se je preplašila Dorine kretnje, s katero se je dvignila in zmedeno odtavala po sobi. Prepozno? Zdelo se ji je, da jo iz sumnje, ki jo je včasih obšla, globoko razumeva. Z neko bojaznijo in sočutjem je strmela vanjo.

Štiri in štirideseto poglavje.

Vlak je vozil proti jugu. Ob oknu je sedel Vinko Logar in gledal na štajerske gorice. Ob prvem napevu slovenske pesmi mu je vzdrhtelo srce. Strmel je v bele hiše med sadnim drevjem, poslušal klopotce na vinskih gričih. Kako globoko je zdaj občutil, kaj mu je domovina!

Vse, kar je do tedaj doživel, je bilo za hip pozabljeno . . . Na bojišču so ga pobrali nezavestnega. Imel je rano v prsih, vsa obleka mu je bila napojena s krvjo. V blodnjah se mu je prikazoval človek, ki ga je ubil. Bežal je pred njim po neznanih pokrajinah in skozi močvirja. Noge so se mu vdirale v blato. Strahovitih senc, ki so šle za njim, se ni mogel rešiti. Dolge, pošastne roke so segale daleč preko njega in grozile, da ga zgrabijo . . . Nato je vse to izginilo. Oni obraz se mu je prikazoval vedno redkeje. Ostal je v spominu le kot nekaj grenkega, težko izbrisnega . . . Predramil se je v življenje, okrog njega je vršal šum velikega mesta. Nega, s katero so ga obdajali, mu je bila celo nadležna. Prej so se trudili, da naredé iz njega zver, zdaj pa so ga spremenili v otroka . . . Dora, ki se mu je bila prikazala v trenutku največje groze, ni več izginila. V bolezni mu je stopala posebno živo pred oči. Od trenutka, ko ni več prejemal ne bral pisem, se mu je zdelo življenje brez vsebine. Ni imel očeta ne matere, potreboval je duševne opore ljubljeneга človeka. Saj Dore nikoli ni nehal ljubiti. Kje je? Pisal je župniku v Bukovico, ta mu je poslal njen naslov. Prijetno drhtenje mu je spreletelo telo. Pisal ji je dopisnico, da pride . . . Zaskelilo ga je: „Ali še misli name?“

Vso pot na vlaku si je predstavljal trenutke svidenja . . . Dospel je pozno zvečer, bilo mu je težko stopiti pred Doro. Ko je naslednjega jutra našel znance, je raztreseno mislil samo nanjo. Naposled se ni mogel več premagovati, hitel je po ulicah, potrkal na vrata.

Odprla mu je Zofija, ki je bila videti prepadena. Klicala je Doro, ki se dolgo ni oglasila, kakor da ji je zastalo srce. Slednjič je prišla. Na obrazu se ji je poznala bledica prečute noči. Nihajoč med obupom in srečo mu je hotela izbruhniti vse že v hipu, ko je stopil skozi vrata. Ob njegovem nasmehu in njegovi besedi so ji otrpnile noge in jezik.

Vinko jo je objel in poljubil. Obupana, jecljajoča, kakor mrtva je ležala v njegovem naročju.

Logar je opazil njeno prepadenost. „Kaj ti je? Ali me nisi pričakovala?“ Ostra bolečina mu je prebodla srce: „Morda si vezana . . .“

Dora se je borila z jokom, odkimala je z glavo.

„Nič hudega ni“, je rekla Zofija. „To je le zaradi sreče.“

„Če je zaradi tistega, kar je biló,“ je prišlo počasi iz Logarja, „oprosti . . . Menil sem, da si že pozabila . . .“

„Saj to ni“, je Dora šepetaje skrivala obraz. „Ti bom že povedala.“ Ko jo je Logar začudeno pogledal: „Saj ni nič . . . takega . . .“ Okrenila se je in odšla v sobo.

Logar ni mnogo mislil na to. Bil je presrečen. Ogledoval si je borno stanovanje beguncev. „To je vse, kar smo mogli rešiti“, se je opravičila Zofija.

Sedli so za mizo. Zofija je nalila vina v čaše. Logar je bil kakor omamljen. Postal je spet človek. Po prvih besedah starih znancev, ki jih je srečal v mestu, je spoznal, da so se njihove duše spremenile. Iz tope naveličanosti vojne je vstajala v medlih obrisih nova zarja. Stene so prisuškovale, pravi obraz ljudi se je izražal v šepetu. Spomnil se je Peršiča, čigar podoba je ostala v neznani daljavi, a je v tem trenutku ko živ stopil pred njegove oči.

V teh mislih se je zazrl v podobo Ivana Humarja, ki je visela na steni. Kaj je z njim? Povedali so mu, da je pisal iz ujetništva eno samo dopisnico, a nato nič več. O njem niso radi govorili. Vse, kar se je zgodilo med njimi, je Vinko le slutil. Ob pogledu na Humarjevo podobo ga je obšla misel: tako bo morda izginila vsaka sled tudi za menoj.

„Na vaše zdravje!“ mu je napila Zofija. „Da bi se po končani vojni srečno vrnili.“

Vinko se je zdramil. „Če Bog dá“, je rekel z grenkim nasmehom. Zastrmel je v brazgotino na Dorinem vratu. Dora je umaknila pogled. Zofija je povedala, da je bila ranjena. Ob kakšni priliki? Bilo je težko govoriti in se obenem izogibati boleče resnice. Dori je nekaj grenkega, jedkega leglo v oči. Nikoli prej se ni tako globoko zavedala, da se je ustavil čas in da visi ona kakor v praznoti. Tisto noč ni spala, vse jutro

ni mirovala. Zdaj je sedé poleg Vinka v duhu obnavljala omamni vtis novega objema. In vendar ji je bilo tako grozno. Grenko se je nasmihala v polno čašo, ki jo je vrtela med prsti. Beseda se ni hotela razvozlati.

„Dora je vsa srečna“, je po premolku spregovorila Zofija.

„Dà, srečna“, se je Vinko z zamišljenim pogledom ozrl v njene oči. „In mila. Toda, če bi brali njeno zadnje pismo . . .“

„Pst! Tiho o tem!“ je rekla Dora komaj slišno in položila dlan na njegovo roko. „To je pozabljeno . . . Morda bi si imela tudi jaz kaj očitati . . .“

„Tako?“ se je Vinko prisiljeno nasmehnil.

„Kakšne oči pa imaš?“ je Dori planila kri v lica. „No, Segulin je bil tam doli . . . to je vse . . . Če boš tako gledal, ne maram govoriti . . .“

„Saj ne gledam. Ali te je zalezoval?“

Dora ni mogla govoriti. Obupno je pogledala Zofijo, nekaj žgočega ji je šlo po žilah. Dasi je bil Vinko bridko vznemirjen, se je vendar premagoval. Ali naj mu Dora pripoveduje pred Zofijo? Da bi odgnal predstave, ki so ga vznemirjale, je nehote zinil:

„Med potjo sem videl na postaji Marijo. Izvedel sem, da ji je teta umrla, poleg tega je že poročena . . .“

„Tako?“ so se Dori skrivile ustnice.

Nekaj časa je strmela nemo v steno, nenadoma pa se je dvignila. Opazila je, da se je Vinko zadovoljno smehljaj, toda kljub temu jo je zbolelo. Čemu se spominja Marije? In vendar to ni bilo glavno. Mnogo bolj se je vznemirjala zaradi sebe. Ni mogla zadrževati solz. Stojé ob oknu je gledala na cesto. V molku, ki je nastal, je ležala globoka tesnoba. Zofija se je v zadregi nasmihala v kozarec.

„Dora, ne bodi otročja“, se je oglasil Vinko.

„Saj ni zaradi tistega, kar misliš ti“, je Dora iztislila skozi trepetajoče ustnice. „Tako“, je rekla, si obrisala solze in prisedla.

„Ali ste ubili kakega človeka?“ je vprašala Zofija, da bi zaobrnila pogovor.

„Ne pripoveduj o tem!“ je Dora iznenada uprla vanj oči.

„Tega ni mogoče vedeti“, je dejal Logar. Obšlo ga je nekaj mrzlega. Predstava, ki ga je mučila v bolnici, mu je za hip znova stopila v zavest. Da bi se izognil temu razgovoru, je rekel: „Hvala za pozdrave, ki sta mi jih bili poslali po Peršiču.“

Dora je zastrmela v Zofijo, ki je globoko zardela. Mislila je, da je ta Peršiča že zdavnaj pozabila. Spomnila se je večera, ko je bila pred bratom prevzela njeno krivdo . . . Vse se je pogrezalo v Zofijine velike, razprte oči. Svačinja je hlinila ravnodušje, ni se ji posrečilo.

„Kje pa je Peršič?“

„Mislim, da je ujet, če ni mrtev. Če je živ in se vrne, bo ustreljen. V to ga je zavedla zadeva z neko vohunko. Če jo je našel, nima vzroka, da bi se vrnil. Menda se je zaljubil vanjo . . .“

Zofija je kriknila. Kozarec, ki ga je iz nervoznosti pravkar nesla k ustom, ji je padel iz rok . . . Dora še nikoli ni videla, da bi se svakinja tako premagovala v svojem razburjenju. Brisala je madež vina in se vsa tresla. Vinko ni razumel Dorinih pogledov, ki so mu dopovedovali, naj molči.

„Zaradi vohunke?“ se je Zofija zaničljivo zasmejala. Še je mislila nanj. Misel, da ga nikoli več ne bo videla, jo je globoko zadela. Ni mogla izplakati svojih čustev, izdivjati nejasnega srda. Leglo je vanjo kakor strup. Grenko, zlobno ji je zagorelo v očeh.

„Baje je lepotica“, je rekel Vinko.

„Za vojaka je vsaka lepotica . . . Taki ste . . . vsi . . .“

„Ne vsi“, je iz rahle užaljenosti oporekla Dora.

„Vsi!“ je pribila Zofija iz srdite grenkobe. „Gospod profesor, roko na srce, ali res ves ta čas niste imeli nobene ženske?“

„Mnogo grdega sem videl“, je Logar odgovoril s pogledom na Doro. „Človek na bojišču v nekem oziru neha biti človek, izginejo mu vse take misli . . .“

Še bi bil govoril, a je nenadoma umolknil. Ni se maral dotikati vsega bolečega, kar je videl v tistih letih, da bi se Dora še bolj ne pomračila. Zofiji so se bliskale oči, vzbujala je skoraj strah.

„To le tako govorite“, se je zasmejala. „Ženske smo se vam maščevali . . . Ali ni res, Dora?“

„Zofija, kaj govoriš? Ali si pijana?“

„Nič“, je rekla Zofija ubito in izpila vino. „Resnico govorim. Možu sem bila nezvesta . . . Povej mu, če hočeš, o meni, o sebi, o vseh . . . Ná!“

Kozarec je vrgla po tleh, da se je razbil. Obraz se ji je spačil v srditem joku, dvignila se je in zbežala iz sobe.

Dora in Vinko sta se gledala s tesnimi čustvi. „To je zaradi tega,“ je povzela Dora skoraj tiho, „ker si omenil Peršiča. Ona ni bolna samo telesno, ampak tudi . . . duševno . . .“ Prijela sta se za roke, kakor da iščeta drug ob drugem pomoči. Dora je s tresočim glasom pripovedovala dogodek onega večera, ko je Ivan odšel od doma. Nato je med mukami govorila o sebi . . .

Bilo je že pozno, pozno, ko sta še vedno sedela drug poleg drugega. Po Dorini povesti se je bil Logar dvignil in odšel skozi vrata. Obstal je v veži in se čez nekaj časa znova vrnil. Rekel je samo: „Dora, v kak-

šnem času živimo . . . vsega tega bi ne bilo treba . . .“ Mračna, a vdana sta se stiskala drug k drugemu. Vinko je gladil Dorino roko, le zdaj pa zdaj se mu je znova izvilo: „Dà, to je hudo!“

Nad mestom je vstajala zarja.

Pet in štirideseto poglavje.

Alma je sedela ob oknu in gledala na ulico. Na cesti se je svetilo blato. Med drevjem je skozi meglo priletel golob in sédel na bližnjo streho. Gledala ga je, a bilo ji je, kakor da ničesar ne vidi. Njene misli so bile druge. Oblečena je bila, kakor da se je nekam napravila. Zofija jo je vprašala: „Kam?“ Molče je zganila z rameni. Vse hočejo vedeti. Tajna misel jo je grizla ko črv.

Otrok v plenica^h je zajokal z dolgim, piskajočim glasom. Ta jok jo je dražil, ni ga marala slišati. Spominjal jo je nečesa, kar je hotela stokrat odpoditi. Ozrla se je. Njen pogled je obvisel na Dori, ki je sedela ob steni in šivala.

„Ali ne slišiš? Otrok joče.“

„In kaj, če ga slišim?“

Zofija je prišla iz kuhinje, vzela otroka iz plenice in ga položila sestri v naročje.

„Nič ljubezni ne čutiš do njega. Saj je vendar tvoj.“

Alma ji ni odgovorila. Gledaje skozi okno je čutila bližino otroka, ki ji je ležal na kolenih, brcal z nožicami in obračal glavo k njenim nedrijam. Ob novem plaku ga je zrla nekaj trenutkov. Rahel izraz nežnosti se je pojavil na njenem obrazu. Potegnila je jopico izza pasa in dala otroku piti.

Alma se je znova zagledala v drevje. Njene misli so se spreletavale ko ptice v vejah. Spomnila se je Segulina, razgovora, ki ga je imela z Doro v kavarni. Takrat ji je na vabilo, naj pride k nji, osorno odgovorila, da rajša pogine . . . Zapustila je bolnico, hodila nekaj dni po cestah. V stiski se je vendarle zatekla k Dori.

Povila je sina . . . Bila je olajšana telesno, a tudi duševno. Zdelo se ji je, da se je v hipu iznebila vsega, kar jo je strašilo in ji grozilo. S porodnimi bolečinami kakor da je Segulina za vedno iztrgala iz sebe. Smehljala se je.

Kako da sta Zofija in Dora s takim začudenjem gledali otroka? Zgrozila se je, ko so ji ponujali zgrbljeno, krmežljivo kepo: „Podoji ga!“ Ali se ga ni iznebila? Ali ga bo znova priklenila nase, da bo sesal sokove njenega življenja? Otrok je bil močan, vpil je po hrani. Ni mu je smela odrekati. Z mlekom, ki mu ga je dajala, je prihajala nova

mržnja vanjo. Imela je občutek, kakor da je v kletki. Nega, s katero so jo obdajale, se ji je zdela ko zanka. Njena misel je neprestano nekaj kovala. „In če vama ubežim?“ se je zagonetno smehljala. Zofija jo je strahoma pogledala. „Tega ne boš storila.“ Alma je molčala, da bi se ne izdala. —

Pogledala je spet otroka in mu ponudila drugo dojko. Ozrla se je na Doro, ki je še vedno sedela v mraku. Rahle mržnje do nje, ki jo je tiste dni zavidala zaradi njene sreče, se ni popolnoma iznebila. Na tihem je črtila celó njeno dobroto . . . Zavrnila je zle misli. Kaj ji je storila? Vgriznila se je v ustnice in se ozrla za golobom, ki je odletel.

Otrok se je nasitil. V zadovoljstvu je stiskal oči in zadremal. Pod oknom se je bil medtem zgostil mrak. V hipu so se vžgale luči. Alma se je zdrznila.

Nesla je otroka v posteljico in ga zagrnila. Bilo je prvič, da ga je pokrižala. Dora jo je opazovala, kako je stala nekaj časa nepremično in gledala v sina.

Njuna pogleda sta se srečala. Almi so sovražno zablestele oči. „Opazujejo me“, si je mislila. Okrenila se je in šla s počasnimi koraki po sobi. Čutila je, kako se Dorine oči obračajo za njo. Prižgala je luč in znova pogledala na Doro. Zdelo se ji je, da se je ta pravkar znova sklonila nad šivanje, a jo opazuje izpod obrvi. To jo je razdražilo, da ji je pognalo kri v lica.

Pred zrcalom stojé si je urejala lase in gube na obleki. Dora še vedno ni dvignila pogleda. Alma je stopila do vrat in se ozrla po otroku. Imel je zaprte oči, rahlo je dihal. Dora je bila še vedno sklonjena. Ali ji ni trepetala roka? Alma je odprla vrata in stopila tiho mimo kuhinje na stopnice.

V splošni tihoti je Dora dvignila glavo in posluhnila. Nato je vstala in šla do okna. Med drevjem se je premikala senca, naglo izginjala v svetlobi luči. Stopila je k otroku in gledala njegovo mirno spanje. Telo ji je zadrhtelo, solza ji je kanila na prsi.

Zofija je stopila iz kuhinje in se začudila: „Kaj ti je? Kje je Alma?“

„Ušla je“, je povedala Dora iz tesne bridkosti. „Pustila je otroka . . . Če ne bi bila šla danes, bi šla jutri . . .“

Objela je Zofijo. Ta je s pogledom na otroka mračno mislila. Ali je bila njena želja po otroku le krinka hrepenenja po uživanju? Iz dna njene duše se je dvigalo plemenito čuvstvo. Tehtala ga je, zavrgla ga ni.

„Dora, pojdi v mesto, prinesi steklenico za otroka!“

Z globokim vzdihom je sedla na stol.

Šest in štirideseto poglavje.

Bilo je proti koncu zime. Podolje je bilo kopno, obsevalo ga je solnce. Le v globokih strugah polzečih vodá, ob gozdovih in ob cestah so še ležali zameti snega. Iz njih so štrlela trupla poginolih konj, nad katerimi so krožile vrane. V mraku so zavijali psi ko volkovi. Ponoči je vel od severa mrzel veter, pihal čez valovito pokrajino.

Ob robu gozda, ki je pokrival dva bregova rečne struge, so sedeli trije vojni ujetniki. Bili so izmed onih, ki so se po boljševiški revoluciji vračali v domovino. Zalotila jih je bila noč na samoti. Zavetje golega gozda in ogenj, ki je plapolal v rupi, jih ni varoval mraza. Drhté so se zavijali v raztrgane plašče. Dva zamudnika avstrijskih čet, ki so v istem času zasedale Ukrajino, sta pod večer zašla in se jim pridružila.

Ogrela so si roke, povečerjali iz borne zaloge in si ponudili tobaka. Jetniki so vpraševali vojake o domu, beseda je nanesa na revolucijo. Pripovedovali so vsak svojo zgodbo. Mož s poraslo brado je sunil astra-hansko kučmo na tilnik in pokazal dve vrsti rjavih zob.

„Zdaj se lahko smejem, a takrat mi ni bilo do smeha . . . Prva revolucija je bila igrača. V graščinski pisarni — jaz sem namreč uradnik, Humar mi je ime,“ se je predstavil vojakoma — „smo razbili carjevo sliko. To je bilo vse. Življenje je šlo dalje, le mužiki so se spremenili. ‚Ali si videl,‘ mi je rekel oskrbnik Timofej, ‚kmetje me ne pozdravljajo več . . .‘ Tako je prišlo . . . Grof je neke noči pobegnil, a Timofej je spal z revolverjem pod vzglavjem. Nekega večera se je prikazal na obzorju žar ognja in dim. Gorela je sosednja graščina. V vasi so zagnali krik. Mrzlo me je spreletelo po telesu, nisem nameraval zaspati, a sem vendar zaspal. Ponoči me je prebudil krik. Že sem sedel na postelji, ko so vdrli v graščino in začeli odnašati, kar jim je prišlo pod roke. Zdelo se mi je, da moram nekaj storiti, tekal sem po sobah. Vserod je bilo polno ljudi; česar niso mogli odnesti, so razbili. Iz hlevov so podili živino. Timofejeva postelja je bila prazna. Najnestrpnejši so vpili ostalim, naj pohite, da bodo poslopja zažgali . . . To me je zadelo; sem že tak človek, da ne morem trpeti, da bi kdo brez smisla uničeval. Čemu tudi? Prigovarjal sem jim: ‚Čemu bi zažigali? Vaše ali grofovo, škoda bi bilo in greh . . .‘ Pozneje sem jih rotil, v svoji norosti sem postal hud. Tisti, ki so se mi spočetka smejali, so me tedaj zgrabili in vpili: ‚Avstrijec drži z grofom, obesite ga!‘ Še sem mislil, da je morda le šala, nisem se otepal. Povedli so me na dvorišče, kjer sem se skoraj spotaknil nad Timofejem. Ležal je v mlaki lastne krvi, revolver je tiščal v rokah. Tedaj sem spoznal, da je po meni. Lasje so mi vstajali, znojnice so se

mi odpirale. Prosil sem, a me spričo splošnega vpitja nihče ni poslušal. Že sem na tihem molil . . . Tedaj se je prikazala neka ženska, Varvara, vpila je, prosila, grizla in me trgala iz njihovih rok. Izpustili so me, ne da bi kdo ugovarjal. Od prestane groze sem se nehote razjokal, objel žensko, a ona mi je vpila na uho: „Beži, beži!“ Pobegnil sem in se skrival na polju več dni. Varvara me je našla in mi nosila jedi. Čez dolgo časa sem se smel znova prikazati med ljudmi . . . Od tiste noči mi je polovica las osivela . . .“

Utihnil je in segel z roko v lase nad čelom.

„Zakaj si jo zapustil, če se je tako potezala zate?“ se mu je zarežal dolgin s košatimi brki.

„Poročen sem“, je Humar neprijazno zamrmral.

„Marsikateri izmed nas je bil poročen“, se je oni zavil v suknjo in legel. „Zdaj ima drugo ženo in se ne vrne več.“

Humar mu ni odgovoril. Okrenil se je do starejšega vojaka: „Ali nas bodo pustili domov, ko se vrnemo?“

Vojak je skomizgnil z rameni. „Težko. Vojakov manjka . . . Zakaj niste rajši ostali v Rusiji?“

„Človeku se stoži po domu, da ne more ne delati ne spati . . .“

Mladi ujetnik v ponošeni kazaški uniformi je zapel otožno rusko pesem. Humar je s pomračenim čelom zrl v ogenj in mislil.

Zadnjo zimo je pretrpel za vsa leta, roke so mu bile razpokane ko zemlja v suši. Pilo mu je telesne in duševne sile. Zofija mu je vedno pogosteje stopala pred oči. Vzrok njunega spora je bil pod silnimi vtisi dogodkov in pod zavestjo neke krivde obledel. Prejšnji tenkovestnež se je prebujal v njem. To mu je podvojilo domotožje. Vselej, ko je videl vojne ujetnike, ki so se vračali v domovino, se mu je stopnjevalo do bolesti. Varvara ga ni mogla trajno prikleniti nase. Po njegovih očeh in njegovem molku je spoznala, da ga bo prej ali slej vzela noč. „Pojdi!“ mu je rekla. Po njenih tresočih se ustnicah je opazil, da se boji tega. Ne zaradi nje, zaradi otroka, ki mu ga je rodila, se ni mogel odločiti. In kakor da bere vse tajnosti njegovih misli, je Varvara pristavila: „Če ti je težko, odidi ponoči . . .“ Tako se je zgodilo. Hodil je vso noč do jutra, ob zori ga je zgrabilo za srce. Očital si je podlost, že se je hotel vrniti, a je šel dalje . . . Ob misli na dom mu je drhtelo srce. Ali njegov dom še stoji? Bal se je svidenja z Zofijo. Bolj ko se je bližal domu, bolj tuja mu je bila misel nanjo . . .

Vzdihnil je v mislih in se ozrl. Ostali so polegli in se zavijali v plašče. V daljavi je lajal pes. Iz gozda je odmel zamolkel klic neznane

ptice. Jetnik v kazaški uniformi je vedno otožneje zategoval svojo pesem. Humarju se je zdelo, da strašijo v teh glasovih vsi strahovi preteklosti in bodočnosti. Legel je.

Pesem je utihnila. Iz mladih prsi se je izvil dolg, pretresljiv vzdih.

„Ne vem, kaj bom počel doma. Zdaj me je bolj strah nego me je bilo strah vojne in ujetništva . . .“

Nihče mu ni odgovoril. Na dušah vseh je ležala mora. Iz teme je gledalo le veliko, žareče oko ugašujoče žerjavice. (Konec prihodnjic.)

OBZORNIK

O MINULI GLEDALIŠKI SEZONI

2

V režijskem ustvarjanju se še nismo dotipali do izrazito svojkega stila, ki bi zrcalil naša najosebnejša čustvovanja in predstavljanja. Le tu in tam se včasih razodene lepota nečesa eminentno našega, a utone v ostali nesozvnanjajoči celoti. Prav za prav nismo še nikoli globlje razmišljali o našem stilnem izrazu, o odrski plastiki in dinamiki, o načinu zunanjega oblikovanja, ki mora sovpadati z vsemi ostalimi ustvarjalnimi elementi naše duševnosti. Saj itak ne moremo nikoli zatajiti svoje osebnosti, čeprav smo tudi izrazito vplivani od tujega stila; na dnu se vedno zrcalimo bodisi v neki še neizoblikovani čustvenosti ali v neki posebni lirični meditativnosti. Toda do velikih umetniških razodetij se naše oblikovanje še ni dvignilo, še vedno je le medel podton celote, le neko nedognano, amorfno ozadje stvaritev. Zato se tudi nismo povzpeli do bleščeče zunanje forme, do oblikovnih posebnosti, kajti le preveč smo še v valovanju stilnih šol in vplivov, da bi se mogli povzpeti preko njih do samostojne preobrazbe stilnih elementov v samosvoje režijske organizme. Vsako tujo stilno posebnost bi morali pretopiti v nove vrednote, preoblikovati jih s svojo idejo, miselnostjo in čustveno vsebino. — Opozoril sem že svojčas na dve režijski smeri v našem gledališču. Prvo sem označil kot zunanje dinamično, drugo notranje. Prav za prav pa sta obe še na začetkih, v prvih razvojnih stopnjah, da ne moremo govoriti o njiju izrazitosti. Druga smer je globlja in plodnejša.

O. Šest je v režiji predvsem vizualist, obrnjen le na zunanosti, na svetlobnobarvne pojave, ki jih pač mora spremljati neko gibanje, da učinkujejo dinamično. Šestov scenski primitivizem, ki je glavni element njegovih režij, je še premalo oseben in umetniško razvit. V njem se čuti mnogo več pripadnosti nekemu odrskemu načinu izražanja, kakor pa pristnosti. Zato pa postaja njegovo teženje v enostavnost že manira. Šest je tudi enostaven v režiji igralca, zametuje igralsko kompozicijo s tem, da nikoli ne išče v notranjo harmonijo delujočih oseb. Zato je pri njegovih režijah viden razkol med inscenacijo in igralcem („Sen kresne noči“, „Razbojniki“). Najobčutnejše moti pač njegov neposluh za globinska dogajanja v drami („On je vsega kriv“), za psihološke elemente, za dušo igre. Na tem bolečajo vse njegove vprizoritve. Scensko

V tem trenutku mu je preletel obraz vse odrešujoč nasmeh. Vstal je in se zastrmel v svoje delo, v žalostni kamen, v obraz, ki ga preklinja in se mu poln kljubujočega življenja krohoče, v telo, ki je vsemu izpostavljeno, brez rok, in ki ihti.

„V bron Te prelijem, Mirjana, z rokami. Z odbitimi rokami. Spet jih boš razprostirala z vsem hotenjem svoje duše po sadovih življenja. In bron bo pel.“

Kamen pa bo še dalje jokal in se v svoji onemoglosti zmagoslavno krohotal nad menoj!

Dan je.

IN SOLNCE JE OBSTALO

ROMAN — FRANCE BEVK

(Konec.)

Sedem in štirideseto poglavje.

Zofija je zbolela za špansko boleznijo. Njeno telo spričo prejšnje boleznini ni bilo odporno; ni se več dvignila. To je bilo najstrašnejše, kar je mogla doživeti.

Alma je po svojem begu pisala nekaj besed suhega opravičevanja, nato ni bilo več sledu za njo. Zofija se je z vso skrbjo oklenila otroka. Dasi se je včasih zdela sami sebi neumna, se je skušala zamamiti z varljivo mislijo, da je dete njeno.

V tistih dneh je Dora videla Zofijo večkrat zamišljeno. Prvič v življenju je razmišljala o sebi. Včasih se je tudi smejala, drugič je jokala. Zdaj se je z vso silo upirala boleznini, a ji je podlegala. „Kdo bo skrbel za malega?“ je vpraševala. Ni se dala pomiriti. Zakaj jo muči zdravnik? Bala se je Dore, zdravnikov, sebe... Hotela je vstati, a ji Dora ni pustila. Vsak hip si je želela česa drugega. Če sta Dora in zdravnik šepetala, se je razburila. Kaj govorita? Oči so ji begale, ko da nečesa iščejo. Venomer se ji je zdelo, da joče otrok, klicala je, naj ga potolažijo. Otrok je mirno spal v kuhinji.

Od časa do časa se je pomirila. Če je zaprla oči, je imela občutek, kakor da hodi z bosimi nogami po črepinjah. Molčé, s stisnjenimi ustnicami je trpela. To nič ne de! Ko pride do konca, bo vse dobro... Svetloba jo je rezala v oči. „Kdo je prižgal te obločnice?“ je šepetala. Zagledala je brezno in se zgrozila. Nato je strmela v vrata. „Dora, zakaj puščaš vrata odprta?“ Okoli nje je šumelo. Tako šumi Soča... Nekdo je stal poleg nje. Bila je ženska. Marusja?

„Pojdi proč!“ — „Jaz sem, Zofija. Kaj ti je?“ — „Ti si, Dora? Kaj pa delaš? Kaj bereš?“ — „Vinko mi je pisal.“

Zofija se je umirila. „Pa kaj ti piše?“

Dora se je sklonila k nji. „Tudi oče mi piše . . . Povedala ti bom, kaj, a ne smeš se razburjati. Ivan se je vrnil iz Rusije, vprašal ga je, kje si . . .“

Zofija je počasi razumela. Oči so ji begale pod stropom. Molčala je. Na njenem obrazu je igral izraz tihe hvaležnosti. Dora je popravila blazino, ona jo je zgrabila za roko: „Dora, samo tebe imam rada . . .“ Čez nekaj časa je vprašala: „Zakaj mi Ivan ne piše?“

„Saj še vedel ni za naju.“

„Ne bom umrla“, je ostro zablestelo v Zofijinih očeh. „Deni mi roko na čelo. Tako se mi ne more nič zgoditi.“

Bolnica je imela tenak posluh, slišala je besede, ki jih je govoril zdravnik Dori: „Če se kmalu ne obrne na bolje . . .“ Ko je zdravnik odšel, je pogledala sovražno: „Lagala si mi . . .“

„Zdravnik ni tako mislil . . .“

Zofija je okrenila glavo in gledala v okno. Mrzlične misli so se ji podile po glavi. Dora je čutila, kako se vsaka njena misel krčevito upira smrti.

Prišlo je pismo od Ivana. „Vendar“, je vzdihnila Zofija. Torej ga je pričakovala? Bila je vedrega duha. „Beri!“ je rekla nestrpno. Željno je poslušala. To ni bil več Ivan. Kaj se je spremenilo v njem? Ko je Dora prebrala, jo je prosila: „Še enkrat!“ Slednjič je obrnila glavo v blazino in zajokala.

„Ne jokaj! Škoduje ti!“ — „Pusti me! Pojdi proč!“

Nekaj važnega se je preobrnilo v njeni duši in prvič dobilo vnani izraz. Nikoli prej ni razmišljala o sebi, o življenju in njega smislu, o duši, o Bogu, o večnosti, o smrti. Ni zahtevala drugega, razen radosti pričujočega dne. Zdaj ji je nenadoma postalo jasno, da je njeno življenje v nevarnosti. Moževe besede so prebudile občutljivejše strune v njeni notranjosti. Ko se je zavedala, da bo morala zapustiti svet in vse, kar je ljubila, se je vprašala: ali bo res vse končano? Črvi se bodo zažrli v njeno glavo, v njene prsi, v vse telo. Ni se mogla iznebiti misli, da se bo zavedala tega propadanja. Porodilo se ji je upanje po novem življenju in vrglo odsev na njeno preteklost. Vse je gledala v novi luči. Hotela je videti moža, govoriti ž njim. Kaj? Da je grešila? . . . Razmišljala in čustvovala je bolj podzavestno, kot ženska, ki je imela plitvo vzgojo, a ji je smrt nenadoma odprla vsa vprašanja.

„Pokliči Ivana!“

Dora je hitela z brzjavko na pošto . . . Zofija je bila nemirna. „Dora, nekdo trka.“ Nikogar ni bilo. „Dora, ali so vrata zaklenjena?“ Vrata

so bila odprta. Vsak hip je lahko kdo vstopil. „Nekdo je zunaj.“ Dora je odprla vrata, na pragu je stal Ivan . . .

Odkar se je Ivan vrnil iz ujetništva, so ga zadevala neprestana razočaranja. Zgrabili so ga bili že na poti in ga zaprli v barako. Izpraševali so ga, kdaj in kako je bil ujet. Merili so ga s pogledi, kakor da je storil zločin. Spočetka je odgovarjal, nato pa uporno ponavljal eno in isto. Med čuvstvi in mislimi tistega dne in med onimi v začetku vojne je ležalo brezno. Zakrknil se je. Predramila ga je Dorina brzovavka.

Ne da bi potrkal, je stopil v kuhinjo, kjer je v plenica h ležalo dete. Neodločen, zadet je obstal na mestu. Zofija? Pred očmi mu je vzplaval prizor, kako je stala Dora raztrgana, razkuštrana pred njim . . . Stal je na pragu, a na obrazu so se mu izražala mešana čuvstva vseh let do tistega dne. Predramil ga je Zofijin nasmeh, njen smrtnobledi obraz.

Skoraj opotekel se je do postelje. Poljubil je ženo, ki se ga je z obema rokama oklenila okrog vratu. „Ivan!“ je zaječala. Ivan je spoznal, kako se je bil notranje strahotno oddaljil od nje. Imel je občutek, kakor da ga objema tuja ženska. Bilo mu je nejasno, kaj je govoril. Ali mu je ušla beseda o otroku, ki jo je Zofija po svoje razumela? Njene roke so se mu odvile od vratu in kakor mrtve padle na posteljo. Počasi je obrnila svoj posinjeli obraz k Dori.

„Dora, ti mu povej“, je dahnila skoraj neslišno.

Šele tedaj ga je Dora objela in mu v dveh besedah povedala, čigav je otrok. Ivan je bil zmeden, skoraj osramočen. Preveč je bil prevzet, da bi se mogel vdajati nejevolji in razmišljanju, kako pride tuj otrok v njegovo družino.

„Dà, v prvem hipu me je res obšla sumnja“, je pokleknil k postelji in pritisnil čelo na Zofijine vroče roke.

Žena se je nasmehnila. Komaj se je zavedala, kaj se godi z njo. Svidenje jo je tako prevzelo, da se je stežka branila nezavesti. Zdaj se je borila med sklepom, da bo možu odkrita, in med željo, da bi umrla čista v njegovih očeh. Nenadoma se je zganila in široko zastrmela v moža pred sabo.

„Dora, povej mu vse“, je stežka pognala iz sebe. „Ti govori, jaz ne morem.“

„Kaj naj mu povem?“ se je v začudenju opotekla Dora.

Zofija je molčala. Le njene oči so ostro ukazovale.

Dora je odprla usta, a sprva ni mogla spregovoriti. Bilo ji je težje kakor pred Vinkom . . . Saj ni bilo mnogo povedati. Nekaj jecljajočih besed in že je bilo pri kraju . . .

Bolnica je gledala v Ivana, ki se je dvignil. Še preden je Dora spregovorila, mu je bilo vse jasno. Čemu je zdaj treba vsega tega? Z očita-jočim pogledom je premeril Doro, nato pa sklonil glavo. Prejšnja plemenita mehko je izginila.

Po globokem molku se je hripavo izvilo iz njega: „Sam vem, da nisem bil jaz kriv, če nisva imela otrok . . .“

Zofija se je zganila in nemo strmela vanj. Pričakovala je drugih besed. Njen glas je bil tako tih, da je Ivan bral le na njenih ustnicah.

„Ivan, kako veš to?“

„Zofija,“ se je Ivan prestopil za korak, „ne govoriva več o tem. Naj ti zadošča . . . kar sem rekel . . .“

Zena ga je gledala dolgo, mrzlo. Bilo ji je, kakor da se z odprtimi očmi pogreza v temo. Ustnice je imela stisnjene . . . Ivan se je okrenil in stopal od stene do stene; ni pogledal Dore.

Otrok v kuhinji je zajokal, Dora je stopila k njemu.

Tedaj je zaihtela tudi Zofija. Kakor da se bori s poslednjimi silami, so ji drobno podrhtevale prsi; lovila je sapo in držala roke na obraz.

Ivan je stopil k nji in ji položil roko na čelo, njegov glas je zvenel kot v prvih dneh ljubezni: „Zofija!“

„Ivan, umrla bom . . .“

„Ne boš še umrla“, jo je tolažil Ivan, a ona ga je z vso strastjo privijala k sebi: „Umrla bom . . . Le ti boš še živel, vsi boste živel . . .“

Ivan ni vedel, kaj naj ji reče. Solze so mu tekle na brado, ni si jih obrisal.

Osem in štirideseto poglavje.

Bila je nedelja. Nad Odeso je sijalo pomladno solnce in se lesketalo na kupolah in na morju. Vinko Logar je hodil po ulicah in tonil v množici ljudi. Bilo mu je kakor bolniku, ki se znova veseli življenja. Na ruskem bojišču so utihnili topovi. Razvoj bodočih dogodkov se mu je v nejasnih obrisih prikazoval pred očmi. Že se je veselil konca vojne. V to radost je kanila edina grenka kaplja: negotova usoda njegove ožje domovine.

Le misel na Doro je bila z vsakim dnem lepša, čistejša. Prve dni po novem svidenju je ležal med njima mrak, šele pisma so ga razgnala. Duša je postala lahka. Obvestili so ga, da je Zofija umrla. Logar se je zamislil, čudno težek je bil spomin na njene besede . . . Ivan je bil začasno odpuščen iz vojaške službe; Dora je dobila mesto v Bukovici. To ga je navdalo z največjo radostjo. Zaupal ji je, vendar ga je zavest, da živi v mestu, v nekem oziru grenko vznemirjala. Spomnil se je Segulina,

ki ga je srečal vinjenega pri kadru. Bilo mu je težkó, zoprno, a je zatajeval svoja čuvstva. Odgovarjal mu je s posmehom . . .

Sredi široke ulice se je zdrznil iz misli . . . Pred njim je stal človek v ruski uniformi. Smehljal se mu je odkrito, toplo in mu kazal bele zobe: „Logar, ali si ali nisi?“

Spoznala sta se. Bil je Peršič. Segla sta si v roko. Logar lastnim očem ni verjel. Peršič ga je iskal že mesec dni, a približati se jim ni upal, da ga ne bi spoznali. Pa kako je vedel, da je on tu? Če je tu njegov polk, mora biti tudi on, ako z nosom ne podpira zemlje.

„Pojdi z menoj, danes si moj gost.“

Logar je opazil, da Peršič na eni nogi šepa.

„To so mi dali Rusi za pozdrav, preden so me spoznali“, se je Peršič grenko nasmehnil. „Kako je doma?“

Hodila sta po dolgi ulici. Peršič je imel še vedno isti smeh; a kje so bile oči, ki so mu nekdam gorele ko v sanjah? Mladeniča Peršiča ni bilo več. Poleg Logarja je šepal zgodaj dozorel mož . . . Logar mu je vso pot pripovedoval novice. Ni mu zamolčal, da je umrla Zofija.

„Tudi jaz sem igral neko vlogo v njenem življenju“, se je Peršič zresnil. „In ona v mojem . . . Prekleteo, občutek imam, kakor da je med tem preteklo že sto let“, se je razburil. Z nasmehom je dodal: „Domov se ne vrnem več. Boš že zvedel, zakaj . . . Oženjen sem.“

V tretjem nadstropju velike, temne hiše je Peršič pozvonil. Odprla jima je zajetna starka. Iz prve sobe se je oglasil pojoči ženski glas:

„Kdo je?“

„Pridi, Marusja! Gosta sem ti privedel.“

Marusja ni bila lepotica. Imela je ruski obraz z rahlo primesjo tatarske krvi, ki se je človeku za vedno vtisnil v spomin. Njena milina in vdanost se je družila s pogumom in odločnostjo. ‚Vohunka?‘ je pomislil Logar, a ona mu je krepko stisnila roko. Pri tem se je veselo zasmejala.

Sede v družinski sobi se je Logar oziral po rjavem pohištvu, po podobah svetnikov, ki so strmeli iz pozlačenih ozadij. Bilo mu je vse novo, a ne tuje. Na mizi je šumel samovar.

„Pijte čaj“, se mu je Marusja ljubeznivo nasmihala. — „Ali se ti zdi tuje pri nas?“ ga je vprašal Peršič.

„Nasprotno“, je odgovarjal Logar v mešanici ruščine in ukrajinsčine. „Tako mi je prijetno, da bi kar ostal.“

„Ostanite“, se je zasmejala Marusja.

„To ni odvisno od mene“, je odgovoril in se obrnil k Peršiču. „Ni se treba čuditi, če kot vojak ne vem, po kaj smo prišli.“

„Po žito, ki vam ga manjka. V plačilo podpirate ukrajinsko vlado proti boljševikom.“

„Tako? Če odidemo mi, izgubijo Ukrajinci svojo samostojnost.“
Peršiču so zagorele oči.

„Samostojnost, če vlada kijevska gospoda z vašo pomočjo? Opazil si lahko, kako vas ljudstvo sovraži.“

Logar je opazil ranjeni ponos ljudi, ki so gledali tuje čete na domačih tleh. Kmetje so vračali razdeljeno zemljo. Njihova mržnja se ni zagrinjala v molk, čete so po vseh cestah spremljali mrmranje in srditi pogledi. Vojakom, ki so komaj slutili, kaj se godi okrog njih, so bili neznani notranji vzroki tega sovraštva . . .

Peršič se je ves razplamenel. Govoril je o razliki pojmov nacionalizma in narodnosti, o kapitalizmu, o kali novih vojsk in o socialistični državi . . . „Kakor je umljivo, da se mora človek oblačiti in jesti, tako je umljivo, da govori in piše v lastnem jeziku. Narodnost ni za nas nikako vprašanje več . . .“ Iz vsake besede je gledala neka sprememba v njegovem mišljenju.

„Ti si boljševik?“ se je zavzel Logar.

„Človeku prihajajo vedno nova spoznanja. Morda prideš tudi ti kdaj do tega . . .“

„A ti bežiš pred menoj“, se je Logar poskusil smejati. „Ali se spominjaš svojega predavanja pred vojno?“

„Že takrat sem čutil neko neubranost v sebi. Ne čudi se mi in pomisli, da sem proletarskega rodu in da sem nosil vse pogoje v sebi, da se je izvršil v meni preobrat. Poleg tega sem doživel revolucijo . . .“

„Če bi ne bilo vaše revolucije, bi bilo danes že konec vojne“, je dejal Logar iz prepričanja.

„Morda tudi ne“, je povzela Marusja s toplim ognjem v očeh. „Poleg tega je carska Rusija poznala samo Velikoruse. Revolucija je osvobodila celo vrsto narodov, o katerih ve zapad toliko kot nič. Sicer pa vsa znamenja kažejo, da se bodo slovanski narodi rešili tudi brez carja.“

Logarja je zaskelala misel na ožjo domovino.

„Vi ste Ukrajinka, a ste vohunili za carja“, je rekel z nasmehom.

„Ukrajinci smo se borili za vse, drug proti drugemu“, je Marusja zardela. „Za plačilo so nas oboji obešali. Po onem dogodku“, se je okrenila k možu, „sem spregledala. Ko me je našel, me skoraj ni več spoznal.“

„Torej ste ga vi spreobrnili?“

„Ne, ne“, je Marusja nalivala čaja. „Saj ne veste, kako je trmast. Prve dni najine ljubezni sva se večkrat sporekla kakor poljubila . . .“

V smehu je pokazala bele zobe. Logar se je spomnil Dore. Bilo mu je toplo pri srcu.

„Kakor vidim, sedim pred vami kot sovražnik.“

„Vi ste naš gost. Le če pride do tega, ne smete streljati na naše delavce...“

Peršič se je medtem globoko zamislil.

„Ostani“, je položil svojo dlan na Logarjevo roko. „Zdaj govorim resno. Preoblečeš se, še vrag te ne najde. Ti nisi edini, ki bo to storil. Profesorjev nam bo manjkalo. Ruščine se boš priučil igrati.“

Logar je strmel. Priznal si je, da so ga Peršičeve besede v nekem oziru mikale. To bi pomenilo zanj že tisti večer konec vojne. Pred oči mu je stopila Dora. Bila mu je nerazdružna s pojmom domovine.

„Ne, ne morem“, je rekel in pogledal v mizo.

Marusja je poskusila razumeti Logarjeva čuvstva, pokazala je na moža: „Tudi njega včasih mori domotožje.“ Peršič ni več silil v Logarja. Okrenili so pogovor drugam.

Devet in štirideseto poglavje.

Gušto Segulin je bil odpuščen od vojakov. Po ozdravljenju ga niso poslali na bojišče, vežbal je novince. Vdajal se je pijači. V pijanosti je nekega vojaka pobil do nezavesti. Zdravniško spričevalo o neodgovornosti za dejanje zaradi rane na glavi ga je rešilo kazni... Ko je stal v civilni obleki na cesti, mu je bilo vse tako tuje, kakor da mu tiči duša v drugem telesu.

Obiskal je svojega trgovskega druga Kovača, ki si je bil medtem uredil dve trgovini. Ni ga našel doma. Prokurist mu je povedal, da ga Kovač ne sprejme več za druga. „Pa mi izplačajte kapital“, je vpil Segulin. Predložili so mu račune: „Vaš kapital... vsote, ki smo vam jih pošiljali... vrednost hiše v Gorici... ostanek...“ Ta ostanek mu je prokurist naštel v novih bankovcih. Segulin je strmel brez diha. Za nekaj mesecev brezskrbnega življenja. Prvič je bridko občutil, da leži kot izžeta limona na smetišču. „Kje je oni prasec? Z njim bom govoril“, je treščil po mizi. Prokurist se mu je v strahu uslužno priklonil: „V Trstu ga najdete, gospod...“

Segulin se je hotel na mestu odpeljati, a se je opil... V treznosti se je misli na Doro skoraj bal, a v vinjenosti mu je vselej stopala pred oči. Hodil je po cesti, koraki so mu peli: „Trinajst, tri in dvajset.“ Odkar je bil naletel na Logarja v vojaški kantini, mu te dve številki nista dali miru. Kako sta se takrat gledala, z ironijo, z neko zlobo v očeh! Segulin se v pijanosti ni premagoval, vprašal je Logarja po Dori. Ta mu je z

izrazom krutega norčevanja povedal celo njen naslov. Segulin ga je po obrazu spoznal, da nekaj ve; gledal je v pest, ki je ležala na mizi. Ni ga udaril, le njegovo pijačo je odklonil.

Hišno številko Dorinega stanovanja si je bil Segulin zapomnil le za hip. Razklala se mu je na dvoje. Trinajst? Tri in dvajset? Kaj hoče Dori? Govoril bo z njo dve besedi. Kaj? Ni mu bilo jasno. Nekaj neznanega ga je vleklo k nji.

Hiša številka tri in dvajset. Nagonsko je šel naravnost v prvo nadstropje. Na tablici je stalo ime: „Ivan Humar, uradnik.“

Z njim se ni rad srečal, tudi z Zofijo ne. Že se je hotel vrniti, a ga je premagala nova misel na Doro. Kaj naj ji reče? Omahoval je: ona ga itak ne more rešiti... Pozvonil je. Slišal je počasne, težke korake. Objelo ga je novo malodušje. Preden se je utegnil odločiti, so se odprla vrata. Na pragu je stal moški, Segulin ga je v mraku le stežka spoznal. Humar je imel brado in brke obrite, telo mu je bilo nekoliko upognjeno, a obraz mračen. Ko je spoznal Segulina, so se mu pomračile tudi oči.

„Želite?“

„Ali je gospodična Dora doma?“

Segulinu je bilo neprijetno. Napol streznjen je spoznal: neumno, da sem prišel. Nekaj je moral reči, a nato oditi.

„Moje sestre ni več tu. Dobila je službo učiteljice v domači vasi.“

Tako točnega odgovora Segulin ni pričakoval. Zadel ga je ko roganje. Ali misli, da bi se je doma ne upal obiskati? Ustnice mu je spreletel ironičen nasmeh, ki Humarju ni ušel. Razlagal si ga je kot porog, ker mu je zapeljeval ženo in sestro... Segulin je odhajal po stopnicah in mislil: „Še odzdravil mi ni.“ Poslušal je, kdaj se bodo zaprla vrata. Bilo je vse tiho. Ali Humar stoji in ga gleda?

„Gospod Segulin, vrnite se za trenutek!“

Segulin je postal na ovinku stopnic in se okrenil.

„Kaj želite?“

„Nekaj bi vam imel povedati.“

Začudenje in neznan strah, ki se ga ni mogel otresti, sta Segulina malone streznila... Sedé na stolu, ki mu ga je ponudil Humar, se je ozrl po sobi. Pisalna miza, postelja, ptiček v kletki. Stanovanje samca. Kje je Zofija? Kaj se je zgodilo? Uprl je oči v Humarja.

„Dà, nekaj... nekaj...“, je godel ta, da bi skrnil zadrego. Segel je v miznico in vrgel pred Segulina z uradniško natančnostjo urejene papirje. „To se tiče vas... Poglejte!“

Segulinu je postalo vroče. Z nestrpnostjo je vzel papirje v roko. Njegove oči so mrzlično iskale, preletele vse pisanje hkrati in se le za

hip ustavljale . . . Humar ga je molčé opazoval. Tega človeka je mrzil v dno duše. Pripisoval mu je velik del krivde, da je Zofija zablodila. Bilo mu je znano, da je zalezoval Doro, dasi ni vedel vsega. Segulinova prepadenost in začudenje sta mu vzbujala občutek slasti . . . Krstni list na ime Antona Lozeja. Pobotnice o vplačanih vsotah za nekega otroka . . . Segulinu se je narahlo posvetilo. S tresočo roko je položil papirje na mizo.

„Kaj je to?“ se je skušal ironično nasmehniti.

„Vaš otrok.“

„Nimam otrok“, je Segulin razburjeno brsknil papirje od sebe.

„Morda res ne, da bi vedeli“, se je Humarjev obraz spačil v rahli zlobi. „Vaš otrok in otrok moje svakinje Alme. Ali zdaj razumete?“

Dà, zdaj je razumel. Obrisal si je pot s čela.

„Pa kako je prišel otrok sèm?“

„Kako? Mati ga je rodila, a nato pobegnila. Moja žena je skrbela zanj. Ko je umrla, sem ga oddal v rejo. Plačeval sem zanj, tam so pobotnice . . . Priznati mi morate, da nimam nikakih obveznosti do njega . . .“

Segulin je priznal. Misli in predstave so se vse križem prepletale v njem. Alma je ubežala . . . Zofija je umrla . . . Dora je videla njegovega otroka . . . Očetovsko čuvstvo mu je bilo zmeraj tako tuje ko smrt. Strmel je v Humarja: Čemu se mi ta človek tako krivo smehlja? Je li to komedija?

„Tega ne morem priznati“, se je Segulin zdrznil in udaril po papirjih.

„Kdo pa naj to prizna?“ je planila iz Humarja vsa mržnja, ki jo je čutil do tega človeka. „Jaz? Gospod Segulin, čas je, da napravite račune s samim seboj . . . Ali hočete, naj jaz skrbim za vašega otroka?“

Moža sta se dvignila. Humarju so gorele oči, Segulin se je čutil šibkejšega.

„Nisem vas prosil, da plačujete za mojega otroka.“

„No, torej . . .“

„Uredil bom, gospod Humar“, je Segulin silil ponos, a beseda se mu je tresla. „Nikomur nisem dolžan niti vinarja.“ Papirje je stlačil v žep. „Koliko ste plačali?“

Z odločno kretnjo mu je odštel bankovce na mizo. Hlastno je popadel klobuk, brez pozdrava odšel.

*

Sedel je v tržaški kavarni. Na marmornati mizi je ležala pozabljena cigareta, ozek modrikast dim se je dvigal skoraj do stropa. V stenskem zrcalu se je odražala njegova podoba. Bil je tako spremenjen, da se je trikrat vprašal: „Ali sem to jaz?“ In ni mogel odvrniti pogleda.

Zatopil se je v misli . . . Izza podobe v zrcalu se je prikazal debel, rdeč obraz z debelimi ustnicami, z mežikajočimi, lokavimi očmi. Segulin se je spomnil dne, ko je stal pred to kepo zdravja in zadovoljstva. Vpraševal je ironično: „Kovač, ali veš, kdo sem jaz?“ Dà, on je vedel. Toda rekel mu je: „Kje si bil vsa ta leta? Tvoj denar mi je malo pomagal. Če sem se dvignil, sem se dvignil iz lastnih moči.“ Dà, valjal se je v zaledju, sleparil, se vlačil z ženskami. „S to beračijo si me odpravil“, je sikal Segulin; „denar je izgubil na svoji vrednosti.“ Kovač si je mel roke: „Tudi moj denar je izgubil na vrednosti. Saj imaš vendar v Gorici hišo . . .“ Segulin je videl v duhu razvaline. Pred njegovimi očmi je zrasla rdeča glava kakor gora in se v zasmehu valila nanj, da ga pokoplje. Dvignil je pest, treščil z vso silo Kovača po nosu in mu razbil naočnike. Iz ust se mu je ulila kri . . . Prijeli so ga in vtaknili v ječo. Sedel je med tatovi, sleparji in vojaškimi ubežniki. Ko so ga odпусти, se je nameril h Kovaču, a se je med potjo premislil. „Tožil ga bom“, si je rekel. Ni ga tožil. Zašel je v temne beznice, med skrivnostne ljudi, katerih enega je bil spoznal v ječi. Njegova denarnica je bila prazna, želel si je zaslužka. Tovariši so vedeli za razna pota, po katerih se z lahkoto pride do denarja. Segulin se ni dolgo pomišljal. Prvi zlahka prisluženi denar se mu je že skoraj stopil v žepu.

Zganil se je, odtrgal pogled od zrcala in se ozrl po oknu. Zagledal je žensko, ki je kadila cigareto in gledala na ulico. Imela je bled, napudran obraz, globoko zasenčene oči . . . Segulin je dotlej zanikal svojo preteklost. Zdelo se mu je, da je začel novo, prej neznano življenje. Bilo je stopnja navzdol, a imelo je nekaj skrivnostnega, mikavnega na sebi . . . Nenadoma se mu je zagrinjalo sedanjosti pretrgalo. Pred njim je sedela Alma. Motnjava njegove vinjenosti se je razgrnila, vse je stalo jasno pred njim. Ali ga ni opazila? Ni ga hotela opaziti. Njen nasmeh je bil skrivnosten, ironičen, skoraj zloben. Gledala ga je v šipi okna, njegovi prikazni je puhala dim cigarete v obraz.

Ob pogledu nanjo so se prebudili tudi spomini: otrok, Humar, papirji, vse. Prešinilo ga je nekaj pekočega kakor ogenj. Zamahnil je z roko, obraz se mu je spačil v grozi. Še vedno se Alma ni ozrla po njem. Morda se mu še v mislih izogiblje. Občutil je neugodje kot pred upnikom, o katerem smo mislili, da smo mu že ušli.

Zganil se je, da bi se dvignil. Tedaj je Alma vrgla ogorek cigarete na tla in ga pohodila. V modni obleki, v neki hladni brezbriznosti, po ironičnem blesku njenih oči je bila prikupna. Dvignila je obraz in obrnila pogled naravnost vanj. Bil je samo trenutek nemega začudenja, nato je ugasnilo tudi to. Njen obraz je bil tak kot prej. Le izraz tihega, a globokega zaničevanja je ležal na licih.

Segulin je ni več gledal. Dvignil se je in naglo odšel med mizami. Ne da bi se ozrl, je stopil na cesto. Ali še sedi ob šipi, ali je šla za njim? Ni zganil obraza, a zdelo se mu je, da je okno prazno.

Na vogalu ulice je postal. Zdelo se mu je, da je iz množice ljudi, ki je hodila za njegovim hrbtom, razločil krepak ženski korak. Nekdo je obstal poleg njega.

„Ali se midva ne pozna?“

Okrenil se je naglo in stal pred Almo iz obraza v obraz. Dà, zelo se je spremenila. Posilil je grenko začudenje.

„O, vi . . .“ Popravil je naglo: „Ti si, Alma?“

Ni se mogel pretvarjati. Nekaj tesnega je stopilo vanj. Prizori preteklosti, ki jih je doživel s to žensko, so mu stopili pred oči. Bal se je novih izrazov ljubezni, molédovanja, očitkov. Na njenem obrazu ni bilo niti slutnje česa takega. To ga je opogumilo. Postal je radoveden. Res, iz nje je vela neka posebna sila vanj. Imel je občutek, kakor da stoji pred popolnoma novo žensko, od katere si obeta novih doživetij.

„Nisi se nadejal, da se bova srečala. Tudi jaz ne.“

„Dà, res“, je dejal zateglo. Objela ga je nova nezaupljivost.

„Ali utegneš? Pojdiva v restavracijo.“

Ni se ji mogel ustavljati.

V restavraciji sta govorila o vinu in o jedeh. Izbrala sta si okusno večerjo. V Alminih očeh ni bilo sledu o spominu na preteklost. Ni ga vpraševala, kako da ga najde tu v civilni obleki, kakor da ji je že vse znano. Blebetala je o modi, o dnevnih dogodkih, o gostih, ki so sedeli v restavraciji in ki jih je поблиže poznala. Ali je hotela s tem zamamiti tisto, kar jo je bolelo? Segulin ni vedel, kaj naj govori. Poslušal je in pritrjeval.

Povečerjala sta. Segulin je pil, tudi Almi je legla od vina rdečica na obraz. Kadila je. V njenih očeh je ležalo nekaj motnega. Segulina je gledala skozi napol zaprte trepalnice.

„Ali si v službi?“

„Dà“, si je otrnila cigareto. „Ali mi ne verjameš?“ je ostro uprla vanj oči. „Menda si mislil, da ne bi mogla živeti brez tebe. Na svetu

se najde vsega, kruha in ljubezni. Tudi ljubezni . . . čeprav ste vsi moški podli, od prvega do zadnjega . . .“

Oblak srda in bridkosti ji je zameglil oči in v hipu znova izginil. Segulin je bil nekoliko osupel, sprva ni našel besede.

„Torej si živela?“

„Živela“, je strmela v Segulina, čigar obličje se je nategnilo v grenek izraz. Ljubosumje? Dà, nekateri moški so še na prostitutke ljubosumni. „Ne misli, nisem še popolnoma izgubila svojega ponosa . . . Če ti je neprijetno, da govoriva o teh stvareh, čemu me izprašuješ? Molčiva torej o tem . . .“

Nekaj zloveščega je gorelo v njenih očeh. Dasi se je bil Segulin zazibal v brezskrbnost, ga je v tem hipu stresel mrz.

Alma si je prižgala novo cigareto, se ga dotaknila s kolenom in se zasmejala: „Zakaj tako zijaš vame, tepec? Saj nisi deček. Pojdiva v hotel . . . če hočeš . . .“

„Ne utegnem“, se je zganil Segulin, kakor da ga je to vabilo posebno bridko zadelo. Priznal si je, da ga je vlekla do nje neka sila, ki je vela od nje.

„Lažeš, da ne utegneš“, je dvignila čašo in se znova glasno, ubito zasmejala. Nekaj zlobnega, a obenem divje radostnega je stopilo v njene oči. „Če nimaš denarja, saj nisem taka . . . da bi zahtevala plačilo . . .“

Segulin je bil že pijan. Ko je Alma poklicala natararja, je samo segel po denarnici. Alma je opazila njegovo kretnjo, zaničljivo zamahnila in plačala račun.

*

V zakotnem hotelu ozke, neprijazne ulice so bile že vse oknice odprte. Le v dveh oknih tretjega nadstropja so bile spuščene zelene temnice. Ena je bila pokvarjena, kazala je široko špranjo. Skozi njo so zdaj pa zdaj planili žarki solnca, ki je medlo prodiralo skozi oblake, in znova ugasnili.

V borni in vlažni hotelski sobi, ki je vzbujala občutek nesnage in tesnobe, je stalo dvoje postelj. Ena je bila prazna, a odgrnjena in razmetana. Na drugi postelji je spal nekdo pod odejo in podrhteval v sanjah. Videti so bili le lasje, čelo in eno oko.

Po ulici je vozil tovorni avto, da so se rahlo stresale stene. Sapa spečega se je spremenila, odprl je oko in zastrmel v svetlo razpoko v temnicah. Razkuštrana glava se je dvignila izpod odeje, dvoje krvavih oči se je začudilo. Pogled se je ustavil na zrcalu nasproti postelje. Širok

obraz, gube v licih. Roka je segla po bradi, nato v lase. In kakor da se je stežka nečesa spomnil, se je človek nasmehnil. „Dà, jaz. Vraga!“

Namršil je čelo, kakor da napeto razmišlja in se nečesa ne more jasno spomniti. Na tleh je ležala vse križem njegova obleka, kakor da jo je raznesel vihar. Odgrnil je odejo, a se je naglo spet zagrnil, kakor da se je prestrašil svojega golega telesa. Znova je segel z roko v lase. Glava mu je bila težka, grlo suho.

Ozrl se je po postelji poleg sebe in strmel nekaj časa v razmetane rjuhe. Na umivalniku je ležal šop las, a nikjer ni bilo ne lasnic ne glavnika ne mila. Prejšnji večer je Alma vse položila na tisto mesto... Posluhnil je. Nekdo je hodil po hodniku. Že je hotel skočiti s postelje, a se je znova pogledal v zrcalo. Prevzel ga je nekak strah pred samim seboj. Legel je vznak, položil roke pod tilnik. V glavi mu je kljuvalo.

Zmedene predstave so se mu podile in pršile kakor prah v vetru. Kako je prišel sem? V hipu so stali pred njim prizori v kavarni, na vogalu ulice, v restavraciji... v hotelu. Misli so ga žgale ko plamenice.

Segulin je sédel in gledal na prazno posteljo, na kateri se je še odražal sled Alminega telesa. Kaj se je zgodilo? Zaradi vinjenosti so mu ostali v spominu le nekateri nejasni odlomki tistih ur...

Na Alminih ustnicah je ležal zagoneten nasmeh zadovoljstva, ko sta stopila v to hišo. Segulin je ležal na postelji, Alma si je kosoma slačila obleko. Nagibala se je nad mizico in ga gledala v zrcalu. Jemala si je lasnice iz kit in jih metala na marmor. Val las, ki je včasih Segulina tako divje omamljal, se ji je usul po hrbtu. Tedaj, ko so bila z lasmi zakrita njena ledja in prsi, se mu je zdela še lepša, mikavnejša.

Papirje o otroku je bil med slačenjem vrgel na mizo. Ali ji je hotel s tem kaj očitati? Ni se jasno zavedal, čemu je to storil. Ležé na postelji se je pokesal tega. Bal se je, da bo znova prebudil v Almi spomin. Hotel jih je skriti, a je bilo prepozno. Opozoril bi nanje. Morda jih ne bo opazila.

Opazila jih je. Za hip jih je vzela v roko in jih gledala ravnodušno, kakor da se ne tičejo nje. Izraz na njenem obrazu se ni spremenil. Segulin je hotel odvrniti njeno pozornost:

„Ali veš, da je Zofija umrla?“

Alma ni dvignila pogleda. „Vem. Tudi moja mati je umrla.“

Papirje je vrgla na mizo. V očeh, ki jih je uprla v Segulina, je gorelo nekaj neznanega.

Molčé je legla. Segulin je čutil rahlo trepetanje njenih rok. Nato tudi tega ni čutil več. Pozabil je vse. Alma je bila omamnejša, kot le

kdaj. Bilo je že pozno, ko je zaspal. Mučile so ga sanje, ki se jih ni več spominjal. Še nočnih ur se je spominjal le težko, v drobcih. Vse preživeto je ležalo zagonetno, zamolklo v njegovi duši . . .

Zakaj mu je ušla? Slutil je skrivnost, zahrbtni vzrok, ni mu mogel prodreti do dna. Vznemirjen je skočil s postelje. Papirji, ki so prejšnji večer ležali na mizi, so izginili. Na istem mestu je ležal bankovec.

Ali se Alma norčuje iz njega? Zmečkal je denar in ga vrgel v kot . . . Zakaj je vzela papirje? Še to vprašanje ga je rahlo plašilo, dasi mu je bilo ljubo, da se je iznebil tega bremena.

Hotel se je umiti, a v posodi ni bilo vode. Da bi pozvonil, se je sramoval. Utrl se je z brisačo in se začel naglo, s tresočimi se rokami oblačiti. Mislil je na Almo. Zakaj mu je pustila denar? Zaničeval jo je še v mislih, a vendar je stala pred njegovimi očmi tako usodna, zagonetna, da ga je stresalo do mozga.

Pogledal je na uro, bilo je že pozno. Oblekel si je suknjo. Mudilo se mu je. Ozrl se je v kot. Odločil se je in pobral v kepo zmečkan bankovec. Izravnal ga je in ga s čudnim nasmehom spravil v listnico.

Vratar mu je z globokim poklonom povedal: „Soba je plačana, gospod. Plačala jo je gospa.“

Segulin ni vedel, kam bi pogledal. „Kdaj je odšla?“

„Zelo zgodaj, gospod. Naročila je, da vas ne smemo buditi.“

Segulin mu je vrgel Almin bankovec za napitnino. Vratar je še dolgo strmé gledal po ulici, na kateri je bil že zdavnaj izginil nenavadni gost.

P e t d e s e t o p o g l a v j e .

Dora je spustila otroke iz šole in se napotila v trg.

Bilo je ob času, ko je prva slana pobelila travnike in je prvo listje padalo z dreves. Po vseh hišah so visele zastave in plapolale v jesenskem solncu. Po cestah so hodili narodni stražniki s kokardami na prsih. Iz ozke soteske, ki se je zapirala proti jugu, so noč in dan prihajali vojaki. Hiteli so z bojišča. V trgu so se ustavljali le za uro ali dve, izginjali so proti severu in vzhodu.

Dora je hodila po ulicah in z radostnim očesom opazovala to vrvenje. Njena nedrija je krasila lipova vejica, ki jo je bila ulomila na poti.

Bilo je konec vojne, ljudje so bili kakor omotični. Dori se je zdelo, da se je solnce znova začelo pomikati po nebu. Življenje je utripalo kot nekdanj . . . Kljub notranji sreči ji je prejšnje mesece nekaj neznanega težilo dušo. Venomer se je nečesa bala. Ob vsakem pismu, ki ga je prejela, je nehote vztrepetala.

Včasih se je z bridkim občutkom spomnila solnčnega dne poleti, ko je prejela pismo s potrjeno pisavo na ovitku. Prva beseda, ki so jo njene oči srečale med vrsticami, je bila „smrt“. Pisal ji je Segulin. Besede in stavki so bili zmedeni, kakor da jih je pisal pijanec in blaznež. Pismo je bilo krik človeka, ki ga je izžela vojna in ga vrgla med berače, ga postavila na rob blaznosti. To ni bilo vse . . . „Mater svojega otroka sem objel v sladostrastju ene same noči, nisem slutil, da skrivajo njena ledja strup . . . Od vsega življenja so mi ostali le izpahki, iz katerih se cedi gnoj in se iztekajo moje moči . . . Kazalec stoji na ničli . . . Danes nimam poguma, da bi izprožil revolver, morda pa bi bil rad še v smrti lepši, nego sem v resnici . . . Na Kalvariji ležé granate, vsaka tretja se razpoči . . .“ Sledile so besede, ki si jih Dora še v mislih ni upala ponavljati. Zakaj ji je pisal? Da ji je s tem očital? Čemu? Ker se je moral nekomu odkriti . . . Dora je čez nekaj dni prejela časnik, brala: „Nesreča z granato. Gušto Segulin . . .“, kakor se že glasijo take notice. Omahnila ji je roka, solze so ji zameglile oči. Morda je bila ona edina, ki je vedela resnico. Iz človeškega sočutja ji je bilo žal za tega človeka. Mislila je na Vinka . . .

Od tedaj se je vsakega pisma bala, da ji ne prinese kake nepričakovane novice. Logarja so poslali v častniško šolo, bil je daleč od nje. Pisal ji je: „Kmalu se bova videla . . .“ In vendar ni nehala skrbeti do tistega dne.

Zdaj je bilo vse pozabljeno: ječa, odpust iz službe, trpki dnevi nesporazumljenja z Vinkom, Zofija, usodno srečanje s Segulinom in njegova smrt . . . Radost je prihajala za radostjo. Ko je bila proglašena narodna država, je od veselega razburjenja objela očeta: „Vidite, kako je prišlo . . .“ Ta je molčé snel sliko cesarjeve družine s stene in jo nesel snahi pred peč.

Dori so se od radosti sami od sebe obnavljali spomini . . . Po trgu je prijezdila četa konjenikov. Ljudje so stali ob hišah in jih gledali. Bili so Poljaki, ki so nosili lipove vejice na kapah. Pred njimi je jezdil stotnik, njegova kapa je bila brez okraska. Mračno je zrl po trobojnicah in po ljudeh.

Dorine oči so nehoté obvisale na njem.

Konjeniki so razjahali, stotnik pa je s stisnjenimi ustnicami stal pred narodno stražo in se branil izročiti orožje. „S kakšno pravico zahtevate to od mene?“ Dora ga je spoznala, bil je Kleinberger. V tem hipu jo je tudi stotnik zagledal in spoznal. Ugriznil se je v ustnice in se ozrl po vojakih, ki so stali za njim. Brkati narednik se mu je škodoželjno nasmihal in nekaj namigaval svojim tovarišem . . . Stotnik je spoznal, da

je osamljen. Vdal se je in pristopil k Dori: „V čudnem položaju sva se znova srečala . . .“ Dora mu je rekla samo: „Res.“ Spomnila se je njegovega pisma, drznih, ošabnih upov. Kaj naj bi mu bila še rekla? Opazila je, da jo tržani začudeno gledajo, umaknila se je . . .

Ob odhodu so obdržali Poljaki puške, Kleinbergerju pa so pustili le sabljo.

Ob pogledu na Doro se je stotniku za hip zjasnil obraz. „Gospodična, ali mi imate še kaj reči za slovo?“ je pridržal konja.

„Srečno pot!“ mu je zaklicala Dora. A nato: „Nekaj bi vam rada dala.“

Kleinberger je bil začuden. „Prosim.“

„To“, je Dora iztrgala lipovo vejico iz nedrij. „Denite si jo na kapo.“

Stotnik je za hip obstrmel, nato pa iztegnil roko. „Zaradi vas, gospodična“, je rekel z nasmehom. Poljaki so se muzali. Dostavil je: „Morda pojedete vi isto pot kot mi.“

Dora se je zavzela: „Zakaj?“

„Zato, ker smo odšli mi. Pot je prosta“, so se Kleinbergerju pomembno zasvetile oči. „No, ne želim tega, zaradi vas . . .“

Dora je stala na mestu in gledala za jezdec. Kleinbergerjeve besede, kakršne je že prejšnje dni slišala, a jih ni mogla verjeti, so ji šumele v ušesih. V njeno čisto radost je padla prva kaplja grenkosti.

E n a i n p e t d e s e t o p o g l a v j e.

Nad Ljubljano je ležala gosta jesenska megla, iz katere je pršilo v drobnih, komaj vidnih kapljicah. Dnevi slavja so bili že napol pozabljeni. Množice vojakov, ki so se vračale z bojišča, so že uplahnile. Prihajali so begunci iz zasedenih krajev. Po ulicah so dečki kričé ponujali časnike. Mesto že dolgo ni tako šumelo. Vesti so se prehitevale in se zanikavale. Hrepenenje po miru in po složnem sožitju je za hip ublažilo nasprotja političnih in svetovnih naziranj. Medtem so klic o samoodločanju narodov glušile vesti, ki so srca množic, pripravljena vse odpuščati, navdajala s tesnobo.

Dora je kakor brez miru tavalala iz ulice v ulico. Mislila je na Logarja. Že vrsto dni ji ni pisal, govorili so dogodki. Ure, ki jih je prebila v Ljubljani, so se ji zdele dolge ko večnost. Ali se mu je kaj pripetilo, da ga še vedno ni? Morda je spričo mračnega spomina na to, kar je bilo med njima, samovoljno izginil. Dà, tega se je včasih na tihem bala. Zaskolelo jo je v srcu.

Postala je in pomislila: morda je medtem že prišel. Z naglimi koraki je odšla domov.

Ivan jo je premeril s pomenljivim pogledom. „Logar te je čakal, nato pa je odšel. Kmalu se vrne.“

Dora je položila roko na prsi, zastalo ji je srce. Ali ni slutila, da pride? Čemu bi bila sicer tako nemirna?

Šla bi bila na ulico, a se je bala, da bi ga izgrešila. Od radosti je vse drhtelo v nji. Vzela je iz vaze krizantemo in si jo pritisnila na obraz, uživala njen voljni hlad.

Spomnila se je kratkih dni medvladja. Kleinbergerjeve besede so vsak dan potrjevale vesti, ki so bridko požigale njene poglede v bodočnost. Iz doline so prihajali vojaki v uniformah, ki jih je prvič videla. Zavest, da bo še nadalje ločena od Vinka, jo je težko zadela. Odločila se je, da pojde . . . Stojé na griču je gledala četo, ki je z zastavo korakala proti vasi. Zagrnil jo je gozd . . .

V mislih se je zdrznila. Pod oknom je nastajal mrak, skozi meglo so zasijale luči. Veje dreves so se svetile od vlage. Vsak šum na cesti jo je vznemiril. Vinka še ni bilo.

Vzela je knjigo, a ni mogla brati. Ivan se ji je nasmehnil. Čemu se ji nasmiha? Prižgala je luč. V sobi je bilo slišati le tiktakanje ure . . . Doro je objela bridkost. Zakaj ga še ni? Ali je postal nebrižen tudi do nje kot nekoč do Marije? Pogledala se je v zrcalo. Prišla ji je grenka misel: ali pride res za vsako žensko čas, ko venomer trepetja za svojo lepoto in ljubezen? Obrisala si je solzo in skrila obraz. Zasmejala se je, a se v hipu znova zresnila in sklonila glavo. Dà, ona ga ljubi. Čuti, da bi ne mogla živeti brez njega.

Tedaj so se odprla vrata. Dora je vzkliknila nekaj neumljivega, Vinko jo je ujel v naročje.

„Ali sem dolgo hodil?“

„Meni se ne zdi dolgo,“ je rekel Ivan hudomušno, „le Dora bi bila kmalu umrla od pričakovanja.“

„Oh, kaj še“, je vzkliknila Dora, sedla k Vinku in se zazrla vanj. Bil je tak kot nekdanj, le bolj resen, nekoliko postaran. Toplino njegove ljubezni je preželo nekaj grenkega. „Tako sem se bala záte . . .“

Logar se je toplo nasmehnil. Pripovedoval je o dogodkih zadnjih dni. Takih zgodb je bilo na tisoče . . . Dora je bila kakor zamaknjena, le Ivan ga je raztreseno poslušal. Vse, kar je doživel, je bilo napol pozabljeno, nasmeh mu je zlezal na lica. Nihče ni doživel preobrata s tako otroško radostjo kot on. Ko so šli na dan proklamacije z zastavami in godbo po ulicah, so mu solze tekle po obrazu . . . Med Logarjevim pripovedovanjem je venomer mislil na ta dan.

„Ali si vedel, kaj se je zgodilo pri nas?“

„Le nejasno, vesti so si nasprotovale.“ Vinko se je ozrl po Dori. „A ti, čemu si prišla sem?“

„Hotela sem te najti“, ga je pogledala v začudenju. „In — saj ti je znano, kako je...“

Logar je pomislil nekaj trenutkov, nato pa stresnil z glavo: „Jaz pojdem tja...“

Ivan je nesel kozarec k ustom, v zavzetju ga je znova postavil na mizo. „Pa boš vendar počakal“, se je izvilo iz njega.

„Česa?“ mu je pogledal Logar naravnost v oči. Nato se je ozrl na Doro, ki je nerazumljivo strmela vanj. Težko mu je bilo rušiti njuno vero v pravico, dejal je, kot bi tipal v rano: „S pravico je težko, če se bomo morali boriti še za Koroško... Tako sem odločil, saj sem še mlad,“ je končal z grenkim nasmehom in znova pogledal Doro. „Ti ostaneš tu.“

„S teboj pojdem“, mu je vdano položila glavo na ramo.

Nastal je tesnoben molk, ranjene misli so jim tavale po mraku... Pod oknom je šla vesela godba, spreved je tonil v megli, v pršečem dežju. Iz daljave je plamtela pisana svetloba, kakor da sije skozi vrata bodočnosti.

Z a d n j e p o g l a v j e.

Bila je noč. Poleg župnišča v Bukovici je stala senca, se naslanjala na plot in strmela v dolino. Okrog in okrog nje je ležala črna tema, kakor da jo oklepa brezno. Nebo je bilo oblačno. Od gore je zdaj pa zdaj zavel veter in udaril v gole veje dreves, v bregu je ječal star hrast.

Na vasi so še po vseh hišah gorele luči. Iz nekaterih vež je lila žarka svetloba ognja in rezala temo. Vaščani so dremali stisnjeni na pečeh, vojaki še niso spali. Živahen govor in klici, pesem, ki je gorela od strasti. Iz župnišča so prihajale vesele besede, smeh in žvenket čaš. Hiša je bila polna častnikov. Priredili so večerjo, povabili tudi smejočega se župnika, Doro in Vinka Logarja, ki je bil župnikov gost. Ta se je neopazno odstranil v hipu, ko je nekdo zaigral na harmonij otožno pesem: „Come pioveva, cosi piangeva...“ Neodločno je obstal pred župniščem...

Iz teme so priletavale omraznice. Logar je dvignil obraz, lovil jih je na lice, da so ga hladile. Bilo mu je vroče, a obenem težko. Verz: „Quando d'inverno il mio cuor si stringeva“, ki ga je nekdo pel z visokim glasom, se je bridko mešal z njegovo moško tegobo, o kateri ni vedel, odkod prihaja in ga duši... Spomnil se je jutra, ko so bili ujeli njega in Doro. Mladi, vljudni častnik je bil Doro izpustil z opravičevanjem, a na njeno prošnjo tudi njega. Med potjo mu je rekla Dora: „Saj so ljubeznivi...“ On pa je trdovratno molčal.

Tudi ta večer mu beseda ni šla z jezika. Težko, nemogoče mu je bilo z Doro in župnikom govoriti v tujem jeziku, ki ga ni obvladal. Opazoval je Doro, ki so jo mladi, veseli častniki obsipali z ljubeznivostmi, a ona je zardevala, ga pogledovala in se sramovala govoriti v svoji nepopolni laščini. Priletni kapitan, profesor, je zapletel Logarja v razgovor o literaturi. Ta je bil raztresen, lovil je besede vsega omizja. Nekdo je vzneseno govoril o stari latinski kulturi, o borbi njihovega naroda za osvobojenje, slednjič je napil novim državljanom: „Več pravic vam bomo dali, kot ste jih imeli pod Avstrijo.“ Logar se je spomnil lepaka, ki je že tri dni visel na vasi in z drugimi besedami govoril isto . . . Dorin obraz se je razjasnil, tudi Logarju je bilo laže. Le na dnu duše mu je ostala drobna, jedka bolečina. Ti ljudje so mu bili v nekem oziru ljubi. Približala mu jih je skupna radost nad končano vojno, neka splošna vera v občo pravičnost. Vendar ni še nikoli občutil tako globoko, bolj nagonsko nego z razumom, da so le posamezne skupine ljudi ustvarjene za skupne sožitke. Kulture in značaji posameznih narodov so si neredko kakor ogenj in voda. Besede so se dotikale, duše se niso mogle spojiti. To tragično spoznanje, ki mu je rahlo odgrinjalo pogled v bodočnost, ga je napolnilo z bolečino in strahom. Zaželel si je samote, da vse to prečuvstvuje in preboli . . .

Stoječemu na griču in strmečemu v temo se je zdelo, da leži pred njim nejasna gmota, iz katere se ne prikaže nobena lučka. Iz njega je vstajal dvomljivec in ga mučil s svojimi ugovori. Spomnil se je dni v Odesi. Peršičeva pot je bila zdaj ravna, bilo mu je lahko. A on stoji na njegovi grenki zapuščini. Prepričeval se je, da je kos zemlje, ki je bila pogreznjena v temo do obzorja in dalje, odkupnina in žrtev za svobodo drugih. On je dosegel samo del sreče: Dora . . . Popolne sreče ni.

Povesil je glavo. Tedaj je zaslišal za seboj šum, nekaj mehkega mu je leglo na ramo. Bila je Dorina roka. Vzravnal se je in jo objel okrog pasu, kakor da išče opore. V tistem trenutku je bil neizmerno srečen, da ga je poiskala. Ali ga razume?

„Čemu si tako potrto?“

Ni mu videla v obraz, nagonsko je slutila njegovo tugo.

„Saj nisem.“

Čemu ji je tajil? Dori ni ostalo nič skritega.

„Meni je laže. Jaz imam tebe, to mi zadošča. Vem, da tebi ne zadoščam samo jaz . . . Ne?“

Molčal je. V bolesti jo je privil nase, da je zajejala. Obstala sta potopljena v temo in nista čutila zemlje ne neba . . . Snežilo je in ju zagrinjalo v tenko, belo tančico.